

Latvijas Universitāte
Sociālo zinātņu fakultāte
Politikas zinātnes nodaļa

Inese Stepiņa

**INTEREŠU PĀRSTĀVNICĪBA EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĀ:
ENERĢĒTIKAS POLITIKAS GADĪJUMA ANALĪZE**

Promocijas darbs

Promocijas darbs izstrādāts politikas zinātnes doktora (Dr. sc. pol.) zinātniskā grāda iegūšanai politikas zinātnes nozarē salīdzināmās politikas apakšnozarē

Darba zinātniskā vadītāja: *Dr.sc.pol.*, asoc. prof. Daina Bāra

Rīga, 2011

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Šis darbs izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu projektā «Atbalsts doktora studijām Latvijas Universitātē».

SATURS

ILUSTRĀCIJAS	5
TABULAS	5
GRAFIKI.....	6
SAĪSINĀJUMI.....	7
IEVADS	8
1. NODAĻA. INTEREŠU PĀRSTĀVNICĪBA POLITIKĀ.....	35
1.1. INTERESES UN INTEREŠU GRUPAS POLITISKAJĀ PLURĀLISMĀ.....	36
1.2. INTEREŠU KONCEPTS.....	39
1.3. INTEREŠU VEIDI	43
1.4. INTEREŠU GRUPO KONCEPTS	50
1.4.1. <i>Interešu grupu būtība</i>	52
1.4.2. <i>Indivīdu un interešu grupu kā politisko aktieru klasifikācija</i>	54
1.5. POLITISKO AKTIERU INTEREŠU PĀRSTĀVNICĪBAS UN MIJIEDARBĪBAS VARIĀCIJAS	57
2.NODAĻA. INTERESES TIESVEDĪBĀ UN TO IETEKME UZ POLITIKAS REZULTĀTIEM	68
2.1. TIESĪBU MOBILIZĀCIJAS PIEEJA	70
2.2. TIESU POLITIKAS PIEEJA	75
2.3. POLITISKO AKTIERU IETEKMES PARAMETRI TIESVEDĪBAS PROCESĀ	86
2.4. POLITISKO AKTIERU IETEKMES SINTEZĒTAIS MODELIS	92
3.NODAĻA. INTEREŠU PĀRSTĀVNICĪBAS IESPĒJAS UN IEROBEŽOJUMI EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĀ	97
3.1. EIROPAS SAVIENĪBAS TIESA UN TĀS PILNVARU VISPĀRĒJS RAKSTUROJUMS.....	97
3.2. EIROPAS SAVIENĪBAS TIESAS UN CITU POLITISKO AKTIERU MIJIEDARBĪBA	103
3.3. INTEREŠU PĀRSTĀVNICĪBA EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĀ UN POLITISKO AKTIERU IETEKME	108
4. NODAĻA. ES TIESAS JUDIKATŪRAS KONTENTANALĪZĒ IDENTIFICĒTĀ INTEREŠU PĀRSTĀVNICĪBAS IETEKME UZ ENERĢĒTIKAS POLITIKU	113
4.1. HIPOTĒZES UN PĒTNIECISKĀ STRATĒGIJA.....	114
4.2. PĒTĪJUMA METODOĻIJA	124
4.3. EIROPAS SAVIENĪBAS TIESAS MATERIĀLU KONTENTANALĪZES VISPĀRĒJS APRAKSTS.....	130
4.4. KONFLIKTĒJOŠU INTEREŠU JOMAS EIROPAS SAVIENĪBAS ENERĢĒTIKAS POLITIKĀ	135
4.4.1. <i>Elektroenerģija</i>	137
4.4.2. <i>Akmeņogles</i>	156
4.4.3. <i>Kodolenerģija</i>	165
4.4.4. <i>Gāze</i>	170
4.4.5. <i>Finansiālais atbalsts enerģētikas sektorā</i>	175
4.4.6. <i>Nodokļu režīms</i>	177
4.4.7. <i>Citi enerģijas avoti</i>	179
4.4.8. <i>Ietekmes uz vidi novērtējums</i>	181
4.4.9. <i>Vispārīgi principi un programmas</i>	183
4.4.10. <i>Nafta</i>	183
4.5. PRĀVNIĒKU KĀ POLITISKO AKTIERU AKTIVITĀTE UN IETEKME EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĀ.....	184
4.5.1. <i>Uzņēmumi kā prasītāji un to prasību apmierināšana</i>	185
4.5.2. <i>Eiropas Komisija kā prasītājs un tās prasību</i>	188
4.5.3. <i>Valsts uzņēmumi vai monopoli kā prasītāji un to prasību apmierināšana</i>	191
4.5.4. <i>Eiropas Parlaments kā prasītājs un to prasību apmierināšana</i>	192

4.5.5.	<i>Indivīdi kā prasītāji un to prasību apmierināšana</i>	192
4.5.6.	<i>Dalībvalstis kā prasītāji un to prasību apmierināšana</i>	193
4.5.7.	<i>Asociācijas, asociācijas un uzņēmumi kā prasītāji un to prasību apmierināšana</i>	194
4.6.	HIPOTĒŽU PĀRBAUDE	195
4.6.1.	<i>Hipotēze Nr. 1: Politisko aktieru aktivitāte un to ietekme.....</i>	195
4.6.2.	<i>Hipotēze Nr. 2: Politisko aktieru atbalstītāji un to ietekme</i>	197
4.6.3.	<i>Hipotēze Nr. 3: Eiropas Savienības Tiesa kā politikas veidotāja.....</i>	199
4.6.4.	<i>Hipotēze Nr. 4: Eiropas Savienības Tiesa kā politikas ieviesēja</i>	200
4.6.5.	<i>Hipotēze Nr. 5: Interesu grupu ietekme Eiropas Savienības enerģētikas politikā</i>	201
NOBEIGUMS UN SECINĀJUMI.....		204
BIBLIOGRĀFIJA.....		237
PIELIKUMI.....		253
PIELIKUMS NR. 1. PĒTNIECISKĀ LITERATŪRA: INTEREŠU PĀRSTĀVNICĪBA UN INTERESES POLITIKĀ		253
PIELIKUMS NR. 2. PĒTĪJUMA METODOLOĢISKĀ KLASIFIKĀCIJA		260
PIELIKUMS NR. 3. KONTENTANALĪZES GRAFIKI UN TABULAS.....		266
PIELIKUMS NR. 4. KONTENTANALĪZES EMPĪRISKĀ TABULA.....		294

Ilustrācijas

ILUSTRĀCIJA 1. IETEKMES IDENTIFICĒŠANA, INTERESES DEFINĒJOT KĀ VAJADZĪBAS	87
ILUSTRĀCIJA 2. IETEKMES IDENTIFICĒŠANA, INTERESES DEFINĒJOT KĀ IDENTITĀTI UN ATTIEKSMES	87
ILUSTRĀCIJA 3. IETEKMES IDENTIFICĒŠANA, INTERESES DEFINĒJOT KĀ DARBĪBU.....	88
ILUSTRĀCIJA 4. IETEKMES IDENTIFICĒŠANA, INTERESES DEFINĒJOT KĀ KONTROLI PĀR REZULTĀTIEM....	89
ILUSTRĀCIJA 5. POLITISKO AKTIERU IETEKME UZ POLITIKAS REZULTĀTIEM TIESVEDĪBAS INSTITUCIONĀLAJĀ IETVARĀ (SINTEZĒTAIS MODELIS)	93

Tabulas

TABULA 1. POLITISKO AKTIERU IETEKME UZ ES POLITIKAS ATTĪSTĪBU DAŽĀDĀS JOMĀS ES TIESAS INSTITUCIONĀLAJĀ IETVARĀ	253
TABULA 2. INDIVĪDU UN INTEREŠU GRUPU KĀ POLITISKO AKTIERU KLASIFIKĀCIJA	256
TABULA 3. POLITISKĀ PLURĀLISMA MODEĻI UN INTEREŠU GRUPU IETEKME UZ POLITIKU.....	257
TABULA 4. TIESAS UN CITU POLITISKO AKTIERU UZVEDĪBAS SKAIDROJOŠIE PIEŅĒMUMI UN ANALĪZES LĪMEŅI	258
TABULA 5. TIESAS UN CITU POLITISKO AKTIERU UZVEDĪBAS SKAIDROJOŠIE PIEŅĒMUMI UN ANALĪZES LĪMEŅI, MĒRVIENĪBAS UN INDIKATORI.....	259
TABULA 6. NEFORMĀLAS POLITISKO AKTIERU KĀ ATTIEKSMJU INTEREŠU GRUPU IETEKMES UZ ES ENERĢĒTIKAS POLITIKU SALĪDZINOŠIE PARAMETRI	265
TABULA 7. HIPOTĒZES NR. 1 PĀRBAUDE: POLITISKO AKTIERU AKTIVITĀTE UN TO IETEKME UZ ES ENERĢĒTIKAS POLITIKU ES TIESAS INSTITUCIONĀLAJĀ IETVARĀ	285
TABULA 8. HIPOTĒZES NR. 2 PĀRBAUDE: POLITISKO AKTIERU KĀ PRĀVNIĒKU ATBALSTĪTĀJI UN TO IETEKME UZ ES ENERĢĒTIKAS POLITIKU ES TIESAS INSTITUCIONĀLAJĀ IETVARĀ	286
TABULA 9. HIPOTĒZES NR. 3 UN HIPOTĒZE NR. 4 PĀRBAUDE: ES TIESA KĀ ES ENERĢĒTIKAS POLITIKAS VEIDOTĀJA UN POLITIKAS IEVIESĒJA.....	287
TABULA 10. HIPOTĒZES NR. 5 PĀRBAUDE: INTEREŠU GRUPU IETEKME UZ ES ENERĢĒTIKAS POLITIKU ES TIESAS INSTITUCIONĀLAJĀ IETVARĀ	289
TABULA 11. INTEREŠU GRUPU IETEKME UZ ES ENERĢĒTIKAS POLITIKU – IETEKMES UZ POLITIKU TEORĒTISKO PIEEJU SALĪDZINĀJUMS.....	290
TABULA 12. INTEREŠU GRUPU ES TIESĀ IETEKME UZ ES ENERĢĒTIKAS POLITIKU – POLITISKO AKTIERU IETEKMES UZ POLITIKU SALĪDZINĀJUMS	291
TABULA 13. POLITISKO AKTIERU IETEKMES NOTEICOŠIE FAKTORU ES ENERĢĒTIKAS POLITIKAS GADĪJUMĀ.....	292
TABULA 14. ATŠĶIRĪGU KONCEPTUĀLO PIEEJU INTEREŠU GRUPĀM IEROBEŽOJUMI UN IESPĒJAS POLITIKAS ANALĪZĒ	293

Grafiki

GRAFIKS 1. ES TIESAS SPRIEDUMI UN RĪKOJUMI AR ES ENERĢĒTIKAS POLITIKU SAISTĪTAJĀS JOMĀS ...	266
GRAFIKS 2. ES TIESAS SPRIEDUMI UN RĪKOJUMI AR ES ENERĢĒTIKAS POLITIKU SAISTĪTAJĀS JOMĀS: SKAITS UN PRASĪBU APMIERINĀŠANA	267
GRAFIKS 3. PRASĪBU ES TIESĀ IZCELSME AR ES ENERĢĒTIKAS POLITIKU SAISTĪTAJĀS JOMĀS	268
GRAFIKS 4. PRASĪBU ES TIESĀ IZCELSME UN ES ENERĢĒTIKAS POLITIKAS STRĪDĪGĀS JOMAS UN JAUTĀJUMI.....	269
GRAFIKS 5. INTERESES ES ENERĢĒTIKAS POLITIKĀ: JOMAS	270
GRAFIKS 6. INTERESES ES ENERĢĒTIKAS POLITIKĀ: PRASĪBU APMIERINĀŠANA JOMĀS	271
GRAFIKS 7. INTERESES ES ENERĢĒTIKAS POLITIKĀ: JOMAS GADOS.....	272
GRAFIKS 8. INTERESES ES ENERĢĒTIKAS POLITIKĀ: PRASĪBU APMIERINĀŠANA JOMĀS GADOS	273
GRAFIKS 9. INTERESES AR ES ENERĢĒTIKAS POLITIKU SAISTĪTAJĀS JOMĀS: APAKŠJOMAS	274
GRAFIKS 10. INTERESES ES ENERĢĒTIKAS POLITIKĀ: ES TIESAS SPRIEDUMI UN RĪKOJUMI ELEKTROENERĢIJAS JOMĀ (GADOS)	275
GRAFIKS 11. INTERESES ES ENERĢĒTIKAS POLITIKĀ: PRASĪBU APMIERINĀŠANA ELEKTROENERĢIJAS JOMĀ (GADOS)	276
GRAFIKS 12. POLITISKIE AKTIERI AR ES ENERĢĒTIKAS POLITIKU SAISTĪTAJĀS JOMĀS: PRASĪTĀJI ES TIESĀ.....	277
GRAFIKS 13. POLITISKIE AKTIERI AR ES ENERĢĒTIKAS POLITIKU SAISTĪTAJĀS JOMĀS: PRASĪTĀJI UN ATBILDĒTĀJI ES TIESĀ	278
GRAFIKS 14. POLITISKO AKTIERU INTEREŠU AR ES ENERĢĒTIKAS POLITIKU SAISTĪTAJĀS JOMĀS APMIERINĀŠANA ES TIESĀ (%)	279
GRAFIKS 15. POLITISKO AKTIERU AKTIVITĀTE ES TIESĀ UN PRASĪBU APMIERINĀŠANA ES TIESĀ AR ES ENERĢĒTIKAS POLITIKU SAISTĪTAJĀS JOMĀS	280
GRAFIKS 16. POLITISKIE AKTIERI AR ES ENERĢĒTIKAS POLITIKU SAISTĪTAJĀS JOMĀS: UZŅĒMUMI KĀ PRASĪTĀJI ES TIESĀ (GADOS).....	281
GRAFIKS 17. POLITISKIE AKTIERI AR ES ENERĢĒTIKAS POLITIKU SAISTĪTAJOS JAUTĀJUMOS ES TIESĀ: UZŅĒMUMI KĀ PRASĪTĀJI UN TO INTERESES	282
GRAFIKS 18. POLITISKIE AKTIERI ES ENERĢĒTIKAS POLITIKU SAISTĪTAJĀS JOMĀS: EIROPAS KOMISIJA KĀ PRASĪTĀJS ES TIESĀ (GADOS).....	283
GRAFIKS 19. POLITISKIE AKTIERI AR ES ENERĢĒTIKAS POLITIKU SAISTĪTAJĀS JOMĀS: EIROPAS KOMISIJA PRET DALĪBVALSTĪM.....	284

SAĪSINĀJUMI

AK	Apvienotā Karaliste
ASV	Amerikas Savienotās Valstis
EAEK	Eiropas Atomenerģijas Kopiena
EAEKL	Eiropas Atomenerģijas Kopienas dibināšanas līgums
EAK	Eiropas Atomenerģijas kopiena jeb Euratom
ECR	Eiropas Kopienu Tiesas ziņojumi (European Court reports)
EEKL	Eiropas Ekonomiskās kopienas dibināšanas līgums
EK	Eiropas Komisija
EKL	Eiropas Kopienas dibināšanas līgums
EOTK	Eiropas Ogļu un tērauda kopiena
EP	Eiropas Parlaments
ES Tiesa	Tiesa un Vispārējā tiesa
ES	Eiropas Savienība
OV	Eiropas Savienības Oficiālais vēstnesis
Padome	Eiropas Savienības Padome

IEVADS

Salīdzināmajā politikā aktuāla ir politisko aktieru uzvedības un viņu interešu izpēte¹ centienos noteikt dažādu interešu un grupu, kas pārstāv šīs intereses, ietekmi uz politikas rezultātiem (*political outcome*). Tai pašā laikā salīdzināmās politikas ietvaros interešu pārstāvniecība tiesvedības procesa institucionālajā ietvarā ir lielā mērā ignorēta² un salīdzinoši maz pētīta.³

Vai tiesvedībai ir ietekme uz politikas rezultātiem? Vai dažādu politisko aktieru mijiedarbībai noteiktu interešu pārstāvniecības procesā ir ietekme uz tiesvedības iznākumu (*output*) un uz politikas rezultātiem (*outcome*)? Šis darbs sniegs ieguldījumu interešu izpausmju un interešu grupu darbības izpratnē, risinot un skaidrojot darbā izvirzīto problēmjautājumu, proti, kādu faktoru ietekmē un kādā veidā tiek ietekmēti politikas rezultāti tiesvedības procesa ietvaros.

Enerģētikas politikas attīstība ES līmenī pēdējo piecdesmit gadu laikā ir piedzīvojusi gan progresu, gan regresu.⁴ Savukārt, visaptveroša interešu pārstāvniecības ES enerģētikas politikas jomā tiesvedības procesa ietvaros salīdzinošā analīze nav veikta. Interese pārstāvniecības izpēte ES enerģētikas politikas gadījumā ES Tiesas institucionālajā ietvarā papildinās pētījumus, kas ir veikti, analizējot dažādu politisko aktieru ietekmi uz atšķirīgām ES politikas jomām tiesvedības procesa ietvaros.

¹ Needler, Martin C. *The concepts of comparative politics*, New York: Praeger Publishers, 1991, p.138.

² Zemans, Frances Kahn. Legal Mobilization: The Neglected Role of the Law in the Political System. *The American Political Science Review*. 1983, vol. 77, no. 3, pp. 690 – 691; Dyevre, Arthur. Unifying the field of comparative judicial politics: towards a general theory of judicial behaviour. *European Political Science Review*, 2010, 2:2, European Consortium for Political Research, doi: 10.1017/S1755773910000044, p.297; Domingo, Pilar. Judicialisation of Politics: The Changing Political and Social Role of the Judiciary in Mexico. Presented at the conference: Judicialisation of Politics ILAS-University of London, 17-19 March 2004, p.1

³ McCann, Michael W. Interests, Ideas, and Institutions in Comparative Analysis of Judicial Power. *Political Research Quarterly*. 2009, vol. 62, no. 4, DOI: 10.1177/1065912909347204, p.834.

⁴ Derdevet, Michel. *L'Europe en panne d'énergie. Pour une politique énergétique commune*. Paris : Descartes&Cie, 2009, p.25.

1. Darba nozīme un izvēlētās pieejas pamatojums

Interesešu pārstāvniecības funkcija ir noteiktu interesešu aizstāvēšana.⁵ Interesešu pārstāvniecība mūsdienās iegūst nozīmi tai ziņā, ka veido pārvaldību kā jaunu attiecību formu starp indivīdiem un valsts institūciju.⁶ Šāds pieņēmums ir balstīts uz to, ka mūsdienu plurālajās sabiedrībās nepastāv viens spēcīgs lēmumu pieņemšanas centrs. Pastāvot ietekmes veidu plurālismam, politika tiek veidota un lēmumi tiek pieņemti dažādos līmeņos.⁷ Plurālās sabiedrībās interesešu pārstāvniecība tiek īstenota, izmantojot dažādus kanālus⁸ un dažādas stratēģijas noteiktu interesešu īstenošanai.⁹

Ar interesešu pārstāvniecību šajā darbā tiek saprasta politisko interesešu pārstāvniecība kā dažādu sabiedrības grupu aktivitāte, kas izpaužas, grupai darot zināmus un īstenojot savus uzskatus, iestājoties par individuālām vai kolektīvām interesēm politikā.¹⁰ Līdz ar to varam teikt, ka interesešu pārstāvniecība ir daudzskaitlīga jeb plurāla iespēja piedalīties politikas veidošanā un ietekmēt izmaiņu ieviešanu.¹¹

Tiesāšanās (*litigation*) ir viena no interesešu pārstāvniecības stratēģijām un tā sniedz interesešu aizstāvēšanas iespējas.¹² Politiskajiem aktieriem tiesāšanās ir viens no instrumentiem noteiktu rīcībpolitikas mērķu sasniegšanai.¹³ Tiesas tādējādi ir

⁵ McCann, Michael. Litigation and Legal Mobilization. In: *The Oxford Handbook of Law and Politics*. Eds. Keith E. Whittington, Kelemen R. Daniel, Gregory A. Calderia. New York: Oxford University Press, 2008, pp.523-525.

⁶ Stehr, Nico. Knowledge Worlds, Governance and Democracy. In: *Laba pārvaldība*. Red. Ž. Ozoliņa un I. Reinholde. Rīga: Zinātne, 2009, p.31.; Benz, Arthur and Yannis Papadopoulos. Introduction: governance and democracy: concepts and key issues. In: *Governance and Democracy. Comparing national, European and international experience*. Eds. A. Benz and Y. Papadopoulos. ECPR, Routledge, 2006, p.2

⁷ Held, David. *Models of Democracy*. Cambridge (UK): Oxford (UK): Polity Press. 2nd ed. 1996, p.203

⁸ Ibid, p.204.

⁹ Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization*. Oxford: Oxford University Press, 2002, p.7

¹⁰ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures*. Chicago: The University of Chicago Press, 1908, p.211; Truman, David.B. *The Governmental Process: political interests and public opinion*. Westport: Greenwood Press, 1981, p.37.

¹¹ Bouwen, Pieter and Margaret Mccown. Lobbying versus litigation: political and legal strategies of interest representation in the European Union. *Journal of European Public Policy*. 2007, vol. 14, no. 3, p.423.

¹² McCann, Michael. Litigation and Legal Mobilization, pp.523-525.

¹³ Bouwen, Pieter and Margaret Mccown. Lobbying versus litigation: political and legal strategies of interest representation in the European Union, pp.423 - 426.

institucionāls ietvars, lai izdarītu ietekmi uz rīcībpolitikas rezultātiem.¹⁴ Saskaņā ar politiskā plurālisma paradigmu¹⁵, politika savā būtībā ir pretēju interešu sacensība.¹⁶ Tieši tiesvedībā uzskatāmi ir novērojamas pretējas intereses un to sadursmes.

Vienlaikus plurālās pārvaldības formās jautājums par to, kuras intereses dominē jeb kurām interesēm ir ietekme politikas veidošanā un izmaiņu ieviešanā politikā, ir atvērts empīrisks jautājums.¹⁷ Līdz ar to aktuāls ir jautājums: ko dara dažādie aktieri? Kā tie sekmē un aizstāv savas intereses, kā tie organizējas un kādā veidā nosaka politisko rezultātu (*political outcome*), un kā tie maina institucionālo ietvaru, kurā tie darbojas?¹⁸ Šie jautājumi ir attiecināmi arī uz tiesvedības procesu: kādi ir aktieri un kādā veidā tie mijiedarbojas un kā nosaka politikas rezultātu (*political outcome*) tiesu sistēmas un tiesāšanās procesa institucionālajā ietvarā?

Politikas zinātnē pievēršanās tiesu varai, tiecoties skaidrot tiesas un tiesnešu uzvedību un to ietekmi uz politikas rezultātiem un izstrādājot skaidrojošas teorijas, ir aktīvi notikusi ASV jau kopš pagājušā gadsimta 60.gadiem. Eiropas politikas zinātnieki ir maz pievērsušies tiesu un tiesāšanās lomas, tiesnešu uzvedības un ietekmes uz politiku analīzei.¹⁹ Tikai pēdējos trīsdesmit gados ir notikušas būtiskas izmaiņas, Eiropas politikas zinātniekiem pievēršoties tiesu darbības un tiesāšanās procesa izpētei.²⁰ Kā norāda Francis Kāns Zemans (*Frances Kahn Zemans*, 1983), atsauce uz tiesu varas politisko nozīmi politikas zinātnes literatūrā ir atrodama

¹⁴ Hansford, Thomas. The Dynamics of Interest Representation at the U.S. Supreme Court. *Political Research Quarterly*. published online 2 March 2011, XX(X), DOI: 10.1177/1065912910395325, pp.1-3.

¹⁵ Zinātnes filozofijā ar „paradigmu” saprot pasaules uztveres priekšnoteikumus. „Paradigma” nosaka galvenos priekšstatus, pieņēmumus un uzskatus, kas attiecīgi nosaka to, kā mēs redzam pasauli, kam pievēršam uzmanību un kādā veidā to analizējam. (Blaikie Norman. Paradigm. In: *The SAGE encyclopedia of social science research methods*. Eds. S.Michael, California, London, New Deli: SAGE Publications, Inc, 2004, pp.785-786.) „Paradigmas” funkcija ir noteikt pētniecības objektu, jautājumus, kas uzdodami pētījuma procesā un to, kādā veidā tie ir uzdodami un nosaka noteikumus, kas jāievēro, interpretējot iegūtās atbildes. (Ritzer, George. Paradigm. In: *Encyclopedia of social theory*. Eds. G.Ritzer, California, London, New Deli: SAGE Publications, Inc., 2005, p.543.)

¹⁶ Hansford, Thomas. The Dynamics of Interest Representation at the U.S. Supreme Court., p.1.

¹⁷ Grant, Jordan. The Pluralism of Pluralism: An Anti-theory? *Political Studies*. 1990, vol. 38, no. 2, p.296.

¹⁸ Cerny, Philip G. Plurality, Pluralism, and Power: Elements of Pluralist Analysis in an Age of Globalization. In: *Pluralism: developments in the theory and practice of democracy*. Ed. Rainer Eisfeld. Opladen: Barbara Budrich Publishers, 2006, p.98.

¹⁹ Brouard, Sylvain. The study of judicial politics in France. *French Politics*. 2010, vol.8, doi:10.1057/fp.2009.33, p.72.

²⁰ Dyevre, Arthur. Unifying the field of comparative judicial politics: towards a general theory of judicial behaviour., p.297; Epstein Lee and Knight Jack. Toward a Strategic Revolution in Judicial Politics: A Look Back, A Look Ahead. *Political Research Quarterly*. 2000, vol. 53, no. 3, p.641.

interesešu grupām veltītajā literatūrā, lai arī politiskie aktieri tiesu varu bieži vien uztver kā pēdējo izvēli rīcībpolitikas ietekmēšanas un veidošanas nolūkā.²¹

ES tiesību sistēma nodrošina tiesisku mehānismu, ko politiskie aktieri – privātie prāvnieki, dalībvalstu tiesas vai ES institūcijas – var izmantot, lai sekmētu noteiktu mērķu sasniegšanu un noteiktu interešu apmierināšanu.²² Šādā izpratnē tiesāšanās un ES tiesību akti ir līdzeklis, ar kuru dažādie aktieri var sasniegt ar starptautisko sadarbību ES saistītos mērķus.²³ ES tiesvedības procesā saduras tās intereses, kas, visticamāk, nav tikuši vai nevar tikt atrisināti nacionālā līmenī,²⁴ kur dažādi politiskie aktieri saduras ar dalībvalstu opozīciju noteiktu interešu aizstāvēšanas procesā²⁵ un lēmumu pieņēmēji ES līmenī nav spējuši panākt vienošanos par politikas attīstību vai tās izmaiņām.²⁶

Līdz ar to darba autore darbu balsta uz sekojošu apsvērumu, proti, jo biežāk attiecīgās jomas jautājums nonāk tiesā, jo ar lielāku varbūtību varam pieņemt, ka šajā jomā saduras pretējas intereses, kas nav atrisinātas citos interešu pārstāvniecības un lēmumu pieņemšanas formātos, un tāpēc meklē risinājumu tiesvedības procesā.

Kā gadījuma analīzi interešu pārstāvniecības tiesvedības procesā izpētes un analīzes veikšanas nolūkā darba autore ir izvēlējusies izmantot ES enerģētikas politiku. Šāda temata izvēle ir saistīta ar virkni sociāla un zinātniska rakstura aktualitāšu.

²¹ Zemans, Frances Kahn. *Legal Mobilization: The Neglected Role of the Law in the Political System*. p.691.

²² Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?* In: *The Oxford Handbook of Law and Politics*. Eds. Keith E. Whittington, Kelemen R. Daniel, Gregory A. Calderia. New York: Oxford University Press, 2008, p.217; Plašāk par interešu pārstāvniecības iespējām ES tiesību sistēmas ietvaros skatīt darba 3.nodaļā.

²³ Vinklers, Tomass, Lahmans Pērs, Raioms Stefāns, Naidu Devi (ed.). *Eiropas Savienības tiesības : ievads = European Union law : an introduction*. Dānijas Ārlietu ministrijas Juridiskais dienests, Tulkošanas un terminoloģijas centrs, Rīga: Eiropas integrācijas birojs, 2000, 11.-14.lpp

²⁴ Poloni-Staudinger, Lori M. *The Domestic Opportunity Structure and Supranational Activity: An Explanation of Environmental Group Activity at the European Union Level*. *European Union Politics*. 2008, vol. 9 (4), DOI: 10.1177/1465116508095150, pp.531, 535.

²⁵ McCown, Margaret. *Interest Groups and the European Court of Justice*. In: *Lobbying the European Union: Institutions, Actors, and Issues*. Eds. David Coen, Jeremy Richardson. New York: Oxford University Press, 2009, p.92

²⁶ Bouwen, Pieter and Margaret McCown. *Lobbying versus litigation: political and legal strategies of interest representation in the European Union.*, pp.435, 437; Conant, Lisa. *Justice Contained. Law and Politics in the European Union*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2002, p.11.

2. Tēmas sociālā un zinātniskā aktualitāte

Darbā tiks veikta interešu pārstāvniecības izpēte un analīze ES enerģētikas politikas gadījumā vienā no ES institūcijām – Eiropas Savienības²⁷ Tiesā.²⁸ Darbā autore pētīs un analizēs interešu pārstāvniecības aspektus divās no trijām Eiropas Savienības Tiesas iestādēm – Tiesā²⁹ un Vispārējā tiesā³⁰, analizējot šīs iestādes kā vienotu politisko aktieri (turpmāk tekstā – ES Tiesa).³¹ ES enerģētikas politikas kā gadījuma analīzes izvēle ir pamatota ar diviem apsvērumiem – ar tēmas sociālo un tēmas zinātnisko aktualitāti.

Pirmkārt, interešu pārstāvniecības tiesvedības procesā ES enerģētikas politikas gadījumā sociālā aktualitāte³² ir saistīta ar vienotās ES enerģētikas politikas izveides izaicinājumiem, kas pēdējos gados atkārtoti ir nokļuvusi ES dienaskārtībā. Īpaši laika posmā no 2005. gada līdz 2006. gadam, ES enerģētikas politikā novērotas būtiskas izmaiņas, proti, centieni veidot ciešāku sadarbību enerģētikas politikas jautājumos ES

²⁷ „No 2009. gada 1. decembra, kad stājas spēkā Lisabonas līgums, Eiropas Savienībai ir juridiskas personas statuss, un tā ir pārņēmusi kompetenci, kas iepriekš bija piešķirta Eiropas Kopienai. Līdz ar to Kopienas tiesības ir kļuvušas par Savienības tiesībām, kurās ir iekļauti arī visi noteikumi, kas pieņemti iepriekš atbilstoši Līgumam par Eiropas Savienību redakcijā, kura bija spēkā pirms Lisabonas līguma”. (Tiesa. Apraksts. Avots: Eiropas Savienības Tiesas mājas lapa. http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/, pēdējo reizi aplūkots 03/03/2010.) Tāpēc darbā tiks izmantots Eiropas Savienības tiesību jēdziens arī attiecībā uz tiesas judikatūru pirms Lisabonas līguma stāšanās spēkā.

²⁸ Darbā tiks izmantots Eiropas Savienības Tiesas nosaukums un Savienības tiesību jēdziens, lai arī promocijas darbā analizētais laika ietvars attiecas uz Eiropas Kopienas Tiesas darbu līdz Lisabonas līguma stāšanās spēkā datumam – 2009. gada 1. decembrim (izņēmums ir viens spriedums). (Tiesa. Apraksts. Avots: Eiropas Savienības Tiesas mājas lapa. http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/, pēdējo reizi aplūkots 03/03/2010.)

²⁹ Līdz Lisabonas līguma stāšanās spēkā saukta par Eiropas Kopienas Tiesu.

³⁰ Līdz Lisabonas līguma stāšanās spēkā saukta par Eiropas Kopienas Pirmās Instance Tiesu. Vispārējā tiesā, kas ir neatkarīga tiesu varas instance un tās spriedumi rada tiesiskas sekas, *de facto* ir Eiropas Savienības vienotās tiesu varas – Tiesas – papildinātāja, kura ir neatkarīga savas kompetences ietvaros, kur Tiesai pieder galīgais vārds attiecīgās lietas tiesību jautājumos. (Arnall, Anthony. *The European Union and its Court of Justice*. 2nd ed. Oxford University Press, 2006, p.25.; Blūzma, Valdis et.al. (ed.). *Eiropas tiesības* (European Law). Rīga: Juridiskā koledža, 2004, 158.-159.lpp.; Eiropas Kopienas Tiesa un Kopienas Pirmās instance tiesa. Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības tiesību aktiem, Sākumlapa, Palīdzība, Procesi un dalībnieki, http://eur-lex.europa.eu/lv/droit_communaire/droit_communaire.htm#3.4, pēdējo reizi aplūkots 29/08/2011).

³¹ ES tiesu sistēmu, līdztekus Tiesai un Vispārējai tiesai, veido arī Eiropas Savienības Civildienesta tiesa, kas šajā darbā netiks analizēta – tās darbība neskar ar ES enerģētikas politiku saistītās jomas. Skatīt izvērstu pamatojumu darba 3.nodaļā.

³² Enerģētikas politika ir svarīga, jo enerģētika ir industriālo valstu ekonomisko un sociālo aktivitāšu pamatā. Enerģijas cena (izmaksas) ietekmē ne tikai ražošanu (*industries*) ar lielu enerģijas patēriņu, bet arī industriju kopumā un pat iedzīvotāju dzīves dārdzību, jo īpaši tāpēc, ka enerģijas cenām ir ietekme uz transporta un apkures izmaksām (Moussis, Nicholas. *Guide to European Policies*, European Study Services. 13th ed. 2007, p.330.) Enerģētika un enerģētikas politika ir publiskās politikas sastāvdaļa, kurai, no vienas puses, ir jānodrošina sabiedriskais publiskais labums, no otras puses, tā ir joma, kas ir atkarīga no industrijas, kas šos resursus piegādā, un tās ekonomiskajām interesēm un, treškārt, tā ietver arī vides aizsardzības jautājumus.

līmenī.³³ Jautājums par kopēju ES enerģētikas politiku ir atgriezies ES institūciju un dalībvalstu dienaskārtībā³⁴, demonstrējot vēlmi attīstīt ciešāku sadarbību šajā jomā ES līmenī.³⁵ Vienota Eiropas enerģētikas tirgus veidošana ir viens no galvenajiem jautājumiem pašreizējā ES dienaskārtībā.³⁶

Tai pašā laikā priekšlikumi, kas vērsti uz kopējās enerģētikas politikas izveidi, nav jauna parādība.³⁷ Enerģētikas politikas attīstība ES līmenī pēdējo piecdesmit gadu laikā ir piedzīvojusi gan progresu, gan regresu.³⁸ Īpaši pagājušā gadsimta 60., 70., un 80. gados EK bez lielām sekmēm tiecās apvienot dalībvalstu energodrošības rīcībpolitikas, tomēr dalībvalstu nacionālās intereses bija pretējas šiem centieniem.³⁹ Tas, ka enerģētika nekad nav tikusi atzīta par skaidri izteiktu ES⁴⁰ kompetenci⁴¹ un ES primārajos tiesību aktos norādes uz ES enerģētikas politiku nav bijušas atrodamas, nozīmē, ka dalībvalstis nav gribējušas uzņemties saistības veidot kopīgu politiku.⁴²

Vēsturiski vienošanās starp dalībvalstīm par kopējas politikas veidošanu enerģētikas jomā ir bijušas grūti panākamas.⁴³ Līdz ar to enerģētikas sektors daudzējādā ziņā joprojām ir tādu dalībvalstu atbildības joma, kas ir pieradušas veidot katra savu enerģētikas politiku atsevišķi.⁴⁴ Tāpēc ES enerģētikas tirgi ir fragmentēti tieši dalībvalstu līmenī, turklāt dalībvalstis nedemonstrē vēlmi atteikties no dalībvalsts līmenī organizētas specifiskas enerģētikas infrastruktūras un valsts monopoliem. Tā rezultātā ES enerģētikas tirgi ir ģeogrāfiski fragmentēti (*geographical partition of EU*

³³ Geden, Oliver. EU energy policy. In: *Energy. Pulling the Baltic Sea Region together or apart?* Eds. Andris Sprūds Andris, Toms Rostoks. Rīga: Zinātne, 2009, p.12.; van der Linde, Coby. External energy policy: old fears and new dilemmas in a larger Union. In: *Fragmented Power: Europe and the Global Economy*. Ed. André Sapir. Brussels: Bruegel, 2007, p.272; Moussis, Nicholas. *Guide to European Policies*, p.333.

³⁴ van der Linde, Coby. External energy policy: old fears and new dilemmas in a larger Union., p. 272; Moussis, Nicholas. *Guide to European Policies*, p.333; Hunt, Michael. Ownership Unbundling: The Main Legal Issues in the Controversial Debate. In: *EU Energy Law and Policy Issues*. 1st ed. Eds. B. Delvaux, M. Hunt, K. Talus. Euroconfidentiel, 2008, p.57; Geden, Oliver. EU energy policy., p. 12.

³⁵ Geden, Oliver. EU energy policy., p.12.; van der Linde, Coby. External energy policy: old fears and new dilemmas in a larger Union., p. 272.

³⁶ Hunt, Michael. Ownership Unbundling: The Main Legal Issues in the Controversial Debate., p.57.

³⁷ van der Linde, Coby. External energy policy: old fears and new dilemmas in a larger Union., p. 268.

³⁸ Derdevet, Michel. *L'Europe en panne d'énergie. Pour une politique énergétique commune*. Paris : Descartes&Cie, 2009, p.25.

³⁹ van der Linde, Coby. External energy policy: old fears and new dilemmas in a larger Union., p.266; Derdevet, Michel. *L'Europe en panne d'énergie. Pour une politique énergétique commune*., p.26-27.

⁴⁰ Pirms Lisabonas līguma stāšanās spēkā – Eiropas Kopienas.

⁴¹ Hunt, Michael. Ownership Unbundling: The Main Legal Issues in the Controversial Debate., p.57.

⁴² Moussis, Nicholas. *Guide to European Policies*, European Study Services., p.342.

⁴³ van der Linde, Coby. External energy policy: old fears and new dilemmas in a larger Union., p. 268.

⁴⁴ Geden, Oliver. EU energy policy., p.13.

energy markets).⁴⁵ Tā kā ES dalībvalstis uzskatīja enerģētikas politiku par savu kompetenci,⁴⁶ ES institūcijām spējas veidot kopēju politiku šajā jomā ir bijušas ierobežotas.⁴⁷

Tomēr, neskatoties uz to, uz enerģētikas sektoru attiecināmie ES tiesību akti ir pieņemti, un ES politikas iniciatīvas ar enerģētikas politiku saistītajās jomās ir attīstītas kopš 60. gadiem,⁴⁸ balstot tās uz vispārējiem Eiropas Kopienas dibināšanas līguma (turpmāk tekstā – EKL) noteikumiem un principiem, pieņemot sekundāros tiesību aktus, kā arī balstoties uz ES kompetenci iekšējā tirgus darbības jomās (brīva kapitāla kustība, brīva preču kustība, brīva pakalpojumu kustība, brīvība veikt uzņēmējdarbību⁴⁹, vides aizsardzība, kā arī konkurences uzraudzība)⁵⁰, EK esot par vadošo virzītājspēku ES līmeņa politikas izveides sekmēšanā.⁵¹

Pagājušā gadsimta 90. gadu vidus ir uzskatāms par pavērsiena punktu enerģētikas sektora attīstībā Eiropā, proti, tas bija sektors, uz kuru līdz tam netika attiecināti ES konkurences noteikumi. ES institūcijas 80. gadu beigās nolēma atvērt enerģētikas tirgu konkurencei, pamatojot to ar apsvērumu, ka noslēgts tirgus globalizācijas apstākļos negatīvi ietekmēs tautsaimniecību. Attiecīgi 1996. gadā un 1998. gadā tika pieņemtas pirmās direktīvas⁵², kuru mērķis bija liberalizācijas ceļā radīt kopīgus ES elektroenerģijas un gāzes tirgus.⁵³ ES enerģētikas tirgus liberalizācijas uzsākšana šajā laikā bija pirmais sasniegums kopējas ES enerģētikas

⁴⁵ Hunt, Michael. *Ownership Unbundling: The Main Legal Issues in the Controversial Debate.*, p. 57.

⁴⁶ Eising, Rainer. *Policy Learning in Embedded Negotiations: Explaining EU Electricity Liberalization. International Organization.* 2002, vol. 56, no. 1, p. 92.

⁴⁷ Hunt, Michael. *Ownership Unbundling: The Main Legal Issues in the Controversial Debate.*, p.57.

⁴⁸ Delvaux, Bram and Alice Guimaraes-Purokoski. *Vertical Division of Competences between the European Community and its Member States in the Energy Field – Some remarks on the Evolution of Community Energy Law and Policy.* In: *EU Energy Law and Policy Issues.* 1st ed. Eds. B. Delvaux, M. Hunt, K. Talus. Euroconfidentiel, 2008, p.21

⁴⁹ Geden, Oliver. *EU energy policy.*, p.12; Delvaux, Bram and Alice Guimaraes-Purokoski. *Vertical Division of Competences between the European Community and its Member States in the Energy Field – Some remarks on the Evolution of Community Energy Law and Policy.*, p.21.

⁵⁰ Delvaux, Bram and Alice Guimaraes-Purokoski. *Vertical Division of Competences between the European Community and its Member States in the Energy Field – Some remarks on the Evolution of Community Energy Law and Policy.*, p.21.

⁵¹ Andersen, Svein S. *Energy Policy: Interest interaction and supranational authority.*, p.107.

⁵² Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 96/92/EK (1996. gada 19. decembris) par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu, OV L 27, 30.1.1997 un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 98/30/EK (1998. gada 22. jūnijs) par kopīgiem noteikumiem dabasgāzes iekšējam tirgum, OV L 204, 21.7.1998.

⁵³ Hunt, Michael. *Ownership Unbundling: The Main Legal Issues in the Controversial Debate.*, p.57.; Delvaux, Bram and Alice Guimaraes-Purokoski. *Vertical Division of Competences between the European Community and its Member States in the Energy Field – Some remarks on the Evolution of Community Energy Law and Policy.*, p.22.

politikas izveides kontekstā, dalībvalstīm demonstrējot noteiktas pakāpes vēlmi un spēju vienoties par kopīgu pieeju enerģētikas politikas jautājumiem.⁵⁴ Sākotnēji daudzas dalībvalstis bija pret šādām izmaiņām un tiecās aizsargāt savu enerģētikas sektoru (valsts monopolus), tādēļ minētās izmaiņas tika uzskatītas par „mazāko vienošanās kopsaucēju” (*least common denominator of negotiations*) starp lielajām dalībvalstīm – Franciju, Vāciju un Apvienoto Karalisti.⁵⁵

1996. un 1998. gadā pieņemtās direktīvas tika pārskatītas 2003. gadā, pieņemot otro ES enerģētikas tiesību aktu kopumu (*the second energy package*). Tomēr, neskatoties uz zināmu progresu, nepilnus piecus gadus vēlāk iekšējā enerģētikas tirgus izveide tika uzskatīta par neefektīvu.⁵⁶ Mērķis izveidot Eiropas līmeņa iekšējo gāzes un elektroenerģijas tirgu šā sektora liberalizācijas ceļā ir ambiciozs projekts tādā izpratnē, ka politiska rakstura ietekmei un vēsturiski balstītiem iemesliem joprojām ir svarīga loma.⁵⁷

Tādējādi Eiropas enerģētikas tirgus liberalizācija un tālāka integrācija joprojām ir aktuāls jautājums, kura ietvaros pretēju un strīdīgu interešu pierādījumi ir rodami ES Tiesas darbā, dažādiem aktieriem iesaistoties tiesvedības procesā, lai sekmētu noteiktas, ar enerģētikas jautājumiem saistītas intereses.⁵⁸

Otrkārt, ES enerģētikas politikas kā gadījuma analīzes izvēle ir pamatota ar apsvērumu, ka salīdzināmās politikas jomā tai ir veltīts salīdzinoši maz uzmanības. Šī politikas joma akadēmiskajā literatūrā nav analizēta sistemātiski un visaptveroši. Turklāt pēdējo desmit gadu laikā aktuāli un visaptveroši pētījumi par interešu pārstāvniecību ES enerģētikas politikas jomā, kas risinātu politikas zinātnē aktuālus teorētiskas dabas jautājumus par interešu izpausmi un interešu grupu darbību, nav veikti.⁵⁹ Politikas zinātnē no politisko aktieru analīzes viedokļa enerģētikas politikas

⁵⁴ van der Linde, Coby. External energy policy: old fears and new dilemmas in a larger Union., p.266.

⁵⁵ Eising, Rainer. Policy Learning in Embedded Negotiations: Explaining EU Electricity Liberalization., pp. 85-92.

⁵⁶ Hunt, Michael. Ownership Unbundling: The Main Legal Issues in the Controversial Debate., p. 57.

⁵⁷ Geldhof, Wouter and Frederik Vandendriessche. European Electricity and Gas Market Liberalisation. Background, Status, Developments. In: *EU Energy Law and Policy Issues*. 1st ed. Eds. B. Delvaux, M. Hunt, K. Talus. Euroconfidentiel, 2008, p. 55.

⁵⁸ Stepina, Inese. Interests shaping EU energy policy at the Court of Justice. *The Romanian Review of European Governance Studies*. 2010, vol. 2, no. 4, p.51.

⁵⁹ Ir pētījumi, kuros ir analizēts kāds no enerģētikas politikas aspektiem, piemēram: naftas tirgus liberalizācija (Andersen, Svein S. Energy Policy: Interest interaction and supranational authority. In: *Making policy in Europe*. S. Svein and Kjell A. Eliassen. 2nd ed. London [etc.] : Sage Publications, 2001, pp.106-123), elektroenerģijas tirgus liberalizācija (Conant, Lisa. *Justice Contained. Law and*

joma ir interesanta ar to, ka enerģētikas politikā saskaras vairākas un dažādas intereses gan valstu, gan industriju, gan institūciju līmenī.⁶⁰

Izvēle analizēt interešu pārstāvniecību tiesvedības procesā ES enerģētikas politikas gadījumā ir saistāma ar plašāku salīdzināmās politikas interesi un centieniem skaidrot politisko aktieru darbību, to interešu izpausmes⁶¹ un ietekmi uz politikas rezultātiem (*political outcome*) mūsdienu plurālajās sabiedrībās. Teorētiski vispārinājumi, kas vērsti uz interešu pārstāvniecības analīzi ES, ir attīstīti, pamatojoties uz tādu jomu kā ES sociālās politikas un ES vides aizsardzības analīzi.⁶² Teorētiski vispārinājumi nav veikti, pētot ES enerģētikas politiku.

Interesešu pārstāvniecības tiesvedības procesā izpēte dažādās ES politikas jomās palīdz atrast atbildes uz šādiem jautājumiem: vai, cik lielā mērā un kādā veidā dažādu politisko aktieru intereses tiek pārstāvētas un samērotas ES enerģētikas politikā un kāda ir ES Tiesas un tiesāšanās kā interešu pārstāvniecības institucionālā ietvara ietekme uz ES enerģētikas politiku?

Interesešu pārstāvniecības izpēte ES enerģētikas politikas gadījumā ES Tiesā, papildinot pētījumus, kas ir veikti, analizējot interešu pārstāvniecības tiesvedības procesā ietekmi uz dažādām ES politikas jomām, pēc darba autores domām, ir ieguldījums teorētisku vispārinājumu veidošanā, skaidrojot interešu pārstāvniecības nozīmi uz politikas rezultātiem tiesvedības procesā ES līmenī.

3. Pētnieciskie pieņēmumi un risināmā problēma

Šā darba ietvaros veiktā interešu pārstāvniecības izpēte ES enerģētikas politikas gadījumā tiesvedības procesā ir balstīta uz dažādu autoru veikto pētījumu rezultātā attīstītiem atšķirīgiem pieņēmumiem par ES Tiesu un tiesāšanās lomu

Politics in the European Union.). Šie pētījumi ir, pirmkārt, veikti dekādi atpakaļ un, otrkārt, attiecas uz kādu no enerģētikas politikas aspektiem.

⁶⁰ Andersen, Svein S. *Energy Policy: Interest interaction and supranational authority*., pp.106–107, 115.

⁶¹ Needler, Martin C. *The concepts of comparative politics*, p.138.

⁶² Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance*. New York: Cambridge University Press, 2007.

noteiktu interešu aizstāvībā ES līmenī, ietekmējot ES kopējo politiku attīstību un integrācijas gaitu.⁶³

Lielākajā daļā pētnieku (*Favarel-Dapas un Quintin 2007, Cichowski 2007, Alter 2008, McCown 2009*) veiktajās izpētēs aizstāv viedokli, ka ES Tiesas judikatūra⁶⁴ un tiesāšanās kā stratēģiska ES Tiesas un dažādu ieinteresēto pušu (galvenokārt privāto aktieru) mijiedarbība ir būtiski ietekmējusi ES tiesību veidošanos dažādās ES politikas jomās,⁶⁵ ir sekmējusi ES vienotu rīcību vides aizsardzības, sociālās politikas⁶⁶ vai nodokļu politikas jomā.⁶⁷ Tādējādi tiesāšanās tiek uzskatīta par efektīvu veidu, kā panākt politikas izmaiņas.⁶⁸ Pieaugoša organizēto interešu aktivitāte (gan publisko, gan privāto politisko aktieru personā), kas izmanto tiesāšanos un pastāvošās ES tiesību normas kā stratēģisku izvēli savu interešu aizstāvēšanai ES līmenī⁶⁹, vienlaikus ir ietekmējušas ES tiesību tālāku attīstību noteiktās politikas jomās.⁷⁰

Daži pētnieki (*Favarel-Dapas un Quintin 2007, Cichowski 2007, Greer 2008, McCown 2009*) uzskata, ka ES institūcijas (ES Tiesa un Eiropas Komisijas) ietekmē

⁶⁴ "Judikatūra" (angļu val. „case-law”) ir juridisks jēdziens, kas nozīmē publicēto, spēkā stājušos (galvenokārt augstāko) tiesu nolēmumu kopumu, kas ir pieejami sabiedrībai (publicēti), kuriem ir principiāla nozīme un kas satur abstrakta rakstura juridiskas atziņas (prejudīcijas). Tādējādi judikatūrai raksturīgs autoritatīvas pārliecināšanas spēks, ko tiesa konkrētā gadījumā var izmantot argumentācijā, lai pamatotu savu lēmumu. Pie judikatūras nepieder atcelti un acīmredzami kļūdaini spriedumi, taču tie pieder pie tiesu prakses. (Neimanis, Jānis. Judikatūra un tās saistošais spēks. *Jurista Vārds*. 08.03.2005, Nr. 9 (364), 3, 5.lpp.; Torgāns, Kalvis. Judikatūras teorija un pielietojamā judikatūra. *Jurista Vārds*. 13.12.2005, Nr. 47 (402), 2.lpp.; Sniedzīte, Ginta. Tiesību palīgavoti, piemērojot tiesību normas. *Jurista Vārds*. 18.10.2005, Nr. 39 (394), 6.-7.lpp.)

⁶⁴ "Judikatūra" (angļu val. „case-law”) ir juridisks jēdziens, kas nozīmē publicēto, spēkā stājušos (galvenokārt augstāko) tiesu nolēmumu kopumu, kas ir pieejami sabiedrībai (publicēti), kuriem ir principiāla nozīme un kas satur abstrakta rakstura juridiskas atziņas (prejudīcijas). Tādējādi judikatūrai raksturīgs autoritatīvas pārliecināšanas spēks, ko tiesa konkrētā gadījumā var izmantot argumentācijā, lai pamatotu savu lēmumu. Pie judikatūras nepieder atcelti un acīmredzami kļūdaini spriedumi, taču tie pieder pie tiesu prakses. (Neimanis, Jānis. Judikatūra un tās saistošais spēks. *Jurista Vārds*. 08.03.2005, Nr. 9 (364), 3, 5.lpp.; Torgāns, Kalvis. Judikatūras teorija un pielietojamā judikatūra. *Jurista Vārds*. 13.12.2005, Nr. 47 (402), 2.lpp.; Sniedzīte, Ginta. Tiesību palīgavoti, piemērojot tiesību normas. *Jurista Vārds*. 18.10.2005, Nr. 39 (394), 6.-7.lpp.)

⁶⁵ McCown, Margaret. Interest Groups and the European Court of Justice. In: *Lobbying the European Union: Institutions, Actors, and Issues*. Eds. David Coen, Jeremy Richardson. New York: Oxford University Press, 2009, p. 90.

⁶⁶ Favarel-Dapas et Brigitte et Quintin, Odile. *L'Europe sociale*. Paris : La Documentation française, 2007, pp. 5,6, 45; Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance.*, p.246.

⁶⁷ McCown, Margaret. Interest Groups and the European Court of Justice., pp. 99, 101.

⁶⁸ Ibid, p.91.

⁶⁹ Vinklers, Tomass, Lahmans Pērs, Raioms Stefans, Naidu Devi (ed.). *Eiropas Savienības tiesības : ievads = European Union law : an introduction.*, 11.-14.lpp.; Alter, Karen J. The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?, p.217.

⁷⁰ Favarel-Dapas et Brigitte et Quintin, Odile. *L'Europe sociale.*, p.45, Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance.*, pp.5.-6.

ES politiku attīstību tiesvedības procesa ietvaros, nevis privātie aktieri. Tieši ES Tiesa likumdevēja rīcības trūkuma situācijā, sniedzot plašu ES primāro un sekundāro tiesību aktu interpretāciju, ir veidojusi politiku⁷¹ un būtiski sekmējusi ES tiesību attīstību šajās politikas jomās⁷², paplašinot ES kompetences un vienlaikus samazinot dalībvalstu kontroli pār ES politikas rezultātiem (*policy outcomes*).⁷³ Arī ES veselības aizsardzības jomā ES Tiesa kopš 1998. gada attiecināja iekšējā tirgus noteikumus uz veselības pakalpojumu jomu, proti, jomu, kas iepriekš nav tikusi uzskatīta par ES iekšējā tirgus sastāvdaļu, lai arī dalībvalstis nebija nākušās klajā ar iniciatīvu veselības pakalpojumus iekļaut ES iekšējā tirgū.⁷⁴ ES veselības aizsardzības jomā nav pierādījumu par privāto prāvnieku lomas nozīmi šīs politikas attīstībā ES līmenī, bet gan par ES institūciju, tādu kā ES Tiesas un Eiropas Komisijas (turpmāk tekstā – EK) ietekmi.⁷⁵ Līdzīgi secinājumi ir izdarīti arī attiecībā uz ES brīva kapitāla kustības politikas jomu, akcentējot tieši ES institūciju (EK) izšķirošo lomu, ietekmējot noteiktas politikas attīstību un veidošanos ES līmenī.⁷⁶

Tādējādi ES integrācijas sekmēšanā ES tiesu sistēmas ietvaros lielāka nozīme bieži vien tiek piešķirta tieši ES Tiesai, kas ir sekmējusi integrāciju, kad vien tāda izdevība ir radusies⁷⁷, un ir darbojusies arī pretēji dalībvalstu interesēm. Pastāv uzskats (*Dehousse 1998, Cichowski 2007*), ka neskaidri formulētas ES tiesības ir devušas ES Tiesai iespēju plaši un nevis šauri⁷⁸ interpretēt ES primāro un sekundāro tiesību aktu normas, neskatoties uz dalībvalstu pretējo nostāju.⁷⁹

Pētnieciskajā literatūrā (*Dehousse 1998, Hix 2005*) ir atrodamas arī norādes uz to, ka ES Tiesas aktivitāte nav pieaugusi lineāri un nav sekmējusi ES integrāciju nemitīgi, bet ir reaģējusi uz mainīgo politisko noskaņojumu un kopumā nav bijusi

⁷¹ McCown, Margaret. Interest Groups and the European Court of Justice., p. 101

⁷² Favarel-Dapas et Brigitte et Quintin, Odile. *L'Europe sociale.*, p.45.

⁷³ Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance.*, p.246.

⁷⁴ Greer, Scott L., Massard da Fonseca Elize, Adolph Christopher. Mobilizing Bias in Europe: Lobbies, Democracy and EU Health Policy-Making. *European Union Politics*. 2008, vol. 9 (3), p.406.

⁷⁵ Ibid, pp.405, 427.

⁷⁶ Bouwen, Pieter and Margaret Mccown. Lobbying versus litigation: political and legal strategies of interest representation in the European Union., p.434.

⁷⁷ Hix, Simon. *The Political System of the European Union*. The European Union Series. New York: Palgrave Macmillan. 2nd ed. 2005, p.136; Arnull, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p. 4.

⁷⁸ Izvērstis skaidrojums darbā lietotajiem jēdzieniem “plaša interpretācijai” un “šaura interpretācija” sniegts šī darba 3.nodaļas 3.3. sadaļā.

⁷⁹ Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance.*, p.246.; Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration*. New York: St. Martin's Press, 1998, pp. 72, 73.

prognozējama.⁸⁰ Ir pētījums (*Pieter Bouwen and Margaret Mccown, 2007*), kas apliecina, ka ES muitas sistēmas izveides periodā un strīdu situācijā par muitas tarifiem starp dalībvalstīm un uzņēmumiem ES Tiesa savos spriedumos ir ieņēmusi dalībvalstu intereses aizstāvošu nostāju.⁸¹ Liza Konant (*Lisa Conant, 2002*), izpētot elektroenerģijas tirgus liberalizācijas procesu laika posmā no 70. gadiem līdz 90. gadiem, ir secinājusi, ka ES Tiesai ir bijusi pasīva loma. Situācijās, kad virkne dalībvalstu un sabiedrības interešu pārstāvju ir iestājušies pret tirgus liberalizāciju, tai bijusi dažādas intereses salāgojoša pieeja.⁸²

ES Tiesas darbam vēltātajā literatūrā sastopami atšķirīgi tiesas uzvedību un nostāju raksturojoši vērtējumi. Tās atbalstītāji ES Tiesai piešķir būtisku nozīmi tādas politiskās sistēmas izveidē, kas ES dalībvalstīm piedāvā iepriekš grūti sasniedzamu mērķu⁸³, proti, miera, stabilitātes un labklājības sasniegšanu, akcentējot, ka ES Tiesa faktiski ir kļuvusi par galveno ES integrācijas virzītājspēku brīžos, kad lēmumu pieņēmēji ES līmenī (ES institūcijas un dalībvalstis) nav spējuši vienoties par kopīgu rīcību.⁸⁴ Savukārt tie, kas apšaubā ES Tiesas nozīmi šādā izpratnē, uzskata, ka ES Tiesa konsekventi ir sekojusi pati savai dienaskārtībai saskaņā ar pašas priekšstatiem par to, kādam ir jābūt Eiropas politiskajam veidolam, ignorējot līgumu jeb primāro ES tiesību aktu nosacījumus brīžos, kad tie ir bijuši pretrunā ar citu politisko aktieru priekšstatiem par to, kas ir nepieciešams Eiropā.⁸⁵ Tādējādi pastāv uzskats, ka tiesas uzvedība ir analizējama dažādu publisko un privāto politisko aktieru (dalībvalstu valdību, dalībvalstu tiesu un privāto prāvnieku) atšķirīgu interešu kontekstā.⁸⁶ Dalībvalstu nostājai un aktivitātei tiesvedības procesā var būt būtiska nozīme,⁸⁷ ES Tiesai jutīgi reaģējot uz politisko noskaņojumu dalībvalstīs.⁸⁸

Ņemot vērā dažādos pētnieciskajā literatūrā pieejamos vērtējumus par ES Tiesas un citu politisko aktieru nozīmi un ietekmi uz ES politiku attīstību, aktuāls ir

⁸⁰ Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*, p.106 ; Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, p.136.

⁸¹ Bouwen, Pieter and Margaret Mccown. *Lobbying versus litigation: political and legal strategies of interest representation in the European Union.*, p.435-436.

⁸² Conant, Lisa. *Justice Contained. Law and Politics in the European Union.*, pp.139-141, 150.

⁸³ Arnall, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p.3.

⁸⁴ Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*, p.75.

⁸⁵ Arnall, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p.3.

⁸⁶ Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*, p.106 ; Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, p.136, Conant, Lisa. *Justice Contained. Law and Politics in the European Union.*, p. 150.

⁸⁷ Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*, p.105.

⁸⁸ *Ibid*, p.95.

jautājums, kāda ir ES Tiesas un citu politisko aktieru loma ES enerģētikas politikas attīstībā un kuram vai kuriem no politiskajiem aktieriem ir noteicošā loma. It īpaši, ievērojot to, ka ES enerģētikas politikas attīstības piedzīvojusi gan progresu, gan regresu⁸⁹, var uzdot jautājumu, kuri politiskie aktieri ir bijuši iesaistīti pretēju un konfliktējošu interešu aizstāvēšanā.

Kā norāda Skots Grīrs (*Scott Greer*, 2008), var pastāvēt un faktiski pastāv atšķirības interešu pārstāvniecības struktūrā dažādās ES politikas jomās, turklāt, iespējams, pat tik lielas, lai nevarētu izdarīt vispārinājumus par interešu pārstāvniecību ES⁹⁰ arī tiesvedības procesa ietvaros.

Gadījuma analīzes uzdevums ir izpētīt interešu pārstāvniecības ES Tiesā ietekmi uz ES enerģētikas politikas attīstību ES tiesību attīstības kontekstā. Šajā sakarā aktuāls ir šāds jautājums: vai, cik lielā mērā un kādā veidā ES institūcijas, dalībvalstis, uzņēmumi un citas ieinteresētas puses tiesvedības kā interešu pārstāvniecības procesā ir sniegušas ieguldījumu ES iekšējā enerģētikas tirgus attīstībā un kopējas ES enerģētikas politikas izveidē vai arī kavējušas to?

Autore **izpēti uzsāk ar diviem savstarpēji izslēdzošiem pieņēmumiem.** Pirmkārt, ja lielākajā daļā gadījumu ES Tiesas un dažādu aktieru mijiedarbības rezultātā tiesvedības procesā ir sekmēta kopējā politika vai rīcība⁹¹ dažādās ES politikas jomās,⁹² tad sagaidāms, ka līdzīgu attīstību varētu konstatēt arī citās ES politikas jomās, tostarp ES enerģētikas politikas gadījumā. Otrkārt, ja daļā gadījumu ES Tiesas un dažādu aktieru mijiedarbības rezultātā tiesvedības procesā kopējā politika vai rīcība nav sekmēta⁹³, tai skaitā tādās ES enerģētikas politikas atsevišķos aspektos kā elektroenerģijas tirgus liberalizācija un naftas tirgus liberalizācija laika

⁸⁹ Derdevet, Michel. *L'Europe en panne d'énergie. Pour une politique énergétique commune*. Paris : Descartes&Cie, 2009, p.25.

⁹⁰ Greer, Scott L., Massard da Fonseca Elize, Adolph Christopher. Mobilizing Bias in Europe: Lobbies, Democracy and EU Health Policy-Making., p. 405.

⁹¹ Held, David. *Models of Democracy.*, pp.138-139.; Alter, Karen J. The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?, p.220.

⁹² Bouwen, Pieter and Margaret Mccown. Lobbying versus litigation: political and legal strategies of interest representation in the European Union., pp. 422–443, Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance*; Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration*; Favarel-Dapas et Brigitte et Quintin, Odile. *L'Europe sociale.*; Greer, Scott L., Massard da Fonseca Elize, Adolph Christopher. Mobilizing Bias in Europe: Lobbies, Democracy and EU Health Policy-Making., pp.403-433.

⁹³ Bouwen, Pieter and Margaret Mccown. Lobbying versus litigation: political and legal strategies of interest representation in the European Union., pp. 422–443; Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*

posmā līdz 2002. gadam⁹⁴, tad ir liela iespēja sagaidīt, ka līdzīgu attīstību varētu konstatēt arī citās ES politikas jomās, tai skaitā ES enerģētikas politikas gadījumā.

Līdz ar to darbā risināmais **problēmjaudājums** ir šāds: kādu faktoru ietekmē un kādā veidā ES Tiesas un dažādu politisko aktieru mijiedarbības rezultātā tiesvedības procesā tiek ietekmēti politikas rezultāti (*political outcome*) ES enerģētikas politikas gadījumā?

No darba galvenā problēmjaudājuma izriet divi **galvenie pētnieciskie jautājumi**. Pirmkārt, kāda teorētiska pieeja vislabāk un cik lielā mērā izskaidro tiesas kā institūcijas un politiskā aktiera mijiedarbības rezultātā ar citiem politiskajiem aktieriem sasniegto ietekmi uz politikas rezultātiem (*political outcome*). Otrkārt, kāda veida konfliktu izpausmes⁹⁵ var konstatēt ES enerģētikas politikas gadījumā tiesvedības procesā. Sekundārie pētnieciskie jautājumi attiecīgi ir šādi:

- 1) Kādas intereses dominē un kuras no interesēm ir pretējas dažādām ieinteresētajām pusēm ES enerģētikas politikas jomā?
- 2) Kas un kādas intereses pārstāv un cenšas realizēt ES enerģētikas politikas jomā, kā institucionālo ietvaru izmantojot ES Tiesu?
- 3) Cik lielā mērā ES Tiesa apmierina prasītāju intereses un kuru prasītāju intereses tiek apmierinātas un kāpēc?
- 4) Kādas neformālas interešu grupas pastāv ES enerģētikas politikas gadījumā tiesvedības procesā?
- 5) Kāda ir ES Tiesā pārstāvēto interešu ietekme uz ES enerģētikas politiku?

4. Darba mērķis un uzdevumi

Vadoties no darbā izvirzītās galvenās problēmas, promocijas **darba mērķis** ir sniegt skaidrojumu: kādu faktoru ietekmē un kādā veidā ES enerģētikas politikas gadījumā ES Tiesas un dažādu politisko aktieru mijiedarbības rezultātā tiesvedības procesā tiek ietekmēti politikas rezultāti ES līmenī?

⁹⁴ Andersen, Svein S. Energy Policy: Interest interaction and supranational authority., pp.106-123; Conant, Lisa. *Justice Contained. Law and Politics in the European Union.*, pp. 148-156.

⁹⁵ McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, pp. 527, 532.

Lai šo mērķi sasniegtu, autorei ir nepieciešams izvērtēt, kā ES Tiesas mijiedarbība ar citām ES enerģētikas politikā ieinteresētajām pusēm – ES institūcijām, dalībvalstīm, uzņēmējiem, kā arī indivīdiem un to veidotām grupām kā politiskajiem aktieriem, ietekmē ES enerģētikas politiku. Darbā tiks analizēts, kādas intereses tiek pārstāvētas ES Tiesā ES enerģētikas politikas gadījumā un kāda tām ir ietekme uz politikas veidošanu un tās ieviešanu praksē. Darbā uzmanība tiks pievērsta ieinteresēto pušu uzvedības analīzei un to pārstāvēto interešu apmierināšanas pakāpei ES Tiesā kā interešu pārstāvniecības institucionālajā ietvarā, identificējot noteiktas un neformālas interešu grupas (plašā nozīmē šī darba ietvaros lietotajā nozīmē⁹⁶) ES enerģētikas politikas gadījumā.

Lai sasniegtu darbā izvirzīto mērķi, darba autore izvirza šādus galvenos **uzdevumus:**

- 1) definēt galvenos konceptus, kas ir saistīti ar interešu pārstāvniecību politikā – intereses un interešu grupas;
- 2) apskatīt un analizēt interešu pārstāvniecības tiesvedībā procesā ietekmes uz politiku (likumdošanas) teorētiskos un praktiskos aspektus;
- 3) ES Tiesas instucionālajā ietvarā noteikt, kādas intereses ir aktuālas, dominējošas un konfliktējošas un kādas interešu grupas darbojas ES enerģētikas politikas gadījumā un kāda ir interešu pārstāvniecības ietekme uz ES enerģētikas politiku?

Darbā izvirzīto uzdevumu izpildes rezultātā darba autore sniedz politisko aktieru uzvedības tiesvedības procesā un ietekmes uz politikas rezultātiem (*political outcome*) raksturojumu un skaidrojumu.

5. Teorētiskais pamats un galvenie jēdzieni

Lai pārbaudītu pieņēmumus un sniegtu atbildes uz darbā izvirzīto problēmjautājumu un pētnieciskajiem jautājumiem, interešu pārstāvniecības ES enerģētikas politikas gadījumā ES Tiesā analīze ir veikta uz politiskā plurālisma teorētiskās un analītiskās paradigmas⁹⁷ pamatiem balstītu interešu un interešu grupu

⁹⁶ Jēdziena „interesu grupas” dažādās konceptuālās nozīmes raksturotas 1.nodaļas 1.4.sadaļā.

⁹⁷ Ikdienu valodā ar paradigmu saprot modeli vai piemēru, kas nosaka, kādā veidā rīkoties. Zinātnes filozofijā ar „paradigmu” saprot pasaules uztveres priekšnoteikumus. „Paradigma” nosaka galvenos priekšstatus, pieņēmumus un uzskatus, kas attiecīgi nosaka to, kā mēs redzam pasauli, kam pievēršam

un to ietekmes, kā arī interešu pārstāvniecības tiesvedības procesā konceptuālo izpratni. Darba teorētiskais pamats apskatīts darba 1. un 2.nodaļā.

Politiskā plurālisma uzmanības centrā ir sabiedrības līdzdalības (*societal participation*) un sabiedriskās kārtības jeb valsts politikas (*public policy*) veidošanas līdzekļi, ierobežojumi un attīstības tendences.⁹⁸ Savukārt, politisko procesu analīzes vienība politiskā plurālisma paradigmā ir grupa. Šādas pieejas pamatā ir pieņēmums, ka politika ir grupu konflikts, tātad pretēju interešu noregulēšanas jeb atrisināšanas (*resolution*) process.⁹⁹ Tai pašā laikā politiskā plurālisma paradigmā nav vienprātības, kas tiek saprasts ar terminu „intereses”¹⁰⁰ un „interesu grupa”¹⁰¹ un pastāv vairākas un ļoti atšķirīgas interešu grupu klasifikācijas.¹⁰²

Autore darbā, lai nodrošinātu visu interešu pārstāvniecības procesā ES Tiesas institucionālā ietvarā darbojošos politisko aktieru uzvedības izpēti un lai identificētu noteiktas interešu grupu ES enerģētikas politikas gadījumā, izmanto dažādas interešu un grupu, un interešu grupu konceptuālās izpratnes.

Darbā ar jēdzienu „intereses” autore saprot gan ar politiskā aktiera vajadzībās (resursu maksimizēšanas izpratnē) bāzētu, gan arī identitātē vai attieksmēs bāzētu

uzmanību un kādā veidā to analizējam. (Blaikie Norman. Paradigm. In: *The SAGE encyclopedia of social science research methods*. , pp.785-786.). „Paradigmas” funkcija ir noteikt pētniecības objektu, jautājumus, kas uzdodami pētījuma procesā un to, kādā veidā tie ir uzdodami un nosaka noteikumus, kas jāievēro, interpretējot iegūtās atbildes. (Ritzer, George. Paradigm. , p.543.). Līdz ar to darbā ar jēdzienu „teorētiskā paradigma” tiek saprasts pētniecības objekts un ar jēdzienu „analītiskā paradigma” tiek saprasts, veids kādā tiek veikta pētniecības objekta izpēte.

⁹⁸ Einfeld, Rainer. Pluralism and Democratic Governance: A Century of Changing Research Frameworks. In: *Pluralism: developments in the theory and practice of democracy*. Ed. Rainer Einfeld. Opladen: Barbara Budrich Publishers, 2006, p.41.

⁹⁹ Petracca, Mark P. The Rediscovery of Interest Group Politics. In: *The Politics of Interests. Interest Groups Transformed*. Ed. Mark P. Petracca. Boulder, San Francisko, Oxford: Westview Press, 1992, pp.3-5.

¹⁰⁰ Connolly, William E. *The Terms of Political Discourse*. 3rd ed. Oxford: Blackwell Publishers, [1974] 1994, pp.11; 45-84.

¹⁰¹ Wilson, Graham K. American Interest Groups in Comparative Perspective. In: *The Politics of Interests. Interest Groups Transformed*. Ed. Mark P. Petracca. Boulder, San Francisko, Oxford: Westview Press, 1992, p.80.

¹⁰² Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, pp.63; 34-35; Almond, Gabriel A. *Comparative politics today: a world view*. 7th ed. New York Longman, 2000, pp.70-71; Benz, Arthur and Yannis Papadopoulos. Introduction: governance and democracy: concepts and key issues., p.3; Heldman, Caroline. Interest Groups in Politics. In: *Encyclopedia of Political Communication*. 2008, http://www.sage-ereferenc.com/politicalcommunication/Article_n303.html, pēdējo reizi aplūkots 24/04/2010; Thomas, Clive S. and Ronald J. Hrebenar. Understanding interest groups, lobbying and lobbyists in developing democracies. *Journal of Public Affairs*. 2008, Vol. 8, Published online in Wiley InterScience, (www.interscience.wiley.com), DOI: 10.1002/pa.287, p.4.; Bale, Tim. *European Politics: Comparative Introduction*. 2nd ed. Palgrave Macmillan, 2008, p.238.

(politiskās pārliecības izpratnē) politiskā aktiera motivāciju līdzdarboties politikā jeb noteiktu interešu pārstāvēšanas un aizstāvēšanas procesā.¹⁰³

Darbā ar jēdzienu „grupa” autore saprot divas lietas. Pirmkārt, noteiktas apvienības, kuras raksturo formālas kopīgas pazīmes un kuras sevi demonstrē kā vienotu politisko aktieri. Šādā izpratnē tās var būt institūcijas¹⁰⁴, valstis¹⁰⁵, privāti aktieri¹⁰⁶. Otrkārt, tās ir grupas, kuras var konstatēt uz kopīgu attieksmju pamata. Šādā izpratnē vienu grupu pēc noteiktām attieksmēm var veidot gan institūcijas, gan valstis, gan privāti aktieri.

Savukārt, ar terminu „interesu grupas” saprot interešu grupas, kas iesaistās vai tiecas iesaistīties politikā, – tāvad politiskās interešu grupas.¹⁰⁷ Vienlaikus, pamatojoties uz teorētisku pieņēmumu, ka intereses politikā var īstenot arī indivīds individuāli (atsevišķi) vai kolektīvi (grupā)¹⁰⁸, brīdī, kad indivīds intereses realizē individuāli, formāli nepārstāvot noteiktu grupu, viņš vai viņa ir uzskatāms par politisko aktieri. Tādējādi indivīdu un grupu, kas iesaistās politikā, apzīmējumam darbā tiks lietots termins „politiskie aktieri”.

Autore interešu grupu klasifikāciju izvēlētās tēmas analīzes nolūkos veic, balstoties gan uz Artūra Bentlija (*Arthur F. Bentley*, 1908), gan uz Deivida Trūmana (*David Bicknell Truman*, 1981) izpratni par to, kas ir „grupa” un „interesu grupa”, attiecinot šos jēdzienus uz trīs veida politiskajiem aktieriem. Pirmkārt, pēc noteiktām kopīgām iezīmēm identificētajām grupām.¹⁰⁹ Tādas grupas, kurām ir raksturīga relatīva stabilitāte (*stability*), viendabīgums (*uniformity*), formalitāte (*formatlity*) un

¹⁰³ Ašmanis, Miķelis. *Politikas teorija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 61.lpp; Hansford, Thomas. *The Dynamics of Interest Representation at the U.S. Supreme Court.*, pp. 1-3; Mann, Geoff. *Interests and the Political Terrain of Time. Rethinking Marxism.* 2006, vol.18, no.4, p.567; Mathiowetz, Dean. ”Interest” Is a Verb: Arthur Bentley and the Language of Interest. *Political Research Quarterly.* 2008, vol. 61, no 4, p.626; Needler, Martin C. *The concepts of comparative politics.*, pp.138-139; *Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu.*, 354.lpp; Swanton, Christine. *The Concept of Interests. Political Theory*, 1980, vol. 8, no. 1, p.83-84; Parks, Robert Q. *Interests and the Politics of Choice. Political Theory.* 1982, vol. 10, no. 4, pp.551, 560; Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, p.34; White, Alan R. *The Notion of Interest. The Philosophical Quarterly.* 1964, vol. 14, no. 57, pp. 319, 323.

¹⁰⁴ Piemēram, EK, EP, ES Tiesa.

¹⁰⁵ Piemēram, ES dalībvalstis.

¹⁰⁶ Piemēram, uzņēmumi, to veidotas asociācijas kā nevalstiskas organizācijas.

¹⁰⁷ Politika šajā kontekstā nozīmē publiskas aktivitātes jomu kā līdzdalību sabiedrības un valsts veidošanā, valsts pārvaldīšanā, kas iekļauj attiecības starp dažādām sabiedrības grupām, nācijām un valstīm ar mērķi sekmēt konkrēto grupu kopīgās intereses. (Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion*, pp.33-34.; Held, David. *Models of Democracy.*, p.203; Heldman, Caroline. *Interest Groups in Politics.*)

¹⁰⁸ Needler, Martin C. *The concepts of comparative politics.*, pp.138-139.

¹⁰⁹ Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, pp.23-24.

vispārīgums (*generality*), tiek sauktas par institūcijām. Pieņemts, ka šādam raksturojumam atbilst tiesas, likumdevējs, izpildvara un citas politiskās institūcijas.¹¹⁰ Ņemot vērā, ka salīdzināmajā politikā tiesas tiek analizētas kā aktīvs aktieris un salīdzināmās politikas analīzes priekšmets ir attiecību analīze starp tiesu un citiem politiskajiem aktieriem¹¹¹, jēdziens „politiskais aktieris” tiek attiecināts arī uz tiesām¹¹². Otrkārt, uz formālām, kolektīvām interešu grupu organizācijām, kas ir plaši izplatīts lietojums politikas zinātnē, tātad interešu grupām šaurā nozīmē.¹¹³ Treškārt, uz neformālām sociālām (ap)vienībām, kuras iespējams identificēt vienīgi pēc to attieksmēm, kas izpaužas to uzvedībā, tātad interešu grupas plašā nozīmē.¹¹⁴ Plašāks teorētiskās paradigmas un darbā izmantoto galveno jēdzienu konceptuāls skaidrojums sniegts darba 1. un 2. nodaļā.

Salīdzināmās politikas disciplīnā ir attīstītas divas dažādas un konceptuāli atšķirīgas teorētiskās pieejas, kas katra savā veidā skaidro tiesas kā institūcijas un politiskā aktiera mijiedarbības ar citiem politiskajiem aktieriem ietekmi uz politikas rezultātiem. Viena no pieejām ir t.s. “tiesību mobilizācijas” (*legal mobilization*) pieeja, bet otra – “tiesu politikas” (*judicial politics*) pieeja. Abi jēdzieni – “tiesību mobilizācija” un “tiesu politika” – ir savstarpēji saistīti. Jēdziens “tiesību mobilizācija” skaidro dažādu politisko aktieru stratēģisku izvēli izmantot tiesu sistēmu noteiktu interešu aizstāvēšanai.¹¹⁵ Tiesību mobilizācijas jēdziens attiecināms uz „no apakšas” („*bottom-up*”)¹¹⁶ veidotu sociālpolitisku izmaiņu skaidrojumu. Savukārt jēdziens “tiesu politika” skaidro tiesas kā lēmumu pieņēmējus un

¹¹⁰ Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, pp.26.

¹¹¹ Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?*, p.212.

¹¹² Detalizēti par interešu izpausmi tiesvedībā, par tiesām kā politiskajiem aktieriem salīdzināmās politikas apakšdisciplīnā un to mijiedarbību ar citiem politiskajiem aktieriem skatīt darba 2. nodaļā

¹¹³ Needler, Martin C. *The concepts of comparative politics.*, pp.103-104; Wilson, Graham K.

American Interest Groups in Comparative Perspective., p.80.; Thomas, Clive S. and Ronald J.

Hrebenar. *Changing Patterns of Interest Group Activity: A Regional Perspective.* In: *The Politics of Interests. Interest Groups Transformed.* Ed. Mark P. Petracca. Boulder, San Francisko, Oxford: Westview Press, 1992, p.153; Grant, Jordan. The relevance of Bentley for group theory: founding

father or mistaken identity? *History of the Human Sciences.* 1990, vol. 12, no. 1, DOI:

10.1177/09526959922120144, p. 27. Jēdziena “interesu grupas” konceptuāli atšķirīgās nozīmes raksturotas šī darba 1.nodaļas 1.4. sadaļā.

¹¹⁴ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p.211; Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, pp.33, 37; Petracca, Mark P. *The Rediscovery of Interest Group Politics.*, p.7. Jēdziena “interesu grupas” konceptuāli atšķirīgās nozīmes raksturotas šī darba 1.nodaļas 1.4. sadaļā.

¹¹⁵ McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, pp.523-525; Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization.*, p.7.

¹¹⁶ McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, p.526.

administratorus noteiktas politiskās sistēmas ietvaros¹¹⁷ un ir attiecināma uz izpratni par „no augšas” („*top-down*”)¹¹⁸ veidotu sociālpolitisku izmaiņu skaidrojumu.

Šīs abas pieejas literatūrā, kas ir veltītas tiesvedības un dažādu politisko aktieru uzvedības analīzei, parasti tiek izmantotas atsevišķi, vai nu izmantojot „tiesu politikas” (*judicial politics*) vai „tiesību mobilizācijas” pieejas, vai arī šos modeļus teorētiski neattiecinot uz empīrisko pētījumu un attiecīgi neizdarot teorētisku vispārinājumus par interešu pārstāvēniecību tiesvedības procesā. Darbā izmantoto teoriju detalizēts un uz empīrisko pētījumu attiecināts darba autore sintezēts modelis prezentēts darba 2. nodaļā.

6. Metode

Darbā interešu pārstāvēniecība ES enerģētikas politikā tiesvedības procesā tiek analizēta, izmantojot plurālisma paradigmas¹¹⁹ tādas analītiskās kategorijas, kā pozitīvisms un biheiviorisms, un metodoloģiskais individuālisms.

Plurālisti kopumā ir vērsti uz faktiskās, nevis iedomātās politikas analīzi, proti, uz empīriskiem novērojumiem, kas ir aprakstoši skaidrojošs novērtējums faktiski pastāvošajai politikai. Šādas pieejas pamatā ir mērķis būt „reālistiskiem” un „objektīviem” iepretim tiem domātājiem (teorētiķiem), kas aizstāv noteiktus ideālus, atstājot bez pienācīgas uzmanības faktiskos apstākļus, kuros atrodas. Tādējādi plurālisti savos uzskatos balstās uz pozitīvisma¹²⁰ pieeju savu slēdzienu izdarīšanai.

¹¹⁷ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, p.111; Whittington, Keith. E., Daniel R. Kelemen and Gregory A. Calderia. *The Study of Law and Politics.* In: *The Oxford Handbook of Law and Politics.* Eds. Keith E. Whittington, Kelemen R. Daniel, Gregory A. Calderia. New York: Oxford University Press, 2008, p.6; Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization.*, pp.11, 214; Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance.*, p.6.

¹¹⁸ McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, pp.532-533.

¹¹⁹ Zinātnes filozofijā ar „paradigmu” saprot pasaules uztveres priekšnoteikumus. „Paradigma” nosaka galvenos priekšstatus, pieņēmumus un uzskatus, kas attiecīgi nosaka to, kā tie uztverta pasaule, kam tiek pievērsta uzmanība un to, kā tiek organizēta analīze. (Blaikie Norman. *Paradigm.*, pp.785-786.). „Paradigmas” funkcija ir noteikt pētniecības objektu, jautājumus, kas uzdodami pētījuma procesā un to, kādā veidā tie ir uzdodami un nosaka noteikumus, kas jāievēro, interpretējot iegūtās atbildes. (Ritzer, George. *Paradigm.*, p.543.). Līdz ar to darbā ar jēdzienu „teorētiskā paradigma” tiek saprasts pētniecības objekts un ar jēdzienu „analītiskā paradigma” tiek saprasts, veids kādā tiek veikta pētniecības objekta izpēte.

¹²⁰ Held, David. *Models of Democracy.* p.201.; Pozitīvistu aizstāv Deivida Hjūma (David Hume) nošķirumu starp „vajag un ir”, kas šodienas zinātnes valodā tiek saprasta kā normatīvā iepretim pozitīvajai analīzei (Häuser, Matthias S. Hume, David (1711-1776). In: *Encyclopedia of Time: Science, Philosophy, Theology, & Culture.* SAGE Publications, http://www.sage-reference.com/time/Article_n289.html, pēdējo reizi aplūkots 25/04/2010), t.i. izpratni, ka ikvienas var

„Pozitīvas”¹²¹ zināšanas par pasauli pamatā tiek balstītas uz vispārinājumiem, kas izriet no sistemātiskiem empīriskiem novērojumiem, kuri – ja to ir pietiekami skaita un ievērotas konsekvences ziņā – tiek uzskatīti par likumsakarībām attiecībā uz to, kā noteikti fenomeni vai parādības pastāv vai rodas.¹²² Zinātniskai politikas analīzei saskaņā ar plurālistu paradigmu¹²³ ir jāveido universālas hipotēzes (vai likumus) par politiku, ko var pārbaudīt ar empīriskiem novērojumiem, vēlams kvantitatīvā formā.¹²⁴

Šī nostāja dabīgā kārtā noveda pie „biheiviorisma”, t.i., doktrīnas, kas paredz, ka sociālajām zinātnēm ir jāfokusējas tikai uz cilvēku objektīvām uzvedības formām tieši tāpēc, ka subjektīvi nodomi, vajadzības un motīvi ir noslēgti, personiska rakstura stāvokļi (*private states*), ko nevar zinātniski novērot.¹²⁵ Biheiviorisms fokusējas uz cilvēku rīcību un uzsvaru liek uz rūpīgi izstrādātu metodoloģiju¹²⁶, kas ir izpētes pamatā. Tādi plurālisti kā Artūrs Bentlijs (1908) un Deivids Trūmans (1951) centās radīt empīrisku teoriju, kas precīzi aptvertu politisko procesu realitāti mūsdienu demokrātijās.¹²⁷

Lielākā daļa plurālistu iestājas par t.s. metodoloģisko individuālismu – doktrīnu, kas aizstāv uzskatu, ka visām hipotēzēm par „cilvēka kolektīvismu” (*human collectivity*) galu galā var un jābūt reducētām līdz apgalvojumiem par individuāliem

nošķirt faktus (pozitīvus) no vērtībām (normatīvus). Plurālisti skatījumā pozitīvie apgalvojumi principā ir falsificējami un var tikt nošķirti no to normatīvā apstiprinājuma. (Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy.*, p.22.) Savukārt, koncepti, kas nevar tikt pārbaudīti pieredzes ceļā, tiek uzskatīti esam par nenozīmīgiem, t.s. fenomenālisms. (Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy.*, p.22.)

¹²¹ Pozitīvisms ir zinātnes filozofija, kas noliedz metafiziska rakstura spekulācijas par labu sistemātiskiem novērojumiem.

¹²² Blaikie, Norman. Positivism. In: *Encyclopedia of Social Science Research Methods*, SAGE Publications, 2003, http://www.sage-ereference.com/socialscience/Article_n730.html, pēdējo reizi aplūkots 25/04/2010.

¹²³ ASV skolas plurālisti jeb t.s. pēckara (20.gs.20.gadi) Amerikas politikas zinātnieki ietekmējās no „loģiskā pozitīvisma” - zināšanu teorija, kuru 20.gadsimta sākumā izveidoja Vīnes filozofu grupa. Loģiskā pozitīvisma doktrīnas pārliecināti plurālisti izvirzīja pretenzijas pret līdzšinējo politikas zinātņi, kura ir sastāvējusi no ētiskiem apgalvojumiem, kuri nevar tikt pārvērsti definīcijas formā vai faktiem.

¹²⁴ Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy.*, p.18.

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Brady, Henry E., Collier David and Janet M. Box-Steffensmeier. Overview of Political Methodology. Post-behavioural movements and trends. In: *The Oxford Handbook of Political Science*. Ed. Robert E. Goodin. Oxford: Oxford University Press, 2009, p.1006.

¹²⁷ Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy.*, p.18.

faktoriem.¹²⁸ Šāda pieeja tiek pamatota ar apsvērumu, ka jebkuru rīcību veic indivīds. Tas nozīmē, ka sociāla rakstura parādības jāsaprot kā indivīdu lēmumu, rīcības un attieksmju rezultāts. Apgalvojumi, kas sevī ietver „kolektīvus” (valsts, nācija, rase u.c.) nav pietiekami¹²⁹ un tie ir jāsaprot kā ērts saīsinājums individuālas uzvedības kopumam, kas veido šo grupu vai organizāciju.¹³⁰

Vadoties no biheiviorisma doktrīnas nostājām un attiecinot to uz metodoloģiskā individuālisma pieeju, plurālisti uzskata, ka indivīdu intereses var saskatīt, izpētot, kuras un kādas politiskās izvēles (*preferences*) šie indivīdi izdara, proti, viņu uzvedība atklāj viņu politiskās izvēles. Iespēja, ka indivīdiem ir intereses, kuras tie nav paiduši kā izvēles, tiek izslēgta.¹³¹ Nepastāv „objektīvas intereses”, ko var attiecināt uz grupām vai indivīdiem, kas šīs intereses neatzīst.¹³² Intereses izpaužas darbībā un rīcībā, proti, tās ir empīriski izmērāmas un pārbaudāmas.

Iepriekšminētās kopīgās plurālisma analītisko metožu iezīmes tiks izmantotas kā analītiska paradigma darbā izvirzītās pamatproblēmas risināšanai un izvēloties pētījuma metodi. Darba galvenā pētnieciskā metode ir dokumentu – ES Tiesas materiālu (spriedumu un rīkojumu) – analīze un izmantotā analīzes tehnika ir šo dokumentu kontentanalīze. Izmantojot kontentanalīzi, darbā tiek nodrošināta gan induktīva, gan deduktīva pieeja.¹³³

Kopējais kontentanalīzē iekļauto analizējamo vienību skaits 20 gadu laikā veido sešdesmit sešus (66) gadījumus¹³⁴ kā prasības piecdesmit astoņās (58) lietās¹³⁵, kas tika analizēti sešdesmit trīs (63) ES Tiesas materiālos (spriedumi un rīkojumi)¹³⁶

¹²⁸ Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy.*, p.19.

¹²⁹ Smith, George H. Individualism, Methodological. *The Encyclopedia of Libertarianism*. 2008. SAGE Publications, http://www.sage-ereference.com/libertarianism/Article_n147.html, pēdējo reizi aplūkots 25/04/2010.

¹³⁰ Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy.*, p.19.

¹³¹ Tas nozīmē, ka ir nepiespējami cilvēkiem kļūdoties attiecībā uz savām interesēm. Marksistu un radikāļu nostāja, ka iespējama „kļūdaina, nepareiza apziņa” (*false consciousness*) tiek norādīta kā nezinātniska vai kā pārvērtēts arguments (*value-laden*).

¹³² Ibid, pp.19-20.

¹³³ Babbie, Earl. and Nagennar, C. *The practice of social research.*, pp.317, 319; Sullivan, Thomas J. *Methods of Social Research.*, p.318.

¹³⁴ Gadījumi uzrāda noteiktus politiskos aktierus, to aktivitāti un intereses un ES Tiesā skatītās šo politisko aktieru iesniegtās prasības.

¹³⁵ Vienā lieta var skart vairākus gadījumus, tādejādi arī atteikties uz vairākām situācijām, kas uzrāda politisko aktieru aktivitāti un intereses.

¹³⁶ Viens spriedums un rīkojums var attiekties uz vienu gadījumu (viena lieta) vai uz vairākiem gadījumiem (apvienotās lietas) vienlaikus.

laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam.¹³⁷ Plašāks darbā izmantotās pētnieciskās metodes skaidrojums un raksturojums sniegts darba 4.nodaļas 4.1. sadaļā „Pētījuma metodoloģija”.

7. Pētījuma lauks un darba ierobežojumi

Šajā darbā interešu izpaušmes un interešu grupu darbības analīzes lauks ir pārnacionālais līmenis, proti, interešu pārstāvniecības analīze tāda pārnacionālā politiskā aktiera kā ES Tiesas institucionālajā ietvarā.¹³⁸

Pastāv uzskats, ka mūsdienu globalizētajā pasaulē ietekme uz politiskajiem procesiem un uz politikas rezultātiem tiek īstenota starptautiskā un pārnacionālā līmenī, – apejot valsti kā organizacionālu un institucionālu ietvaru, sadarbojoties un konfliktējot, veidojot alianses un koalīcijas pāri valstu robežām.¹³⁹ Tāpēc savā darbā autore uzmanību vērš uz dažādām interesēm un politiskajiem aktieriem, kas darbojas ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās un kuru uzvedība ir empīriski novērojama ES Tiesas materiālos. Analīze šajā kontekstā vērsta uz pretrunīgajām interesēm, kas pārstāvētas tiesvedības ceļā pārnacionālā līmenī ES enerģētikas politikas jautājumā, un izvērtējot, kāda ir bijusi ES Tiesas un citu ieinteresēto pušu nostāja dažādos strīdīgos gadījumos un attiecīgi kāda bijusi ietekme uz ES enerģētikas politiku.

Darbā netiks apskatīta virkne ES Tiesas un citu politisko aktieru mijiedarbības ietekmes uz Eiropas politikām aspektu, kas varētu būt cita jeb tālāka pētniecības darba objekts ES enerģētikas politikas un interešu pārstāvniecības jautājumā. Darbā netiks analizēts, pirmkārt, kādos apstākļos un kādas motivācijas vadīti politiskie aktieri izšķiras par prasības iesniegšanu tiesā, dodot pamatu ES Tiesai iesaistīties politikas procesā. Otrkārt, kuras lietas, kas sākotnēji ierosinātas dalībvalstu tiesās, nonāk un kuras lietas nenonāk ES Tiesā atrisinājuma meklēšanas nolūkā un kāpēc. Treškārt, kad un kādā veidā citi aktieri izmanto „uzvaras” ES Tiesā, izdarot spiedienu uz politiskajām institūcijām, tostarp dalībvalstu līmenī, lai tiktu respektēts ES Tiesas

¹³⁷ Analizētos ES Tiesas spriedumus skatīt bibliogrāfijas saraksta sadaļā „ES Tiesas judikatūra. Kontentanalīzes materiāli”.

¹³⁸ Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*, p.2.

¹³⁹ Cerny, Philip G. *Plurality, Pluralism, and Power: Elements of Pluralist Analysis in an Age of Globalization.*, p.94-95.

lēmums.¹⁴⁰ Iepriekšminētie sociāli un zinātniski aktuālie jautājumi ir ārpus šā darba mērķa un ir uzskatāmi par šā pētniecības darba ierobežojumu un pētījuma lauka robežām.

8. Novitāte

Darba novitāte izpaužas vairākos aspektos.

Pirmkārt, darba novitāte ir autores ieguldījums salīdzināmās politikas joprojām aktuālā izpētes virzienā, proti, interešu grupu darbības analīzē. Autore īpaši pievēršas interešu grupu plašā nozīmē – tādu neformālu sociālu (ap)vienību, kuras iespējams identificēt vienīgi pēc attieksmēm, kas izpaužas to uzvedībā, – uzvedības izpētei, analīzei un sakarību, ko rada atšķirīgu politisko aktieru dažāda līmeņa ietekme uz politikas rezultātiem, noteikšanai. Šis ir aktuāls pētījums, kas sniedz ieguldījumu salīdzināmajā politikā maz attīstītā izpētes virzienā. Darbā veiktā izpēte un iegūtie rezultāti apliecina, ka politikas zinātnes disciplīnā ir nepieciešams paplašināt termina „interesešu grupa” jēdzienisko izpratni un pielietojumu.

Identificējot neformālas interešu grupas uz kopīgu attieksmju pamata attiecībā pret ES enerģētikas politiku¹⁴¹, autore konstatē vismaz četru lielu un neformālu interešu grupu pastāvēšanu.¹⁴² Kopumā, ES Tiesā kā interešu pārstāvniecības institucionālajā ietvarā pārsvaru gūst tā interešu grupa, kuras uzvedībā ir novērojamas attieksmes, kas vērstas uz ES integrācijas sekmēšanu ES enerģētikas politikas jomā, ko darot tiecas panākt pastāvošo ES tiesību aktu ieviešanu nacionālā līmenī un veidot ES politiku uz plašas ES tiesību aktu interpretācijas pamatiem. Šādu interešu grupu veido tādi politiskie aktieri kā ES Tiesa, EK, ES dalībvalstu tiesas un uzņēmumu, kā arī atsevišķos gadījumos asociācijas, ES dalībvalstis, indivīdi un Eiropas Parlaments. Interešu grupu izveides pamatā ir konfliktējošas intereses kā atšķirīgas attieksmes un izvēles (*preference*) ar enerģētikas politiku saistīto jautājumu risināšanā. Darbā veiktā analīze uzrāda konfliktu starp divām atšķirīgām stratēģijām ar enerģētikas politiku saistīto jautājumu risināšanā – konfliktu starp bilateriāliem risinājumiem nacionālā

¹⁴⁰ Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?*, p.217.

¹⁴¹ Šādā izpratnē vienu grupu pēc noteiktām attieksmēm var veidot gan institūcijas, gan valstis, gan privāti aktieri. Skatīt interešu grupu konceptuālo skaidrojumu šā darba 1.nodaļas 1.4. sadaļā.

¹⁴² Skatīt pielikumu nr.3., tabula 10. Hipotēzes Nr. 5 pārbaude: Interešu grupu ietekme uz ES enerģētikas politiku ES Tiesas institucionālajā ietvarā.

līmenī enerģētikas tirgus un industrijas protekcionalisma un izolācijas formā un pārnacionāliem risinājumiem ES līmenī enerģētikas tirgus liberalizācijas un sadarbības formā.¹⁴³

Otrkārt, darba novitāte ir pirmo reizi veiktā visaptverošā interešu pārstāvniecības ES enerģētikas politikas jomā tiesvedības procesā salīdzinošā analīze. ES enerģētikas politika nav pētīta visaptveroši, vien pievēršoties atsevišķām ES enerģētikas politikas jomām – naftas un elektroenerģijas tirgus liberalizācijai. Savukārt, teorētiskie vispārinājumi, kas attiecas uz interešu pārstāvniecības analīzi ES tiesvedības procesa ietvaros, ir izstrādāti, pamatojoties uz tādu jomu kā ES sociālā politika un ES vides aizsardzība analīzi.¹⁴⁴ Šis ir šodienīgs pētījums, kas papildina pirms desmit un vairāk gadiem veiktos pētījumus par interešu pārstāvniecību dažādās ES enerģētikas politikas jomās un risina politikas zinātnē aktuālus teorētiskas dabas jautājumus, kas skar interešu izpausmi un interešu grupu darbību tiesvedības procesa ietvaros.¹⁴⁵

Treškārt, darba novitāte ir salīdzināmās politikas disciplīnā dažādo un konceptuāli atšķirīgo teorētisko pieeju, t. s. “tiesību mobilizācijas” (*legal mobilization*) un “tiesu politikas” (*judicial politics*)¹⁴⁶, izmantošana un apvienošana, sintezētā veidā veidojot jaunu modeli ar nolūku vienlaikus izvērtēt atšķirīgu politisko aktieru dažāda līmeņa ietekmi uz politikas rezultātiem, nosakot arī ietekmes indikatorus un izvirzot hipotēzes¹⁴⁷. Uz abu pieeju sintezētās pieejas daba autore izdara secinājumus par neformālu sociālu (ap)vienību, – kuras iespējams identificēt

¹⁴³ Global Agenda Council Reports 2010. Summaries of Global Agenda Council Discussions from the Summit on the Global Agenda 2009. World Economic Forum, p.200. Avots: World Economic Forum, <http://www.weforum.org/pdf/globalagenda2010.pdf>, pēdējo reizi aplūkots 01/10/2010; Jones, Erik. The Economic Mythology of European Integration. *Journal of Common Market Studies*, 2010, Vol. 48, No.1, p.100; Jonsson, Daniel K., Östensson Malin, Dreborg Karl Henrik and Magnusson Roger. Energy and Security in Long-Term Defence Planning. *European Security*, 2009, Vol. 18, No. 1, pp.33, 39, 43-44; Yueh, Linda. An International Approach to Energy Security. *Global Policy*. 2010, Vol. 1, No. 2, p.216.

¹⁴⁴ Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance*. New York: Cambridge University Press, 2007.

¹⁴⁵ Ir pētījumi, kuros ir analizēts kāds no enerģētikas politikas aspektiem, piemēram: naftas tirgus liberalizācija (Andersen, Svein S. Energy Policy: Interest interaction and supranational authority. In: *Making policy in Europe*. S. Svein and Kjell A. Eliassen. 2nd ed. London [etc.] : Sage Publications, 2001, pp.106-123), elektroenerģijas tirgus liberalizācija (Conant, Lisa. *Justice Contained. Law and Politics in the European Union*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2002), bet šie pētījumi ir, pirmkārt, veikti dekādi atpakaļ un, otrkārt, attiecas uz kādu no enerģētikas politikas aspektiem.

¹⁴⁶ Abas pieejas skaidro tiesas kā institūcijas un politiskā aktiera mijiedarbības ar citiem politiskajiem aktieriem ietekmi uz politikas rezultātiem. Detalizētu skaidrojumu skatīt darba 2.nodaļā.

¹⁴⁷ Teorētisko pamatojumu skatīt darba 2. nodaļā, bet darba autore izstrādāto pieeju politisko aktieru ietekmes tiesvedības procesā identificēšanai skatīt 2. nodaļas 2.3. sadaļā un 2.4. sadaļā.

vienīgi pēc to attieksmēm, kas izpaužas to uzvedībā, – darbību un ietekmi uz politika rezultātiem ES enerģētikas politikas gadījumā ES Tiesas interešu pārstāvniecības institucionālajā ietvarā.

Ceturtkārt, novitāte ir saistīta arī ar politikas zinātnes disciplīnā nepieciešamās terminoloģijas veidošanu latviešu valodā. Šāda nepieciešamība rodas, jo Latvijas politikas zinātnē kā jauna tēma tiek pētīta, pirmkārt, interešu pārstāvniecība vispār un, otrkārt, Latvijas kā salīdzinoši jaunas dalībvalsts interešu pārstāvniecība dažādās ES institūcijās, tostarp ES Tiesā. Tā kā darbā tika izmantota pētnieciskā literatūra angļu valodā, autore no angļu valodas ir ieviesusi virkni terminu latviešu valodā: „tiesu politika” (*judicial politics*), „politikas judikalizācija” (*judicialisation of politics*), „tiesību mobilizācija” (*legal mobilization*). Ieviesto terminu detalizētu skaidrojumu skatīt darba 2. nodaļā.

Promocijas darba teorētiskais pamats, metodoloģiskā pieeja un galvenās atziņas ir aprobētas četrās (4) nacionāla mēroga zinātniskajās konferencēs¹⁴⁸ un trijās (3) starptautiskajās zinātniskajās konferencēs¹⁴⁹, sagatavojot un publicējot divas (2) zinātniskas publikācijas starptautiski recenzējamos zinātniskajos rakstu krājumos¹⁵⁰.

¹⁴⁸ Latvijas Universitātes 66. Konference, referāts par tēmu “Interesu grupu loma interešu pārstāvniecībā plurālistiskā politiskajā sistēmā” (2008. gada 6. februāris, Rīga, LU Sociālo zinātņu fakultāte); Latvijas Universitātes 67. Konference, referātu par tēmu „Interesu pārstāvniecība ES enerģētikas politikā un Eiropas Kopienas Tiesas darbs (2009. gada 12. februāris, Rīga, LU Sociālo zinātņu fakultāte); Latvijas Universitātes 68. Konference, referātu par tēmu „Interesu pārstāvniecība un drošība ES enerģētikas politikas kontekstā” (2010. gada 11. februāris, Rīga, LU Sociālo zinātņu fakultāte); Latvijas Universitātes 69. Konference, referāts par tēmu „Interesu grupu koncepts un tā mūsdienu izpratne politikas zinātnes disciplīnā” (2011. gada 11. marts, Sociālo zinātņu fakultāte).

¹⁴⁹ 3rd ECPR Graduate Conference, referāts par tēmu „Interests shaping EU energy policy at the European Court of Justice” konferences sadaļā „Comparative Politics: Functions and perceptions of judicial bodies across institutional contexts” (2010. gada 1. septembris, Dublinā, Īrija, Dublin City University) (Stepina Inese. Interests shaping EU energy policy at the European Court of Justice, pp.1-23. Referāts prezentēts konferencē: The 3rd ECPR Graduate Conference, Dublin City University, 30 August - 1 September 2010. Publicēts konferences mājas lapā: European Consortium for Political Research. Graduate Conferences. Dublin 2010 Home. List of Sections. List of Papers. Paper Details, http://www.ecprnet.eu/conferences/graduate_conference/dublin/paper_details.asp?paperID=596, pēdējo reizi aplūkots 20/09/2011); *Aleksanteri Conference 2010 „Fuelling the Future? Assessing Russia’s Role in Eurasia’s Energy Complex”*, referāts par tēmu „Divergent interests and sources of EU Energy Security Concerns: view from the European Court of Justice” (2010. gada 28. oktobris, Helsinki, Somija); *7TH CEU Conference in Social Sciences “What Follows after the Crisis? Approaches to Global Transformations”*, referāts par tēmu „Political interest representation as legal mobilization at the Court of Justice of the EU in the energy sector” konferences panelī “Representation in Comparative Perspective” (2011. gada 27. maijs, Central European University, Budapesta, Ungārija).

¹⁵⁰ Stepina Inese, „The Future of the Baltic Energy Market – Lessons Learned from the European Court of Justice”, In: EU Strategy for the Baltic Sea Region: a year after and beyond, Zinātne: Rīga, 2010, pp.187-209; Stepina Inese, „Interests shaping EU energy policy at the European Court of

9. Nodaļu izklāsts

Darbam ir četras nodaļas, ievads un secinājumu daļa, kā arī bibliogrāfija un četri pielikumi. Darba struktūra ir veidota tā, lai sniegtu secīgas atbildes uz pētnieciskajiem jautājumiem un īstenotu darbā izvirzītos uzdevumus.

Pirmajā nodaļā (Interesešu pārstāvniecība politikā) autore sniedz galveno ar interesešu pārstāvniecību politikas veidošanā un ieviešanā saistīto konceptu, proti, intereses, interesešu grupas un interesešu pārstāvniecība, apskatu un analīzi. Autore sniedz arī ieskatu dažādās politiskā plurālisma variācijās. Darba teorētiskā ietvara aktuāla analīze ir būtiska saistībā ar tās attiecināmību uz ES enerģētikas politikas gadījuma analīzi ES Tiesas institucionālajā ietvarā.

Otrajā nodaļā (Intereses tiesvedībā un to ietekme uz politikas rezultātiem) autore apskata un analizē divas konceptuāli atšķirīgas pieejas – “tiesību mobilizācijas” (*legal mobilization*) pieeju un “tiesu politikas” (*judicial politics*) pieeju – tiesas un citu politisko aktieru mijiedarbības ietekmes uz politiku skaidrošanai, kā arī definē politisko aktieru ietekmes parametrus tiesvedības procesā. Darba autore demonstrē izstrādāto politisko aktieru ietekmes tiesvedības procesā sintezēto modeli.

Trešajā nodaļā (Interesešu pārstāvniecības iespējas un ierobežojumi Eiropas Savienības Tiesā) autore raksturo ES Tiesas pilnvaras un interesešu pārstāvniecības institucionālo ietvaru. Uzmanība tiek pievērsta ES Tiesas un dažādu politisko aktieru mijiedarbības ietekmes uz ES politiku un ES integrāciju dažādiem teorētiskiem skaidrojumiem, tādiem kā ES Tiesas un dalībvalstu tiesu „juridiskais formālisms” un stratēģiskā rīcība, transnacionālo privāto aktieru interesešu un dalībvalstu valdību stratēģiskā rīcība.

Ceturtajā nodaļā (ES Tiesas judikatūras kontentanalīzē identificētā interesešu pārstāvniecības ietekme uz enerģētikas politiku) tiek analizēta judikatūra – konkrēti ES Tiesas spriedumi un rīkojumi ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās un jautājumos. Autore sniedz pētījuma metodoloģijas skaidrojumu, definē hipotēzes un īstenoto pētniecisko stratēģiju. Darba autore ES Tiesas darbu analizē mijiedarbībā ar citām ES enerģētikas politikā ieinteresētajām pusēm – ES institūcijām, dalībvalstīm, uzņēmējiem, kā arī indivīdiem un to veidotām grupām – kā politiskajiem aktieriem.

ES Tiesas spriedumu un rīkojumu analīze sniedz pārskatu par konkrētām enerģētikas politikas jomām un pretrunīgām dažādu ieinteresēto pušu jeb politisko aktieru interesēm, kas tiek pārstāvētas ES Tiesā. Tāpat šajā nodaļā tiek analizēts, kāda ir prāvnieku kā politisko aktieru aktivitāte un ietekme tiesā, kā arī tiek identificētas neformālas interešu grupas ES enerģētikas politikas gadījumā un to ietekmes uz politikas rezultātiem ES Tiesas institucionālajā ietvarā. Šīs nodaļas mērķis ir pārbaudīt izvirzītās hipotēzes un rast atbildi uz darba galveno problēmjautājumu.

Secinājumu daļā (Nobeigums un secinājumi) autore sniedz īsu kopsavilkumu par pētījuma gaitā iegūtajiem rezultātiem un izvērtē darbā izvirzītos sākotnējos pieņēmumus, demonstrē darba pienesumu politikas zinātnes disciplīnai un tās apakšnozarei salīdzināmajai politikai, kā arī norāda uz izpētes ierobežojumiem un iespējamajiem izpētes virzieniem nākotnē.

1. NODAĻA. INTEREŠU PĀRSTĀVNICĪBA POLITIKĀ

Šajā darbā tiek analizēta interešu pārstāvniecība kā politisko interešu pārstāvniecība. Ar interešu pārstāvniecību darbā saprot dažādu sabiedrības grupu aktivitāti, kas, paužot un īstenojot savus uzskatus, iestājoties par individuālām vai kolektīvām interesēm, veido politiku.¹⁵¹ Darba fokuss ir interešu pārstāvniecība tiesvedības procesā kā vienā no būtiskiem, bet salīdzināmajā politikā salīdzinoši maz analizētiem aspektiem interešu un grupu, kas pārstāv šīs intereses, ietekmes uz politikas rezultātiem (*political outcome*) noteikšanā.¹⁵²

Pirms veikt interešu un grupu, kas pārstāv šīs intereses, ietekmes uz politikas rezultātiem (*political outcome*) noteikšanu tiesvedības procesā ES enerģētikas politikas gadījumā ES Tiesā kā interešu pārstāvniecības institucionālajā ietvarā, 1. nodaļā sniegts darba teorētiskās un analītiskās paradigmas¹⁵³ izklāsts. Šajā nodaļā tiks skaidroti darbā lietoto galveno konceptu, proti, intereses un interešu grupas, konceptuāli atšķirīgās nozīmes un to pielietojums darbā, kā arī pieeja interešu pārstāvniecības tiesvedības procesā analīzei.

¹⁵¹ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures*. Chicago: The University of Chicago Press, 1908, p.211; Truman, David.B. *The Governmental Process: political interests and public opinion*. Westport: Greenwood Press, 1981, p.37.

¹⁵² Zemans, Frances Kahn. Legal Mobilization: The Neglected Role of the Law in the Political System. *The American Political Science Review*. 1983, vol. 77, no. 3, pp. 690 – 691; Dyevre, Arthur. Unifying the field of comparative judicial politics: towards a general theory of judicial behaviour. *European Political Science Review*, 2010, 2:2, European Consortium for Political Research, doi: 10.1017/S1755773910000044, p.297; Domingo, Pilar. Judicialisation of Politics: The Changing Political and Social Role of the Judiciary in Mexico. Presented at the conference: Judicialisation of Politics ILAS-University of London, 17-19 March 2004, p.1; McCann, Michael W. Interests, Ideas, and Institutions in Comparative Analysis of Judicial Power. *Political Research Quarterly*. 2009, vol. 62, no. 4, DOI: 10.1177/1065912909347204, p.834.

¹⁵³ Ikdienas valodā ar paradigmu saprot modeli vai piemēru, kas nosaka, kādā veidā rīkoties. Zinātnes filozofijā ar „paradigmu” saprot pasaules uztveres priekšnoteikumus. „Paradigma” nosaka galvenos priekšstatus, pieņēmumus un uzskatus, kas attiecīgi nosaka to, kā tie uztverta pasaule, kam tiek pievērsta uzmanība un to, kā tiek organizēta analīze. (Blaikie Norman. *Paradigm*. , pp.785-786.). „Paradigmas” funkcija ir noteikt pētniecības objektu, jautājumus, kas uzdodami pētījuma procesā un to, kādā veidā tie ir uzdodami un nosaka noteikumus, kas jāievēro, interpretējot iegūtās atbildes. (Ritzer, George. *Paradigm*. , p.543.). Līdz ar to darbā ar jēdzienu „teorētiskā paradigma” tiek saprasts pētniecības objekts un ar jēdzienu „analītiskā paradigma” tiek saprasts, veids kādā tiek veikta pētniecības objekta izpēte.

1.1. Intereses un interešu grupas politiskajā plurālismā

Interešu grupa ir centrālais politiskā plurālisma domas fokuss un analīzes objekts.¹⁵⁴ Politiskā plurālisma uzmanības centrā ir sabiedrības līdzdalības (*societal participation*), sabiedriskās kārtības jeb valsts politikas (*public policy*) veidošanas līdzekļi, ierobežojumi un attīstības tendences.¹⁵⁵ Ar terminu „politika” darbā tiek saprasta sabiedriskās darbības nozare, „kas ietver līdzdalību sabiedrības un valsts veidošanā, valsts vadīšanā un valsts lietu kārtošanā, attiecības starp dažādām sabiedrības grupām, dažādām tautām un valstīm.”¹⁵⁶

Politiskā plurālisma paradigmas pamatā ir pieņēmums, ka politika ir grupu konflikts, tātad pretēju interešu noregulēšanas jeb atrisināšanas (*resolution*) process.¹⁵⁷ Pētot interešu grupu darbību, iespējams izskaidrot lielāko daļu valsts pārvaldes jeb valdības darbības, kas ir dažādu indivīdu ar dažādām interesēm un atšķirīgiem ietekmes resursiem darbības rezultāts.¹⁵⁸

Tāpēc interešu pārstāvniecības ES Tiesā ES enerģētikas politikas gadījumā analīze tiek balstīta uz politiskā plurālisma teorētiskajā un analītiskajā paradigmā¹⁵⁹ sakņotu interešu un interešu grupu, un to ietekmes, kā arī interešu pārstāvniecības tiesvedībā konceptuālu izpratni.

Politiskais plurālisms ir normatīva un empīriskā pieeja politikas procesu analīzei.¹⁶⁰ To politikas teorētiķu (*Arthur Bentley, Ernest Barker, Harold Laski, Marry Parker Follet*), kas ir attīstījuši politiskā plurālisma domu un savas filozofiskās idejas balstījuši uz Viljama Džeimsa (*William James*¹⁶¹) antiabsolūtisma filozofiju par cilvēka pieredzes empīriski pierādāmu un objektīvi pastāvošu dažādību, galvenie

¹⁵⁴ Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy*. Basingstoke: London: Macmillan, 1987, p.32.

¹⁵⁵ Einfeld, Rainer. *Pluralism and Democratic Governance: A Century of Changing Research Frameworks.*, p.41.

¹⁵⁶ „Politika [fr. politique <lat. <gr. politikē (epistēmē)...], (*Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu*, 672.lpp.).

¹⁵⁷ Petracca, Mark P. The Rediscovery of Interest Group Politics. In: *The Politics of Interests. Interest Groups Transformed*. Ed. Mark P. Petracca. Boulder, San Francisko, Oxford: Westview Press, 1992, pp.3-5.

¹⁵⁸ Grant, Jordan. *The Pluralism of Pluralism: An Anti-theory?*, p.289.

¹⁵⁹ Darbā ar jēdzienu „teorētiskā paradigma” tiek saprasts pētniecības objekts un ar jēdzienu „analītiskā paradigma” tiek saprasts, veids kādā tiek veikta pētniecības objekta izpēte.

¹⁶⁰ Einfeld, Rainer. *Pluralism and Democratic Governance: A Century of Changing Research Frameworks.*, p.41.

¹⁶¹ Plurālistu politiskā doma (ideoloģija) tiek formulēta anglosakšu domātāja Viljama Džeimsa (*William James*) un pragmatisma filozofijas vadībā kā pretstats 19.gadsimta vadošajai ideoloģijai monismam. (*Zunz, Olivier. Genèse du pluralisme américain.*, p.434.).

centieni bija apgāzt līdz tam valdošās politikas teorijas pieņēmumus, uz kuriem tika balstīta izpratne par vienpersoniskas suverenitātes (*singular sovereignty*) pastāvēšanu un valsts nedalāmību (*unity of the state*). Plurālistu sākotnējais uzskats ir: koncentrēšanās uz vienotību (*unity*) un vienotas valsts izpratni notiek uz indivīdu un grupu pieredzes rēķina. Priekšstats par to, ka grupas veido politiskās dzīves kodolu, tika izmantots, lai lauztu līdz tam pastāvošo politikas teorijas tradīciju, kas pieņem, ka pastāv valsts monopols.¹⁶²

Politiskais plurālisms atzīst sociālās, institucionālās un ideoloģiskās prakses¹⁶³ dažādību un šo dažādību uzskata par vērtību pašu par sevi.¹⁶⁴ Plurālisms tiek lietots, lai, pirmkārt, vispārīgi apzīmētu visas demokrātiskās sabiedrības ar daudzskaitlīgām neatkarīgām organizācijām, kas ir nostādītas starp pilsoņiem un valdību un, otrkārt, daudz specifiskāk, lai raksturotu sabiedrības (*societal*) interešu līdzsvarošanu (*intermediation*), kas uzsver konkurenci starp dažādām interesēm.¹⁶⁵

„Plurālismu” kā jēdzienu sāka lietot 20.gadsimta sākumā¹⁶⁶ un pēdējā gadsimta laikā tas ticis lietots dažādās nozīmēs.¹⁶⁷ Vispārīgi plurālisms¹⁶⁸ ir uzskats, ka pastāv vai ka vismaz ir jāpastāv daudz un dažādām lietām. Plurālisms aizstāv uzskatu un vērtību, tāpat kā institūciju un sabiedrību, daudzveidību un dažādību.¹⁶⁹

¹⁶² Schlosberg, David. The Pluralists Imagination. In: *The Oxford Handbook of Political Theory*. Eds. John S. Dryzek, Bonnie Honig and Anne Phillips. New York: Oxford University Press, 2006, pp.142-144.

¹⁶³ „Prakse [gr. *praxis* darbība, rīcība) – 1. filoz. cilvēku mērķtiecīga darbība, esamības apgūšana un pārveidošana; ..”, (*Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu.*, 680.lpp.).

¹⁶⁴ Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy.*, p.13.

¹⁶⁵ Coultrap, John. From Parliamentarism to Pluralism: Models of Democracy and the European Union's 'Democratic Deficit'. *Journal of Theoretical Politics*. 1999, vol. 11 (1), DOI: 10.1177/0951692899011001005, p.119.

¹⁶⁶ Lowi, Theodore. The Plural Forms of Pluralism. In: *Pluralism: developments in the theory and practice of democracy*. Ed. Rainer Eisfeld. Opladen: Barbara Budrich Publishers, 2006, p.24.

¹⁶⁷ Moore, Matthew J. Pluralism, Relativism, and Liberalism. *Political Research Quarterly*. 2009, vol.62, no. 2, p.245.

¹⁶⁸ Plurālisms vispārīgā nozīmē attiecas uz uzskatu, vērtību, realitātes un identitātes dažādības pastāvēšanu. Ar plurālismu raksturo uzskatu un vērtību dažādību, kas pastāv sabiedrībā (t.i. politiskais plurālisms), disciplīnu (zinātniskais plurālisms) un kultūras jomu (kultūras plurālisms). ((Toti) Perez, Ruperte M. Pluralism. *Encyclopedia of Counseling*. 2008, SAGE Publications, http://www.sage-reference.com/counseling/Article_n425.html, pēdējo reizi aplūkots 24/04/2010.).

¹⁶⁹ Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy.*, p.13; Baghrarian, Maria and Ingram, Attracta. Introduction. In: *Pluralism: the philosophy and politics of diversity*. Eds. M. Baghrarian and A. Ingram. London; New York: Routledge, 2000, p 3.

Šādā izpratnē plurālisms iestājas pat dažādību¹⁷⁰ un ir pretstats „monismam”, proti, uzskatam, ka pastāv vai jāpastāv tikai vienai lietai.¹⁷¹

Tai pašā laikā plurālismā, saskaņā ar Filipu Šmiteru (*Philippe C. Schmitter*, 1979), pastāv liels skaits savstarpēji konkurējošu virzienu.¹⁷² Līdz ar to, nepastāv vienota plurālisma definīcija¹⁷³ un vienota plurālisma „teorija” vai „teorijas”.¹⁷⁴ Šā darba ietvaros tiks izmantots politiskais plurālisms, lai skaidrotu galvenos jēdzienus un analizētu interešu pārstāvniecību politikā. Darbā netiks skatīta virkne politiskā plurālisma aspektu, kas attiecas uz plurālas sabiedrības problemātiku kultūras, etniskās, lingvistiskās piederības jomā, kā arī to pārstāvniecība politikā. Savukārt politiskā plurālisma kā analītiskas paradigmas rīcībā esošie instrumenti (pozitīvisms un biheiviorisms, metodoloģiskais individuālisms)¹⁷⁵, tiks izmantoti darbā, lai pamatotu empīriskās analīzes pieeju¹⁷⁶ un risinātu jautājumu par dažādas intereses pārstāvošo interešu grupu ietekmi uz ES enerģētikas politiku ES Tiesas institucionālajā ietvarā.

Plurālisma ietvaros pastāv dažādi un savstarpēji izsklēdzoši teorētiski strāvājumi,¹⁷⁷ kas pēdējo divu gadsimta laikā ir izpaudies plurālisma dažādo formu¹⁷⁸, modeļu un to variāciju veidā. Lai arī politiskā plurālisma politiskās domas fokuss un analīzes objekts ir „interesu grupa”¹⁷⁹, tai pašā laikā politiskā plurālisma teorētiķu vidū nav vienprātības, kas tiek saprasts ar terminu „interesu grupa”.¹⁸⁰ Plurālisti nav spējuši vienoties par valsts veidola (*state design*) izpratni – nedz plurālisma skolas pirmās paaudzes, nedz tai sekojošās neveido viendabīgu akadēmisko pieeju. Definīcijas, diskursi un priekšstati par to, kāds ir valsts veidols, lēmumu pieņemšanas

¹⁷⁰ Zunz, Olivier. Genèse du pluralisme américain. *Annales. Histoire, Sciences Sociales*. 1987, 42e Année, No. 2, p.429.

¹⁷¹ Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy.*, p.13.

¹⁷² Grant, Jordan. The Pluralism of Pluralism: An Anti-theory?, p.296.

¹⁷³ Zunz, Olivier. Genèse du pluralisme américain., p.437.

¹⁷⁴ Eisfeld, Rainer. Pluralism and Democratic Governance: A Century of Changing Research Frameworks., pp.39, 41.

¹⁷⁵ Plašāk apskatīti šā darba ievada 5.sadaļā. .

¹⁷⁶ Skatīt darba 4. nodaļu.

¹⁷⁷ Zunz, Olivier. Genèse du pluralisme américain., p.437.

¹⁷⁸ Grillo, Ralf David. *Pluralism and the politics of difference : state, culture, and ethnicity in comparative perspective*. Oxford: Clarendon Press, 1998, p. 5.

¹⁷⁹ Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy*. Basingstoke: London: Macmillan, 1987, p.32.

¹⁸⁰ Wilson, Graham K. American Interest Groups in Comparative Perspective. In: *The Politics of Interests. Interest Groups Transformed*. Ed. Mark P. Petracca. Boulder, San Francisco, Oxford: Westview Press, 1992, p.80.

process un veids, kā tajos tiek iesaistītas vai iesaistās dažādas interešu grupas, ir mainīgs un nepabeigts.¹⁸¹ Plurālistu teorētiķu skatījumā nav vienprātības par to, vai valsts ir vai nav nošķirama kā atsevišķa, atšķirīga un autonoma vienība iepretim indivīdam un to veidotām grupām ar noteiktām interesēm.¹⁸²

Šāda nevienprātība atspoguļojas politiskā plurālisma ietvaros pastāvošo jēdzienu „intereses” un „interešu grupas” konceptuāli atšķirīgā un daudzveidīgā izpratnē. Līdz ar to arī izpratne par interešu grupu izpausmēm un to veidiem, kā arī ietekmi uz politikas procesiem un tā rezultātiem, nav vienota. Ir sastopamas vairākas un ļoti atšķirīgas interešu grupu klasifikācijas.¹⁸³

1.2. Interesu koncepts

Termins “interese” vai “intereses” tiek plaši lietots ne tikai politikas zinātnē un arī filozofijā, bet arī ikdienas politiskajā un sadzīves diskursā¹⁸⁴. Tai pašā laikā šim terminam trūkst noteiktas definīcijas vai teorijas, kas skaidrotu šā termina konceptuālās nozīmes. Tā kā nepastāv nepieciešamais konsenss šā koncepta vienotam skaidrojumam, termins „intereses” pieder pie tā saucamo „būtiski apstrīdēto konceptu” (*essentially contestable concepts*)¹⁸⁵ loka. Tādējādi, šā termina lietojums neizbēgami ir situatīvs un ir atkarīgs no izvēlētas paradigmas noteiktu fenomenu izpētē.

Arī šī darba ietvaros nepieciešams skaidrojums, kādā autore lietos jēdzienu “interese” vai “intereses”. Autore darba teorētiskajā daļā apskatīs jēdziena “interese” vai “intereses” deskriptīvo nozīmi un nepievērsīsies tā normatīvajai nozīmei, kas būtu

¹⁸¹ Schlosberg, David. *The Pluralists Imagination.*, p.145.

¹⁸² Eisenberg Avigail. *Pluralisms and the Politics of Diversity.* In: *Pluralism: developments in the theory and practice of democracy.* Ed. Rainer Eisfeld. Opladen: Barbara Budrich Publishers, 2006, p.67.

¹⁸³ Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, pp.63; 34-35; Almond, Gabriel A. *Comparative politics today: a world view.* 7th ed. New York Longman, 2000, pp.70-71; Benz, Arthur and Yannis Papadopoulos. Introduction: governance and democracy: concepts and key issues., p.3; Heldman, Caroline. Interest Groups in Politics. In: *Encyclopedia of Political Communication.* 2008, http://www.sage-ereferenc.com/politicalcommunication/Article_n303.html, pēdējo reizi aplūkots 24/04/2010; Thomas, Clive S. and Ronald J. Hrebenar. Understanding interest groups, lobbying and lobbyists in developing democracies. *Journal of Public Affairs.* 2008, Vol. 8, Published online in Wiley InterScience, (www.interscience.wiley.com), DOI: 10.1002/pa.287, p.4.; Bale, Tim. *European Politics: Comparative Introduction.* 2nd ed. Palgrave Macmillan, 2008, p.238.

¹⁸⁴ „Diskurss [angļu *discourse* < lat. *discursus* saruna] – 3. *filol.* [...] valodas lietojums [...], (*Svešvārdu vārdnīca* : 25 000 vārdu un terminu, 187.lpp.).

¹⁸⁵ Connolly, William E. *The Terms of Political Discourse.* 3rd ed. Oxford: Blackwell Publishers, [1974] 1994, pp.11; 45-84.

politikas teorijas, nevis salīdzināmās politikas interešu objekts. Deskriptīvā nozīmē ar jēdzienu “interese” vai “intereses” saprot vismaz trīs lietas.

Pirmkārt, termins intereses ir cēliens no latīņu vārda *interesse*, ar ko tiek saprasta subjekta jeb aktiera (indivīda, grupas vai sabiedrības un valsts kopumā) klāt būšana un **piedalīšanās**¹⁸⁶. Piedalīšanās vienlaikus ir arī **uzmanība**, ko attiecīgais subjekts veltī kādam jautājumam, lietai vai parādībai, kam ir liela nozīmība vai ieguvums. Piedalīšanās (līdzdalība) ir šīs uzmanības izpausme. Uzmanība ir saistīta ar subjekta subjektīvajām **vajadzībām, attieksmēm** un izvēles izdarīšanu jeb priekšrokas došanu (*preferences*) kādai no vajadzībām.¹⁸⁷ Intereses šādā izpratnē ir tīri subjektīvas un definē attiecības starp indivīdu un tā vajadzībām, attieksmēm¹⁸⁸ un ir visbiežāk lietotā jēdziena „intereses” izpratne. Intereses ir vajadzību atspoguļojums jeb interešu rašanās pamatā ir vajadzības.¹⁸⁹

Lai arī plurālistu teorētiķi nav skaidri definējuši lietoto terminu „intereses”, jēdziena lietojums tiek saistīts ar indivīdu vai grupu politiska rakstura spiediena izdarīšanu uz valdības (valsts pārvaldes) institūcijām. Līdz ar to intereses tiek identificētas, nosakot iesaistīto aktieru politiskās izvēles (*political preferences*).¹⁹⁰ Politiskās izvēles ir iespējams identificēt politiskā procesā, kas neizbēgami prasa politisko aktieru līdzdalību tajā. Tādējādi intereses kā politiskās izvēles ir saistītas ar līdzdalību svarīgu, respektīvi, intereses skarošu, jautājumu izlemšanā. Saskaņā ar Artūru Bentliju (*Artūru F. Bentley*, 1908) ikvienas aktivitātes sabiedrībā pamatā ir cilvēks: „Aktivitāte vienmēr ir cilvēku aktivitāte. [...] Cilvēku sabiedrība vienmēr ir cilvēku kopums un nekas cits”¹⁹¹ Tomēr indivīdi šajā izpratnē nav autonomi, jo to darbība norisinās sociālās mijiedarbības procesā, kā rezultāts ir dažādu grupu izveide: „Sabiedrība ir nekas cits kā grupu kopums, kas to veido”.¹⁹² Šāds interešu koncepta

¹⁸⁶ *Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu.*, 354.lpp.

¹⁸⁷ White, Alan R. The Notion of Interest. *The Philosophical Quarterly*. 1964, vol. 14, no. 57, pp. 319, 323; Swanton, Christine. The Concept of Interests. *Political Theory*, 1980, vol. 8, no. 1, p.83-84; Parks, Robert Q. Interests and the Politics of Choice. *Political Theory*. 1982, vol. 10, no. 4, pp.551, 560; Ašmanis, Miķelis. *Politikas teorija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 61.lpp; *Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu.*, 354.lpp.

¹⁸⁸ Parks, Robert Q. Interests and the Politics of Choice., p.551.

¹⁸⁹ Mann, Geoff. Interests and the Political Terrain of Time. *Rethinking Marxism*. 2006, vol.18, no.4, p.567

¹⁹⁰ Connolly, William E. *The Terms of Political Discourse.*, p.48.

¹⁹¹ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p.203.

¹⁹² Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p.222; Grant, Jordan. The relevance of Bentley for group theory: founding father or mistaken identity?, p. 41.

skaidrojums, kur kā pamatvienība interešu identificēšanai tiek identificēts indivīds, ved pie nākamās interešu konceptuālās izpratnes. `

Otrkārt, jēdziens „interese” nozīmē **identitāte** un **attieksme**. Ikviens mērķtiecīgs politiskais aktieris tiecas individuāli (atsevišķi) vai kolektīvi (grupā) īstenot tā cilvēku kopuma jeb kolektīva intereses, ar kuru tie identificējas.¹⁹³ Šādā izpratnē identitāte var tikt saprasta kā attieksmes un piederības izpausme. Saskaņā ar Trumanu tieši attieksmes ir tās, kas veido intereses: „Kopīgās attieksmes [...] rada intereses”¹⁹⁴. Intereses ir lieta vai fakts, kuru var novērot ilgstoši un pastāvīgi, nevis darbības vai aktivitātes mirklis.¹⁹⁵ Turklāt identitātes, tātad arī intereses, var būt daudzskaitlīgas un vairākas vienai un tai pašai personai.¹⁹⁶ Tādējādi plurālisms izpaužas indivīdu veidotajās identitātēs atkarībā no vietas un pozīcijas, kurā tie atrodas un pretrunām, ar kurām tiem nākas saskarties.¹⁹⁷ Dīns Mathiowetz (*Dean Mathiowetz*, 2008) uzver, ka termins „interese” tiek piedēvēts pagaidu identitātei, kas ir sasniedzama nākotnē darbības vai aktivitātes ceļā. Šādā izpratnē intereses kalpo par argumentu noteikta veida darbībai, kas ir nepieciešama, lai kaut kas kļūtu par to, ko argumenta izmantotājs apgalvo, ka tas jau pastāv.¹⁹⁸ Līdz ar to noteiktu interešu (valsts, uzņēmumu, indivīdu u.c. interešu) piesaukšanas mērķis ir rosināt aktivitāti, kas veido politisko identitāti un mobilizē kādu, kas par šīm interesēm iestājas.¹⁹⁹ Saskaņā ar Deividu Trūmanu (*David Bicknell Truman*, 1981) tieši kopīgas attieksmes veido kopīgas intereses, kas nosaka arī indivīdu uzvedību²⁰⁰ sociālās mijiedarbības kontekstā. Saskaņā ar Artūru Bentliju (*Artūru F. Bentley*, 1908), personas (cilvēka) piederība grupai vai dažādām grupām vienlaikus izpaužas personas (cilvēka) priekšstats jeb idejās²⁰¹ par šo grupu, kas ir arī pašas grupas izveides pamats.²⁰² Līdz ar to analīzes veikšanas nolūkā dažādas grupas ir nošķiramas uz kopīgu attieksmju un identitāšu, tātad kopīgu interešu, pamata. Saskaņā ar Artūru Bentliju (*Arthur F. Bentley*, 1908), intereses ir tas pats, kas grupas un otrādi: „Intereses [...] ir grupas

¹⁹³ Needler, Martin C. *The concepts of comparative politics.*, pp.138-139.

¹⁹⁴ Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, p.34.

¹⁹⁵ Mathiowetz, Dean. "Interest" Is a Verb: Arthur Bentley and the Language of Interest. *Political Research Quarterly*. 2008, vol. 61, no 4, p.626.

¹⁹⁶ Needler, Martin C. *The concepts of comparative politics.*, pp.138-139.

¹⁹⁷ Lowi, Theodore. *The Plural Forms of Pluralism.*, p.25.

¹⁹⁸ Mathiowetz, Dean. "Interest" Is a Verb: Arthur Bentley and the Language of Interest., p.631.

¹⁹⁹ Ibid, p. 622.

²⁰⁰ Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, p.34.

²⁰¹ No gr. *idea* jēdziens, priekšstats. (*Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu.*, 335.lpp.

²⁰² Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p.206.

ekvivalents”.²⁰³ Šāda izpratne un formulējums noved pie nākamās koncepta “intereses” skaidrojuma.

Treškārt, jēdziens „intereses” tiek saprasts kā **līdzeklis** mērķu sasniegšanai.²⁰⁴ Mērķu sasniegšanas ceļā var būt ierobežojumi un šķēršļi, proti, personai un starp vairākām personām var būt vairākas intereses, un tās var būt savstarpēji izslēdzošas. Izvēļu izdarīšana starp alternatīvām mērķa sasniegšanas nolūkā paredz **konfliktu** starp personām un to interesēm.²⁰⁵ Talkota Parsona (*Talcott Parson*, 2002) skaidrojumā sociālā mijiedarbība var būt par pamatu konfliktiem,²⁰⁶ kas kā cilvēku veidotas sociālās mijiedarbības sistēma attiecināma uz politiku.²⁰⁷ Dīns Mathiovecs (*Dean Mathiowetz*, 2008) norāda, ka interešu grupu darbības pamatā ir aktīvas pretrunas (strīdi un domstarpības). Tieši šādā izpratnē intereses saskaņā ar Artūru Bentliju (*Arthur F. Bentley*), ir darbības vārds, nevis lietvārds²⁰⁸ un šāda jēdziena „intereses” izpratne uzsver politiku kā sabiedrības veidojošo grupu aktivitāti, nevis to pārstāvēniecību un intereses kā politikas izpausmi, nevis intereses kā politikas pamatu.²⁰⁹ Intereses ir opozicionāra rīcība un aktīva sacensība (cīņa), līdz ar to intereses ir strīdīgu grupu aktivitāte.²¹⁰ Pretēju interešu noregulēšanas jeb atrisināšanas (*resolution*) process kā grupu konflikts izpaužas politikā.²¹¹ Konflikta radošas grupu aktivitātes pamatā ir ideja, ka ikviens indivīds vienlaikus gan pieder pie dažādām grupām, kas savstarpēji var būt konfliktējošas, gan identificējas ar tām.²¹²

Jāatzīmē, ka iepriekš uzskaitītās jēdziena „intereses” konceptuālās nozīmes savstarpēji pārklājas. Līdz ar to darbā autore jēdzienu „intereses” lieto, lai vienlīdz raksturotu trīs lietas:

²⁰³ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p.211.

²⁰⁴ Barry, Norman. *An Introduction to Modern Political Theory.* 4th ed. New York: Palgrave, 2000, p. 270.

²⁰⁵ Swanton, Christine. The Concept of Interests. *Political Theory*, 1980, vol. 8, no. 1, p.84; Rescher, Nicholas. *Pluralism: against the demand for consensus.* Oxford: Clarendon Press, p.98; Kopstein, Jeffrey and Lichbach Mark. A Changing global order. In: *Comparative politics: interests, identities, and institutions in a changing global order.* Eds. Jeffrey Kopstein and Mark Lichbach. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p.10; Парсонс, Талкот. *О структуре социального действия.* Изд.2-е, Москва: Академический Проект, 2002, с.433.

²⁰⁶ Парсонс, Талкот. *О структуре социального действия.*, с.434.-435.

²⁰⁷ Almond, Gabriel A. *Comparative politics today: a world view.*, p.67.

²⁰⁸ Mathiowetz, Dean. "Interest" Is a Verb: Arthur Bentley and the Language of Interest., p.631.

²⁰⁹ Ibid, p.626.

²¹⁰ Ibid.

²¹¹ Petracca, Mark P. The Rediscovery of Interest Group Politics., pp.3-5.

²¹² Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p.203.

Pirmkārt, politisko aktieru līdzdalību svarīgu, respektīvi, viņu intereses skarošu, jautājumu izlemšanā. Līdzdalība politikā var balstīties uz politiskā aktiera interesēm, kas var tikt skaidrota gan ar politiskā aktiera vajadzībās bāzētu, gan ar attieksmēs jeb identitātē bāzētu politiskās aktiera motivāciju;

Otrkārt, politisko aktieru noteikta veida rīcību, kuras situatīvā un kontekstuālā analīze uzrāda noteiktās rīcības iemeslus, mērķus un aktuālo, kā arī iespējamo virzību nākotnē šo interešu apmierināšanas nolūkā;

Treškārt, politiku kā aktivitāti (politisko procesu). Intereses izpaužas politikā, kas uzrāda konfliktus starp dažādām grupām.

Noskaidrojot un precizējot konceptuālā termina „intereses” nozīmi, turpmāk nepieciešams interešu veidu skaidrojums grupu darbības izpausmē.

1.3. Interešu veidi

Tāpat kā interešu konceptuālais skaidrojums ir atšķirīgs un dažāds, tāpat arī interešu veidu uzskaitījums nav viennozīmīgs un vienots salīdzināmās politikas disciplīnā. Interešu veidu jeb interešu uzskaitījums literatūrā ir daudzveidīgs un bieži vien to pielietojums, lai raksturotu un analizētu viena vai citas veida intereses, ir mainīgs.

Plurālisma teorētiķi tieši nedefinē terminu „intereses”²¹³ un arī interešu veidu konceptuāls skaidrojums dažādu autoru lietojumā bieži nav sniegts. Lai arī šī darba uzdevums nav analizēt interešu veidus, ieskats, kā politikas zinātnes disciplīnai veltītajā literatūrā tiek raksturotas un apzīmētas dažāda veida intereses, dod priekšstatu par jēdziena „intereses” konceptualizācijas grūtībām un tādejādi arī par izaicinājumiem, ar ko jāsakaras pētniekam, analizējot interešu izpausmi un interešu grupu darbību politikā.

Tā, piemēram, Roberts Dāls (*Robert A. Dahl*, 1978) runā par **kopīgām interesēm** (*common interests*) un **īpašām interesēm** (*particular interests*)²¹⁴, nenodarbojoties ar jēdzienu konceptuālu skaidrojumu. Dāls šos jēdzienus apraksta, saistot to ar kopīgām un sīkām interesēm jeb labumiem (*interest or good*), tos

²¹³ Connolly, William E. *The Terms of Political Discourse.*, p. 48.

²¹⁴ Dahl, Robert A. Pluralism Revisited. *Comparative Politics*. 1978, vol. 10, no. 2, pp. 199-200.

savstarpēji pretnostatot. Dāls vispārīgi secina, ka tikai tādā gadījumā, ja būtu zināmas kopīgās un vispārējās sabiedrības un vienlaicīgi arī ilgtermiņa intereses, tad nepastāvētu konflikti, kas rodas, saduroties atsevišķu cilvēku un to veidotu grupu interesēm. Šādas intereses saskaņā ar Dālu nav patiesas intereses (*real interests*), tātad tās ir neracionālas.²¹⁵ Savukārt Roberts Parks (*Robert Park*, 1982) šāda premteta ietvaros starp **vispārējām interesēm** (*general interests*) un **īpašajām interesēm** (*particular interests*) to savstarpēji izslēdzošo saikni skaidro šādi: ikvienas vispārējās intereses potenciāli var kļūt par īpašajām interesēm brīdī, kad attiecībās zūd kontrole pār kopīgajām izvēlēm.²¹⁶ Savā ziņā visas cilvēku intereses ir īpašas intereses attiecībā pret citām interesēm, kas rodas attiecību izveides rezultātā, jo šādas saistības samazina izvēles kontroles iespējas.²¹⁷

Kolektīvisma un individuālisma premteta ietvaros literatūrā sastopam terminus **organizēto grupu intereses** (*organized group interests*) un **indivīdu intereses** (*individual's interests*). Dāls (1959), atsaucoties uz Čaildsa (*H. L. Childs*) 20.–30.gadu pētījumu, skaidro, ka nācijas ikdienas pārvaldīšana ir kļuvusi par mazāk vai vairāk organizētu grupu izdarītā spiediena (interesešu) līdzsvarošanas procesu.²¹⁸ **Indivīdu intereses** vairāk kā sociāla un mazāk kā politiska parādība izpaužas, līdzdarbojoties brīvprātīgās asociācijās.²¹⁹ Līdzdarbība brīvprātīgajās asociācijās ir veids, kā sajūst, ka cita indivīda intereses ir arī paša intereses, tātad kopīgas intereses.²²⁰ Roberts Parks (*Robert Park*, 1982), runājot par indivīdu interesēm, norāda, ka vienīgi indivīds ir vislabākais savu interešu pazinējs un noteicējs.²²¹

Grupai pieaugot skaitliskā lielumā, tās homogenitāte samazinās un līdz ar to konflikti grupas iekšienē palielinās²²². Šajā kontekstā tiek lietots tāds termins kā **nacionālās intereses** (*national interests*)²²³ valsts interešu izpratnē, proti, valsti veidojošo daudzo atsevišķo vienību (indivīdu vai grupu) kopīgas jeb plaši atzītas

²¹⁵ Dahl, Robert A. Pluralism Revisited. *Comparative Politics*. 1978, vol. 10, no. 2, pp. 200.

²¹⁶ Parks, Robert Q. Interests and the Politics of Choice., pp. 562-563.

²¹⁷ Ibid., p. 563.

²¹⁸ Dahl, Robert A. Business and Politics: A Critical Appraisal of Political Science. *The American Political Science Review*. 1959, vol. 53, no. 1, p. 13.

²¹⁹ Dahl, Robert A. Equality versus Inequality. *Political Science and Politics*. 1996, vol. 29, no. 4, p. 639.

²²⁰ Ibid, p. 642.

²²¹ Parks, Robert Q. Interests and the Politics of Choice., p. 561.

²²² Dahl, Robert A. Equality versus Inequality., p. 642.

²²³ Zvesper, John. The Madisonian Systems. *The Western Political Quarterly*. 1984, vol. 37, no. 2, pp. p. 241.

intereses.²²⁴ Interesu grupu teorētiķu vidū, kā norāda Mensers Olsons (*Mancur Olson*, 1971), nacionālās intereses ir fikcija tādā izpratnē, kā to ir lietojuši gan Artūrs Bentlijs (*Arthur Bentley*, 1908), gan Deivids Trūmans (*David Truman*, 1951), proti, nepastāv sabiedrība kopumā, sabiedrību veido dažādas grupas. Tādējādi arī nepastāv nācijas jeb nacionālās intereses²²⁵. Arī Deivids Nikols (*David Nicholls*, 1974) saka, ka nacionālās intereses ir abstrakcija, kas faktiski maskē noteiktas grupas intereses un jēdziens „nacionālās intereses” tiek lietots kā argumentācija noteiktas interešu grupas pozīcijas stiprināšanai dažādu interešu sacensības situācijā.²²⁶ Valsts jeb nacionālo interešu vai „vispārējās labklājības” iemesli var tikt izmantoti kā skaidrojums valsts pārvaldes institūciju darbinieku politiskajai pozīcijai vai uzvedībai²²⁷, nacionālās intereses (*national interests*) pretnostatot **privātajām interesēm** (*private interests*).²²⁸

Arī **kopīgās intereses** (*common interests*) tiek saistītas vai vienādotas ar tāda termina lietojumu kā **sabiedriskās jeb publiskās intereses** (*public interests*), par kurām jārūpējas valsts pārvaldei jeb valdībai. Šāds jēdziens, kas balstīts 18. gadsmita ASV valdošās politiskās domas pieņēmumos, skaidro, ka sabiedrībā dominē individuālās intereses, kas ir vienīgi savtīgas un savstarpēji naidīgas.²²⁹ Tās rodas nekontrolētu elišu pārmērīgas ietekmes rezultātā, kas pārkāpj sabiedrībā plaši pieņemtās normas (*violate widely shared standards*), un tāpēc ir apkarojamas.²³⁰ Šādu līdzsvarošanas funkciju veic sabiedriskas kustības, kas uzņemas sabiedrisko interešu aizsardzību (*public interest movements*).²³¹ Šīs kopīgās jeb sabiedriskās jeb publiskās intereses, kā arī **masu intereses** (*mass interests*) tiek pretnostatītas tādām interesēm kā **elites intereses** (*elites interests*).²³²

²²⁴ Wilson, Frank L. French Interest Group Politics: Pluralist or Neocorporatist? *The American Political Science Review*. 1983, vol. 77, no. 4, p. 900; Truman, David B. *The governmental proces: political interests and public opinion*. Berkeley: Institute of Governmental Studies, University of California, 1993, p. 51.

²²⁵ Olson, Mancur. *The logic of collective action :public goods and the theory of groups*. Cambridge, MA; London: Harvard University Press, p.120.

²²⁶ Nicholls, David. *Three Varieties of Pluralism*. Plymouth: The Bowering Press Limited, p.20.

²²⁷ LaPalombara, Joseph. The Utility and Limitations of Interest Group Theory in Non-American Field Situations. *The Journal of Politics*, 1960, vol. 22, no. 1, p.49.

²²⁸ Wilson, Frank L. French Interest Group Politics: Pluralist or Neocorporatist?, p.900

²²⁹ Zvesper, John. The Madisonian Systems., p.242

²³⁰ McFarland, Andrew S. Interest Groups and Political Time: Cycles in Americ. *British Journal of Political Science*. 1991, vol. 21, no. 3, pp. 263, 265.

²³¹ Ibid, p. 266.

²³² Lindblom, Charles E. Another State of Mind. *The American Political Science Review*. 1982, vol. 76, no. 1, p.11

Šajā sakarā būtiski minēt tādu pretnostatījumu kā **ekonomiskās** (*economic interests*) jeb **biznesa intereses** (*business interests*) iepretim **sociālajām interesēm** (*social interests*), kuras ir nepieciešamas sabiedrībā, bet ar nosacījumu, ka tās tiek līdzsvarotas. Atsaucoties uz 18. gadsmita ASV valdošās politiskās domas pieņēmumiem, Džons Cvespers (*John Zvesper*, 1984) analizē Džeimsa Madisona (*James Madison*) politisko domu, saskaņā ar kuru bija nepieciešams sociālo un ekonomisko interešu daudzskaitlīgums un „vairošanās”, lai sekmētu kompetentu valdības kontroli un pretsvaru atsevišķām jeb **individuālām** (*individual interests*) interesēm, jo tieši plurālistiskās sabiedrībās valdībai ir lielas iespējas pretoties individuālām interesēm.²³³ Šāda pieeja ir iespējama ar nosacījumu, ka valsts pārvalde darbojas neitrāli un līdzsvaro dažādās un pretējās intereses. Pretējā gadījumā ir runa par „kaitīgām interesēm” (*adverse interests*)²³⁴, proti, tādām interesēm, kur valsts pārvaldes darbinieki darbojas noteiktu privātu (atsevišķu interešu) vārdā un t. s. „kopējās intereses” netiek īstenotas.²³⁵

Jāatzīmē, ka nav vienprātības attiecībā uz to, kā **ekonomiskās** (*economic interests*) jeb **biznesa intereses** (*business interests*)²³⁶ izpaužas un kā vērtēt to ietekmi uz politiku, turklāt priekšstats par šo jautājumu ir mainījies laika gaitā. 20. gadsimta vidū Dāls, citējot Šatšneideru (*E.E. Schattschneider*, 1935), runā par ekonomiskām interesēm un norāda, ka pretēji paviršiem pieņēmumiem, ekonomiskās intereses nav obligāti aktīvi demonstrētas un aizstāvētas politikā.²³⁷ Vienlaikus Dāls, citējot Veblenu (*Veblen*, 1904), runā par biznesa interesēm, kuras pārstāv pārstāvnieciskās demokrātijas valdības institūcijas.²³⁸ Savukārt vēlākos gados – 20. gadsimta 80. gados Čārlzs Lindbloms (*Charles E. Lindblom*, 1982) pauž uzskatu, ka mūsdienās lielākā daļa interešu grupu teorētiķu uzskata, ka biznesa intereses ir simetriskas darba ņēmēju interesēm un citām interesēm to ietekmes pakāpes uz politikas veidošanu ziņā.²³⁹ Šāds secinājums lielā mērā ir balstīts uz pieņēmumu par pretēju interešu organizēšanos viļņveidīgos posmos, vienai otru provocējot, proti, biznesa intereses provocē darba

²³³ Zvesper, John. *The Madisonian Systems.*, p. 240.

²³⁴ *Ibid.*, p.244.

²³⁵ *Ibid.*

²³⁶ Dahl, Robert A. *Business and Politics: A Critical Appraisal of Political Science.*, pp.18, 27; Wilson, Frank L. *French Interest Group Politics: Pluralist or Neocorporatist.*, pp.905, 908.

²³⁷ Dahl, Robert A. *Business and Politics: A Critical Appraisal of Political Science.*, p. 18.

²³⁸ Dahl, Robert A. *Business and Politics: A Critical Appraisal of Political Science.*, p.27.

²³⁹ Lindblom, Charles E. *The Market as Prison. The Journal of Politics.* 1982, vol. 44, no. 2, p. 335.

ņēmēju intereses organizētā veidā.²⁴⁰ Tādējādi var teikt, ka teorētiskā līmenī nepastāv vispārēja vienošanās par to, ka biznesa interesēm ir īpaša vieta un loma politiskajos procesos.²⁴¹ Pastāv arī viedoklis, ka t. s. biznesa intereses jeb **ražotāju intereses** (*producer interests*) ir daudz labāk organizētas nekā **vispārējās intereses** (*general interests*) politiskās dominēšanas ziņā konkrētos jautājumos, jo tām ir lielas ekonomiskās likmes un lielākas spējas pārvarēt kolektīvās rīcības grūtības. Turpretim vispārējās intereses nav labi organizētas, jo, kaut arī būdamas plašas kopējas intereses, tās ir „izplūdušas” (*diffuse*).²⁴²

Šajā gadījumā nav skaidras un uzskatāmas mērauklas, kā noteikt un identificēt, kas ir ražotāju un kas – vispārējās intereses. Edrjū Makfarlands (*Andrew McFarland*, 1991) kā „vispārējas intereses” min virkni savstarpēji izslēdzošu lietu, ko vienlaikus var arī uzskatīt par kādas noteiktas interešu grupas interešu lokā esošiem jautājumiem, kā „nodokļu atlaides, subsīdijas un konkurences ierobežojumi, oligopola tirgus darbība, piesārņojuma ekonomiskās sekas, nedroša produkcija, nedroši darba apstākļi u. c.”²⁴³

Šo sarakstu ar interešu veidiem varētu turpināt. Tomēr saskaņā ar Deividu Trūmanu šādas un līdzīgas interešu un to pārstāvošo grupu klasifikācijas nolūks nav nekas cits kā vēlme ikdienas saziņas līmenī atvieglot savstarpējās komunikācijas centienus.²⁴⁴ Turklāt *a priori* kategorizēšana var novest pie tādas klasifikācijas, kas neatbilst empīriski novērojama uzvedībai.²⁴⁵ Šādas pieejas trūkums ir tajā apstākļi, ka intereses, kas tiek piedēvētas uz *a priori* veiktu pieņēmumu pamatiem, var nebūt saistītas ar attiecīgajai grupai piemītošajām attieksmēm.²⁴⁶ Saskaņā ar Arturu Bentliju klasifikācija ir analīzes metode. Tās mērķis nevar būt visu pastāvošo un darbojošos grupu analīze noteiktā laikā un vietā.²⁴⁷ Nepastāvot universāli pielietojamai

²⁴⁰ McFarland, Andrew S. *Interest Groups and Political Time: Cycles in America*, p. 259.

²⁴¹ Lindblom, Charles E. *The Market as Prison*, p. 335.

²⁴² McFarland, Andrew S. *Interest Groups and Political Time: Cycles in America*, pp. 262, 281.

²⁴³ *Ibid.*, p. 262.

²⁴⁴ Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion*, 1981, p. 63.

²⁴⁵ *Ibid.*

²⁴⁶ Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion*, 1981, pp. 63-64.

²⁴⁷ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures*, p. 209.

klasifikācijai,²⁴⁸ tā ir atkarīga no pētnieka izvēlētajā redzespunkta, no kura tiek aplūkota un analizēta aktivitāte, ko pētnieks cenšas definēt.²⁴⁹

Tā kā nepastāv vienota interešu veidu klasifikācija un to apzīmējumi, šo terminu lietojums ir ārkārtīgi situatīvs. Tas ir atkarīgs gan no izvēlētajās paradigmas, kas tiek izmantota konkrēta gadījuma analīzei, gan arī no noteiktā laikā un vietā veiktiem empīriskiem novērojumiem. Uz to pamata ir tikusi veidota teorija, ko izmanto tālākos empīriskos pētījumus.

Šeit vietā būtu akcentēt to, ka plurālisms kā doktrīna²⁵⁰ skaidro, ka ikviens būtisks jautājums pieļauj ticamu, bet savstarpēji konfliktējošu atbilžu jeb alternatīvu dažādību.²⁵¹ Citiem vārdiem to var izteikt arī šādi: skatījums uz konkrētu lietu (jautājumu vai realitāti) nosaka arī to, kādā veidā lieta (jautājums vai realitāte) tiek interpretēta²⁵² jeb kādu koncepciju ietvarā tā tiek apskatīta. Viljams Džeims (*William James*) noformulēja t. s. konceptuālo shēmu plurālismu (*conceptual scheme pluralism*), proti, konceptu lomas skaidrojumu empīriskajā pieredzē.²⁵³ Viens šīs pieejas svarīgs aspekts ir tas, ka konceptiem ir loma perceptuālas²⁵⁴ pieredzes ietvaros. Konceptualizācija ir veids, kā pielāgoties „bezgalīgajai videi” un pielāgošanās paredz arī „patiesā” un „lietderīgā” identifikāciju tādā pašā nozīmē kā kartes un citi simboli ir noderīgi, pārstāvot (attēlojot) lietu īpašības un attiecības, tādejādi sekmīgi virzot (vadot) mūs starp šīm lietām.²⁵⁵ Otrs šīs pieejas svarīgs aspekts ir cilvēku interešu un nolūku konceptualizācijas relativitāte²⁵⁶. Tas ir svarīgi, kādos apstākļos un no kāda viedokļa cilvēku intereses un nolūki tiek apskatīti; tas ir jautājums par mūsu konceptu selektivitāti, proti, mēs vienmēr esam uzmanīgi pret realitātes īpašiem aspektiem, un aspekti, ko izvēlamies, tiek vienmēr atlasīti, ņemot vērā kāda interese vai vadoties no kāda interesēm.²⁵⁷ Tas nozīmē to, ka tas, kā mēs

²⁴⁸ Mathiowetz, Dean. "Interest" Is a Verb: Arthur Bentley and the Language of Interest., p. 633

²⁴⁹ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p. 215.

²⁵⁰ Doktrīna [lat. *doctrina* mācība] – 1. Mācība, zinātnisko, filozofisko vai politisko uzskatu sistēma, galvenais princips teorijā vai politikā; 2. Sastingusi, nemainīga uzskatu sistēma.” (*Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu.*, 193.lpp.).

²⁵¹ Rescher, Nicholas. *Pluralism: against the demand for consensus.*, p. 79.

²⁵² Baghramian, Maria and Ingram, Attracta. Introduction., p. 4.

²⁵³ O’Shea, James R. Sources of Pluralisms in William James. In: *Pluralism: the philosophy and politics of diversity*. Ed. M. Baghramian and A. Ingram. London; New York: Routledge, 2000, p. 17.

²⁵⁴ „Perceptija [lat. *perceptio*] - psih. Jutekliska uztvere, izziņas procesa posms, kur atspoguļojuma objekti tieši iedarbojs ar sajūtu orgāniem.” (*Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu.*, 640.lpp.).

²⁵⁵ Baghramian, Maria and Ingram, Attracta. Introduction., p. 4.

²⁵⁶ „Relativitāte [vācu *Relativität* <lat.] – atkarīgums no apstākļiem vai aplūkojuma viedokļa.” (*Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu.*, 745.lpp.).

²⁵⁷ Baghramian, Maria and Ingram, Attracta. Introduction., p. 4.

attiecamies pret interesēm un interešu grupām, ir atkarīgs no mūsu priekšstatiem par šiem konceptiem un pieņēmumiem par to izpaušmi praksē un ietekmi uz politiskajiem procesiem. Savukārt paradigmas²⁵⁸ izvēle ir cieši saistīta ar pētnieka nolūkiem un pētniecības stratēģijas izvēles ieceri.

Tāpēc, pirms uzsākt analizēt intereses un to pārstāvniecību ES enerģētikas politikā ES Tiesā, autore savā darbā uz teorētiskajā literatūrā gūto atziņu bāzes, ko pārsvarā veido Artūra Bentlija un Dievida Trūmana izstrādātās interešu grupas analīzes pieejas, neveiks iepriekšēju interešu un to veidu klasifikāciju (tādas kā nacionālās, kopējās, ekonomiskās, politiskās, individuālās vai kādas citas intereses), kuru varētu izmantot gadījuma analīzē. Šāda iepriekšēja interešu veidu klasifikācija pētāmajam objektam uzliktu nepamatotus un darba uzdevumam neatbilstošus ierobežojumus.

Tā vietā darba autore izvēlas lietot visu un dažādu veidu interešu apvienojošu terminu, proti, „politiskās” intereses, tieši tādā izpratnē, kā to ir lietojis Artūrs Bentlijs, proti, kā apzīmējumu grupu aktivitātei jeb uzvedībai, kas izpaužas un īstenojas kā noteiktu cilvēku kopuma dalība politikā (politikas procesā).²⁵⁹ Šādā izpratnē Deivids Trūmans (*David Bicknell Truman*) jau 1951. gadā atzina, ka jebkura grupa sabiedrībā var darboties kā interešu grupa un katra no tām kā politiska interešu grupa²⁶⁰ (turpmāk tekstā – interešu grupas plašā nozīmē). Līdz ar to darba autore analizēs tās intereses, kuras var konstatēt politikas procesā un kuru aktivitāte ir empīriski pārbaudāma. Tieši iepriekšminētā izpratne par interešu kā grupas aktivitātes izpaušmi politikā ir darbā lietoto politisko interešu pārstāvniecības jēdziena ekvivalents.

Pirms pāriet pie minētās pieejas empīriskas pārbaudes, jānorāda, ka pilnvērtīgs interešu veidu skaidrojums nav iespējams bez interešu grupu konceptuāla skaidrojuma.

²⁵⁸ Zinātnes filozofijā ar „paradigmu” saprot pasaules uztveres priekšnoteikumus. „Paradigma” nosaka galvenos priekšstatus, pieņēmumus un uzskatus, kas attiecīgi nosaka to, kā mēs redzam pasauli, kam pievēršam uzmanību un kādā veidā to analizējam. (Blaikie Norman. *Paradigm.*, pp.785-786.).

²⁵⁹ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p. 211.

²⁶⁰ Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, 1981, p. 37.

1.4. Interesešu grupu koncepts

Ja pieņem, ka politika ir grupu konflikts, tad politiskā plurālisma paradigmā politisko procesu analīzes vienība ir grupu interesešu, tātad pretēju interesešu, noregulēšanas jeb atrisināšanas (*resolution*) process.²⁶¹ Kā norāda Mensers Olsons (*Mancur Olson*, 1971), vairums politikas zinātnieku ir pieņēmuši ideju, ka grupas intereses, ar kurām identificējas un kuras veido indivīdi, skaidro noteikta veida uzvedību (gan ekonomisko, gan politisko).²⁶²

Par visnozīmīgāko moderno jeb analītisko plurālistu darbu tiek uzskatīta Artūra Bentlija (*Arthur F. Bentley*, 1908) grāmata *The Process of Government*, kas liek pamatu grupu izpētes pieejai politikas zinātnē un salīdzināmās politikas apakšnozarē.²⁶³ Saskaņā ar Artūru Bentliju (*Arthur F. Bentley*, 1908) jebkuras grupas, kas veido sabiedrību, darbības pamatā ir indivīds, cilvēks.²⁶⁴ Tomēr indivīdi šajā izpratnē nav autonomi, bet to darbība norisinās sociālās mijiedarbības procesā, kā rezultāts ir dažādu grupu izveide.²⁶⁵

Arī Deivids Trūmans (*David Bicknell Truman*, 1981), pārfrazējot sengrieķu filozofa Aristoteļa²⁶⁶ jau 4. gadu simtā pirms mūsu ēras darbā „Politika” pausto uzskatu „cilvēks pēc dabas ir politisks dzīvnieks”²⁶⁷, uzsver, ka „cilvēks ir sociāls dzīvnieks”²⁶⁸ tādā izpratnē, ka cilvēks atrodas asociācijā²⁶⁹ jeb savienībā ar citiem cilvēkiem. Izpratnes par cilvēku kā sabiedrisku būtni pamatā ir pieņēmums, ka

²⁶¹ Petracca, Mark P. *The Rediscovery of Interest Group Politics.*, pp. 3-5.

²⁶² Šādā izpratnē mūsdienu politikas zinātnieki ir uzskatāmi par plurālistiem, jo to analīzes centrā ir grupu dažādība un daudzveidība. (Olson, Mancur. *The logic of collective action :public goods and the theory of groups.*, p. 117.).

²⁶³ Ibid, p. 118.

²⁶⁴ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p. 203.

²⁶⁵ Grant, Jordan. The relevance of Bentley for group theory: founding father or mistaken identity? , p. 41; Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p. 222.

²⁶⁶ „Aristotelis no Stagiras”. *Ideju vārdnīca :domātāji, teorijas un jēdzieni filozofijā, zinātnē, reliģijā, politikā, vēsturē un mākslā.* Ovens Adikibi (Owen Adikibi), Bernards Baleins (Bernard Balleine), Elizabete Brejī (Elizabeth Breuilly) ... [u.c.] ; [no angļu val. tulk. Zaiga Ikere, Jānis Markots ... u.c.]. Rīga : Zvaigzne ABC, 1999, 29-30.lpp.

²⁶⁷ Aristotle. *Politics*. Book one, Part II, Written 350 B.C.E., Translated by Benjamin Jowett, The Internet Classics archive. <http://classics.mit.edu/Aristotle/politics.html>, pēdējo reizi aplūkots 27/06/2011.

²⁶⁸ Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, 1981, p.14.

²⁶⁹ „Asociācija [fr.association <lat. associatio savienošānās] – 1.organizāciju vai personu apvienība, kam ir kopīgi saimnieciski, politiski, zinātniski vai kādi citi uzdevumi...”. (*Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu.*, 82.-83.lpp.).

cilvēkam ir jādzīvo sabiedrībā, jo tādējādi var izpausties tās spējas un sasniegumi, kas cilvēku atšķir no dzīvnieku pasaules.²⁷⁰

Saskaņā ar Trūmanu (1981) cilvēku veidotas asociācijas jeb savienības var iegūt dažāda veida un pakāpju organizacionālu izpausmi, tomēr katrā gadījumā zināma veida attiecības cilvēku kopuma ietvaros rodas un regulāri veidojas pēc noteikta veida modeļiem un secības, kas nosaka to veidošanos. Sabiedrībās, kuras viena no otras var atšķīries ar dažādu sarežģītības pakāpi, jebkuru indivīdu daudz vairāk ietekmē sabiedrības dažādās apakšstruktūras jeb grupas nekā sabiedrība kā tāda.²⁷¹ Saskaņā ar Deivida Trūmana (1981) jau 1951. gadā definēto jebkura grupa sabiedrībā var darboties kā interešu grupa, un katra no tām kā politiska interešu grupa.²⁷² Bet kas tiek saprasts ar terminu „grupa”?

Džordans Grants (*Jordan Grant*, 1999) norāda, ka Artūrs Bentlijs (*Arthur F. Bentley*, 1908) terminu „grupa” lietoja citā nozīmē nekā to šodien plaši lieto politikas zinātnē, proti, „grupas” ir formālas, kolektīvas interešu grupu organizācijas.²⁷³ Artūrs Bentlijs (*Arthur F. Bentley*, 1908) ar jēdzienu „grupa” saprata noteiktu cilvēku kopumu, tomēr nevis fizisku kopumu, kas ir nošķirts no citiem kopumiem sabiedrībā, bet kopumu kā aktivitāti. Šajā izpratnē cilvēks, kas piedalās vienā grupā, var būt arī citas grupas dalībnieks. Tādējādi grupu skaits teorētiski un praksē nav ierobežots.²⁷⁴ Arī Deivids Trūmans (1981) norāda, ka terminu „grupa” var lietot, un tas arī tiek lietots divās plaši pielietojamās nozīmēs.²⁷⁵ Lielākajā daļā literatūras un arī ikdienas valodā ar šo terminu apzīmē sociālu vienību (*social unit*) kā cilvēku kopumu, kuriem ir noteiktas kopīgas iezīmes, piemēram, lai apzīmētu cilvēku kopumu pēc vecuma, ienākumu līmeņa, dzīvesvietas un cita veida līdzībām. Tomēr šādas klasifikācijas pamatā ir uzvedības vienveidība, kas tiek radīta uz iesaistīto personu attiecību pamata. Otrs veids, kā raksturot grupu, ir kopīgās attieksmes un uzvedība, kas veidojas uz savstarpējās mijiedarbības jeb attiecību pamata.²⁷⁶ Tieši kopīgas attieksmes veido kopīgas intereses un nosaka arī indivīdu uzvedību²⁷⁷ sociālās mijiedarbības kontekstā.

²⁷⁰ Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, 1981, p.14.

²⁷¹ Ibid, pp. 13-14.

²⁷² Ibid, p. 37.

²⁷³ Grant, Jordan. The relevance of Bentley for group theory: founding father or mistaken identity?, p.27.

²⁷⁴ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p. 211.

²⁷⁵ Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinio .*, 1981, p. 23.

²⁷⁶ Ibid, pp. 23-24.

²⁷⁷ Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinio .*, 1981, p. 34.

Saskaņā ar Artūru Bentliju (1908) personas (cilvēka) piederība grupai vai vienlaikus dažādām grupām izpaužas personas (cilvēka) priekšstats jeb idejās²⁷⁸ par šo grupu, kas ir arī pašas grupas izveides pamats.²⁷⁹ Analīzes veikšanas nolūkos dažādas grupas ir nošķiramas uz kopīgu attieksmju un identitāšu, tātad kopīgu interešu, pamata.

Var teikt, ka gan Artūrs Bentlijs, gan Deivids Trūmans terminu „grupas” ir attiecinājuši uz neformālām, nevis formālām, sociālajām (ap)vienībām un kolektīvām interešu grupu organizācijām. Šobrīd šāds termina „interesu grupa” kā formālas, sociālas (ap)vienības un kolektīvas organizācijas lietojums ir plaši izplatīts politikas zinātnē.²⁸⁰ Līdz ar to darbā jēdzienu „grupa” darba autore lieto abās nozīmēs, bet ar atšķirīgiem mērķiem:

Pirmkārt, ar grupu tiks saprasta noteikta apvienība, kuru raksturo formālas kopīgas pazīmes un kas sevi demonstrē kā vienotu politisko aktieri. Šādā izpratnē tās var būt institūcijas²⁸¹, valstis²⁸², privāti aktieri²⁸³.

Otrkārt, tās ir grupas, kuras var konstatēt uz kopīgu attieksmju pamata. Šādā izpratnē vienu grupu pēc noteiktām attieksmēm var veidot gan institūcijas, gan valstis, gan privāti aktieri.

1.4.1. Interesu grupu būtība

Interesu grupas ir politiskā plurālisma uzmanības un analīzes objekts.²⁸⁴ Tomēr jāprecizē, kas tiek saprasts ar interešu grupu. Nozīme, kādā šis termins tiks lietots šajā darbā, prasa detalizētu skaidrojumu.

Politiskā plurālisma teorētiķu vidū nav vienprātības, kas tiek saprasts ar terminu „interesu grupa”.²⁸⁵ Šeit vietā būtu pieminēt Džordana Grantu (*Jordan Grant*, 1999) vērtējumu, ka terminu „grupu” un „interesu grupu” lietojums mūsdienu politikas diskursā un bieži vien arī literatūrā, kas veltīta interešu grupu analīzei,

²⁷⁸ No gr. *idea* jēdziens, priekšstats. (*Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu.*, 335. lpp.).

²⁷⁹ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p.206

²⁸⁰ Grant, Jordan. The relevance of Bentley for group theory: founding father or mistaken identity?, p. 27.

²⁸¹ Piemēram, EK, EP, ES Tiesa.

²⁸² Piemēram, ES dalībvalstis.

²⁸³ Piemēram, uzņēmumi, to veidotas asociācijas kā nevalstiskas organizācijas.

²⁸⁴ Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy.*, p.32.

²⁸⁵ Wilson, Graham K. *American Interest Groups in Comparative Perspective.*, p. 80.

atšķiras no Artūra Bentlija (*Arthur F. Bentley*, 1908) un Deivida Trūmana (*David Bicknell Truman*, 1981) – par teorētiskās domas pamatlicējiem attiecībā uz interešu grupu dalību politiskajā procesā uzskatīto autoru – darbos lietotās izpratnes.²⁸⁶

Mūsdienās salīdzināmajā politikā termins „interesu grupas” tiek attiecināts uz dažādu organizāciju (formāli vai neformāli organizētu) loku, kas tiecas ietekmēt valsts politiku (*public policy*), neuzņemoties politisko atbildību, kā to dara politiskās partijas, piedaloties valdības darbā.²⁸⁷ Uz šīs atšķirības pamata bieži vien ar interešu grupām tiek apzīmēta „ārēja” ietekme (formāli vai neformāli organizēta) uz valsts pārvaldes institūciju pieņemtajiem lēmumiem²⁸⁸ (turpmāk tekstā – interešu grupas šaurā nozīmē).

Savukārt Artūrs Bentlijs (1908) un Deivids Trūmans (1981) terminu „grupas” un „interesu grupas” lietoja konceptuāli plašākā nozīmē. Interesu grupu definējumam gan Artūrs Bentlijs, gan Deivids Trūmans pieiet līdzīgi, lai arī vienu un to pašu domu izsaka atšķirīgiem vārdiem un no dažādiem skata punktiem. Saskaņā ar Artūru Bentliju (1908) nepastāv neviena grupa, kurai nav savu interešu.²⁸⁹ Tāpēc intereses ir grupas ekvivalents,²⁹⁰ kas izpaužas un konstatējamas grupu aktivitātē jeb uzvedībā. Deivids Trūmans šo domu precizē un papildina, sakot, ka interešu grupa ir grupa, kura uz kopīgu attieksmju pamata citai sabiedrības grupai izvirza noteiktas prasības.²⁹¹

Deivids Trūmans norāda, ka ir jānošķir „grupas” un „interesu grupas”, lai arī grupu kā tādu veidošanās un darbības pamatā nav būtisku atšķirību. Plurālisti, ko pārstāv arī Deivids Trūmans, lielu uzsvāru liek uz procesiem, kuru rezultātā indivīdi apvieno savus centienus, veidojot grupas un sacenšas par varas iegūšanu savu centienu apmierināšanas nolūkā. Plurālisti par pašsaprotamu uzskata, ka politika ir saistīta ar indivīdu kopumu, kas apvienojoties maksimalizē savas kopīgās intereses.²⁹² Indivīdu apvienošanās notiek interešu grupu formā.²⁹³

²⁸⁶ Grant, Jordan. The relevance of Bentley for group theory: founding father or mistaken identity?, p.27.

²⁸⁷ Needler, Martin C. *The concepts of comparative politics.*, p. 103; Wilson, Graham K. *American Interest Groups in Comparative Perspective.*, p. 80; Thomas, Clive S. and Ronald J. Hrebenar. *Changing Patterns of Interest Group Activity: A Regional Perspective.*, p. 153.

²⁸⁸ Needler, Martin C. *The concepts of comparative politics.*, p. 104.

²⁸⁹ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p. 211.

²⁹⁰ Ibid.

²⁹¹ Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, 1981, p. 37.

²⁹² Held, David. *Models of Democracy.*, p. 200.

²⁹³ Loomis, Burdett A., and Cigler, Allan J. Introduction, *Changing Nature of Interest Group Politics.* In: *Interest Group Politics.* 2nd ed. Eds. B.A. Loomis, A.J. Cigler. Washington: CQ Press. 2007, p. 3

Ar jēdzienu „interese grupas” var apzīmēt plašu loku organizāciju vai institūciju, kas iesaistās politikā, lai sekmētu noteiktus politiskus mērķus, kuru ieviešanai ir nepieciešamas valsts pārvaldes institūcijas.²⁹⁴ Saskaņā ar Deividu Trūmanu interese grupu kļūst par „politisku interese grupu” brīdī, kad tā izdara spiedienu vai citai grupai sabiedrībā izvirza prasības, izmantojot pārvaldes (valdības) institūcijas.²⁹⁵ Šajā sakarā Artūrs Bentlijs savulaik akcentēja to, ka politiskas intereses nav nekas cits kā vienīgi apzīmējums grupu (turpmāk tekstā – interese grupas plašā nozīmē) uzvedībai, kas izpaužas kā noteiktu cilvēku kopuma dalība politikā.²⁹⁶

Ņemot vērā, ka darba pētījuma objekts ir interese grupu uzvedība ES enerģētikas politikas gadījumā ES Tiesas institucionālajā ietvarā, tātad politikā, darba autore īpaši nenošķirs un atsevišķi nelietos divus jēdzienus „interese grupas” un „politiskās interese grupas”, kas saskaņā ar iepriekšminēto pieeju ir ekvivalenti. Darbā autore lieto terminu „interese grupas”, ar to saprotot politiskās interese grupas, kas iesaistās vai tiecas iesaistīties politikā,²⁹⁷ proti, noteiktu interese īstenošanā izmanto pārvaldes institūcijas. Vienlaikus, pamatojoties uz teorētisku pieņēmumu, ka interese politikā var īstenot arī indivīds individuāli (atsevišķi) vai kolektīvi (grupā),²⁹⁸ brīdī, kad indivīds interese realizē individuāli, formāli nepārstāvot noteiktu grupu, viņš vai viņa ir uzskatāms par politisko aktieri. Tādējādi indivīdu un interese grupu, kas iesaistās politikā, apzīmējumam darbā tiks lietots termins „politiskie aktieri”.

1.4.2. Indivīdu un interese grupu kā politisko aktieru klasifikācija

Džordans Grants (*Jordan Grant*, 1990), citējot Robertu Dālu (*Robert Dahl*, 1961) darbā „*Who Governs*” akcentē, ka, pētot interese grupu darbību, var izskaidrot lielāko daļu valdības darbības, kas ir dažādu indivīdu ar dažādām interesēm un

²⁹⁴ Petracca, Mark P. *The Rediscovery of Interest Group Politics.*, p. 7.

²⁹⁵ Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, 1981, p. 37.

²⁹⁶ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p.211.

²⁹⁷ Politika šajā kontekstā nozīmē publiskas aktivitātes jomu kā līdzdalību sabiedrības un valsts veidošanā, valsts pārvaldīšanā, kas iekļauj attiecības starp dažādām sabiedrības grupām, nācijām un valstīm ar mērķi sekmēt konkrēto grupu kopīgās interese. (Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, 1981, pp.33-34; Held, David. *Models of Democracy.*, p. 203; Heldman, Caroline. *Interest Groups in Politics.*).

²⁹⁸ Needler, Martin C. *The concepts of comparative politics.*, pp. 138-139.

dažādiem ietekmes resursiem darbības rezultāts.²⁹⁹ Tomēr jājautā: par kāda veida interešu grupām ir runa? Kādas var būt interešu grupas?

Saskaņā ar Artūru Bentliju (1908) ikviena cilvēku kopuma elementu klasifikācija ir jāveic grupu klasifikācijas formā.³⁰⁰ Ir sastopamas vairākas un ļoti atšķirīgas interešu grupu klasifikācijas.³⁰¹ Tās nav viennozīmīgas tādā izpratnē, ka klasifikācija ir lielā mērā atkarīga no pieņēmumiem par interešu grupu raksturu, proti, no to interešu veidu definējuma, kurus tās pārstāv un veida, kādā intereses tiek pārstāvētas. Parasti interešu grupas klasificē³⁰² pēc darbības aptvēruma un nodoma (privātas³⁰³ vai publiskas³⁰⁴), pēc organizācijas formas (formālas vai neformālas)³⁰⁵ un pēc darbības līmeņa (nacionālas vai pārnacionālas / starptautiskas), kas vienlaikus var būt gan privātas un publiskas, formālas un neformālas³⁰⁶.

Deivids Trūmans norāda, ka ikdienas diskusiju līmenī un arī akadēmiskās literatūras lielākajā daļā tiek lietoti tādi apzīmējumi kā biznesa interešu grupas (*business*), darbinieku interešu grupas (*labour*), lauksaimnieku interešu grupas (*agriculture*) u.c. Grupas atšķir pēc jautājumu loka, kuros tie izrāda aktivitāti, kā arī lieto tādu klasifikāciju, kas raksturo šo grupu nolūku, proti, vai tie ir sabiedriski (nesavtīgi, humāni, reformu u.c.) vai privāti (savtīgi, speciāli u.c.). Saskaņā ar Deividu

²⁹⁹ Grant, Jordan. *The Pluralism of Pluralism: An Anti-theory?*, p. 289.

³⁰⁰ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p. 206.

³⁰¹ Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, 1981, pp.63; 34-35; Almond, Gabriel A. *Comparative politics today: a world view.*, pp.70-71; Benz, Arthur and Yannis Papadopoulos. Introduction: governance and democracy: concepts and key issues., p. 3; Heldman, Caroline. Interest Groups in Politics.; Thomas, Clive S. and Ronald J. Hrebenar. Understanding interest groups, lobbying and lobbyists in developing democracies., p.4.; Bale, Tim. *European Politics: Comparative Introduction.*, p.238.

³⁰² Skatīt pielikumu nr. 1, tabula 2. Individu un interešu grupu kā politisko aktieru klasifikācija.

³⁰³ Pārstāv mazu kopienas segmentu, tiek veidotas ar mērķi aizsargāt un uzlabot savu biedru materiālās intereses, arī apzīmētas savtīgas, speciālas intereses; var pārstāvēt dažādas privātas intereses. (Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, 1981, p. 63.; Wilson, Graham K. *American Interest Groups in Comparative Perspective.*, p.80; Benz, Arthur and Yannis Papadopoulos. Introduction: governance and democracy: concepts and key issues., p. 3.).

³⁰⁴ Veidotas ar mērķi sekmēt tādus centienus un rīcību, kuru rezultātā iegūst visa kopiena; tiek arī apzīmētas nesavtīgas, humāni ievirzītas un uz reformām vērstas intereses; tiek saprastas arī publiskās administrācijas pārstāvju, kas var pārstāvēt dažādas teritoriālos līmeņus un to intereses. (Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, 1981, p.63; Wilson, Graham K. *American Interest Groups in Comparative Perspective.*, p.80; Heldman, Caroline. Interest Groups in Politics.).

³⁰⁵ Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, 1981, pp. 36, 40; Almond, Gabriel A. *Comparative politics today: a world view.*, pp.70-72; Bale, Tim. *European Politics: Comparative Introduction.*, p. 238; Thomas, Clive S. and Ronald J. Hrebenar. Understanding interest groups, lobbying and lobbyists in developing democracies., pp. 3-5.

³⁰⁶ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, p. 212; van Schendelen, Rinus. *Machiavelli in Brussels. The Art of Lobbying the EU.* 2nd ed. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2005, pp. 11, 41, 146; Greenwood, Justin. *Interest Representation in the European Union.* 2nd ed. Palgrave Macmillan, 2007, pp. 11, 169.

Trūmanu³⁰⁷ šādas klasifikācijas nolūks nav nekas cits kā ikdienas saziņas līmenī atvieglot savstarpējās komunikācijas centienus.³⁰⁸ Tāpēc, veicot grupu, tai skaitā interešu grupu, klasifikāciju, ir jāpatur prātā mērķis, kura dēļ tas tiek darīts.³⁰⁹ Tā kā indivīds ar savām dažādajām identitātēm un attieksmēm var būt un arī ir vairāku grupu izveides pamats, grupas savstarpēji pārklājas, grupu veidi un pieeja to klasifikācijai var būt daudzveidīga.³¹⁰ Līdz ar to nepastāv universāli pielietojama klasifikācija.³¹¹ Klasifikācija ir analīzes metode³¹² un tā ir atkarīga no pētnieka izvēlētajā redzespunkta, no kura tiek aplūkota un analizēta aktivitāte, ko pētnieks cenšas definēt.³¹³

Šā darba mērķa svarīgs aspekts ir izvērtēt ES Tiesas mijiedarbības ar citām ES enerģētikas politikā ieinteresētajām pusēm – ES institūcijām, dalībvalstīm, uzņēmējiem, kā arī indivīdiem un to veidotām grupām kā politiskajiem aktieriem ietekmi uz ES enerģētikas politiku laika posmā no 1989. gada līdz 2009.gadam. Līdz ar to darba autore interešu grupu klasifikāciju izvēlētajās tēmas analīzes nolūkos veiks, balstoties gan uz Artūra Bentlija un Deivida Trūmana izpratni par to, kas ir „grupa” un „interesu grupas”, attiecinot šos jēdzienus uz šādiem politiskajiem aktieriem:

pirmkārt, pēc noteiktām kopīgām iezīmēm identificētām grupām.³¹⁴ Tādas grupas, kurām ir raksturīga relatīva stabilitāte (*stability*), viendabīgums (*uniformity*), formalitāte (*formatlity*) un vispārīgums (*generality*), tiek sauktas par institūcijām. Pieņemts, ka šādam raksturojumam atbilst tiesas, likumdevējs, izpildvara un citas politiskās institūcijas.³¹⁵ Ņemot vērā, ka salīdzināmajā politikā tiesas tiek analizētas

³⁰⁷ Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, 1981, p.63.

³⁰⁸ Kategorizēšana, kas balstīta uz *a priori* pieņēmumiem, var novest pie tādas klasifikācijas, kas neatbilst empīriski novērojamai uzvedībai, piemēram, termins „bizness” var kalpot kā noteiktas kolektīvas uzvedības raksturotājs, bet tas vēl nenozīmē, ka attiecīgie indivīdi un grupas, kas veido kolektīvu rīcību, ko var raksturot kā uzņēmējdarbības intereses, darbojas kā politiski aktieri. Šādas pieejas trūkums ir tajā apstākļi, ka intereses tiek piedēvētas uz *a priori* veiktu pieņēmumu pamatiem, tām var nebūt saistības ar attieksmēm, kuras piemīt attiecīgajai grupai. (Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, 1981, pp. 63-64.)

³⁰⁹ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p. 206; Wilson, Graham K. *American Interest Groups in Comparative Perspective.*, p. 80.

³¹⁰ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p. 206.

³¹¹ Mathiowetz, Dean. ”Interest” Is a Verb: Arthur Bentley and the Language of Interest., p. 633.

³¹² Par grupu klasifikācijas mērķi nevar būt noteiktā laikā un vietā visu pastāvošo un darbojošos grupu analīze. Klasifikācija ir atkarīga no pētnieka izvēlētajā redzespunkta, no kura tiek aplūkota un analizēta aktivitāte, ko pētnieks cenšas definēt. (Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, pp.209, 215.)

³¹³ Ibid, p. 215.

³¹⁴ Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, 1981, pp.23-24.

³¹⁵ Ibid, pp. 26.

kā aktīvs aktieris un salīdzināmās politikas analīzes priekšmets ir attiecību analīze starp tiesu un citiem politiskajiem aktieriem³¹⁶, jēdziens „politiskais aktieris” tiek attiecināts arī uz tiesām³¹⁷;

otrkārt, uz formālām, kolektīvām interešu grupu organizācijām, kas ir plaši izplatīts lietojums politikas zinātnē, tātad interešu grupām šaurā nozīmē,³¹⁸

treškārt, uz neformālām sociālām (ap)vienībām, kuras iespējams identificēt vienīgi pēc to attieksmēm, kas izpaužas to uzvedībā, tātad interešu grupas plašā nozīmē.³¹⁹

1.5. Politisko aktieru interešu pārstāvniecības un mijiedarbības variācijas

Saskaņā ar Džefriju Kopšteinu un Marku Lindbahu (*Jeffrey Kopstein* un *Mark Lindbach*, 2000) politika ir saistīta ar interesēm. Viens no iemesliem, kāpēc cilvēki iesaistās politikā ir: lai sekmētu noteiktu vajadzību apmierināšanu un lai nodrošinātu, ka valsts pārvaldes institūcijas ievieš likumus un politiku, kas sekmē noteiktu interešu apmierināšanu³²⁰. Tomēr tas ir tikai viens no iemesliem, kāpēc cilvēki iesaistās politikā un viena no pieejām, kā analizēt līdzdalību politikā kā sabiedriskās darbības nozarē.³²¹

Plurālisma ietvaros ir pieņēmums par nepieciešamību nodrošināt atšķirīgu interešu pārstāvēšanu visās dzīves jomās, tostarp arī politikā jeb sabiedrības pārvaldīšanā.³²² Atvērtas pieejas politikas veidošanas gadījumā dažādas interešu grupas (šaurā nozīmē šā dara ietvaros³²³) ir spējīgas nodrošināt līdzsvara un atsvara (*checks and balances*) ietekmi attiecībā pret spēcīgiem valsts pārvaldes pārstāvjiem

³¹⁶ Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?*, p. 212.

³¹⁷ Sīkāk par interešu izpausmi tiesvedībā un par tiesām kā politiskajiem aktieriem salīdzināmais politikā un to mijiedarbību ar citiem politiskajiem aktieriem skatīt darba 2.nodaļā.

³¹⁸ Needler, Martin C. *The concepts of comparative politics.*, pp. 103-104; Wilson, Graham K. *American Interest Groups in Comparative Perspective.*, p. 80.; Thomas, Clive S. and Ronald J. Hrebenar. *Changing Patterns of Interest Group Activity: A Regional Perspective.*, p.153; Grant, Jordan. *The relevance of Bentley for group theory: founding father or mistaken identity?*, p. 27.

³¹⁹ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p. 211; Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, 1981, pp. 33, 37; Petracca, Mark P. *The Rediscovery of Interest Group Politics.*, p. 7.

³²⁰ Kopstein, Jeffrey and Lichbach Mark. *A Changing global order.*, p. 10.

³²¹ „Politika [fr. politique <lat. <gr. politikē (epistēmē)...]. (*Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu*, 672.lpp.).

³²² Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy.*, p.22.

³²³ Skatīt darba 1. nodaļas, 1.4.daļu.

un citām interešu grupām.³²⁴ Kā norāda Serena Baldina (*Serena Baldin*, 2005), ar plurālisma deficītu tiek saprastas individuālo vai kolektīvo interešu pārstāvēšanas grūtības.³²⁵

Tādējādi interešu pārstāvniecība šādā kontekstā nozīmē politisko interešu pārstāvniecību kā iespēju dažādām sabiedrības grupām paust un īstenot savus uzskatus, iestāties par individuālām vai kolektīvām interesēm politikā, lai rastos daudzskaitlīgas (plurālas) iespējas līdzdarboties un lai politikā varētu ieviest izmaiņas.

Plurālisma paradigmas ietvaros pastāv priekšstats, ka mijiedarbība starp dažādiem politiskajiem aktieriem centienos īstenot noteiktu ietekmi uz politikas attīstību notiek “vairāku līmeņu valstī” (*multi-level state*)³²⁶. Mijiedarbība notiek starp indivīdiem, kas organizējas grupās, nevis starp indivīdiem vai tādām institucionālām struktūrām kā valsts.³²⁷ Turklāt valsts pārvaldes iestādes savā starpā mijiedarbojas tādā pašā veidā kā interešu grupas (šaurā nozīmē šā darba ietvaros)³²⁸, sacenšās par resursiem, lai sekmētu noteiktas intereses.³²⁹ Līdz ar to valsts pārvaldes iestādes nav vienīgi savstarpēji konkurējošu vai pretēju interešu sadursmes lauks un valsts pārvaldes iestādes nav šo interešu līdzsvarotājs. Pārvaldes institūcijas neatņemama un būtiska sacensību dalībnieku (interesu grupu izpratnē) daļa cīņā par noteiktu vērtību vai uzskatu dominēšanu.³³⁰ Tādējādi ietekme uz politiskajiem procesiem tiek īstenota veidojot koalīcijas, nevis tikai caur statiskām varas struktūrām.³³¹ Turklāt mūsdienu globalizētajā pasaulē ietekme uz politiskajiem procesiem tiek īstenota arī starptautiskā un pārnacionālā līmenī, apejot valsti kā organizacionālu un institucionālu ietvaru. Alianses un koalīcijas tiek veidotas, sadarbojoties un konfliktējot pāri valstu robežām.³³²

Politiskā plurālisma ietvaros ir izstrādāti dažādi modeļi, lai raksturotu politiskos aktierus un to mijiedarbību politikā. Uz normatīvu pieņēmumu un

³²⁴ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, p. 208.

³²⁵ Baldin, Serena. Pluralistic Deficit and Direct Claims to European Constitutional Courts. *Indiana Journal of Global Legal Studies*. 2005, vol.12, Issue 2, p.711.

³²⁶ Cerny, Philip G. Plurality, Pluralism, and Power: Elements of Pluralist Analysis in an Age of Globalization, pp. 85-86.

³²⁷ Ibid, p. 81.

³²⁸ Skatīt 1. nodaļas, 1.4. daļu.

³²⁹ Eisenberg, Avigail. Pluralisms and the Politics of Diversity., p.68.

³³⁰ LaPalombara, Joseph. The Utility and Limitations of Interest Group Theory in Non-American Field Situations., p. 48.

³³¹ Cerny, Philip G. Plurality, Pluralism, and Power: Elements of Pluralist Analysis in an Age of Globalization, p. 81.

³³² Ibid, p. 94-95.

empīrisku novērojumu pamata šie modeļi piedāvā likumsakarības, kas raksturo politisko aktierudarbību un ietekmi politikā. Pastāv dažādas politiskā plurālisma skolas un dažādi politiskā plurālisma modeļi, kas raksturo plurālisma mainīgo raksturu atšķirīgos sociālekonomiskos un politiskos kontekstos.³³³

Tā, piemēram, Grilo (*R.D.Grillo*, 1998), atsaucoties uz Deividu Nikolsu (*David Nicholls*, 1974³³⁴), akcentē politiskā plurālisma divu skolu pastāvēšanu: viena ir Lielbritānijas 20. gadsimta 20. gadu skola un otra ir Amerikas Savienoto Valstu (turpmāk tekstā – ASV) aptuveni šī paša laika skola. Abas plurālisma skolas risina jautājumus par varas un autoritātes izkārtojumu (sadali) demokrātiskā sistēmā, un kas jo īpaši būtiski – par valsts (valdības) lomu un līdzsvaru starp valsti (valdību) un sabiedrību.³³⁵ Tieši pirmskara plurālisti Lielbritānijas politikas zinātnieku vadībā uz valsti konceptuāli skatījās kā uz grupu konfederāciju. Līdz ar to grupas kļuva par politikas analīzes būtisku sastāvdaļu.³³⁶

Lielbritānijas skolas skatījumā grupas un institūcijas kalpo, lai ierobežotu suverēnās autoritātes autokrātijas³³⁷ tendences, daļu no varas izvietojot ārpus centrālās institūcijas³³⁸, lai tās būtu neatkarīgas no valsts pārvaldes institūcijām.³³⁹ Ar plurālām sabiedrībām ir domātas demokrātijas, kurās pastāv dažādas grupas un institūcijas, kas ir starpnieki starp valsti un indivīdu.³⁴⁰ Lielbritānijas skolā varas ierobežošanas un izkliedēšanas sabiedrībā funkcija ir dažādo grupu interešu pārstāvniecība un līdzsvarošana, kad valsts pārvaldes institūcijas un indivīdi **sadarbojas** jeb līdzsvaro savas intereses, izmantojot vienlīdz svarīgus mehānismus, proti, grupas un institūcijas. Lielbritānijas skolas ietekmē ir attīstījies t. s. normatīvais plurālisms, kas aizstāv viedokli, ka valsts ir tikai un vienīgi viena no daudzajām asociācijām (cilvēku

³³³ Eisfeld, Rainer. *Pluralism and Democratic Governance: A Century of Changing Research Frameworks.*, p. 41.

³³⁴ Nicholls, David. *Three Varieties of Pluralism.*, pp. 1-4.

³³⁵ Grillo, Ralf David. *Pluralism and the politics of difference : state, culture, and ethnicity in comparative perspective.*, pp. 5.-6.

³³⁶ Petracca, Mark P. *The Rediscovery of Interest Group Politics.*, p. 4.

³³⁷ „Autokrātija[gr. Autokrateia] – 1. valsts pārvaldes forma, kur vienai personai valstī ir neierobežota augstākā vara; patvaldība; 2. valsts, kurā ir šāda valdīšanas forma.” (Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu., 92.lpp.).

³³⁸ Grillo, Ralf David. *Pluralism and the politics of difference : state, culture, and ethnicity in comparative perspective.*, pp. 5.-6.

³³⁹ Nicholls, David. *Three Varieties of Pluralism.*, p. 1.

³⁴⁰ Grillo, Ralf David. *Pluralism and the politics of difference : state, culture, and ethnicity in comparative perspective.*, pp. 5.-6.

apvienībām), kurās iekļaujas indivīdi un ar kurām saistās indivīdu lojalitāte.³⁴¹ Britu t. s. pirmskara plurālisma skolas skatījumā grupas funkcija bija indivīda labklājības un brīvības sekmēšana; grupa netika izprasta kā valsts politikas ietekmēšanas instruments,³⁴² bet gan kā no valsts ietekmes autonoma indivīdu dzīves sfēra³⁴³.

Savukārt **ASV** plurālisma skola, kuru arī nodarbina kompensējošu jeb līdzsvarojošu spēku esamības jautājumi, atšķiras ar to, ka uzsver grupu lomu „interesu grupu” formā kā kaut ko ārpus valsts pastāvošu; grupas uzdevums ir veicināt sabiedrības partikulārismu³⁴⁴ un būt **par pretsvaru** absolūtās valsts varas³⁴⁵ ietekmei uz indivīdu. Politiski lēmumi tiek pieņemti dažādu interešu grupu izdarītā spiediena rezultātā.³⁴⁶ Šajā situācijā valdības uzdevums ir aizsargāt grupu brīvību to politisko interešu centienos, bet vienlaikus tai ir jānovērš brīvības apdraudējums, ko viena interešu grupa var vērst pret citu interešu grupu.³⁴⁷ Tādējādi ASV skolas skatījumā valsts uzņemas interešu līdzsvarošanas funkcijas un ir pilnīgi leģitīmi, ja valdība ir dažādu interešu cīņas aktīvs dalībnieks.³⁴⁸

Darbā autore abu politiskā plurālisma skolu nostādnes izmanto tādā izpratnē, ka grupas ir saprotamas un uzskatāmas par veidu, kā valsts pārvaldes institūcijas un indivīdi sadarbojas un līdzsvaro dažādas intereses, izmantojot vienlīdz svarīgus mehānismus – grupas un institūcijas. Turklāt valsts ir tikai un vienīgi viena no daudzajām asociācijām (cilvēku apvienībām), kurās iekļaujas indivīdi un ar kurām saistās indivīdu lojalitāte.³⁴⁹ Lai arī ne vienmēr interešu grupu, kas veidojas uz atsevišķu interešu un grupu bāzes, funkcija ir valsts politikas ietekmēšana,³⁵⁰ tā par

³⁴¹ Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy.*, p.22.

³⁴² Eisenberg, Avigail. *Pluralisms and the Politics of Diversity.*, p. 78.

³⁴³ Nicholls, David. *Three Varieties of Pluralism.*, p. 2.

³⁴⁴ „Partikulārisms [fr. *particularisme* < lat. *Particularis* daļējs] – 1. valsts atsevišķu daļu, apgabalu, novadu tiekšanās pēc iespējami lielākas neatkarības no centra, centrālās varas, pēc savu vietējo tiesību neaizskaramības, pēc politiskas, administratīvas pastāvības un kultūrautonomijas; 2. valsts un tiesību sadrumstalotība, piem. feodālismā, ...”. (Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu., 627.lpp.).

³⁴⁵ Grillo, Ralf David. *Pluralism and the politics of difference : state, culture, and ethnicity in comparative perspective.*, pp. 5.-6.

³⁴⁶ Nicholls, David. *Three Varieties of Pluralism.*, p. 2.

³⁴⁷ Held D., (1996), *Models of Democracy*, 2nd ed., Polity Press, p.200

³⁴⁸ Nicholls, David. *Three Varieties of Pluralism.*, p. 2.

³⁴⁹ Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy.*, p.22.

³⁵⁰ Eisenberg, Avigail. *Pluralisms and the Politics of Diversity.*, p.78.

tādu kļūst tad, kad dažādas grupas izvirza prasības citām sabiedrības grupām un šā mērķa sasniegšanai izmanto (valsts) pārvaldes institūcijas.³⁵¹

Savukārt Džordans Grants (*Jordan Grant*, 1990), identificē vairākus plurālisma modeļus³⁵², kam katram ir atšķirīgs priekšstats par politisko lēmumu pieņemšanas procesiem un interešu grupu iesaistes veidu un pakāpi. Atsaucoties uz Keslo (*Keslo*, 1978), Džordans Grants kā pirmo modeli min **neiejaukšanās plurālismu** (*laissez-faire pluralism*), kurā pastāv konkurence starp politiskajām elitēm un tirgošanās (*bargaining*) interešu grupu vidū. Politika tiek salīdzināta ar tirgus laukumu, kurā ikviens var iegūt pieeju, lai pārstāvētu jeb pārdotu (*sell*) savus uzskatus jeb intereses.³⁵³

Otrs modelis, ko lieto Keslo (*Keslo*, 1978), gan Steins Rokans (*Stein Rokkan*, 1996), gan, ir pilnīgi atšķirīgs, proti, **korporatīvais plurālisms** (*corporate pluralism*). Šajā plurālisma variācijā atsevišķas grupas ir ieguvušas kontroli noteiktā politikas jomā un spējušas izolēt konkurentus, lēmumus pieņemot bez tirgošanās (*bargaining*). Turklāt šāda lēmumu pieņemšana par būtiskiem ekonomiskās politikas jautājumiem notiek nevis valstu parlamentos, bet gan valdībām un dažādām interešu grupām vienojoties.³⁵⁴ Saskaņā ar Teodoru Louvi (*Theodore J. Lowi*, 2006) plurālisma būtība tirgus ekonomikas apstākļos ir tā korporatīvajā formā. Valstīs ar lielāku pārvaldes institūciju lomu ekonomikā plurālismam ir daudz korporatīvākas pazīmes – valsts pārvaldes institūcijas uzņemas atsevišķu interešu atbalstīšanu.³⁵⁵ Interešu grupām ietekme ir nevis uz valdību, bet pašā valdībā.³⁵⁶ Gabriels Almonds (*Gabriel Almond*, 1983) uzskatīja, ka korporatīvisms ir plurālisma paveids, kuru jānošķir no daudz mazāk apkopotas konkurējošas dažādības (*disaggregated competitive variety*) no vienas puses un valsts kontrolētas dažādības (*state-controlled variety*) no otras puses³⁵⁷ (arī neokorporatīvisms (*neo-corporativism*)).³⁵⁸

³⁵¹ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p. 211; Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, 1981, p.37.

³⁵² Skatīt pielikumā nr. 1, tabula 3. Politiskā plurālisma modeļi un interešu grupu ietekme uz politiku.

³⁵³ Grant, Jordan. *The Pluralism of Pluralism: An Anti-theory?*, p. 298.

³⁵⁴ Grant, Jordan. *The Pluralism of Pluralism: An Anti-theory?*, p. 298.; Eisfeld, Rainer. *Pluralism and Democratic Governance: A Century of Changing Research Frameworks.*, p. 51

³⁵⁵ Lowi, Theodore. *The Plural Forms of Pluralism.*, p. 31.

³⁵⁶ *Ibid*, p. 35.

³⁵⁷ Grant, Jordan. *The Pluralism of Pluralism: An Anti-theory?*, p. 297.

³⁵⁸ Eisfeld, Rainer. *Pluralism and Democratic Governance: A Century of Changing Research Frameworks.*, p. 51.

Trešais modelis, kuru ieviesa Roberts Kvaviks un Martins Heislars (*Robert Kvavik, Martin Heisler, 1974*) un ko identificējis Džordans Grants (*Jordan Grant, 1990*), ir **konkurējošais plurālisms** (*competitive pluralism*), Konkurējošo plurālismu (*competitive pluralism*) raksturo tas, ka pieeja lēmumu pieņemšanas procesiem tiek organizēta noteiktā veidā un tā ir strukturēta noteiktās politikas jomās, tādējādi veidojot segmentētu plurālismu jeb sektorālu korporatīvismu (*segmented pluralism/sectorized corporatism*).³⁵⁹

Savā veidā korporatīvā plurālisma (*corporate pluralism*) un konkurējošā plurālisma (*competitive pluralism*), kā to ir definējis Džordans Grants (*Jordan Grant, 1990*)³⁶⁰, integrēts modelis Martina Smita (*Martin J. Smith, 1990*) skatījumā tiek saukts par **reformēto plurālismu** (*reformed pluralism*), ko raksturo: valdības un interešu grupu attiecības bieži vien ir institucionalizētas, turklāt noteiktas grupas ir izslēgtas no šī institucionalizācijas ietvara. Tā rezultātā veidojas rīcīpolitikas kopienas (*policy communities*), kurām pieeja nav gluži atvērta.³⁶¹

Savukārt Endrjū Makfārlands (*Andrew S. McFarland, 1992*) norāda, ka sākotnējo 60. gados dominējošo plurālistu politisko domu par interešu līdzsvarošanu politisko lēmumu pieņemšanā, kas tiek sasniegta, politikā piedaloties dažādām interešu grupām ar līdzsvarojošiem varas centriem starp grupām, kā arī ar politiskās varas izkliedētību starp decentralizētām politiskajām institūcijām – pieeju, kuru raksturo Deivida Trūmana (*David B. Truman*), Roberta Dāla (*Robert A. Dahl*) un Čārlza Lindbloma (*Charles E. Lindblom*) darbi, – pakāpeniski nomaina **plurālo elitistu** (*plural elitist*) teorija. Saskaņā ar plurālo elitistu teoriju politiskā telpa ir sadalīta nošķirtos laukos, no kuriem daudzus kontrolē noteikta elite, kas kavē lēmumu pieņēmēju izstrādātās politikas īstenošanu³⁶² un grūtībām ieviest jauninājumus. Ja tiek panākti politiskie un ekonomiskie jaunievedumi, tie ir nestabili tā iemesla dēļ, ka politiskais atbalsts noteiktam lēmumam ir panākts finanšu stimulu veidā, veidojot politisku un ekonomisku oligopolu (*political-economic oligopoly*).³⁶³

³⁵⁹ Grant, Jordan. *The Pluralism of Pluralism: An Anti-theory?*, pp. 297-298.

³⁶⁰ *Ibid.*, p. 298.

³⁶¹ Smith, Martin J. *Pluralism, Reformed Pluralism and Neo-pluralism: The Role of Pressure Groups in Policy Making. Political Studies*. 1990, XXXVII, p. 311.

³⁶² McFarland, Andrew. *Interest Groups and the Policymaking Process: Sources of Countervailing Power in America*. In: *The Politics of Interests. Interest Groups Transformed*. Ed. Mark P. Petracca. Boulder, San Francisco, Oxford: Westview Press, 1992, pp. 59-61.

³⁶³ McFarland, Andrew. *Interest Groups and the Policymaking Process: Sources of Countervailing Power in America*, p. 64.

Pagājušā gadsimta 70. gados plurālo elišu teorijas kritikas rezultātā tika izstrādāta **neoplurālisma** (*neopluralism*) pieeja, kas uzstāj: bez valdības un tās administrāciju veidojošām elitēm arī daudzām citām grupām, tādām kā publiskām interešu grupām, sociālām kustībām, valdības un pašvaldības iestādēm, bezpeļņas organizācijām, dažādu profesiju pārstāvjiem u. c., ir ietekme uz sabiedrisko kārtību jeb rīcībpolitiku (*public policy*). Turklāt valdību veidojošas aģentūras veido politiku neatkarīgi no grupu ietekmes. Neoplurālismā lēmumi tiek pieņemti t. s. varas triādes (*power triad*) ietvaros, kurā darbojas organizētas ekonomiskās un ražotāju intereses, savstarpēji līdzsvarojot varas lobiju (piemēram, vides aizsardzības pārstāvji) un autonomi darbojošies valdības pārstāvji. Citi svarīgi elementi ir citas valsts pārvaldes iestādes, tostarp tiesas un ekspertu grupas, kuru darbība ir analizējama saistībā ar šīs triādes trīs elementiem.³⁶⁴ Neoplurālistu skatījumā šādas interešu grupas konkurences apstākļos bieži vien centīsies dominēt, lai saglabātu kontroli pār rīcībpolitikas rezultātiem. Neoplurālismā uzņēmējdarbība bieži vien atrodas daudz izdevīgākā situācijā nekā citas grupas, proti, tām ir noteiktas priekšrocības salīdzinājumā ar citām interešu grupām un lielāka ietekme uz politisko lēmumu pieņemšanu (*public policy making*)³⁶⁵, jo to rīcībā ir resursi un no šiem resursiem ir atkarīgi politikas veidotāji.³⁶⁶

Daļai plurālisma modeļu, izņemot neoplurālisma modeli, ir viena raksturīga iezīme, proti, tie visi prezumē, ka interešu grupas ir kaut kas ārpus valsts (valdības) pastāvošs un šādā kontekstā politikas teorētiķiem ir bijis aktuāli definēt un modelēt veidus, kā tiek pieņemti politiski lēmumi, nosakot, cik lielā mērā un kādā veidā interešu grupas ietekmē valdības lēmumus. Savukārt neoplurālisma politiskajā domā uzņēmējdarbības interešu grupu ietekme ir apslēpta,³⁶⁷ turklāt uzņēmējdarbība faktiski kontrolē svarīgas valsts pārvaldes (*government*) institūcijas vai tās daļas. Tādējādi veidojas privilēģēto struktūras, kas no politiskajiem procesiem izslēdz sabiedrību.³⁶⁸

³⁶⁴ McFarland, Andrew. *Interest Groups and the Policymaking Process: Sources of Countervailing Power in America*, p.68.

³⁶⁵ Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy.*, p. 293; Smith, Martin J. *Pluralism, Reformed Pluralism and Neo-pluralism: The Role of Pressure Groups in Policy Making.*, p. 315.

³⁶⁶ Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy.*, p.294; Smith, Martin J. *Pluralism, Reformed Pluralism and Neo-pluralism: The Role of Pressure Groups in Policy Making.* p. 316.

³⁶⁷ Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy.*, p.299.

³⁶⁸ Smith, Martin J. *Pluralism, Reformed Pluralism and Neo-pluralism: The Role of Pressure Groups in Policy Making.* p. 316.

Šo sarakstu ar dažādām plurālisma variācijām un mēģinājumiem to klasificēt varētu turpināt. Jāņem vērā, ka šāda klasifikācija, kā norāda Reiners Eisfelds (*Rainer Eisfeld*, 2006), ir veikta, pamatojoties uz empīriskiem secinājumiem konkrētu gadījumu, lielākoties no ASV politiskās sistēmas, izpētes rezultātā.³⁶⁹ Šā darba uzdevums nav analizēt dažādās plurālisma formas un šo formu izpausmes, risinot ES enerģētikas politikas jautājumus ES Tiesā. Politiskais plurālisms ir pamats, uz kura tiek veidota interešu un tās pārstāvniecības analīze ES enerģētikas politikas gadījumā ES Tiesā, un kā analītiska kategorija tā kalpo par instrumentu darbā izvirzīto uzdevumu³⁷⁰ risināšanai.

Plurālisma izpratnes pamatā ir atziņa, ka komplekss indivīdu kopums un grupas darbojas „vairāklīmeņu” valstī (*multi-level state*) un citās institucionālās struktūrās, kurās savstarpēji pārklājas pieejas punkti politikas veidošanas un ieviešanas (lēmumu pieņemšanas) procesiem. Šīs grupas ir iesaistītas koalīciju veidošanas procesā, kas pats par sevi ir mainīgs un sevī ietver dažādu un daudzskaitlīgu lojalitāšu un identitāšu veidošanos un apkopojumu.³⁷¹ Plurālisms akcentē daudzveidību, iestājas par nepieciešamību nodrošināt dažādu interešu dalību un ieguldījumu (*input*) politikā. Šajā gadījumā, pirmkārt, mijiedarbība, kas notiek politikas veidošanas nolūkā, noris starp indivīdiem, kas drīzāk ir apvienojušies grupās, nevis starp automatizētiem indivīdiem vai ar tādu institucionālu struktūru kā valsts starpniecību. Otrkārt, neskatoties uz būtiskām atšķirībām varas resursos, kas pieder šīm dažādajām grupām, konflikti un konkurence to starpā nozīmē, ka vara var tikt īstenota vienīgi nebeidzamu koalīciju veidošanas rezultātā, nevis ar statistisku varas struktūru starpniecību.³⁷²

Saskaņā ar pēckara plurālistu pieeju interešu grupu analīzei arī pārvaldes institūcijas savā starpā mijiedarbojas lielā mērā tādā pašā veidā kā interešu grupas, sacenšoties par resursiem ar mērķi sekmēt noteiktu interešu īstenošanu.³⁷³ Turklāt valsts pārvaldes institūcijas nav vienkārši interešu sadursmes lauks (*arenas*) un vidutājs (*mediator*), bet tās ir integrāla sastāvdaļa un dalībnieks cīņā par vienas vai

³⁶⁹ Eisfeld, Rainer. *Pluralism and Democratic Governance: A Century of Changing Research Frameworks.*, p. 41.

³⁷⁰ Skatīt darba ievada 3.3. sadaļu.

³⁷¹ Cerny, Philip G. *Plurality, Pluralism, and Power: Elements of Pluralist Analysis in an Age of Globalization.*, pp. 85-86.

³⁷² Cerny, Philip G. *Plurality, Pluralism, and Power: Elements of Pluralist Analysis in an Age of Globalization.*, p. 81.

³⁷³ Eisenberg, Avigail. *Pluralisms and the Politics of Diversity.*, p. 68.

otras vērtības vai uzskatu dominēšanu.³⁷⁴ Nav obligāti, bet nav arī izslēgts, ka valsts pārvaldes institūcijas iestājoties par noteiktu interešu aizstāvību, risina kādas noteiktas, iespējams subjektīva rakstura, vajadzības. Iestāšanās par noteiktu interešu aizstāvību var tikt veikta arī uz attieksmēs kā identitātē bāzētu politiskās aktiera motivācijas pamata. Būtiska iezīme ir tā, ka bieži vien valsts pārvaldes institūciju darbinieku politiskā pozīcija vai uzvedība tiek skaidrota jeb maskēta ar „valsts interešu” vai „vispārējās labklājības” iemesliem.³⁷⁵

Savukārt plurālisms normatīvā veidā („*pluralisms*” as a *predictive and normative assumption*) akcentē politikas rezultātu (*outcome*), kas, pirmkārt, veidojas dažādu interešu līdzsvarošanas rezultātā, radot tādu politisko sistēmu, kurā ir iekšēji sociālpolitiska atsvara un balansa elementi, kas, savukārt, kavē monistisku un statisku dominēšanas formu veidošanos, un, otrkārt, šāda sistēma ir normatīvā izpratnē vēlama, jo sekmē ideju un politiku konkurenci.³⁷⁶ Tādējādi politiskā vara demokrātiskās politiskās sistēmās (valstīs) ir sadalīta (*distributed*), no vienas puses, pateicoties tam, ka indivīdi apvienojas grupās, un no otras puses, pateicoties tam, ka institūcijas pašas cīnās par resursiem un ietekmi.³⁷⁷

Mūsdienu globalizētajā pasaulē pretēju interešu sadursmes rezultātā radušos konfliktu risināšanas veids ir daudz sarežģītāks nekā tradicionālās nacionālās valsts (*nation-state*) kā kolektīvas rīcības un politisko procesu norises arēnas gadījumā. Pieejas punkti lēmumu pieņemšanas procesiem (politiskajam procesam) daudzkaršojas – gan vertikāli rodot pieeju starptautiskajās institūcijās, gan horizontāli – pāri nacionālajām robežām.³⁷⁸ Nacionālo valstu kā organizacionālas un institucionālas struktūras, kuras vienlaikus starptautiskajā vidē spēj rīkoties arī kā vienots aktieris (*unitary actor*),³⁷⁹ loma globalizētajā pasaulē mainās. Nacionālās valstis „sadalās” (*dissaggare*) tādā izpratnē, ka to ietvaros indivīdiem var veidoties vairākas identitātes un nav obligāti, ka noteicošā ir nacionālās valsts piederības

³⁷⁴ LaPalombara, Joseph. *The Utility and Limitations of Interest Group Theory in Non-American Field Situations.*, p. 48.

³⁷⁵ *Ibid*, p.49.

³⁷⁶ Cerny, Philip G. *Plurality, Pluralism, and Power: Elements of Pluralist Analysis in an Age of Globalization.*, p. 81.

³⁷⁷ Eisenberg, Avigail. *Pluralisms and the Politics of Diversity.*, p. 68.

³⁷⁸ Cerny, Philip G. *Plurality, Pluralism, and Power: Elements of Pluralist Analysis in an Age of Globalization.*, p. 92.

³⁷⁹ *Ibid*, p. 91.

identitāte.³⁸⁰ Turklāt veidojas tādas interešu grupas, kas savas intereses īsteno un aizstāv starptautiskā un pārnacionālā līmenī, tātad apejot valsti kā organizacionālu un institucionālu struktūru, sadarbojoties un konfliktējot savā starpā, veidojot alianses un koalīcijas pāri robežām.³⁸¹ Vienas valstspiederīgā (fiziskas vai juridiskas personas) intereses var būt pretējas ar valsts (pārvaldes) pārstāvētajām interesēm. Risinājumu šādām pretējām interesēm mūsdienās iespējams meklēt starptautiskajā arēnā, šā nolūka īstenošanai izmantojot starptautiskās institūcijas fiziskām un juridiskām personām, intereses vienlaikus pārstāvēt gan nacionālajā (valsts, pašvaldību), gan starptautiskā līmenī.³⁸²

Lori Poloni Staudingere (*Lori M. Poloni-Staudinger*, 2008) ir konstatējusi apgriezenisku sakarību: līdz ar interešu pārstāvniecības iespēju samazināšanos nacionālā līmenī palielinās motivācija īstenot interešu pārstāvniecību pārnacionālā līmenī un otrādi – paveroties interešu pārstāvniecības iespējām nacionālā līmenī, samazinās aktivitāte pārnacionālā līmenī. Pārnacionālās interešu grupas darbības mērķis ir izdarīt ietekmi uz nacionāla līmeņa politiskajām struktūrām.³⁸³

Pastāv uzskats, ka šādā daudzlīmeņu (*multi-level*) pasaulē uzņēmēju interešu pozīcijas nostiprinās, jo uzņēmējiem ir kontrole pār finanšu resursiem, informāciju, vadības prasmēm un citām priekšrocībām.³⁸⁴ Globalizētā pasaulē plurālisms vairs nav pašregulējošs un pašstabilizējošs plurālisms, kādu to iedomājās 20. gadsimta vidus ASV plurālisma politiskie teorētiķi. Drīzāk plurālisms var būt līdzsvaru graužošs un destabilizējošs, jo pamatā ir nevienlīdzīga resursu sadale; plurālisms ir iesakņojies sociālpolitiskajās hierarhijās un mainīgajās koalīcijās, tas „iefiltrējas” aizvien lielākā skaitā institucionālo tīklojumu dažādos pārvaldes līmeņos.³⁸⁵

Šo modeli varētu saukt par neoplurālisma modeli, tomēr tam trūkst konkrētas piesaistes (*embeddedness*) un hierarhiskas skaidrības, modelis ir plūstošs (*flux*). Līdz ar to kļūst aktuāls jautājums par to, ko dara dažādie aktieri, proti, kā tie sekmē un

³⁸⁰ Cerny, Philip G. *Plurality, Pluralism, and Power: Elements of Pluralist Analysis in an Age of Globalization.*, p. 93.

³⁸¹ *Ibid.*, pp. 94-95.

³⁸² *Ibid.*, p.95.

³⁸³ Poloni-Staudinger, Lori M. *The Domestic Opportunity Structure and Supranational Activity: An Explanation of Environmental Group Activity at the European Union Level.*, pp. 531, 535.

³⁸⁴ Cerny, Philip G. *Plurality, Pluralism, and Power: Elements of Pluralist Analysis in an Age of Globalization.*, p.95.

³⁸⁵ *Ibid.*, p. 98.

aizstāv savas intereses, kā tie organizējas un kādā veidā nosaka politisko rezultātu (*political outcome*), un kā tie maina institucionālo ietvaru, kurā tie darbojas.³⁸⁶

Šie jautājumi ir aktuāli tiesvedības procesā, – kādi ir aktieri un kādā veidā tie mijiedarbojas un nosaka politikas rezultātu. Salīdzināmajā politikā ir attīstītas dažādas pieejas, kas atšķirīgā veidā skaidro tiesas kā institūcijas un politiskā aktiera mijiedarbības ar citiem politiskajiem aktieriem ietekmi uz politikas rezultātiem (*political outcome*). Uz atšķirīgo pieeju pamata darba autore veido politisko aktieru mijiedarbības analīzes sintezēto modeli, kas ir šā darba novitātes sastāvdaļa.

³⁸⁶ Cerny, Philip G. *Plurality, Pluralism, and Power: Elements of Pluralist Analysis in an Age of Globalization.*, p.98.

2.NODAĻA. INTERESES TIESVEDĪBĀ UN TO IETEKME UZ POLITIKAS REZULTĀTIEM

Saskaņā ar politisko plurālismu politika ir pretēju interešu sacensību process.³⁸⁷ Plurālās sabiedrībās interešu pārstāvniecība tiek īstenota, izmantojot dažādus kanālus³⁸⁸ un dažādas stratēģijas noteiktu interešu īstenošanai.³⁸⁹

Interesu pārstāvniecības funkcija ir noteiktu interešu aizstāvēšana.³⁹⁰ Tiesāšanās (*litigation*) ir viena no interešu pārstāvniecības stratēģijām un tā sniedz interešu aizstāvēšanas iespējas.³⁹¹ Kā norāda Martins Šapiro un Aleks Stons Svīts (*Martin Shapiro un Alec Stone Sweet, 2002*), tiesāšanās ir viens no instrumentiem noteiktu rīcībpolitikas mērķu sasniegšanai.³⁹² Savukārt tiesas, kā norāda Tomas Hansfords (*Thomas Hansford, 2011*), ir institucionāls ietvars ietekmes izdarīšanai uz rīcībpolitikas rezultātiem.³⁹³ Politiskie aktieri (prāvnieceki, bet visbiežāk prasītāji tiesā), kā norāda Pīters Bouvens un Margareta Makkouna (*Pieter Bouwen un Margaret Mccown, 2007*), tiecoties saņemt tiesas spriedumu par antikonstitucionālu vai citā ziņā neatbilstošu tiesību normu ar mērķi panākt rīcībpolitikas izmaiņas, tiesāšanos izmanto kā taktiku, lai ilgtermiņā sasniegtu savus mērķus un apmierinātu noteiktas intereses.³⁹⁴

Tiesvedība kā tāda ir attiecināma uz neatrisināmiem un arī būtiskiem konfliktiem, kuru risināšanai ir nepieciešama trešās puses iesaistīšanās. Kā norāda Mails Makkens (*Michael McCann, 2008*) mikrolīmenī tiesāšanās attiecas uz tādu strīdu analīzi, kas rodas indivīdu starpā.³⁹⁵ Savukārt makrolīmenī (organizētu grupu starpā) tiesāšanās attiecas uz sociāla rakstura konfliktu izpausmes analīzi.³⁹⁶

³⁸⁷ Hansford, Thomas. *The Dynamics of Interest Representation at the U.S. Supreme Court.*, pp.1-2.

³⁸⁸ Held, David. *Models of Democracy.*, p. 204.

³⁸⁹ Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization.*, p. 7.

³⁹⁰ McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, pp.523-525.

³⁹¹ Ibid.

³⁹² Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization.*, p. 7.

³⁹³ Hansford, Thomas. *The Dynamics of Interest Representation at the U.S. Supreme Court.*, pp. 1-3.

³⁹⁴ Bouwen, Pieter and Margaret Mccown. *Lobbying versus litigation: political and legal strategies of interest representation in the European Union.*, p. 426.

³⁹⁵ McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, p. 527.

³⁹⁶ Ibid, p. 532.

Kā norāda Martins Šapiro un Aleks Stons Svīts, pagājušā gadsimta 50. un 60. gados ASV dominējošās politikas zinātnes pieejas, proti, grupu teorijas jeb plurālisma, ietvaros tiesas tika uzskatītas par vienu no valsts varas (pārvaldības) trim atzariem un tika ietvertas grupu izvēļu, grupu pieejas, grupu cīņas modelī.³⁹⁷ Tiesāšanās tika uzskatīta par vienu no veidiem, kā izdarīt spiedienu uz lēmumu pieņēmējiem un uz tiesu, kas ir viens no politiskās spēles laukiem, kura ietvaros sasniegt noteiktus politiskus mērķus³⁹⁸, šādi īstenojot ietekmi politikā³⁹⁹. Tādējādi tiesas tiek iekļautas grupu izvēļu un grupu cīņas modelī līdzīgi kā likumdevējvara un izpildvara.⁴⁰⁰

Politikas zinātniekus interesē politisko aktieru mijiedarbība un tāpēc tiek studēti un analizēti ar to saistītie procesi, tai skaitā arī tiesu varas ietvaros.⁴⁰¹ Politikas zinātnieki tiecas izskaidrot, kāpēc un kādos apstākļos tiek sasniegts viens vai otrs iznākums un kā politiskie procesi noris praksē. Apzinoties, ka dažādi aktieri izdara dažādas izvēles (*preferences*), ka pastāv atšķirīgi varas resursi un ikvienam iznākumam ir noteiktas distributīvas sekas, politikas zinātnieki, tiecas noskaidrot, kuri no skaidrojošiem faktoriem ir noteicošie.⁴⁰²

Tiesas un citu politisko aktieru mijiedarbības ietekmi uz politiku var skaidrot ar divām dažādām pieejām. Viena no pieejām ir t.s. “tiesību mobilizācijas” (*legal mobilization*) pieeja un otra – “tiesu politikas” (*judicial politics*) pieeja. Abi koncepti – “tiesību mobilizācija” un “tiesu politika” – ir savstarpēji saistīti.

Koncepts “tiesību mobilizācija” skaidro dažādu politisko aktieru stratēģisku izvēli izmantot tiesu sistēmu noteiktu interešu sekmēšanai/ aizstāvēšanai.⁴⁰³ Tiesību mobilizācijas jēdziens attiecināms uz „no apakšas” („*bottom-up*”)⁴⁰⁴ veidotu sociālpolitisku izmaiņu skaidrojumu. Savukārt koncepts “tiesu politika” skaidro tiesas kā lēmumu pieņēmējus un administratorus noteiktas politiskās sistēmas ietvaros⁴⁰⁵ un

³⁹⁷ Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization.*, p. 7.

³⁹⁸ Ibid.

³⁹⁹ Hansford, Thomas. *The Dynamics of Interest Representation at the U.S. Supreme Court.*, pp.1-3.

⁴⁰⁰ Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization.*, p. 7.

⁴⁰¹ Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?* p.212.

⁴⁰² Alter, Karen J. *A political science perspective.* p.116.

⁴⁰³ McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, pp. 523-525; Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization.*, p. 7.

⁴⁰⁴ McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, p. 526.

⁴⁰⁵ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, p. 111; Whittington, Keith. E., Daniel R. Kelemen and Gregory A. Calderia. *The Study of Law and Politics.*, p.6; Shapiro, Martin and Stone

ir attiecināma uz izpratni par „no augšas” („*top-down*”)⁴⁰⁶ veidotu sociālpolitisku izmaiņu skaidrojumu. Tai pašā laikā šīs abas pieejas sastopamajā literatūrā tiek izmantotas atsevišķi. Šī darba novitāte ir abu pieeju apvienošana, sintezētā veidā veidojot jaunu modeli, lai izvērtētu dažādu politisko aktieru dažāda līmeņa ietekmi uz politikas rezultātiem (*political outcome*), nosakot arī ietekmes indikatorus un izvirzot hipotēzes.

2.1. Tiesību mobilizācijas pieeja

Interesu pārstāvniecība un aizstāvība, kurās tiesas tiek izmantotas kā institucionālais ietvars, tiek dēvētas par „tiesību mobilizāciju” (*legal mobilization*)⁴⁰⁷ jeb „likumu mobilizāciju” (*mobilisation of law*). Mūsdienu izpratnē koncepts „tiesību mobilizācija” gan attiecas uz sabiedrību kopumā, gan ir saistīts ar to un skaidro indivīdu vai interešu grupu tiesību apzināšanos un procesu, kad politiskie aktieri stratēģiski savu tiesību aizstāvēšanai izvēlas tiesu sistēmu.⁴⁰⁸ Mūsdienās pētnieciskā literatūra⁴⁰⁹, kas veltīta tiesību mobilizācijas aspektiem, galvenokārt pievēršas mobilizācijai, kas tiek īstenota publisko tiesību forumos (*public legal forums*), piemēram, tiesas prāvā (*lawsuits*).

„Tiesību mobilizācija” (*legal mobilization*) ir daļa no plašākas politiskās līdzdalības stratēģijas (*political strategy*), ko īsteno politiskie aktieri.⁴¹⁰ Šis ir process, kura ietvaros tiek sekmētas jeb aizstāvētas noteiktas (*promoted*) intereses, kā

Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization.*, pp.11, 214; Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance*, p. 6.

⁴⁰⁶ McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, pp.532-533.

⁴⁰⁷ *Ibid.*, p.523

⁴⁰⁸ Hirschl, Ran. The Judicialisation of Politics. In: *The Oxford Handbook of Law and Politics*. Eds. Keith E. Whittington, Kelemen R. Daniel, Gregory A. Calderia. New York: Oxford University Press, 2008, p. 136; Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance*, p. 6; McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, p. 523.

⁴⁰⁹ Riggs Fuller, Sally and Lauren B. Edelman and Sharon F. Matusik. Legal Readings: Employee Interpretation and Mobilization of Law. *The Academy of Management Review*. 2000, vol. 25, no. 1, p. 207.

⁴¹⁰ Riddell, Troy Q. The Impact of Legal Mobilization and Judicial Decisions: The Case of Official Minority-Language Education Policy in Canada for Francophones outside Quebec. *Law & Society Review*. 2004, vol. 38, no. 3, p.600; Peters, Scott C. Getting Attention: The Effect of Legal Mobilization on the U.S. Supreme Court's Attention to Issues. *Political Research Quarterly*. 2007, vol. 60, no. 3, p. 569; Bouwen, Pieter and Margaret Mccown. Lobbying versus litigation: political and legal strategies of interest representation in the European Union., p. 434.

institucionālo ietvaru izmantojot tiesu sistēmu un tiesāšanās procesu, un kā rezultātā tiek panāktas noteiktas institucionālās izmaiņas.⁴¹¹

„Tiesību mobilizācijas” (*legal mobilization*) fenomens tika aktīvi pētīts pagājušā gadsimta 60. un 70. gados. 70. gadu studijas bija balstītas uz pozitīvistu pieņēmumiem par pieredzes nozīmi zināšanu ieguvē.⁴¹² Tās bija vērstas uz iedzīvotāju uzvedības analīzi, dokumentējot un novērtējot „tiesību mobilizācijas” (*legal mobilization*) aktivitāšu instrumentālos aspektus,⁴¹³ piemēram, kādiem mērķiem jeb nolūkiem tā tikusi izmantota. Vienlaikus, kā to skaidroja Donalds Bleks (*Donald J. Black*, 1973), ar tiesību mobilizāciju saprata procesu, kura rezultātā tiesu sistēma iegūst iztiesājamas lietas⁴¹⁴, tātad procedūru skaidrojoša pieeja, nevis skaidrojums, kas vērsts uz ieinteresēto pušu, tostarp prasītāju un atbildētāju, jeb politisko aktieru uzvedības analīzi. Savukārt, Ričards Lemperts (*Richard Lempert*, 1976) tiesību mobilizāciju skaidroja kā valsts pārvaldes iestāžu aktivitāti – procesu, kura ietvaros tiesību normas kalpo, lai regulētu uzvedību tādā nozīmē, ka tiesību normas ir saistītas ar valdības varas īstenošanas veidu.⁴¹⁵ Arī Donalds Bleks (1973) mobilizāciju saprata kā saikni starp tiesībām, kas vienlaikus gan kalpo cilvēkiem, proti, ir domāti tiem, to lietošanai, gan kontrolē tos.⁴¹⁶

Desmit gadus vēlāk Francis K. Zemans (*Frances K. Zemans* (1983) sniedza konceptuāli atšķirīgu tiesību mobilizācijas izpratni. Francis K. Zemans (1983) tiesību mobilizāciju saprata kā politiskās līdzdalības formu⁴¹⁷ un definēja to kā situāciju, kad vēlmes vai vajadzības tiek pārvērstas jeb īstenotas (*translated*) prasības formā kā apliecinājums apziņai par tiesību pastāvēšanu.⁴¹⁸ Tādējādi tiesību mobilizāciju

⁴¹¹ Hirschl, Ran. *The Judicialisation of Politics.*, p. 136; Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance*, p. 6; McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, p. 523.

⁴¹² „Pozitīvisms” [fr. *Positivisme* < lat. *positives* pozitīvs] – 1.. virziens filozofijā; radies 19.gs.30.gados, tā pamatlicējs ir O.Konts; par zināšanu vienīgo avotu uzskata pieredzi, noraida metafiziku un teismu, [...], (*Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu.*, 680.lpp.).

⁴¹³ McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, p. 526.

⁴¹⁴ Black, Donald J. *The Mobilization of Law. The Journal of Legal Studies.* 1973, vol. 2, no. 1, p. 126.

⁴¹⁵ Zemans, Frances Kahn. *Legal Mobilization: The Neglected Role of the Law in the Political System.*, p. 693

⁴¹⁶ Black, Donald J. *The Mobilization of Law.*, p. 126.

⁴¹⁷ Zemans, Frances Kahn. *Legal Mobilization: The Neglected Role of the Law in the Political System.*, p.700; Giles, Micheal W. and Thomas D. Lancaster. *Political Transition, Social Development, and Legal Mobilization in Spain. The American Political Science Review.* 1989, vol. 83, no. 3, p. 818.

⁴¹⁸ Zemans, Frances Kahn. *Legal Mobilization: The Neglected Role of the Law in the Political System.*, p. 700.

raksturo aktīvas prasības, kas tiek balstītas uz tiesību normām⁴¹⁹ kā politiskās aktivitātes formu, ar kuras palīdzību pilsoņi (*citizenry*) izmanto valsts pārvaldes institūcijas savā vārdā jeb savās interesēs.⁴²⁰ Līdz ar to tiesību mobilizācijas procesu var uzskatīt par individu vai grupu stratēģisku rīcību ar nolūku veicināt vai iebilst pret noteiktiem rīcībpolitikas mērķiem vai tās izmaiņām.⁴²¹

Šādā izpratnē tiesību mobilizāciju var uzskatīt par demokrātisku politiskās līdzdalības formu, kas Zemana (1983) skatījumā tiek īstenota kā pilsoņa tiesības izmantot publiskās pārvaldes varu, mobilizējot likumu un tādējādi sniedzot ieguldījumu varas izkliedētības (*diffusion of power*) panākšanā un tātad arī veidojot demokrātisku politisko sistēmu.⁴²² Pēc dažiem gadiem Maikls Džails un Tomas Lankasters (*Micheal W. Giles un Thomas D. Lancaster*, 1989) šo pašu domu par tiesāšanos kā demokrātiskas līdzdalības formu tiesību mobilizācijas koncepta ietvaros saprata kā privātpersonu (*private citizen*) iespēju tieši izmantot valsts koercitīvo varu savu interešu īstenošanai ārpus reprezentatīvās demokrātijas ietvariem.⁴²³

Tiesību apzināšanās sabiedrībā un process, kad savu tiesību aizstāvēšanai politiskie aktieri izvēlas tiesu sistēmu, tiek definēta kā „judikalizācija no apakšas”⁴²⁴ (*“bottom-up” judicialisation*),⁴²⁵ kuras rezultātā arī institucionālās izmaiņas tiek radītas „no apakšas” (*„bottom-up”*).⁴²⁶ Šo procesu iniciē sabiedrība kopumā, atsevišķi indivīdi vai interešu grupas, parasti interešu grupas šaurā nozīmē šī darba ietvaros lietotajā nozīmē. „No apakšas” (*„bottom-up”*) pieejas ietvaros aktuāls jautājums ir: kā

⁴¹⁹ Zemans, Frances Kahn. *Legal Mobilization: The Neglected Role of the Law in the Political System.*, p. 701.

⁴²⁰ *Ibid.*, p. 690.

⁴²¹ Riddell, Troy Q. *The Impact of Legal Mobilization and Judicial Decisions: The Case of Official Minority-Language Education Policy in Canada for Francophones outside Quebec.* *Law & Society Review.* 2004, vol. 38, no. 3, p. 602; Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance*, pp. 6.-7; Peters, Scott C. *Getting Attention: The Effect of Legal Mobilization on the U.S. Supreme Court's Attention to Issues.*, p.562.

⁴²² Zemans, Frances Kahn. *Legal Mobilization: The Neglected Role of the Law in the Political System.*, p.693.

⁴²³ Giles, Micheal W. and Thomas D. Lancaster. *Political Transition, Social Development, and Legal Mobilization in Spain.*, p. 818.

⁴²⁴ Politikas judikalizācijas (*judicialisation of politics*) jēdziens iekļauj izpratni par demokrātiskai valsts iekārtai raksturīgu pretrunu pārcelšanu uz tiesu sistēmu. (Hirschl, Ran. *The Judicialisation of Politics.*, p. 120). Tā ir paļaušanās uz tiesām un tiesnešiem kā „lielu politiku” (*„mega-politics”*) risinātājiem – t.i. galveno politisko pretrunu, kas nosaka un sadala valsts iekārtu, risinātājiem. (Hirschl, Ran. *The Judicialisation of Politics.*, p. 123).

⁴²⁵ *Ibid.*, p. 136.

⁴²⁶ Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance*, p.6.

un cik efektīvi ⁴²⁷ iedzīvotāji izmanto likumu savās interesēs, akcentu liekot uz iedzīvotājiem kā autonomiem spēkiem vai faktoriem (*agent*), kas mobilizē likumu kā atsevišķu un identificējamu „instrumentu” utilitāriem mērķiem savu interešu sekmēšanai, mainot institucionālās attiecības un praksi?⁴²⁸

„Tiesību mobilizācijas” pieeja ir plaši izplatīta, lai analizētu interešu grupu šaurā nozīmē⁴²⁹ kā privāto politisko aktieru uzvedību tiesvedības procesā un lai izvērtētu to ietekmi uz politikas rezultātiem „no apakšas” („*bottom-up*”). Darba autore uzskata, ka „tiesību mobilizācijas” pieeju arī var izmantot, lai analizētu publisko politisko aktieru kā interešu grupas plašā nozīmē⁴³⁰ uzvedību tiesvedības procesā un izvērtētu to ietekmi uz politikas rezultātiem.⁴³¹ Šādai pieejai darba autore apstiprinājumu ir guvusi arī Petersa Skota (*Peters C.Scott*, 2007) darbā, kur „tiesību mobilizācija: tiek raksturota vispārīgi kā ieinteresēto grupu jeb politisko aktieru organizētas aktivitātes process ar mērķi ietekmēt tiesas lēmumus.⁴³²

Tādējādi „tiesību mobilizācija” var būt gan valdības vai publiskās administrācijas aktivitāte (valsts iestāžu kā publisko politisko aktieru personā)⁴³³, gan indivīdu un grupu (kā privāto politisko aktieru) politiskās līdzdalības⁴³⁴ izpausmes forma. Abas minētās izpratnes par tiesību mobilizāciju kā „no apakšas” („*bottom-up*”) un kā „no augšas” („*top-down*”) radītām institucionālām izmaiņām iekļaujas

⁴²⁷ Ar efektīvu procesu tiek saprasts process, kā rezultātā kāda subjekta rīcība maina otra subjekta rīcību un tā rezultātā vismaz viena subjekta intereses tiek apmierinātas.

⁴²⁸ McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, p.526.

⁴²⁹ Jēdziena „interesu grupas” šaurā nozīmē definēta šā darba 1. nodaļā.

⁴³⁰ Jēdziena „interesu grupas” plašā nozīmē definēta šā darba 1.nodaļā.

⁴³¹ Skatīt darba autores sintezētās teorētiskās pieejas modeli darba 2.nodaļas 2.4. sadaļā.

⁴³² Peters, Scott C. *Getting Attention: The Effect of Legal Mobilization on the U.S. Supreme Court's Attention to Issues.*, p.561.

⁴³³ Milner, Neal. *The Right to Refuse Treatment: Four Case Studies of Legal Mobilization.* *Law & Society Review.* 1987, vol. 21, no. 3, p.126; Kessler, Mark. *Legal Mobilization for Social Reform: Power and the Politics of Agenda Setting.* *Law & Society Review.* 1990, vol. 24, no. 1, p.126.; Zemans, Frances Kahn. *Legal Mobilization: The Neglected Role of the Law in the Political System*, p.693.

⁴³⁴ Zemans, Frances Kahn. *Legal Mobilization: The Neglected Role of the Law in the Political System.*, pp. 693, 690-701; Milner, Neal. *The Right to Refuse Treatment: Four Case Studies of Legal Mobilization.*, p.481; Giles, Micheal W. and Thomas D. Lancaster. *Political Transition, Social Development, and Legal Mobilization in Spain.*, p. 818; Riddell, Troy Q. *The Impact of Legal Mobilization and Judicial Decisions: The Case of Official Minority-Language Education Policy in Canada for Francophones outside Quebec.*, p.602; Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance*, pp.6.-7; Peters, Scott C. *Getting Attention: The Effect of Legal Mobilization on the U.S. Supreme Court's Attention to Issues.*, p.562.

politisko interešu pārstāvniecības konceptuālajā ietvarā⁴³⁵ kā politisko aktieru centieni ietekmēt politikas rezultātus arī tiesvedības ceļā.

Neatkarīgi no izpratnes atšķirībām attiecībā uz to, kas ir un kas var būt tiesību mobilizācijas procesā iesaistītie dalībniekiem (vai tikai privātie aktieri tādi kā indivīdi, nevalstiskas organizācijas, privāti uzņēmumi u. c. vai arī publiski aktieri, kā valstis, starptautiskas organizācijas u. c.), tiesāšanās process pats par sevi uzrāda noteiktas intereses, kuras sekmē atsevišķi politiskie aktieri. Intereses ir novērojamas politisko aktieru uzvedībā⁴³⁶ un izpaužas tiesas darbības institucionālajā ietvarā kā pretēju un konfliktējošu interešu sadursmes demonstrējums.

Tiesību mobilizācija var izpausties divos veidos. Kā norāda Denis Hūvers un Kevins Dendulks (*Dennis R. Hoover un Kevin R. den Dulk*, 2004), no vienas puses, politiskie aktieri tiesību aktus (likumus) (*law*) var izmantot jeb mobilizēt (*mobilized*), lai saņemtu publiskās varas apliecinājumu savām tiesībām kā savu interešu vai nostājas aizstāvēšana kādā jautājumā.⁴³⁷ Šāda tiesību mobilizācija ir viens no formulējuma veidiem, kurš iekļauj izpratni par interesēm, kas ir saistītas gan ar interesēm kā vajadzībām, gan ar interesēm kā identitāti un attieksmi, gan ar interesēm kā aktivitāti jeb darbību⁴³⁸. No otras puses, tiesību normas (likumu) var izmantot ne tikai, lai sekmētu noteiktas intereses vai nostāju, bet gan lai tās vērstu pret pastāvošo tiesiski noteikto kārtību (*counter-mobilized*) centienos nodrošināt pastāvošo citiem piemītošo tiesību publiski sankcionētu noraidījumu.⁴³⁹

Tādejādi ir iespējams izdarīt vispārīgu pieņēmumu, ka tiesību normas var izmantot jeb mobilizēt (*mobilized*), lai sekmētu noteiktas politikas attīstību un var arī izmantot, lai atceltu vai kavētu noteiktas politikas attīstību (*counter-mobilized*). Izmantojot šos divus teorētiski iespējamus tiesību mobilizācijas veidus politisko aktieru uzvedības analīzē, iespējams novērot pretēju interešu sadursmes un pretēju interešu grupu veidošanos.

⁴³⁵ Jēdziena „interesu pārstāvniecība” konceptuāla izpratne definēta šā darba 1. nodaļas 1.3. un 1.5. sadaļās.

⁴³⁶ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p. 211; Nicholls, David. *Three Varieties of Pluralism.*, pp.18-19.

⁴³⁷ Hoover, Dennis R. and den Dulk Kevin R. Christian Conservatives Go to Court: Religion and Legal Mobilization in the united States and Canada. *International Political Science Review*. 2004, vol 25, no. 1, p. 11.

⁴³⁸ Saskaņā ar darba 1. nodaļas 1.2. sadaļā definētā jēdziena „intereses” konceptuālajām nozīmēm.

⁴³⁹ Hoover, Dennis R. and den Dulk Kevin R. Christian Conservatives Go to Court: Religion and Legal Mobilization in the united States and Canada. *International Political Science Review*. 2004, vol 25, no. 1, p. 11.

Jāņem vērā, ka „tiesību mobilizācijas” koncepta ietvaros pastāv arī pieņēmums, ka tiesa un tiesneši ir neitrāli, objektīvi un zināmā mērā arī pasīvi. Tiesnešu un tiesas dienas kārtību veido nevis paši tiesneši, bet gan indivīdi, grupas vai tos pārstāvošie juristi, kas atsaucas uz tiesībām (tās izmantot) un tiecas rast konfliktu autoritatīvu risinājumu.⁴⁴⁰ Attiecīgi tiesas un tiesneši vienīgi reaģē uz tiem jautājumiem, kuras iniciē paši prāvníeki⁴⁴¹ un reti kad iestājas pret pastāvošo lietu kārtību. Ārpus tiesas esošie faktori, kā tiesāšanās intensitāte (prāvníeku aktivitāte), nevis pašas tiesas izvēles un attieksmes, tiek uzskatīta par izmaiņu noteicošo indikatoru un virzītājspēju.⁴⁴²

Tomēr šādus pieņēmumus, kas ir balstīti uz noteiktu pētījumu rezultātā iegūtiem secinājumiem, apšaubā daudzi citi pētnieki salīdzinājā politikā, attīstot savā ziņā alternatīvu pieeju, ko literatūrā apzīmē ar jēdzienu „tiesu politika” (*judicial politics*) un kas skaidro tiesnešu un tiesas uzvedību un to ietekmi uz politikas rezultātiem (*political outcome*).

2.2. Tiesu politikas pieeja

Tiesa ir institūcija, ar kuras starpniecību citi politiskie aktieri (arī citas interešu grupas – gan šaurā, gan plašā šī darba ietvaros lietotajā nozīmē) izdara vai tiecas izdarīt noteiktu ietekmi (spiedienu) uz citiem politiskajiem aktieriem.⁴⁴³ Tai pašā laikā tiesu var definēt kā interešu grupu, ja interešu grupu definē kā cilvēku kopumu, kam ir noteiktas kopīgas iezīmes un kas darbojas kā vienots politisks aktieris.⁴⁴⁴

Tiesu sociālā nozīme ir konfliktu, kas rodas uz pretēju interešu sadursmju pamata, risināšana starp divām pretējas intereses pārstāvošām pusēm.⁴⁴⁵ Situācijā, kad dažādas intereses pārstāvošas puses nevar radušos konfliktu atrisināt pašas, tad visās kultūrās un sabiedrībās par loģisku⁴⁴⁶ uzskata trešās puses pieaicināšana, kuras

⁴⁴⁰ Kessler, Mark. *Legal Mobilization for Social Reform: Power and the Politics of Agenda Setting.*, p.126.

⁴⁴¹ Ibid.

⁴⁴² McCann, Michael W. *Interests, Ideas, and Institutions in Comparative Analysis of Judicial Power.*, p. 837.

⁴⁴³ Truman, David B. *The governmental proces: political interests and public opinion.*, 1981, p. 37.

⁴⁴⁴ Jēdziena “interesu grupas” konceptuāli atšķirīgos skaidrojumu skatīt šā darba 1.nodaļas 1.2. daļā.

⁴⁴⁵ Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization.*, p. 211.

⁴⁴⁶ „Loģisks [gr. *Logikos*] - 2. saprātīgs, pareizs, pamatots.”, (*Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu.* 496.lpp.).

uzdevums ir palīdzēt atrast risinājumu.⁴⁴⁷ Kolektīvās rīcības grūtības var atrisināt, iesaistītajām pusēm vienojoties par likuma varas ieviešanu. Nosakot to, ka iesaistītajām pusēm vienošanās ir saistošas un radot sodu mehānismu (tiesas) tām iesaistītajām pusēm, kas neievēro šīs vienošanās, sadarbību var stiprināt.⁴⁴⁸ Tādējādi tiesas ir izveidotas kā trešā persona, proti, konfliktu risinātāja.⁴⁴⁹ Tiesām ir spēja un vara izdarīt spriedumu konfliktējošu viedokļu un rīcību gadījumā, tostarp arī strīdu un konfliktu gadījumā starp likumdevēju un izpildvaru.⁴⁵⁰

Konflikta sekmīgas risināšanas nolūkā tiesai jābūt neitrālai un neatkarīgai attiecībā pret iesaistītajām pusēm.⁴⁵¹ Varas dalīšanas modelī šis konfliktu risinājuma modelis izpaužas kā likumu ieviesēja (*enforcers of law*) – tiesu – neatkarība no likumdevēja. Ja likumdevējs var noteikt, vai ir bijis vai nav bijis likuma pārkāpums vai arī var ignorēt tiesas lēmumu, stimuls līgumslēdzējpusēm ievērot likumu (sadarboties) samazinās. Varas dalīšana starp tiesu varu un likumdevēju ir likumu varas uzticamības nepieciešamais priekšnoteikums. Šie priekšstati ir balstīti uz normatīvu pieņēmumu pamata, ka varas dalīšana kā princips darbojas tāpēc, ka tiesneši ir neitrāli aktieri tādā izpratnē, ka tiesneši īsteno spiedumu, kas balstīts uz likumu normām un faktiem, nevis savu gribu,⁴⁵² t. i., lēmums ir balstīts uz tiesību normām, kas ir pastāvējušas pirms konflikta izcelšanās.⁴⁵³

Salīdzināmajā politikā tiesas tiek raksturotas kā aktīvi, nevis neitrāli politiskā procesa dalībnieki ar savām institucionāli attīstītajām prerogatīvām⁴⁵⁴ un ietekmi. Šāda pieeja ir balstīta uz pieņēmumu, ka tiesām ir un tām var būt institucionālas intereses, proti, maksimalizēt savu ietekmi un varu, un tiesnešiem var būt savas attieksmes un griba,⁴⁵⁵ turklāt izvēles brīvība tiesām un tiesnešiem ir tikpat liela vai

⁴⁴⁷ Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization.*, p. 211.

⁴⁴⁸ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, p. 113.

⁴⁴⁹ Shapiro, Martin. The Success of Judicial Review and Democracy. In: *On Law, Politics, and Judicialization.* Eds. Martin Shapiro and Alec Stone Sweet. Oxford: Oxford University Press, 2002, p. 162.

⁴⁵⁰ Lively, Donald E. *Judicial review and consent of the governed: activist ways and popular ends.* London: McFarland, 1990, p.1.

⁴⁵¹ Shapiro, Martin. The Success of Judicial Review and Democracy., p. 162.

⁴⁵² Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, p. 113.

⁴⁵³ Shapiro, Martin. The Success of Judicial Review and Democracy., p. 162.

⁴⁵⁴ „Prerogāta [lat. *praerogativa*] – izņēmuma tiesība, priekšrocība (kādam valsts institūcijai, arī amatpersonai)”. (*Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu.* 684.lpp.).

⁴⁵⁵ Spaeth, Harold J. Reflection About Judicial Politics. In: *The Oxford Handbook of Law and Politics.* Eds. Keith E. Whittington, Kelemen R. Daniel, Gregory A. Calderia. New York: Oxford University Press, 2008, pp.761-762.

maza, cik tāda ir citiem politiskajiem aktieriem.⁴⁵⁶ Tādējādi tiesu un tiesnešu darbs būtiski neatšķiras no parlamentārieša vai administratora darba⁴⁵⁷, lai gan ir bijuši mēģinājumi izcelt tiesas kā neitrālas un no subjektīvas izvēles brīvas institūcijas.⁴⁵⁸

Pētnieki, kas analizē intereses un interešu grupu darbību politikā, spēj nodemonstrēt, ka noteiktas tiesību struktūras (*legal structures*) var sekmēt noteiktas intereses uz citu interešu rēķina.⁴⁵⁹ Tiesām, iztiesājot strīdu starp divām pusēm un nosakot tiesiski pamatotu kompromisu starp pusēm, var novērot tiesu varas rīcības brīvību. Tā izpaužas kā tiesu varas favorītisma efekts, jo jebkurš kompromiss ietver zināmu izvēles brīvību tiesas personā starp alternatīvi iespējamajiem kompromisiem.⁴⁶⁰ Šādi secinājumi balstās apsvērumā, ka konstitūcijas un likumi ir gana elastīgi, lai dotu iespēju un sekmētu tiesnešu gribas izpausmi.⁴⁶¹ Turklāt situācijā, kad nepastāv noteiktas normas, ko attiecināt uz konkrētu konflikta gadījumu un kas noteiktu, kurai pusei ir taisnība, tiesas realizē savu varu un nodrošina tiesību aktu interpretāciju, kas bieži vien ir pamats jaunu likumu veidošanai. Tiesām arī ir tiesības revidēt un pārskatīt esošos tiesību aktus un rosināt to atcelšanu. Likumdošanas un administratīvo aktu tiesiska pārskatīšana (*judicial review*⁴⁶²) ir viena no šādām „slēptas” likumdošanas formām⁴⁶³ un viena no tiesu uzvedības izpausmes formām – konfliktu risināšana, radot jaunas tiesību normas.⁴⁶⁴

Kā norāda Karena Altera, Reno Dihjūzs un Georgs Venbergs (*Karen J.Alter, Renaud Dehousse un Georg Vanberg, 2002*), tiesu varai bieži vien ir politiska loma, jo tā var darboties kā novators noteiktā politikas jomā, ierosinot konceptus un pieejas, ko var attiecīgi izmantot likumdevējs un izpildvara. Tāpat tā var darboties kā dienaskārtības noteicējs, norādot uz problemātiskajiem jautājumiem, kurus nepieciešams risināt. Tiesas var būt arī institūcijas, kas sniedz leģitimitāti noteiktam

⁴⁵⁶ Spaeth, Harold J. *Reflection About Judicial Politics.*, p. 753.

⁴⁵⁷ Ibid.

⁴⁵⁸ Ibid.

⁴⁵⁹ Dehousse, Renaud. *Law as politics.* In: Alter Karen J., Dehousse Renaud and Vanberg Georg. *Law, Political Science and EU Legal Studies: An Interdisciplinary Project? European Union Politics.* 2002, vol. 3 (1), p.127.

⁴⁶⁰ Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization*, pp. 214-215.

⁴⁶¹ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, p.113.; Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization*, p. 9.

⁴⁶² „Judicial review”- tiesas tiesības revidēt, pārskatīt dažādu valdības līmeņu institūciju lēmumus. (Valsts valodu centrs. Terminu datu bāze internetā.

http://www.ttc.lv/advantagecms/LV/meklet/meklet_terminus.html, pēdējo reizi aplūkots 18/03/2010).

⁴⁶³ Shapiro, Martin. *The Success of Judicial Review and Democracy.*, p. 162.

⁴⁶⁴ Ibid, pp. 162, 182.

jautājuma risinājumam. Tādējādi tiesu vara ir svarīgs politikas veidošanas institucionāls elements.⁴⁶⁵

Kā norāda Pauls Vālbeks (*Paul J. Wahlbeck*, 1997), tādi politikas zinātnieki kā Glendons Šuberts (*Glendon Schubert*, 1965), Džefrijs Segals un Harolds Spēts (*Jeffrey A. Segal* un *Harold J. Spaeth*, 1993) uzskata, ka tiesas spriedums maskē tos tiesas lēmumus, kas ir politisku apsvērumu motivēti tādā izpratnē, ka tie sniedz principus jeb rada precedentus (*create precedent*), pēc kuriem vadīties zemāku instanču tiesām⁴⁶⁶ un sniedz informāciju par vēlamo uzvedību un sankcijām noteikumu neievērošanas gadījumā.⁴⁶⁷ Tiesību normas tādējādi kļūst par svarīgiem sociālās, politiskās un ekonomiskās attiecības veidojošiem faktoriem.⁴⁶⁸

Savukārt Anne Marī Burlī un Valters Matli (*Anne-Marie Burley* un *Walter Mattli*, 1993), kā norāda Georgs Vanbergs (*Georg Vanberg*, 2002) šo domu par tiesas lēmumos apslēpto politisko motivāciju attīsta tālāk, norādot, ka priekšstats par tiesas lēmumiem kā neitrāliem un objektīviem un balstītiem uz „likuma burtu” un garu, ir svarīgs, jo tas var slēpt tiesas patiesos nodomus un rada oponentiem grūtības pret tiem iestāties. Vienlaikus nepieciešamība saglabāt šo ārējo veidolu uzliek noteiktus ierobežojumus tiesas rīcības brīvībai – tai savu mērķu īstenošanā ir jārespektē tiesiskā kārtība.⁴⁶⁹

Kā norāda Martins Šapiro un Aleks Stons Svīts (*Martin Shapiro* un *Alec Stone Sweet*, 2002), sākums šādam skaidrojumam rodams pagājušā gadsimta 50. un 60. gados ASV dominējošās politikas zinātnes pieejas – grupu teorijas jeb plurālisma – ietvaros. Plurālisma tradīcijā ASV politika tika raksturota kā savstarpēji saistītu laukumu (*arena*) kopums ar savstarpēji konkurējošām interesēm, kur katrs centās rast pieeju valsts institūcijām ar mērķi panākt sev vēlamus valsts rīcīpolitikas (*public policy*) rezultātus. Tiesas tika skatītas kā viens no valsts varas (pārvaldības) trim atzariem un tika iekļautas dažādu (interesešu) grupu izvēļu, grupu pieejas, grupu cīņas

⁴⁶⁵ Alter, Karen J. Dehousse Renaud and Vanberg Georg. Law, Political Science and EU Legal Studies: An Interdisciplinary Project? *European Union Politics*. 2002, vol. 3 (1), p.126.

⁴⁶⁶ Wahlbeck, Paul J. The Life of the Law: Judicial Politics and Legal Change., p.780.

⁴⁶⁷ Ibid.

⁴⁶⁸ Šāda pieeja ir balstīta uz pieņēmumu, ka politiskie aktieri ir racionāli un balstoties uz racionāliem apsvērumiem arī ievēro tiesību normas. (Wahlbeck, Paul J. The Life of the Law: Judicial Politics and Legal Change., p.780.)

⁴⁶⁹ Vanberg, Georg. Law, politics, and interdisciplinary work. In: Karen J. Alter, Renaud Dehousse, Georg Vanber. Forum section. Law, Political Science and EU Legal Studies. An Interdisciplinary Project? *European Union Politics*. 2002, vol. 3 (1), p.131.

modelī. Līdz ar to tiesāšanās tika uztverta par vienu no veidiem, kā aktivizēt valsts institūcijas, bet tiesa – kā viens no darbības laukiem rīcībpolitikas (*policy*) mērķu sasniegšanā. Tiesas tādējādi saskaņā ar plurālisma pieeju vairs netika raksturotas kā neatkarīgas un neitrālas, bet gan kā ikdienas politikas darbības lauka dalībnieces, – tātad politiskie aktieri.⁴⁷⁰

Pamatojums šādai pieejai, kā norāda Karena Altera, Reno Dihjūzs un Georgs Venbergs (*Alter J.Karen, Renaud Dehousse un Georg Vanberg, 2002*), rodams apsvērumā, ka likumiem un tiesībām (tiesību normām) piemīt zināma nenoteiktība. Tiesnešiem interpretējot tiesību normu, ir jāizšķiras par vienu no vairākajām nozīmēm, kas ir saskanīgas ar attiecīgo tiesību normu. Līdz ar to aktuāls ir jautājums, kāpēc noteikta veida interpretācijai atsevišķi tiesneši vai tiesa ir devusi priekšroku.⁴⁷¹ Dažādu faktoru ietekme uz juridisko analīzi (*legal analysis*), kas ir saistāma ar normatīva, nevis pozitīva rakstura analīzi, ir sekundāra. Aktuāls jautājums ir, vai un cik lielā mērā dažādu faktoru ietekmē ir skaidrojama tiesas un tiesnešu (tiesu varas) uzvedība.⁴⁷²

Politikas zinātnē⁴⁷³ tiesas kā politiskā aktiera uzvedības skaidrojumu tiecas sniegt „tiesu politikas” (*judicial politics*) koncepts.⁴⁷⁴ Konceptuāli “tiesu politikas” pieejas ietvaros tiesas tiek izprastas un skaidrotas arī kā lēmumu pieņēmēji un administratori noteiktas politiskās sistēmas ietvaros.⁴⁷⁵ Tādējādi „tiesu politikas” terminam kā sinonīms literatūrā tiek izmantoti arī „tiesu lēmumu pieņemšanas”

⁴⁷⁰ Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization*, p. 7.

⁴⁷¹ Alter, Karen J. Dehousse Renaud and Vanberg Georg. *Law, Political Science and EU Legal Studies: An Interdisciplinary Project?*, p.124.

⁴⁷² *Ibid*, p.130.

⁴⁷³ Vanberg, Georg. *Law, politics, and interdisciplinary work.*, p.127.

⁴⁷⁴ Dyevre, Arthur. *Unifying the field of comparative judicial politics: towards a general theory of judicial behaviour.*, p.297.

⁴⁷⁵ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, pp.6111; Whittington, Keith. E., Daniel R. Kelemen and Gregory A. Calderia. *The Study of Law and Politics.*, p.6; Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization*, pp.11, 214; Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance.*, p.6.

(*judicial decision making*)⁴⁷⁶ vai „tiesu likumdošanas” (*judicial law-making*)⁴⁷⁷ termini.⁴⁷⁸

Minētie jēdzieni ietver arī izpratni par tiesām kā konfliktu risināšanas institūcijām, kas savas darbības rezultātā rada sociālpolitiskas izmaiņas⁴⁷⁹ un raksturo arī procesu, kurā tiesneši un tiesas tiecas interpretēt vai atklāt esošās tiesību normas vai atvasināt noteiktas tiesību normas uz vispārēju tiesību principu pamatiem.⁴⁸⁰ Šāda procesa apzīmēšanai tiek izmantots jēdziens „politikas judikalizācija” (*judicialisation of politics*), ko attiecina uz tiesas kā politiskā aktiera centieniem izmantot tiesas tiesības revidēt un pārskatīt esošos tiesību aktus un tos atcelt, proti, likumdošanas un administratīvo aktu tiesiskas pārskatīšanas (*judicial review*)⁴⁸¹ tiesības, lai mainītu likumdošanas procesa iznākumu.⁴⁸² Šāda pieeja sociālpolitisku izmaiņu skaidrojumam tiek apzīmētā kā „no augšas uz leju” („*top-down*”) pieeja, kuras ietvaros tiek novērtēta tiesu varas ietekme uz sociāla rakstura reformām tiesāšanās ceļā.⁴⁸³

Tomēr „tiesu politikas” koncepta ietvaros nepastāv vispārpieņemta pieeja, lai analizētu saistību starp tiesībām, tiesām un politiku dažādās politiskās sistēmās.⁴⁸⁴ Laika gaitā ir attīstījušies atšķirīgi un savstarpēji konkurējoši tiesas vai tiesnešu uzvedības teorētiski skaidrojumi.⁴⁸⁵ Sociālo zinātnieku vidū izplatīta ir pieeja, kas tiesas un tiesnešu pieņemtos lēmumus skaidro gan ar minēto politisko aktieru stratēģiskiem apsvērumiem (racionālas izvēles pieeja), gan ar noteiktu interešu jeb

⁴⁷⁶ Dyeve, Arthur. Unifying the field of comparative judicial politics: towards a general theory of judicial behaviour., p.315.

⁴⁷⁷ Alter, Karen J. and Laurence R.Helfer. Nature or Nurture? Judicial Lawmaking in the European Court of Justice and the Andean Tribunal of Justice. *International Organization* 64, 2010, doi:10.1017/S0020818310000238, pp. 563–92.

⁴⁷⁸ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, p.6.; Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization*, p.11, p.214.; Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance.*, p.6.

⁴⁷⁹ Ibid.

⁴⁸⁰ Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization*, p.214.

⁴⁸¹ „Judicial review”- tiesas tiesības revidēt, pārskatīt dažādu valdības līmeņu institūciju lēmumus (Valsts valodu centrs. Terminu datu bāze internetā. http://www.ttc.lv/advantagecms/LV/meklet/meklet_terminus.html, pēdējo reizi aplūkots 18/03/2010).

⁴⁸² Stone Sweet, Alec. *Governing with judges: constitutional politics in Europe.* Oxford: Oxford University Press, 2000, pp.194-195.

⁴⁸³ McCann, Michael. Litigation and Legal Mobilization, p.532-533.

⁴⁸⁴ Epstein, Lee and Knight Jack. Toward a Strategic Revolution in Judicial Politics: A Look Back, A Look Ahead. *Political Research Quarterly.* 2000, vol. 53, no. 3, pp.637, 645.

⁴⁸⁵ Dyeve, Arthur. Unifying the field of comparative judicial politics: towards a general theory of judicial behaviour., p.300.

preferenču (sociālpsiholoģiskas izvēles pieeja)⁴⁸⁶ apsvērumiem vai to apmierināšanas centieniem.⁴⁸⁷

Saskaņā ar racionālas izvēles pieeju⁴⁸⁸ politisko aktieru izvēle tiek izdarīta, lai sasniegtu noteiktus politiskus mērķus (*justices are policy oriented*), kā arī tiek ņemta vērā sagaidāmā izvēle, ko izdarīs citi politiskie aktieri.⁴⁸⁹ Skatoties caur racionālas izvēles prizmu, kā norāda Pauls Vālbeks (*Paul J. Wahlbeck, 1997*), apgalvojuma pamatā par to, ka tiesa īsteno politiku, ir pieņēmums, ka tiesas uzvedību vada tiesneša vērtības un attieksmes jeb izvēles (*preferences*).⁴⁹⁰ Turklāt, kā norāda Lī Epšteins un Džaks Naitis (*Lee Epsteine un Jack Knight, 2000*), tiesnešu un tiesas izvēles tiek izdarītas noteiktas institucionālās sistēmas ietvaros.⁴⁹¹

Tiesas izvēli ierobežo gan formāli, gan neformāli noteikumi.⁴⁹² Tādējādi tiesāšanās vide, kurā savstarpēji konkurējošas puses (prasītājs un atbildētājs) darbojas uz salīdzinoši atšķirīgu pozīciju (resursu, advokātu grupas spēka un kompetences ziņā) un citu stratēģisku priekšrocību pamata, nosaka tiesas uzvedību. Tiesas uzvedības izpausme ir konstatējama tiesas lēmumā.⁴⁹³

Savukārt saskaņā ar sociālpsiholoģiskās izvēles pieeju, kā norāda Lī Epšteins un Džaks Naitis (*Lee Epsteine un Jack Knight, 2000*), tiesas un tiesnešu uzvedība tiek skaidrota ar tiesnešu sociālo izcelsmi un personīgajām īpašībām, politiski orientētām vērtībām un attieksmēm, kā arī dažādu (mazu) grupu ietekmi.⁴⁹⁴ Līdzīgu viedokli pauž arī Karena Altera, Reno Dihjūzs un Georgs Venbergs (*Alter J.Karen, Renaud Dehousse un Georg Vanberg, 2002*), norādot, ka tiesnešu lēmumus ietekmē pašu tiesnešu vērtības un arī dažāda veida apsvērumi par to, kā lēmums ietekmēs noteiktas

⁴⁸⁶ Epstein, Lee and Knight Jack. *Toward a Strategic Revolution in Judicial Politics: A Look Back, A Look Ahead.*, p.625.

⁴⁸⁷ Dyeve, Arthur. *Unifying the field of comparative judicial politics: towards a general theory of judicial behaviour.*, p.298.

⁴⁸⁸ Racionālās izvēles teoriju tiesu politikas analīzei ir atstājuši tādi pētnieki kā Schubert Glendon (1958, 1962), Pritchett C. Herman (1948, 1961) un Murphy Walter F. (1962, 1964). (Epstein, Lee and Knight Jack. *Toward a Strategic Revolution in Judicial Politics: A Look Back, A Look Ahead*, p.629.)

⁴⁸⁹ Epstein, Lee and Knight Jack. *Toward a Strategic Revolution in Judicial Politics: A Look Back, A Look Ahead.*, p.626.

⁴⁹⁰ Wahlbeck, Paul J. *The Life of the Law: Judicial Politics and Legal Change.*, p.782.

⁴⁹¹ Epstein, Lee and Knight Jack. *Toward a Strategic Revolution in Judicial Politics: A Look Back, A Look Ahead*, p. 626.

⁴⁹² Wahlbeck, Paul J. *The Life of the Law: Judicial Politics and Legal Change.*, p. 782.

⁴⁹³ *Ibid*, p. 783.

⁴⁹⁴ Epstein, Lee and Knight Jack. *Toward a Strategic Revolution in Judicial Politics: A Look Back, A Look Ahead*, p.630.

sabiedrības daļas vai segmentus. Tiesneši ir jūtīgi pret sava sprieduma sociālekonomiskajām sekām.⁴⁹⁵

Katras pieejas pamatā ir atšķirīgi pieņēmumi par tiesas un tiesnešu motivāciju sprieduma izdarīšanā. Racionālās izvēles pieejas pamatā ir pieņēmums par tiesām un tiesnešiem, kas tiecas savus lēmumus veidot tā, lai tie sasniegtu pašu izvirzītos mērķus, šajā nolūkā ņemot vērā arī citu politisko aktieru iespējamo rīcību un institucionālo kontekstu, kurā tie darbojas. Savukārt sociālpsiholoģiskās pieejas pamatā ir pieņēmums, ka tiesa un tiesneši tiecas īstenot noteikta veida politiku (*policy seekers*) saskaņā ar savām normatīvajām un politiskās orientācijas attieksmēm un balstoties uz tām.⁴⁹⁶

Tiesu uzvedības izpēte ir tikusi virzīta gan uz iekšējā, gan ārējā konteksta analīzi⁴⁹⁷, koncepta „tiesu politikas” ietvaros attīstoties dažādām tiesu uzvedību skaidrojošām teorētiskām pieejām. Šo teoriju vidū ir attieksmes (*attitudinal*) un institucionālās (*institutional*) teorētiskās pieejas.⁴⁹⁸ Saskaņā ar attieksmes (*attitudinal*) pieeju, tiesas un tiesneši izdara spriedumu saskaņā ar savām politiskajām izvēlēm (*political preferences*).⁴⁹⁹ Šī pieeja ir izmantota, lai analizētu individuālu tiesnešu politisko izvēļu saistību ar izdarītajiem tiesas lēmumiem.⁵⁰⁰ Racionālās izvēles pieejas ietvaros tiesas lēmumi jeb spriedumi ir politisko izvēļu motivēti (*motivated by their own preferences*), tiesību normām vai precedentiem, uz kuru pamata tiek balstīts spriedums, kalpojot par „dūmu aizsegu” (*smokescreens*), kas slēpj vērtības, par kurām iestājas tiesas un tiesneši.⁵⁰¹

Saskaņā ar institucionālo (*institutional*) teorētisko pieeju, tiesu lēmumu pieņemšana tiek uzskatīta par „koleģiālu spēli” (*collegial game*). Institucionālās (*institutional*) pieejas t. s. „iekšējā modelī” (*the internalist model*) tiesnešu lēmumus

⁴⁹⁵ Alter, Karen J. Dehousse Renaud and Vanberg Georg. Law, Political Science and EU Legal Studies: An Interdisciplinary Project?, p.125.

⁴⁹⁶ Epstein, Lee and Knight Jack. Toward a Strategic Revolution in Judicial Politics: A Look Back, A Look Ahead, p.630.

⁴⁹⁷ Ibid, p.637.

⁴⁹⁸ Dyevre, Arthur. Unifying the field of comparative judicial politics: towards a general theory of judicial behaviour., p.300.

⁴⁹⁹ Ibid.

⁵⁰⁰ Ibid, pp. 300-301.

⁵⁰¹ Epstein, Lee and Knight Jack. Toward a Strategic Revolution in Judicial Politics: A Look Back, A Look Ahead, p. 628.

ietekmē citu tiesnešu (kolēģijas) sagaidāmais lēmums⁵⁰². Savukārt institucionālās (*institutional*) pieejas t. s. „ārējā modelī” (*the institutional externalist model*) tiesas uzvedību ietekmē institucionālais konteksts, kurā darbojas pati tiesa tādā izpratnē, ka tiesas ņem vērā citu politisko aktieru sagaidāmo reakciju uz savu lēmumu. Tādējādi tiesas lēmumi tiek pieņemti (*judicial decision making*) tiesas un citu politisko aktieru mijiedarbības rezultātā noteiktā institucionālā ietvarā jeb kontekstā.⁵⁰³

Gan attieksmes (*attitudinal*), gan institucionālajai (*institutional*) teorētiskajai pieejai ir savas priekšrocības un savas iespējas. Attieksmes (*attitudinal*) pieeja ir vairāk piemērota mikrolīmeņa analīzes veikšanai, bet institucionālā (*institutional*) pieeja – vairāk mezolīmeņa un makrolīmeņa analīzes veikšanai, nosakot tiesas uzvedības izpausmes parametrus.⁵⁰⁴

„Tiesu politikas” koncepta teorētiskā izstrāde un fenomena pētniecība ir aktīvi notikusi ASV, bet Eiropas politikas zinātnieki maz pievērsušies tiesu un tiesnešu darba un uzvedības analīzei.⁵⁰⁵ Franks Gudnovs (*Frank J. Goodnow*, b. 1860) ir sniedzis sākotnējos empīriskos novērojumus tiesību veidošanas saistībai ar politiskiem motīviem un lēmumiem.⁵⁰⁶ Savukārt Edvards Korvins (*Edward S. Corwin*, b. 1878) analizēja tiesnešu uzvedību noteiktas politiskās situācijas kontekstā.⁵⁰⁷ Turpretim Harolds Lasvels (*Harold Lasswell*, b. 1902) piedāvāja jaunu pieeju tiesu uzvedības analīzei, piemērojot psihoanalītiskās pieejas kā metodi, lai noteiktu saikni starp tiesnešu personību un to uzvedību tiesas zālē.⁵⁰⁸ Savukārt 90. gados, kā norāda Lī Epšteins un Džaks Naitis (*Lee Epsteine un Jack Knight*, 2000), notiek pavērsiens salīdzināmajā politikā, racionālās izvēles teoriju attiecinot uz tiesu uzvedību, to skaidrojot kā tiesas un tiesnešu stratēģisku apsvērumu un stratēģiskas mijiedarbības izpausmi.⁵⁰⁹

⁵⁰² Dyeve, Arthur. Unifying the field of comparative judicial politics: towards a general theory of judicial behaviour., p.302.

⁵⁰³ Ibid, p. 304.

⁵⁰⁴ Dyeve, Arthur. Unifying the field of comparative judicial politics: towards a general theory of judicial behaviour., p. 300.

⁵⁰⁵ Brouard, Sylvain. The study of judicial politics in France., p.72.

⁵⁰⁶ Cook, Beverly B. Ghosts and Giants in Judicial Politics. *PS: Political Science and Politics*. 1994, vol. 27, no. 1, p.79.

⁵⁰⁷ Ibid.

⁵⁰⁸ Ibid, p. 80.

⁵⁰⁹ Epstein, Lee and Knight Jack. Toward a Strategic Revolution in Judicial Politics: A Look Back, A Look Ahead, p.641.

Kā norāda Keita Vitingtone, Daniels Kīlemens un Gregorija Kalderija (*Keith E. Whittington, Daniel R. Kelemen, Gregory A. Calderia, 2008*), salīdzināmā politika Eiropā nav pievērsusies tiesību jomas analīzei no politikas zinātnes viedokļa jeb politikas zinātnieki Eiropā ir ignorējuši šo pētniecības virzienu. Savukārt salīdzināmās politikas pētnieki ASV politikas zinātnes tradīcijā, pievēršoties tiesu un tiesnešu darbībai un uzvedības izpētei, maz uzmanības ir veltījusi izpētei ārpus ASV politiskajām institūcijām jeb ir ignorējuši šo pētniecības virzienu.⁵¹⁰

Silvans Bruā (*Sylvain Brouard, 2010*) ir sniedzis skaidrojumu šādai situācijai, norādot, ka Eiropā nepastāv konstitucionālās tiesas tradīcija un dažās no valstīm šādas tiesas vispār nav.⁵¹¹ Attiecīgi tiesību zinātnes pārstāvji savos pētījumos risina tiesību aspekta ziņā aktuālus jautājumus, bieži vien balstoties uz normatīvu pieeju. Līdz ar to šie pētījumi nav nedz salīdzinoši, nedz arī saistīti ar politikas zinātnē kopumā un tās apakšnozarē salīdzināmajā politikā aktuālām teorētiskajām debatēm.⁵¹²

Tomēr, kā norāda Artūrs Daivers (*Arthur Dyevre, 2010*), dažādās attieksmes un institucionālās teorētiskās un pētniecības pieejas var izmantot dažādu tiesisko sistēmu analīzei atšķirīgās valstīs.⁵¹³ Kā liecina līdzšinējie pētījumi, attieksmes (*attitudinal*) pieeja ir attiecināma arī uz Eiropas tiesu analīzi.⁵¹⁴ Savukārt institucionālās (*institutional*) pieejas t. s. „iekšējais modelis” (*the internalist model*) ir salīdzinoši grūti attiecināms uz Eiropas tiesu analīzi tāpēc, ka Eiropas tiesās netiek atklāts atsevišķu tiesnešu lēmums (balsojums), bet gan vienīgi tiesas kopumā lēmums noteiktā lietā.⁵¹⁵ Lai arī pēc Artūra Daivera (*Arthur Dyevre, 2010*) uzskatiem nav pamata domāt, ka koleģiāliem lēmumiem Eiropas tiesu politikā nav vietas, ir grūti empīriski pierādīt pieņēmumus par to, ka atsevišķi tiesneši izdara spriedumu, ņemot vērā citu kolēģu apsvērumus un sagaidāmā lēmuma sociālpolitiskās sekas.⁵¹⁶ Tas arī izskaidro, kāpēc Eiropas tiesu izpētē ir izmantota institucionālās (*institutional*) pieejas

⁵¹⁰ Whittington, Keith. E., Daniel R. Kelemen and Gregory A. Calderia. *The Study of Law and Politics.*, p.10.

⁵¹¹ Brouard, Sylvain. *The study of judicial politics in France.*, p.72.

⁵¹² *Ibid*, p.73.

⁵¹³ Dyevre, Arthur. *Unifying the field of comparative judicial politics: towards a general theory of judicial behaviour.*, p.300.

⁵¹⁴ *Ibid*, p.301.

⁵¹⁵ Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*, p.95; Dyevre, Arthur. *Unifying the field of comparative judicial politics: towards a general theory of judicial behaviour.*, p.303.

⁵¹⁶ Dyevre, Arthur. *Unifying the field of comparative judicial politics: towards a general theory of judicial behaviour.*, p. 303.

t. s. „ārējais modelis” (*the institutional externalist model*) un tikusi analizēta tiesas un citu aktieru mijiedarbība.⁵¹⁷

Lai arī racionālās izvēles un sociālpsiholoģiskās izvēles pieejas ir atšķirīgas⁵¹⁸, tāpat arī attieksmes (*attitudinal*) un institucionālā (*institutional*) teorētiskā pieeja balstās uz dažādiem teorētiskajiem pieņēmumiem, darba autore, skaidrojot tiesas uzvedību, uzskata, ka minētās pieejas ir saskaņīgas ar jēdziena „intereses” konceptuālo skaidrojumu⁵¹⁹ tādā izpratnē, ka intereses var būt gan vajadzības (resursu maksimizēšanas izpratnē), gan identitāte un attieksmes (politiskās pārliecības izpratnē).⁵²⁰ Lēmumus var pieņemt un spriedumus var izdarīt gan noteiktu vajadzību apmierināšanas nolūkā, gan saskaņā ar noteiktu identitāti jeb attieksmi. Attiecīgi dažādas teorētiskās pieejas un skaidrojumi sintezētā veidā izmantojami interešu pārstāvniecības ES Tiesā ES enerģētikas politikas gadījumā analīzei.⁵²¹

Lai analizētu interešu pārstāvniecību ES Tiesā ES enerģētikas politikas gadījumā un lai skaidrotu ES tiesas uzvedību un ietekmi uz ES enerģētikas politiku, autore šajā darbā izmantos tiesu politikas (*judicial politics*) attieksmes (*attitudinal*) pieeju un institucionālās (*institutional*) pieejas t. s. „ārējo modeli” (*the institutional externalist model*), vienlaikus izmantojot racionālas izvēles un sociālpsiholoģisko pieeju.⁵²²

Minētās pieejas darba autore attiecinās uz ES Tiesas kā politiskā aktiera uzvedības kopumā sistēmisku analīzi, tiecoties skaidrot attieksmi, ko var konstatēt ES Tiesas spriedumos attiecībā uz ES enerģētikas politiku un izdarīto spriedumu ietekmi

⁵¹⁷ Dyeve, Arthur. Unifying the field of comparative judicial politics: towards a general theory of judicial behaviour., pp. 303-304.

⁵¹⁸ Epstein, Lee and Knight Jack. Toward a Strategic Revolution in Judicial Politics: A Look Back, A Look Ahead, p.630.

⁵¹⁹ Jēdziena „intereses” konceptuālos skaidrojumus skatīt darba 1. nodaļas, 1.2. sadaļā.

⁵²⁰ Ašmanis, Miķelis. *Politikas teorija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 61.lpp; Hansford, Thomas. The Dynamics of Interest Representation at the U.S. Supreme Court., pp. 1-3; Mann, Geoff. Interests and the Political Terrain of Time. *Rethinking Marxism*. 2006, vol.18, no.4, p.567; Mathiowetz, Dean. ”Interest” Is a Verb: Arthur Bentley and the Language of Interest. *Political Research Quarterly*. 2008, vol. 61, no 4, p.626; Needler, Martin C. *The concepts of comparative politics.*, pp.138-139; *Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu.*, 354.lpp; Swanton, Christine. The Concept of Interests. *Political Theory*, 1980, vol. 8, no. 1, p.83-84; Parks, Robert Q. Interests and the Politics of Choice. *Political Theory*. 1982, vol. 10, no. 4, pp.551, 560; Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, p.34; White, Alan R. The Notion of Interest. *The Philosophical Quarterly*. 1964, vol. 14, no. 57, pp. 319, 323.

⁵²¹ Skatīt pielikumu nr. 1, tabula 4: Tiesas un citu politisko aktieru uzvedības skaidrojošie pieņēmumi un analīzes līmeņi .

⁵²² Epstein, Lee and Knight Jack. Toward a Strategic Revolution in Judicial Politics: A Look Back, A Look Ahead, pp. 625-630.

uz ES enerģētikas politikas rezultātiem (*outcome*). Autore skaidros spriedumu saistību ar politisko aktieru nostāju jeb mijiedarbības starp politiskajiem aktieriem iznākumu (*output*) ES Tiesas lēmuma (sprieduma vai rīkojuma) formā. Darba autore neveiks konkrētu un atsevišķu tiesnešu politisko izvēļu vai vajadzību analīzi.

2.3. Politisko aktieru ietekmes parametri tiesvedības procesā

Politiskā plurālisma pārstāvjiem, kas ir nodarbojušies ar interešu grupu ietekmes (*influence*) uz politikas rezultātiem (*policy outcome*) demokrātiskās valstīs izvērtējumu, viens no lielākajiem izaicinājumiem ir noteikt ietekmi un izvēlēties noteiktas mērvienības ietekmes pakāpju noteikšanai.⁵²³ Ietekmes novērtējums ir saistīts ar jēdziena „ietekme” operacionalizācijas grūtībām, tādējādi arī ar izaicinājumu atrast atbilstošus indikatorus, ar kuriem veikt gan kvantitatīvus, gan kvalitatīvus mērījumus.⁵²⁴ Ietekmes noteikšanai izmantotās pieejas var būt dažādas,⁵²⁵ kas lielā mērā atkarīgas no jēdziena „ietekme” konceptuālās izpratnes.

Vispārīgi ar jēdzienu „ietekme” saprot personas mērķtiecīgu rīcību centienos mainīt citas personas attieksmes, uzskatus un uzvedību.⁵²⁶ Saskaņā ar Robertu Dālu (*Robert Alan Dahl*, 1991) jēdziens ietekme (*influence*) ir saistīts ar cēloņsakarību, kas izsakāma šādi: tas ir iznākums, kas ir labvēlīgs vai pozitīvs attiecībā uz tiem (politiskajiem) aktieriem, kas īsteno ietekmi.⁵²⁷ Šajā gadījumā intereses identificē, nosakot aktieru politiskās izvēles (*political preferences*)⁵²⁸, teorētiski pieņemot, ka izvēle paredz arī vairākas alternatīvas, no kurām tiek izvēlēta tā alternatīva, kas saskan ar politiskā aktiera vajadzībām. Shematiski šo politisko aktieru ietekmes parametrus varētu attēlot šādi: skatīt ilustrāciju 1. Ietekmes identificēšana, intereses definējot kā vajadzības.

⁵²³ Mawhinney, Hanne B. Theoretical Approaches to Understanding Interest Groups. *Educational Policy*. 2001, vol. 15, no. 1, DOI: 10.1177/0895904801015001011, p.191.

⁵²⁴ Klüver, Heike. Measuring Interest Group Influence Using Quantitative Text Analysis. *European Union Politics*. 2009, vol. 10 (4), DOI: 10.1177/1465116509346782, pp. 535–549; Dür, Andreas and Dirk De Bièvre. The Question of Interest Group Influence. *Jnl Publ. Pol.* 2007, vol. 27, I, Cambridge University Press, p.2.

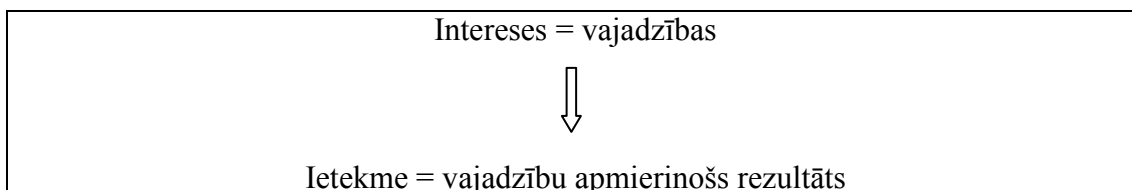
⁵²⁵ Klüver, Heike. Measuring Interest Group Influence Using Quantitative Text Analysis., pp. 535–549.

⁵²⁶ Kayes, Anna B. Influence. In: *International Encyclopedia of Organization Studies*. 2007, http://www.sage-ereference.com/organization/Article_n226.html, pēdējo reizi aplūkots 24/04/2010.

⁵²⁷ Dahl, Robert A. *Modern Political Analysis*. 5th ed. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall, 1991, p.29.

⁵²⁸ Connolly, William E. *The Terms of Political Discourse*., p.48.

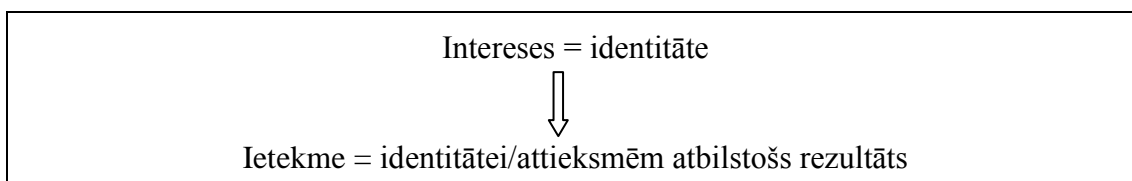
Ilustrācija 1. Ietekmes identificēšana, intereses definējot kā vajadzības

Lielā mērā šāds ietekmes definējums ir saistīts ar pieņēmumu, ka politiskie aktieri, ietekmējot kādus procesus, tiecas saņemt labumu sev, – tātad saistīts ar izdevīgumu un ieguvumu. Šādā traktējumā ietekmes definējums pilnībā neaptver to pieeju interešu un interešu grupu izpratnei, kādu ir izvēlējusies šī darba autore, bet aptver tikai vienu pieeju interešu izpratnei, t. i., to saistību ar vajadzībām.⁵²⁹

Politisko izvēļu izdarīšana var tikt balstīta arī uz idejiskiem pamatiem (politiskās pārliecības izpratnē), bez personīgas ieinteresētības vai labuma gūšanas (resursu maksimizēšanas izpratnē).⁵³⁰ Šādā gadījumā intereses identificē, nosakot aktieru politiskās izvēles (*political preferences*)⁵³¹ un teorētiski pieņemot, ka izvēle paredz arī vairākas alternatīvas, no kurām tiek izvēlēta tā alternatīva, kas saskan ar politiskā aktiera idejisko pārliecību jeb identitāti un attieksmēm⁵³². Shematiski šo politisko aktieru ietekmes parametrus var attēlot šādi: skatīt ilustrāciju 2. Ietekmes identificēšana intereses, definējot kā identitāti un attieksmes.

Ilustrācija 2. Ietekmes identificēšana, intereses definējot kā identitāti un attieksmes

⁵²⁹ White, Alan R. *The Notion of Interest.*, pp. 319, 323; Swanton, Christine. *The Concept of Interests.*, p.83-84; Parks, Robert Q. *Interests and the Politics of Choice.*, pp.551, 560; Ašmanis, Miķelis. *Politikas teorija.*, 61.lpp; *Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu.*, 354.lpp.

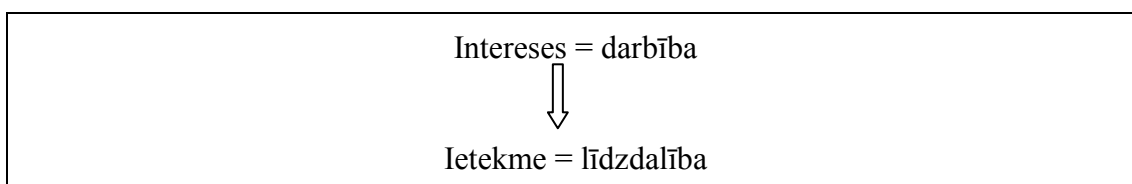
⁵³⁰ Connolly, William E. *The Terms of Political Discourse.*, p.49.

⁵³¹ *Ibid.*, p.48.

⁵³² Truman, David B. *The governmental proces: political interests and public opinion.*, 1981, p.34; Needler, Martin C. *The concepts of comparative politics.*, pp.138-139.; Lowi, Theodore. *The Plural Forms of Pluralism.*, p.25; Mathiowetz, Dean. „Interest” Is a Verb: Arthur Bentley and the Language of Interest., p. 626.

Abu ietekmes parametru kopsaucējs ir tāds politiskā procesa rezultāts, kas saskan ar politiskā aktiera demonstrētajām interesēm, – tātad vēlamā rezultāta sasniegšana, kur „vēlamais” ir identificējams politiskā aktiera uzvedībā.⁵³³ Tomēr ne vienmēr „vēlamais” vai sagaidāmais politikas rezultāts tiek sasniegts bez aktīvas politikā aktiera līdzdalības. Līdzdalība politikas veidošanā ir būtisks priekšnoteikums politiskā aktiera interešu sasniegšanā. Definējot intereses kā līdzekli, kas izpaužas darbībā⁵³⁴, ietekme ir atkarīga no līdzdalības fakta. Deivids Trūmans norāda, ka tieši mijiedarbības biežums vai pakāpe ir indikators relatīvās efektivitātes jeb ietekmes, ar kādu viena grupa iedarbojas uz citu grupu, noteikšanai.⁵³⁵ Citiem vārdiem sakot, vienas grupas mijiedarbības intensitāte ar citu grupu arī ir viens no faktoriem, kas nosaka interešu grupu ietekmes pakāpi. Shematiski šo politisko aktieru ietekmes parametrus var attēlot šādi: skatīt ilustrāciju 3. Ietekmes identificēšana, intereses definējot kā darbību.

Ilustrācija 3. Ietekmes identificēšana, intereses definējot kā darbību.

Tai pašā laikā Roberts Dāls (*Robert Alan Dahl*, 1991) ir atzīmējis, ka ietekmi var raksturot arī kā kontroli pār rezultātiem.⁵³⁶ Saskaņā ar šādu pieeju terminu „ietekme” var lietot, lai apzīmētu kontroli pār politikas rezultātiem. Politikas rezultāti identificējami divos veidos – amatpersonu oficiālu nostāju veidā vai konkrētās politikas ieviešanā. Jēdziena „ietekme” definējums kā „kontrolē” ir balstīts uz pieņēmumu, ka aktieriem ir izvēles brīvība attiecībā uz vēlamajiem politikas rezultātiem, kas paredz arī pieļāvumu, ka aktieri var skaidri nedemonstrēt savu izvēli politikas procesa sākumā vai arī mainīt savu izvēli mijiedarbības ar citiem aktieriem rezultātā. Neskatoties uz šiem ierobežojumiem, pieeja, kurā ietekme tiek mērīta kā

⁵³³ Michalowitz, Irina. What determines influence? Assessing conditions for decision-making influence of interest groups in the EU. *Journal of European Public Policy*. 2007, 14: 1, p.133.

⁵³⁴ Barry, Norman. *An Introduction to Modern Political Theory*., p. 270; Mathiowetz, Dean. "Interest" Is a Verb: Arthur Bentley and the Language of Interest., p. 631.

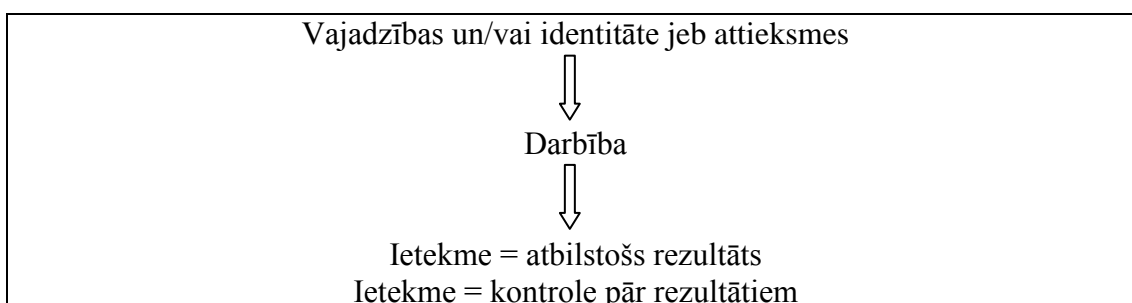
⁵³⁵ Truman, David B. *The governmental proces: political interests and public opinion*., p. 35.

⁵³⁶ Dahl, Robert A. *Modern Political Analysis*., p. 29.

„kontrolē pār rezultātiem”, tiek uzskatīta par epistemoloģiski vispamatotāko un empīriski vispragmatiskāko ceļu interešu grupu ietekmes mērīšanai.⁵³⁷

Iepriekšminētā jēdziena „ietekme” dažādo parametru kopsaucējs un šajā darbā izmantotā pieeja politisko aktieru **ietekme uz politikas rezultātiem** (*political outcome*) ir definējama kā **kontrolē pār rezultātiem, kas izpaužas kā spēja panākt atbilstošu (vajadzībām un/vai identitātei jeb attieksmei) iznākumu (output), aktīvi darbojoties noteiktas institucionālās sistēmas ietvaros**. Citiem vārdiem sakot, politiskā aktiera ietekme, kura rīcība vienlaikus ir kontrolē pār rezultātiem, ir uzskatāma par ietekmi tik lielā mērā, cik īstenotās politiskā aktiera darbības (aktivitātes jeb līdzdalības) rezultātā tiks panākta politiskā aktiera vajadzībām un/vai identitātei/attieksmēm atbilstošs iznākums (*output*). Shematiski šo politisko aktieru ietekmes parametru kopsaucēju var attēlot šādi: skatīt ilustrāciju 4. Ietekmes identificēšana, intereses definējot kā kontroli pār politikas rezultātiem.

Ilustrācija 4. Ietekmes identificēšana, intereses definējot kā kontroli pār rezultātiem

Tā kā trūkst plaši izplatītas un vispārpieņemtas ietekmes definīcijas un noteiktu parametru, dominējošo interešu un interešu grupu ietekmes uz politikas rezultātiem noteikšana ir atvērts empīriskis jautājums.⁵³⁸ Ietekme un tās identificēšana tieši izriet no interešu subjektu rakstura, proti, no izvēlētās interešu aizstāvēšanas stratēģijas, interešu subjektu mijiedarbības veida un no to rīcībā esošajiem resursiem savu interešu īstenošanai.

Kā norāda Tomas Hansfords (*Thomas Hansford*, 2011), interešu paudēji atsaucas uz oponenta interešu aizstāvības (pārstāvības) aktivitātēm, kas var būt vai nu

⁵³⁷ Dür, Andreas and Dirk De Bièvre. *The Question of Interest Group Influence.*, p.3.

⁵³⁸ Grant, Jordan. *The Pluralism of Pluralism: An Anti-theory?*, p. 296.

noteiktas politiskās pārlicības (identitātes vai attieksmes izpausme) vai resursu (vajadzību izpausme) maksimalizēšanas determinētas uzvedības rezultāts.⁵³⁹ Līdz ar to, kā norāda Pauls Wahlbecks (*Paul J. Wahlbeck*, 1997), prāvnieka ietekme uz politikas rezultātiem ir saistīta ar trešo pušu iesaisti tiesāšanās procesā.⁵⁴⁰ Šādu aktivitāšu mērķis ir īstenot ietekmi politikā, kas tiek sasniegta kā interešu grupu (šaurā nozīmē⁵⁴¹) stratēģiska darbība, kas var izpausties arī kā informācijas sniegšana tiesai, kā lēmumu pieņēmējam centienos pārspēt oponentus.⁵⁴² Tādējādi var sagaidīt, ka prāvniekam (vienai pusei), kuram pievienojas kāds atbalstītājs, būs lielākas iespējas panākt vēlamu rezultātu tiesas lēmuma formā kā prāvniekam (pusei), kam nav atbalstītāja.⁵⁴³

Tiesvedības gadījumā, attiecinot „tiesību mobilizācijas” pieeju, politisko aktieru ietekme uz politikas rezultātiem tiesā var tikt operacionalizēta kā tiesas atbalsta saņemšana labvēlīga sprieduma formā, atbalstot noteiktas politisko aktieru izvēles (prāvnieku paustās intereses vai kopīgās attieksmes⁵⁴⁴ pret noteiktu politiku), ko attiecīgi var uzskatīt par politiskā aktiera spēju panākt atbilstošu (vajadzībām un/vai identitātei vai attieksmei) rezultātu. Gaidāms, ka lielāka ietekme būs tiem politiskajiem aktieriem, kas spēs atbilstoša rezultāta nodrošināšanai piesaistīt citu politisko aktieru atbalstu, tādā nodrošināt kontroli pār rezultātiem. Līdz ar to jēdziena „ietekme” izpratne kā „kontrolē pār rezultātiem” ir operacionalizējama, balstoties uz pieņēmumu, ka „kontrolē pār rezultātiem” ir panākama politisko aktieru sadarbībā.

Tai pašā laikā pieeju, kas nosaka tiesvedības procesa ietekmi uz politikas rezultātiem, kā indikatoru izmantojot prāvnieka interesēm atbilstošu tiesas spriedumu, metodoloģiski nevar attiecināt uz tiesu kā politisko aktieri, lai noteiktu tās ietekmi uz politikas rezultātiem.

Šajā nolūkā var kalpot „tiesu politikas” pieeja. Izmantojot „tiesu politikas” pieeju, tiesas darbības ietekmes uz politiku tiesisku izmaiņu (*legal change*) formā izvērtēšana un skaidrošana tiek balstīta uz vairākiem apsvērumiem jeb pieņēmumiem. Pirmkārt, kā norāda Čārlzs Kamerons (*Charles M. Cameron*, 1993), likumi un tiesību normas (*law*) nav pilnīgi tādā izpratnē, ka tie nenosaka konkrētu rīcību noteiktās un

⁵³⁹ Hansford, Thomas. *The Dynamics of Interest Representation at the U.S. Supreme Court.*, pp. 1-3.

⁵⁴⁰ Wahlbeck, Paul J. *The Life of the Law: Judicial Politics and Legal Change.*, p. 784.

⁵⁴¹ Jēdziena “interesu grupu” šaurā nozīmē definēta darba 1. nodaļas, 1.4. sadaļā.

⁵⁴² Hansford, Thomas. *The Dynamics of Interest Representation at the U.S. Supreme Court.*, pp. 1-3.

⁵⁴³ Wahlbeck, Paul J. *The Life of the Law: Judicial Politics and Legal Change.*, p. 784.

⁵⁴⁴ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, p. 34.

īpašās situācijās.⁵⁴⁵ Otrkārt, kā norāda Pauls Vālbeks (*Paul J. Wahlbeck*, 1997), likums un tiesību normas (*law*) ir dinamiski. Treškārt, likuma un tiesību normu (*law*) izmaiņas notiek šādu faktoru – (1) tiesas lēmumu pieņemšana (*judicial decision-making*), balstoties uz tiesnešu, tādējādi arī tiesas kopumā, noteiktiem politiskajiem uzskatiem jeb attieksmēm, (2) tiesību normu ierobežojumi (formālu un neformālu noteikumu un procedūru formā), (3) tiesāšanās vide (prāvnieku uzvedība) un (4) politiskā vide (citu politisko aktieru uzvedība) – ietekmes rezultātā.⁵⁴⁶

Apgalvojuma pamatā par to, ka tiesa īsteno politiku un izdara ietekmi uz politikas rezultātiem, ir pieņēmums, ka tiesas uzvedību vada tiesneša vērtības un attieksmes jeb izvēles.⁵⁴⁷ Tātad, vadoties no interešu kā identitātes un attieksmes konceptuālas izpratnes⁵⁴⁸, tiesas uzvedību nosaka tiesnešu intereses. Attiecīgi arī tiesas lēmums atspoguļo tiesas kā tiesnešu vairākuma intereses, kas izpaužas un kuras iespējams konstatēt tiesas dokumentos – spriedumā, rīkojumā.⁵⁴⁹

Tomēr „tiesu politika”, kā norāda Čārlzs Kamerons (*Charles M. Cameron*, 1993), tiek īstenota noteiktos un specifiskos apstākļos, proti, kad noteiktas un īpašas situācijas gadījumā likumi un tiesību normas (*law*) nesniedz konkrētu strīda risinājumu un strīds starp divām pusēm beidzas tiesā.⁵⁵⁰ Prāvnieku aktivitāte sabiedrības prasību izpratnē, kas var aktivizēt tiesu un ietekmēt tiesas pieņemtos lēmumus, ir priekšnoteikums tiesas spējai īstenot „tiesu politiku”⁵⁵¹ iepriekšminēto noteikto un specifisko apstākļu situācijā. Līdz ar to darbā par tiesas ietekmes uz politikas rezultātiem indikatoru tiks izvēlēta tāda mērvienība, ar kuras palīdzību iespējams konstatēt, kuru politisko aktieru politiskās izvēles un cik lielā mērā tiesa atbalsta vai neatbalsta. Šāda tiesas izvēle uzskatāma par tiesas politisko izvēļu indikatoru.

⁵⁴⁵ Cameron, Charles M. *New Avenues for Modeling Judicial Politics*, p.16.

⁵⁴⁶ Wahlbeck, Paul J. *The Life of the Law: Judicial Politics and Legal Change.*, pp.781 - 784.

⁵⁴⁷ *Ibid.*, p.782.

⁵⁴⁸ Jēdziena “intereses” konceptuāli atšķirīgos skaidrojumus skatīt darba 1. nodaļas 1.2. sadaļā.

⁵⁴⁹ Wahlbeck, Paul J. *The Life of the Law: Judicial Politics and Legal Change.*, p.782.

⁵⁵⁰ Cameron, Charles M. *New Avenues for Modeling Judicial Politics*, p.17.

⁵⁵¹ Kapiszewski, Diana and Matthew M. Taylor. *Doing Courts Justice? Studying Judicial Politics in Latin America. Perspectives on Politics*. 2008, vol. 6, no. 4, doi:10.1017/S1537592708081899, p. 743.

2.4. Politisko aktieru ietekmes sintezētais modelis

Lai izvērtētu vienlaikus dažādu politisko aktieru dažāda līmeņa iniciētu ietekmi uz politikas rezultātiem (political outcome), nosakot arī ietekmes indikatorus un izvirzot hipotēzes, darbā tiek savstarpēji sintezētas⁵⁵² līdz šim pētnieciskajā literatūrā atsevišķi izmantotās pieejas: „tiesību mobilizācijas” (legal mobilisation) pieeja, kas skaidro izmaiņas, kas tiek radītas „no apakšas” („bottom-up”)⁵⁵³ un „tiesu politikas” (judicial politics) pieeju, kas skaidro izmaiņas, kas tiek radītas no „no augšas” („top –down”)⁵⁵⁴. (Skatīt ilustrācija 5. Politisko aktieru ietekme uz politikas rezultātiem tiesvedības institucionālajā ietvarā (sintezētais modelis)).

Pētnieciskajā literatūrā jēdziens “tiesību mobilizācija” skaidro dažādu politisko aktieru stratēģisku izvēli izmantot tiesu sistēmu noteiktu interešu aizstāvēšanai.⁵⁵⁵ Jēdziens “tiesu politika” skaidro tiesas kā lēmumu pieņēmējus un administratorus noteiktas politiskās sistēmas ietvaros.⁵⁵⁶

„Tiesību mobilizācijas” pieeja ir plaši izplatīta, lai analizētu interešu grupu šaurā nozīmē⁵⁵⁷ kā privāto politisko aktieru uzvedību tiesvedības procesā un izvērtētu to ietekmi uz politikas rezultātiem „no apakšas” („bottom-up”). Darba autore uzskata, ka, saprotot interešu grupas plašā nozīmē⁵⁵⁸, „tiesību mobilizācijas” pieeju var arī izmantot, lai analizētu publisko politisko aktieru uzvedību tiesvedības procesā un

⁵⁵² Skatīt ilustrāciju 5. Politiskoaktieru ietekme uz politikas rezultātiem tiesvedības institucionālajā ietvarā (sintezētais modelis).

⁵⁵³ McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, pp.523-525; Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization.*, p.7; Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance*, p.6.

⁵⁵⁴ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, p.111; Whittington, Keith. E., Daniel R. Kelemen and Gregory A. Calderia. *The Study of Law and Politics.* In: *The Oxford Handbook of Law and Politics.* Eds. Keith E. Whittington, Kelemen R. Daniel, Gregory A. Calderia. New York: Oxford University Press, 2008, p.6; Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization.*, pp.11, 214; Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance.*, p.6; McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, pp.532-533.

⁵⁵⁵ McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, pp.523-525; Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization.*, p.7.

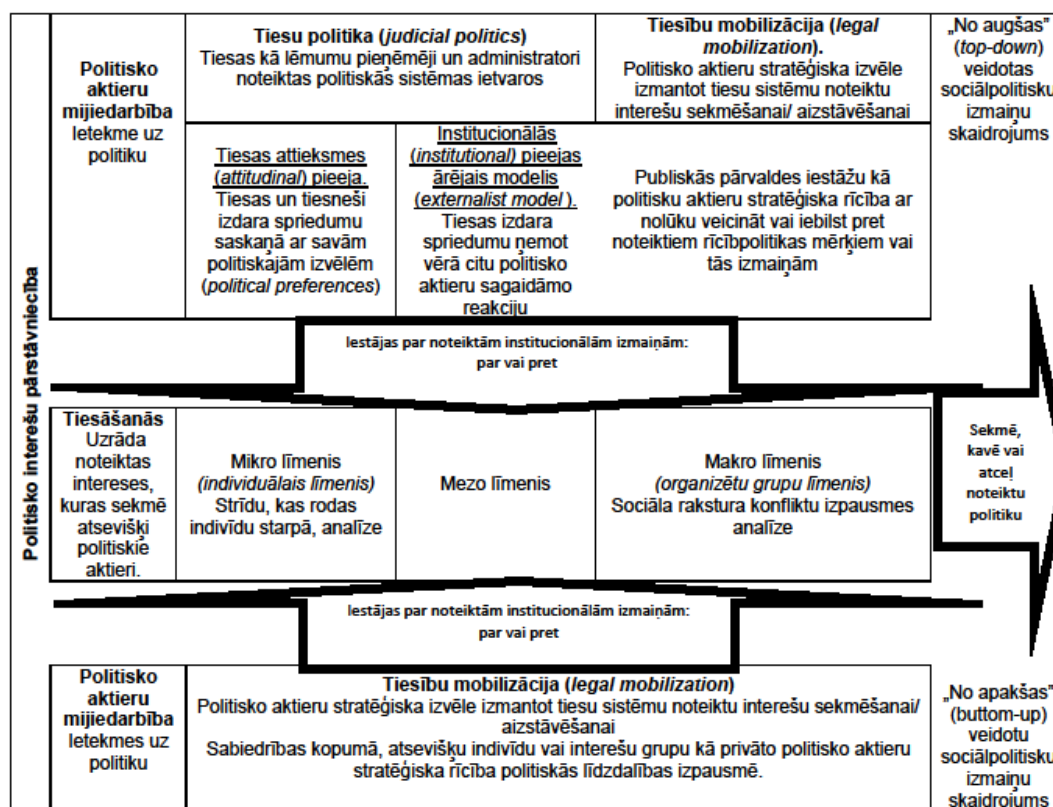
⁵⁵⁶ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, p.111; Whittington, Keith. E., Daniel R. Kelemen and Gregory A. Calderia. *The Study of Law and Politics.* In: *The Oxford Handbook of Law and Politics.* Eds. Keith E. Whittington, Kelemen R. Daniel, Gregory A. Calderia. New York: Oxford University Press, 2008, p.6; Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization.*, pp.11, 214; Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance.*, p.6.

⁵⁵⁷ Jēdziena „interešu grupas” šaurā nozīmē definēta šā darba 1. nodaļā.

⁵⁵⁸ Jēdziena „interešu grupas” plašā nozīmē definēta šā darba 1. nodaļā.

izvērtētu to ietekmi uz politikas rezultātiem „no augšas” („*top-down*”), ietekmējot tiesas lēmumus.⁵⁵⁹

Ilustrācija 5. Politisko aktieru ietekme uz politikas rezultātiem tiesvedības institucionālajā ietvarā (sintezētais modelis)⁵⁶⁰

⁵⁵⁹ Peters, Scott C. Getting Attention: The Effect of Legal Mobilization on the U.S. Supreme Court's Attention to Issues., p.561.

⁵⁶⁰ Autores veidota tabula pēc: Black, Donald J. The Mobilization of Law., p.126; Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance.*, pp.6-7; Giles, Micheal W. and Thomas D. Lancaster. Political Transition, Social Development, and Legal Mobilization in Spain., p.818; Hirschl, Ran. The Judicialisation of Politics., p. 136; Hix, Simon. *The Political System of the European Union*, p.111; Kessler, Mark. Legal Mobilization for Social Reform: Power and the Politics of Agenda Setting., p.126; McCann, Michael. Litigation and Legal Mobilization, pp. 523-525, 527, 532; Milner, Neal. The Right to Refuse Treatment: Four Case Studies of Legal Mobilization, p. 480-481; Peters, Scott C. Getting Attention: The Effect of Legal Mobilization on the U.S. Supreme Court's Attention to Issues., p. 562; Riddell, Troy Q. The Impact of Legal Mobilization and Judicial Decisions: The Case of Official Minority-Language Education Policy in Canada for Francophones outside Quebec., p.602; Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization.*, pp. 7, 11, 214; Whittington, Keith. E., Daniel R. Kelemen and Gregory A. Calderia. *The Study of Law and Politics.*, p.6; Zemans, Frances Kahn. Legal Mobilization: The Neglected Role of the Law in the Political System., pp. 690, 693.

Līdz ar to darbā politisko interešu pārstāvniecības procesā „no augšas” („*top-down*”) veidotas sociālpolitiskas izmaiņas ir tādas politisko aktieru kā tiesas un citu publiskās pārvaldes iestāžu īstenotās institucionālās izmaiņas, kā rezultātā tiek sekmēta, kavēta vai atcelta noteikta politika. Sintezētajā modelī „no augšas” („*top-down*”) veidotas sociālpolitiskas izmaiņas skaidro gan „tiesu politikas” (*judicial politics*) pieeja, gan „tiesību mobilizācijas” (*legal mobilization*) pieeja, ar pēdējo saprotot vienīgi publisko pārvaldes iestāžu īstenoto ietekmi uz politikas rezultātiem (*outcome*).

Savukārt politisko interešu pārstāvniecības procesā „no apakšas” („*bottom-up*”) veidotas sociālpolitiskas izmaiņas ir tādas politisko aktieru kā atsevišķu indivīdu vai interešu grupu (šaurā nozīmē šī darba ietvaros⁵⁶¹) īstenotās institucionālās izmaiņas, kā rezultātā tiek sekmēta, kavēta vai atcelta noteikta politika. Sintezētajā modelī „no apakšas” („*bottom-up*”) veidotas sociālpolitiskas izmaiņas skaidro „tiesību mobilizācijas” (*legal mobilization*) pieeja, ar to saprotot pētnieciskajā literatūrā plaši izplatīto interešu grupu šaurā nozīmē izpratni kā privāto politisko aktieru ietekmi uz politikas rezultātiem tiesvedības procesā.

Vienlaikus analizējot strīdus, kas rodas individuālā līmenī (mikro līmenī) un strīdus, kas rodas organizētu grupu līmenī (makro līmenī) ir iespējams noteikt, vai strīdus risināšanas ceļā sasniegtais iznākums (*output*) kavē vai sekmē noteiktu politiku. Tiesāšanās iznākumam (*output*) ir noteikta veida ietekmi uz politikas attīstību jeb tās rezultātu (*outcome*).

Uz abu pieeju pamata veiktās salīdzinošās analīzes rezultātiem ir iespējams izvērtēt, kurai no institucionāli determinētām stratēģijām noteiktu interešu aizstāvēšanai tiesvedības procesā – „no apakšas” („*bottom-up*”) ⁵⁶² vai „no augšas” („*top-down*”) ⁵⁶³ iniciētu sociālpolitisku izmaiņu panākšanai – ir noteicošā ietekme uz politikas rezultātu (*political outcome*). Vienlaikus tā ir arī iespēja noteikt, kuriem no politiskajiem aktieriem ir noteicošā ietekme. Apvienojot abas – „tiesību mobilizācijas” (*legal mobilisation*) un „tiesu politikas” (*judicial politics*) pieejas, ir

⁵⁶¹ Jēdziena „interesu grupas” plašā nozīmē definēta šā darba 1. nodaļas, 1.4. sadaļā.

⁵⁶² McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, p.526.

⁵⁶³ *Ibid*, pp. 532-533.

iespējams noteikt konkrētas dažādus politiskos aktierus vienojošas attieksmes. Uz kopīgo attieksmju pamata veidojas interešu grupas plašā nozīmē šī darba ietvaros⁵⁶⁴.

Ar jēdzienu „intereses” darbā saprotot gan politiskā aktiera vajadzībās (resursu maksimizēšanas izpratnē) bāzētu, gan identitātē vai attieksmēs bāzētu (politiskās pārliecības izpratnē) politiskās aktiera motivāciju līdzdarboties politikā jeb noteiktu interešu pārstāvēšanas un aizstāvēšanas procesā.⁵⁶⁵ Politisko aktieru tiesvedības procesā īstenotā ietekme uz politikas rezultātiem (*political outcome*) ir definējama kā kontrole pār rezultātiem, kas izpaužas kā spēja panākt atbilstošu (vajadzībām un/vai identitātei jeb attieksmei) tiesvedības iznākumu (*output*). Citiem vārdiem sakot, politiskā aktiera ietekme, kura rīcība vienlaikus ir kontrole pār rezultātiem, ir uzskatāma par ietekmi tik lielā mērā, cik īstenotās politiskā aktiera darbības (aktivitātes jeb līdzdalības) rezultātā tiks panākta politiskā aktiera vajadzībām un/vai identitātei/attieksmēm atbilstošs iznākums (*output*) un rezultāts (*outcome*)⁵⁶⁶.

Balstoties uz pieņēmumu, ka „ietekme” kā „kontrolē pār rezultātiem” ir īstenojama politisko aktieru sadarbībā un tiesvedības procesā, prāvnieki un tiesa kā politiskie aktieri savā darbībā un centienos ietekmēt politikas rezultātus ir savstarpēji saistīti. Savukārt, lai konstatētu noteiktu interešu grupu veidošanos, ir jāsaprot, kādas politiskās izvēles katrs no politiskajiem aktieriem izdara. Līdz ar to ir jāveic katra politiskā aktiera uzvedības un attieksmju individuālā analīze.

Lai noteiktu vienlaikus ES Tiesas un citu politisko aktieru ietekmi uz politikas rezultātiem (*political outcome*), izmantojot „tiesību mobilizācijas” pieeju un „tiesu politikas” pieeju, piemērotāka ir tāda koncepta „intereses” un „ietekme” operacionalizācija, kas definē interešu grupu ietekmi kā pakāpi, kurā kopīgās attieksmes⁵⁶⁷ attiecībā pret noteiktu politiku ir tikušas atbalstītas tiesvedības procesā.

⁵⁶⁴ Jēdziena „interesu grupas” plašo nozīmi skatīt šī darba 1. nodaļas, 1.4. sadaļā.

⁵⁶⁵ Ašmanis, Miķelis. *Politikas teorija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 61.lpp; Hansford, Thomas. The Dynamics of Interest Representation at the U.S. Supreme Court., pp. 1-3; Mann, Geoff. Interests and the Political Terrain of Time. *Rethinking Marxism*. 2006, vol.18, no.4, p.567; Mathiowetz, Dean. ”Interest” Is a Verb: Arthur Bentley and the Language of Interest. *Political Research Quarterly*. 2008, vol. 61, no 4, p.626; Needler, Martin C. *The concepts of comparative politics*., pp.138-139; *Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu*., 354.lpp; Swanton, Christine. The Concept of Interests. *Political Theory*, 1980, vol. 8, no. 1, p.83-84; Parks, Robert Q. Interests and the Politics of Choice. *Political Theory*. 1982, vol. 10, no. 4, pp.551, 560; Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion*., p.34; White, Alan R. The Notion of Interest. *The Philosophical Quarterly*. 1964, vol. 14, no. 57, pp. 319, 323.

⁵⁶⁶ Skatīt pielikumu nr. 1, tabula5. Tiesas un citu politisko aktieru uzvedības skaidrojošie pieņēmumi un analīzes līmeņi, mērvienības un indikatori.

⁵⁶⁷ Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures*., p. 34.

Tās būtu noteikta veida attieksmes, uz kuru pamata veidojas interešu grupas (plašā nozīmē šā darba ietvaros⁵⁶⁸). Noteiktu attieksmju pret noteiktu politiku dominēšana tiesvedības procesā un labvēlīga tiesas sprieduma saņemšana ir ietekmes indikators. Savukārt noteiktu attieksmju identificēšana tiesvedības procesā ir mērvienība noteiktu politisko aktieru un to veidoto interešu grupu ietekmes veida un pakāpes noteikšanai priekšnoteikums.

Izmantojot autores veidoto teorētiskās pieejas pamatu, iespējams rast atbildes uz darbā izvirzītajiem pētnieciskajiem jautājumiem. Pirmkārt, kura no teorētiskajām pieejām – „tiesību mobilizācijas” pieeja un/ vai „tiesu politikas” pieeja izskaidro un cik lielā mērā politiskie aktieru mijiedarbības rezultātā tiesvedības procesa ietvaros sasniegto ietekmi uz politikas rezultātiem (*political outcome*)⁵⁶⁹ un, otrkārt, mikrolīmenī un mezolīmenī analizējot strīdu, kas rodas starp pretējas intereses pārstāvošām pusēm, identificējot tiesas un citu politisko aktieru attieksmes, makrolīmenī izskaidrot⁵⁷⁰, kāda veida sociāla rakstura konfliktu izpausmes⁵⁷¹ konstatējamas ES enerģētikas politikas gadījumā tiesvedības procesā.

Politisko aktieru ietekme uz politikas rezultātiem tiesvedības procesā ir saistīta ar virkni institucionāli noteiktiem priekšnoteikumi, kas politiskajiem aktieriem paredz virkni iespējas un dažādus ierobežojumus pārstāvēt un aizstāvēt intereses un ietekmēt politikas rezultātus. ES tiesību sistēma nodrošina tiesisku mehānismu, ko politiskie aktieri – privātie prāvnieki, dalībvalstu tiesas vai ES institūcijas – var izmantot, lai sekmētu noteiktu mērķu sasniegšanu un noteiktu interešu apmierināšanu. Tomēr ES tiesību sistēmā dažādiem politiskajiem aktieriem šīs iespējas un ierobežojumi ir atšķirīgi noteiktas. Līdz ar to dažādiem politiskajiem aktieriem ir atšķirīgas iespējas un ierobežojumi īstenot ietekmi uz politikas rezultātiem.

⁵⁶⁸ Jēdzienas “interesu grupas” plašās nozīmes konceptuālo skaidrojumu skatīt 1. nodaļas, 1.4. sadaļā.

⁵⁶⁹ Skatīt pielikumu nr.1, ilustrācija 5. Politisko aktieru ietekme uz politikas rezultātiem tiesvedības institucionālajā ietvarā (sintezētais modelis)

⁵⁷⁰ Skatīt pielikumu nr. 1, tabula 5. Tiesas un citu politisko aktieru uzvedības skaidrojošie pieņēmumi un analīzes līmeņi, mērvienības un indikatori.

⁵⁷¹ McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, pp.527, 532.

3.NODAĻA. INTEREŠU PĀRSTĀVNICĪBAS IESPĒJAS UN IEROBEŽOJUMI EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĀ

Šajā darba sadaļā darba autore demonstrēs, kādi ir institucionālie priekšnoteikumi – iespējas un ierobežojumi – interešu pārstāvniecības ES tiesību sistēmas ietvaros īstenošanai ES Tiesā. Institucionālais ietvars, kā ES tiesību sistēmas ietvaros noteiktās ES Tiesas pilnvaras un ieinteresēto pušu iespējas iesniegt prasības ES Tiesā, nosaka veidu, kādā notiek dažādu politisko aktieru mijiedarbība un kādā tiek īstenota ietekme politikā. Tas ir arī ietvars tiesāšanās ietekmes uz ES politiku attīstību analīzei un izvērtēšanai šī darba ietvaros.

3.1. Eiropas Savienības Tiesa un tās pilnvaru vispārējs raksturojums

ES institūcija, kurai pieder tiesu vara un kuras institucionālajā ietvarā darba autore analizē interešu pārstāvniecības ietekmi uz politikas rezultātiem ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās un jautājumos, ir ES Tiesa.⁵⁷² Darbā autore pēta un analizē interešu pārstāvniecības aspektus divās no trim ES Tiesas iestādēm – Tiesā⁵⁷³ un Vispārējā tiesā⁵⁷⁴, analizējot šīs iestādes kā vienotu politisko aktieri (turpmāk tekstā – ES Tiesa).⁵⁷⁵ Tāpēc turpmāk darba autore sniedz ieskatu par darbā analizēto divu ES Tiesas iestāžu pilnvarām.

⁵⁷² Pirms Lisabonas līguma stāšanās spēkā saukta par Eiropas Kopienu Tiesu.

⁵⁷³ Līdz Lisabonas līguma stāšanās spēkā saukta par Eiropas Kopienu Tiesu.

⁵⁷⁴ Līdz Lisabonas līguma stāšanās spēkā saukta par Eiropas Kopienu Pirmās Instances Tiesu. Vispārējā tiesa, kas ir neatkarīga tiesu varas instance un tās spriedumi rada tiesiskas sekas, *de facto* ir Eiropas Savienības vienotās tiesu varas – Tiesas – papildinstitūcija, kura ir neatkarīga savas kompetences ietvaros, kur Tiesai pieder galīgais vārds attiecīgās lietas tiesību jautājumos. (Arnulf, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p. 25.; Blūzma, Valdis et.al. (ed.). *Eiropas tiesības* (European Law), 158.-159.lpp.; Eiropas Kopienu Tiesa un Kopienu Pirmās instances tiesa. Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības tiesību aktiem, Sākulapa, Palīdzība, Procesi un dalībnieki, http://eur-lex.europa.eu/lv/droit_communaire/droit_communaire.htm#3.4, pēdējo reizi aplūkots 29/08/2011.

⁵⁷⁵ ES tiesu sistēmu, līdztekus Tiesai un Vispārējai tiesai, veido arī Eiropas Savienības Civildienesta tiesa, kas šajā darbā netiks analizēta – tās darbība neskar ar ES enerģētikas politiku saistītās jomas.

Tiesa ir nodibināta 1952. gadā⁵⁷⁶ kā daļa no 1951. gadā izveidotās Eiropas Ogļu un Tērauda Kopienas (turpmāk tekstā - EOTK) un kā daļa no vēlāk 1957. gadā pielāgotā Romas līguma.⁵⁷⁷ Savukārt Vispārējā tiesa tika izveidota 1988. gadā⁵⁷⁸, pamatojoties uz 1986. gada Vienotajā Eiropas aktā veiktajiem grozījumiem Kopienas līgumos, iekļaujot Eiropas Kopienas līgumā 225. pantu (bij. 168.a. pants) un citu Kopienų līgumos analogus pantus.⁵⁷⁹

Galvenais Vispārējās tiesas izveidošanas mērķis 1989. gadā bija ES Tiesas atslogošana no pieaugošā lietu skaita, jo salīdzinājumā ar 1957. gadu Eiropas Kopienas dalībvalstu skaits bija divkārtšojies, turklāt ES tiesību un ES Tiesas autoritāte šajos gados bija augusi.⁵⁸⁰ Vispārējai Tiesai tika piešķirta kompetence skatīt visas prasības, ko iesniedz privātie prasību iesniedzēji (*private litigants*) – fiziskas personas (indivīdi) un juridiskas personas (uzņēmumi, asociācijas, kā arī dalībvalstu pašvaldību iestādes⁵⁸¹ – pret ES institūcijām.⁵⁸²

Dalībvalstis veica nepieciešamos soļus, lai palielinātu ES tiesu varas sistēmas kapacitāti, izveidojot Vispārējo tiesu, kas tika piesaistīta Tiesai.⁵⁸³ Vispārējā tiesa netiek uzskatīta par atsevišķu ES institūciju, lai arī tā ir neatkarīga tiesu varas instance, un tās spriedumi rada tiesiskas sekas. Vispārējā tiesa *de facto* ir ES vienota tiesu varas – Tiesas – papildinstitūcija, kura ir neatkarīga savas kompetences ietvaros.⁵⁸⁴ Vispārējās tiesas spriedumi var būt apelācijas objekts Tiesā, bet tikai tiesību jautājumos⁵⁸⁵ un tad Tiesai pieder galīgais vārds attiecīgajā lietā.⁵⁸⁶ Līdz ar to autore savā darbā Tiesu un Vispārējo tiesu analizēs kā vienotu politisku aktieri, lai arī ar institucionāli atšķirīgām pilnvarām, atsevišķi un īpaši neizdalot ES tiesu varas dažādu institucionālo līmeņu nozīmi interešu pārstāvēniecības aspektā.

⁵⁷⁶ Palīdzība. Procesi un dalībnieki. Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, http://eur-lex.europa.eu/lv/droit_communaire/droit_communaire.htm, pēdējo reizi aplūkots 19/05/2009.

⁵⁷⁷ Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?*, p.209.

⁵⁷⁸ Arnall, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p.25.

⁵⁷⁹ Blūzma, Valdis et.al. (ed.). *Eiropas tiesības* (European Law), 158.lpp.

⁵⁸⁰ Ibid, 158.-159.lpp.;

Arnall, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p.69.

⁵⁸² Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*, p.28.

⁵⁸³ Arnall, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p.25.

⁵⁸⁴ Blūzma, Valdis et.al. (ed.). *Eiropas tiesības* (European Law), 159.lpp.

⁵⁸⁵ Eiropas Kopienų Tiesa un Kopienų Pirmās instances tiesa. Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības tiesību aktiem, Sākuļapa, Palīdzība, Procesi un dalībnieki, http://eur-lex.europa.eu/lv/droit_communaire/droit_communaire.htm#3.4, pēdējo reizi aplūkots 29/08/2011.

⁵⁸⁶ Blūzma, Valdis et.al. (ed.). *Eiropas tiesības* (European Law), 158.-159.lpp.

ES Tiesai tika piešķirts vispārējs uzdevums nodrošināt, lai līgumu interpretācijā un piemērošanā, kā arī noteikumu interpretēšanā, kas ievieš līgumus, tiktu ievērots likums.⁵⁸⁷ Tādējādi Tiesa un Vispārējā tiesa, katra atbilstīgi savai jurisdikcijai, nodrošina tiesiskumu līgumu interpretēšanā un piemērošanā,⁵⁸⁸ nodrošinot ES tiesību ievērošanu gan interpretējot primāros tiesību aktus, gan tos piemērojot, kā arī nodrošinot kompetentu ES institūciju pieņemto noteikumu ievērošanu.⁵⁸⁹ Šādi ES Tiesa sadarbībā ar dalībvalstu tiesām nodrošina vienveidīgu ES tiesību piemērošanu un interpretāciju.

ES Tiesa izskaidro (interpretē) līgumus, uz kuru pamata ir izveidota ES un vairums ES sekundāro tiesību aktu. ES dalībvalstu likumdevēji, izpildvaras un tiesu varas ES Tiesai ir piešķirušas arvien nozīmīgāku statusu, jo īpaši kas attiecas uz starpvalstu juridiska un ekonomiska rakstura strīdiem. ES Tiesas spriedumiem ir liela simboliska nozīme, un tie ir piespieduši daudzas valstis iekļaut transnacionālas tiesību normas (*transnational legal standards*) savā tiesību sistēmā.⁵⁹⁰ ES Tiesas funkcija ir arī strīdu un konfliktu risināšana un dalībvalstu vienošanos ieviešana. Likumu varas (kvazi⁵⁹¹ konstitucionālas) klātbūtnē (*presence*) dalībvalstis, kas neievieš vienotā tirgus regulējošos tiesību aktus, var tikt apstrīdētas ES Tiesā.⁵⁹²

Lai spētu veikt sev deleģētās funkcijas un uzdevumus, ES Tiesai jau sākotnēji tika piešķirta īpaša vara.⁵⁹³ Tiesa un Vispārējā tiesa īsteno juridiskās kompetences, izskatot šādas prasības:

- 1) prasība pārkāpuma gadījumā (*infringement proceeding*) – vērsta pret dalībvalstīm, ja tās pārkāpj saistības, kas tām jāveic saskaņā ar līgumiem. Prasību var iesniegt

⁵⁸⁷ Arnall, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p.5.

⁵⁸⁸ Blūzma, Valdis et.al. (ed.). *Eiropas tiesības* (European Law), 150.lpp; Iestāde. Vispārējs apraksts. Avots: Eiropas Savienības Tiesas mājas lapa. http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_6999/, pēdējo reizi aplūkots 03/03/2010.

⁵⁸⁹ Eiropas Kopienų Tiesa un Kopienų Pirmās instances tiesa. Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības tiesību aktiem, Sākumlapa, Palīdzība, Procesi un dalībnieki, http://eur-lex.europa.eu/lv/droit_communaire/droit_communaire.htm#3.4, pēdējo reizi aplūkots 29/08/2011.

⁵⁹⁰ Hirschl, Ran. *The Judicialisation of Politics.* p.122.

⁵⁹¹ „Kvazi... [lat. *quasi* it kā, gandrīz] – salikteņa daļa – šķietams, neīsts, gandrīz...”, *Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un terminu*, (2008), [sastādītājas: Indra Andersone ... [u.c.]], Rīga, Avots, 471.lpp.

⁵⁹² Hix, Simon. (2005), *The Political System of the European Union*, 2nd ed., The European Union Series, Palgrave Macmillan, p.113.

⁵⁹³ Arnall, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p.5.

EK un dalībvalsts pret citu dalībvalsti.⁵⁹⁴ Dalībvalstis praksē ir maz izmantojušas iespēju vērsties pret citu dalībvalsti. Turpretim sūdzības, kuras EK ir iesnieguši tieši indivīdi un uzņēmumi, veido būtisku pamatu EK rosinātajām prasībām ES Tiesā pret dalībvalstīm⁵⁹⁵;

- 2) vēršanās tiesā ar atsaukuma prasību attiecībā uz ES institūciju pieņemtajiem tiesību aktiem⁵⁹⁶ (*annulment proceeding*) situācijā, ja ir pamats uzskatīt, ka kāda no ES institūcijām pārkāpj savas pilnvaras vai ka tiesību akts ir pieņemts pretlikumīgi.⁵⁹⁷ Prasību var iesniegt vairāki t. s. privilīģētie prasību pieteicēji – dalībvalstis, Padome un EK, kā arī pie īpašiem nosacījumiem⁵⁹⁸ EP un Eiropas Centrālā banka.⁵⁹⁹ Kopš 1993. gada Vispārējai tiesai piešķirtās jurisdikcijas rezultātā pār tiešajām prasībām (*direct action*) pret ES institūciju pieņemtajiem lēmumiem, ko var iesniegt fiziskas personas (indivīdi) un juridiskas personas (uzņēmumi, asociācijas, kā arī dalībvalstu pašvaldību iestādes) jeb t. s. privātie prasību iesniedzēji (*private party or private applicant*), Vispārējā tiesa ir sniegusi būtisku ieguldījumu judikatūras attīstībā, pamatojoties uz fizisko un juridisko personu prasībām atcelt ES institūciju pieņemtus tiesību aktus.⁶⁰⁰ Jāatzīmē, ka atšķirībā no ES institūcijām⁶⁰¹ privātajiem aktieriem savā prasībā ir jāspēj demonstrēt, ka attiecīgais ES institūcijas pieņemtais tiesību akts uz prasītāju attiecas tieši (*direct concern*) un individuāli (*individual concern*), kas, kā rāda tiesu prakse, ir salīdzinoši grūti izpildāms nosacījums⁶⁰²;
- 3) prejudiciāla nolēmuma prasība (*preliminary ruling*). ES Tiesai vienīgajai ir tiesības sniegt prejudiciālu nolēmumu attiecībā uz tiesību aktu likumību situācijās,

⁵⁹⁴ Arnall, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p.34; Eiropas Kopienu Tiesa un Kopienu Pirmās instances tiesa. Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības tiesību aktiem, Sākumlapa, Palīdzība, Procesi un dalībnieki, http://eur-lex.europa.eu/lv/droit_communaire/droit_communaire.htm#3.4, pēdējo reizi aplūkots 29/08/2011.

⁵⁹⁵ Arnall, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p.34.

⁵⁹⁶ Eiropas Kopienu Tiesa un Kopienu Pirmās instances tiesa. Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības tiesību aktiem, Sākumlapa, Palīdzība, Procesi un dalībnieki, http://eur-lex.europa.eu/lv/droit_communaire/droit_communaire.htm#3.4, pēdējo reizi aplūkots 29/08/2011.

⁵⁹⁷ Arnall, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p.69.

⁵⁹⁸ Ja prasības mērķis ir saglabāt šo institūciju prerogatīvas jeb privilēģijas un ja prasība ES Tiesā ir balstīta uz apsvērumu, ka tās ir apdraudētas. (Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.* p.24.)

⁵⁹⁹ Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*, p.24. Arnall, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p.69.

⁶⁰⁰ Arnall, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p.53.

⁶⁰¹ Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*, p.26.

⁶⁰² Arnall, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p.69.

kad šāds jautājums tiek aktualizēts tiesvedībā, kas uzsākta dalībvalstu tiesu sistēmas ietvaros.⁶⁰³ Pēc dalībvalstu tiesu pieprasījuma Tiesa vai Vispārējā tiesa var pieņemt lēmumu par ES tiesību aktu interpretāciju vai par ES institūciju un Eiropas Centrālās bankas pieņemto dokumentu likumību.⁶⁰⁴ Šī procedūra nodrošina, ka dalībvalstu tiesas piedalās ES tiesību aktu normu vienveidīgā piemērošanā, vēršoties ES Tiesā ar lūgumu sniegt ES tiesību aktu normu interpretāciju un dalībvalstu tiesai sniegto skaidrojumu attiecinot uz konkrētas lietas apstākļiem⁶⁰⁵, tāpēc šai procedūrai tiek piešķirta svarīga nozīme iekšējā tirgus darbības nodrošināšanā.⁶⁰⁶

- 4) prasība bezdarbības gadījumā (*action for failure to act*) sniedz ES Tiesai iespēju veikt piespiedu pasākumus situācijā, kad kāda no ES institūcijām ir attiekusies pieņemt tiesību aktu, kuru tai par pienākumu uzliek ES tiesību akti. Šādas prasības var iesniegt dalībvalstis un ES institūcijas. Arī indivīdi (privātie prāvnieki) var iesniegt prasību, apstrīdot ES institūciju bezdarbībā vienīgi tādā situācijā, ja ES institūcija nav izdevusi tiesību aktu, kas tieši attiecas uz noteiktu personu (juridisku vai privātu).⁶⁰⁷ Īpašo nosacījumu izpildes, kas nepieciešama, lai iesniegtu šāda veida prasību, rezultātā, šai procedūrai ir bijusi ierobežota loma Eiropas Kopienas (ES) kompetenču izvēršanā⁶⁰⁸;
- 5) prasība par nepilnību novēršanu pret kādu ES institūciju bezdarbības gadījumā (*action for damages*);⁶⁰⁹
- 6) prasība pēc atlīdzības (*action concerning contractual liability*) jeb prasība atlīdzināt zaudējumus, kas radušies kādas ES institūcijas darbības vai prettiesiskas bezdarbības dēļ;⁶¹⁰

⁶⁰³ Arnall, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p.5.

⁶⁰⁴ Eiropas Kopienas Tiesa un Kopienas Pirmās instances tiesa. Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības tiesību aktiem, Sākumlapa, Palīdzība, Procesi un dalībnieki, http://eur-lex.europa.eu/lv/droit_communaire/droit_communaire.htm#3.4, pēdējo reizi aplūkots 29/08/2011.

⁶⁰⁵ Arnall, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p.95.

⁶⁰⁶ Ibid, p.97.

⁶⁰⁷ Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration*, p.24.

⁶⁰⁸ Ibid, pp. 24-25.

⁶⁰⁹ Eiropas Kopienas Tiesa un Kopienas Pirmās instances tiesa. Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības tiesību aktiem, Sākumlapa, Palīdzība, Procesi un dalībnieki, http://eur-lex.europa.eu/lv/droit_communaire/droit_communaire.htm#3.4, pēdējo reizi aplūkots 29/08/2011.

⁶¹⁰ Ibid.

Lai arī šā darba analīzes objekts nav ES Civildienesta tiesas analīze, jāpiemin, ka ES Tiesas kompetencē ir arī izskatīt prasības, kas saistītas ar ES civildienesta darbību saistībā ar strīdiem starp ES institūcijām un tās ierēdņiem vai darbiniekiem.⁶¹¹

Vispārējās tiesas spriedumi var būt apelācijas objekts Tiesā, bet tikai tiesību jautājumos⁶¹², un tad Tiesai pieder galīgais vārds attiecīgajā lietā.⁶¹³ ES Tiesu raksturo un no starptautiskām tiesām atšķir trīs būtiskas iezīmes:⁶¹⁴

- 1) dalībvalstis var tikt piespiestas piedalīties tiesas procesā (*proceeding*). Starptautisko tiesību leksikā ES Tiesai ir t. s. obligātā jurisdikcija⁶¹⁵ (*compulsory jurisdiction*);
- 2) ES Tiesas prejudiciālo nolēmumu mehānisms (*preliminary ruling mechanism*) sniedz privātajiem aktieriem pieejas iespējas ES Tiesai, izmantojot uzsākto tiesvedību dalībvalstu tiesā;
- 3) pārnacionālie aktieri, tādi kā EK var vērsties pret dalībvalstīm par neatbilstību pārnacionālajiem tiesību aktiem, pieprasot samaksu par šādu neatbilstību.⁶¹⁶

Šādu pilnvaru piešķiršanai ES Tiesai bija savi iemesli, bet neviens no līgumu slēdzējiem, neviena no valdībām, kas veidoja līgumus, ar kuru izveidoja Eiropas Kopieni (vēlāk – ES), tāpat kā neviena no ES amatpersonām neparedzēja, kādā veidā juridiski, politiski vai institucionāli pārveidosies ES Tiesas varas iezīmes,⁶¹⁷ pieaugot tās nozīmīgumam un lomai ES integrācijas veicināšanā.⁶¹⁸

⁶¹¹ Eiropas Kopien Tiesa un Kopien Pirmās instances tiesa. Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības tiesību aktiem, Sākumlapa, Palīdzība, Procesi un dalībnieki, http://eur-lex.europa.eu/lv/droit_communaire/droit_communaire.htm#3.4, pēdējo reizi aplūkots 29/08/2011.

⁶¹² Ibid.

⁶¹³ Blūzma, Valdis et.al. (ed.). *Eiropas tiesības* (European Law), 158.-159.lpp.

⁶¹⁴ Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?*, p.209.

⁶¹⁵ „Jurisdikcija (lat. *iurisdiction* tiesas spriešana) – tiesības tiesāt; piekritība tiesas instancēm; tiesas vara. Ar likumu noteikts pilnvaru kopums attiecīgai valsts institūcijai izlemt juridiskus strīdus un lemt lietas par tiesībpārkāpumiem, t.i., novērtēt personas rīcības atbilstību likumam un piemērot pārkāpējam likumā noteiktās sankcijas.” (*Juridisko terminu vārdnīca*,/[autoru kolektīvs: V. Dubure ... [u.c.]], Rīga : Nordik, 1998.

⁶¹⁶ Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?*, pp.209-210.

⁶¹⁷ Ibid, p.210.

⁶¹⁸ Arnall, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p.5; Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*, p.177.

3.2. Eiropas Savienības Tiesas un citu politisko aktieru mijiedarbība

Attiecībā uz tiesāšanās un ES Tiesas lomu Eiropas integrācijā ES jautājumu pētnieki izvirza vairākus skaidrojumus: juridiskais „formālisms”, ES Tiesas stratēģiskā rīcība, dalībvalstu tiesu stratēģiskā rīcība; transnacionālo privāto aktieru intereses un dalībvalstu valdību stratēģiskā rīcība.⁶¹⁹

Šajā darba sadaļā darba autore pievērsīsies tiem aspektiem šajos skaidrojumos, kas attiecas uz ES Tiesas un dažādu politisko aktieru, mijiedarbības ietekmes uz Eiropas integrāciju iespējamo interpretāciju, t. i., ES Tiesas un dalībvalstu tiesu „juridiskais formālisms” un stratēģiskās rīcības, transnacionālo privāto aktieru interešu un dalībvalstu valdību stratēģiskās rīcības skaidrojumiem.

ES Tiesas un dalībvalstu tiesu „juridiskā formālisma” pamatā ir pārliecība, ka tiesu process ir ārpus vai pat virs politiskā procesa pastāvošs neitrāls darbības lauks, kurā tiesas zinātniskā veidā interpretē politikas, kuru izlēmuši citi aktieri, nozīmi. Šādā skatījumā ES Tiesa vienkārši piemēro ES tiesības saskaņā ar līgumiem un sekundārajiem tiesību aktiem bez jebkādas apzinātas vēlmes stiprināt savu kā institūcijas varu vai savas institucionālās intereses. Turklāt arī dalībvalstu tiesas tiecas saskaņot savu iepriekšējo judikatūru ar ES tiesību sistēmu.⁶²⁰

ES Tiesas un dalībvalstu tiesu stratēģiskās rīcības skaidrojums ir pieeja, kas ir pretēja juridiskā „formālisma” skaidrojumam. ES Tiesa tiek aprakstīta un analizēta kā politisks aktieris, kas rīkojas stratēģiski, vadoties no savām institucionālajām interesēm un politiskajām izvēlēm, kuras ir sekmējusi un aizsargājusi, vēloties stiprināt savs pozīcijas attiecībā pret citām ES institūcijām. ES Tiesa ir apzināti attīstījusi savas tiesības apstrīdēt EK un Padomes rīcību, izmantojusi dalībvalstu prejudiciālo nolēmumu prasības, lai attīstītu savu kā politikas veidotāja lomu jomās, kurās līgumi ir snieguši vāju vai neskaidru formulējumu vai arī tiesību akti nav bijuši izstrādāti, vai arī tie ir bijuši nepilnīgi.⁶²¹

ES Tiesas un dalībvalstu tiesu stratēģiskās rīcības skaidrojumā tiek uzsvērts, ka ES Tiesa ir sekmējusi Eiropas integrāciju ikvienā gadījumā, vadoties no apsvēruma, ka tālāka ekonomiskā un politiskā integrācija padarīs ES Tiesu par spēcīgu augstāko tiesu. Līdz ar to ES Tiesa ir centusies aizstāvēt ES tiesību

⁶¹⁹ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, p.134.

⁶²⁰ Ibid.

⁶²¹ Ibid, pp.134 - 136.

autonomiju, norādot uz tās fundamentālo atšķirību no starptautiskajām tiesībām.⁶²² Tai pašā laikā empīriskās izpētes dati liecina, ka ES Tiesas aktivitāte nav bijusi lineāra – tā drīzāk veicinājusi integrācijas gaitu un ņēmusi vērā dalībvalstu noskaņojumu un attieksmi pret ES Tiesu. Līdz ar to ES Tiesas stratēģisko uzvedību drīzāk var analizēt dažādu iespēju un ierobežojumu ietvaros – sākot no ES sistēmas kulturāliem un institucionāliem līdz pat dalībvalstu, dalībvalstu tiesu un privāto prāvnieku (*private litigants*) konkurējošu interešu un izvēļu aspektiem.⁶²³

Dalībvalstu tiesu stratēģiskās rīcības skaidrojums kā pieeja ES Tiesas lomas ES integrācijas izvērtēšanā ir līdzīga ar ES Tiesas stratēģiskās rīcības skaidrojumiem, lai arī viedokļi par dalībvalstu tiesu stratēģisko rīcību var krasi atšķirties. Viens no viedokļiem ir šāds: pretēji ES Tiesai dalībvalstu tiesas nav ieinteresētas ES līmeņa tiesu sistēmas un ES konstitūcijas izveidē ar mērķi sekmēt tālāku ES integrāciju. Tā vietā ES tiesību sistēma tiek izmantota, lai stiprinātu dalībvalstu tiesu intereses un politiskās priekšrocības dalībvalstu tiesiskā un politiskā konteksta ietvaros. Turklāt dalībvalstu valdības nav spējīgas izvairīties no ES tiesību „iespiešanās” pašmāju valsts iekārtā tieši tā apstākļa dēļ, ka likumiem ir īpaša nozīme demokrātiskās valsts iekārtās.⁶²⁴ Cits viedoklis ir, ka tieši dalībvalstu tiesām ir liela nozīme ES Tiesas spriedumu ieviešanā – dalībvalstu tiesas ir tās, kas visciešāk sadarbojas ar ES Tiesu.⁶²⁵ Izplatīts ir arī viedoklis, ka pārnacionālas likumu varas izveidi Eiropā noteica dalībvalstu tiesnešu mazākuma⁶²⁶ vēlme paplašināt savu neatkarību, ietekmi un autoritāti iepretim citiem politiskajiem aktieriem, kā arī attiecīga un ilgstoša pašas ES Tiesas aktivitāte.⁶²⁷ Tomēr gadu gaitā tiesas spriedumiem⁶²⁸ bija sava ietekme; tie

⁶²² Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, pp.134-136.

⁶²³ Ibid.

⁶²⁴ Ibid, p.137.

⁶²⁵ Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?*, p. 223.

⁶²⁶ t.i. ne visas dalībvalstu tiesas šādi uzvedas – vienas dalībvalstu tiesas ES tiesību sistēmas pārākumu pieņēma ātrāk kā citas (Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, p.138.); 1960. gados Itālijas Konstitucionālā tiesa un Francijas *Conseil d'État* noraidīja ES Tiesa doktrināros apgalvojumus par tolaik Kopienas tiesību pārākumu un tiešās iedarbības spēku, kas izrietēja no virknes tiesas spriedumiem. (Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?*, p.211)

⁶²⁷ Hirschl, Ran. *The Judicialisation of Politics.*, p.133.; Stone Sweet, Alec. *The Judicial Construction of Europe.* Oxford University Press, 2004, p.20.

⁶²⁸ „Cassis de Dijon” *Rewe Zentral AG v. Bundesmonopolverwaltung für Branntwein.* Case 120/78 ECR 1979: 649; *Commission v Germany* Case 178/84 [1987] ECR 1227-1277; *Barber (Douglas Harvey) v Guardian Royal Exchange Assurance Group.* ECJ case 262/88 [1990] ECR I-1889 ; *Society for the Protection of Unborn Children Ltd. v. Grogan.* Case C-159/90 SPUC V Grogan [1991] 3 Common Market Law Review 849J; *Tanja Kreil v. Bundesrepublik Deutschkand.* Case C-285/98,

rada vietu dalībvalstu doktrīnās par ES tiesību saistību ar dalībvalstu tiesībām.⁶²⁹ ES Tiesa daudz labprātāk sniedza spriedumus, kas nopietni skāra valstu intereses un izraisīja būtiskas izmaiņas dalībvalstu politikās, kas citādi nebūtu noticis. Turklāt ES Tiesa kopā ar dalībvalstu tiesām iestājās pret dalībvalstīm, kuru līderi pagājušā gadsimta 60. gados centās vienoties par to, kā apstādināt tālāku Eiropas integrāciju.⁶³⁰

Atšķirīga pieeja, skaidrojot tiesāšanās un ES Tiesas lomas Eiropas integrācijā, ir skaidrojumā, kas akcentē tieši **transnacionālo privāto aktieru interešu** nozīmi. Šī pieeja balstīt auz pieņēmumu, ka ES tiesību sistēmā ir normas, kas nodrošina dalībvalstu pilsoņiem iespēju piespiest valstu juridiskās un pārvaldes struktūras garantēt pilsoņiem tiesības, kas tiem pienākas saskaņā ar ES līgumiem. Ja rodas pretruna starp valstu likumiem un ES tiesību aktiem, līgumi ir uzlikuši valstu juridiskajām un pārvaldes iestādēm pienākumu pamatot savus lēmumus ar ES tiesībām.⁶³¹ Tiešās iedarbības (*direct effect*) princips dod iespēju individuāliem ES pilsoņiem atsaukties uz ES tiesībām dalībvalstu tiesās.⁶³²

Potenciālo prāvnieku darbība vai bezdarbība un to aktieru, kas virza lietas uz ES Tiesu, noteiks jomas, kurās ES Tiesai ir iespēja paplašināt ES tiesības un ietekmēt dalībvalstu politiku.⁶³³ Saskaņā ar Lizas Konantas (*Lisa Conant*, 2002) skaidrojumu tieši privāto aktieru aktivitāšu variācijas skaidro to, kāpēc ES tiesības ir attīstījušās jomās, kas nav bijušas tiešs ES Tiesas vai dalībvalstu valdības interešu objekts.⁶³⁴ Īpaši privāto prāvnieku iespēja iesniegt prasību ES Tiesā tiek uzskatīta par tās efektivitātes svarīgu elementu tādā izpratnē, ka tā var izmainīt citu aktieru, piemēram, valstu uzvedību. Pamatojums šim viedoklim ir balstīts uz to, ka privātie prāvnieki ir daudzskaitlīgi un tie visbiežāk cels gaismā lietas, kas kalpo to interesēm, salīdzinot ar

2000 E.C.R. I-69 (Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?*, p.211.)

⁶²⁹ Tā laika politiskais konteksts bija, ka tikai nedaudzām Eiropas tiesām – nacionālas vai pārnacionālas – bija pilnvaras īstenot likumdošanas un administratīvo aktu tiesiska pārskatīšanu (judicial review) t.i. tiesu kontroli pār valstu politikām. (Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?*, pp.211-212).

⁶³⁰ Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?*, pp.211-212.

⁶³¹ Vinklers, Tomass, Lahmans Pērs, Raioms Stefans, Naidu Devi (ed.). *Eiropas Savienības tiesības : ievads = European Union law : an introduction.*, 24., 27.lpp

⁶³² Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, pp.138 -139.

⁶³³ Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?*, p.217.

⁶³⁴ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, pp.138-139.

valstiskajiem (publiskajiem) aktieriem, turklāt privātie prāvnieki visbiežāk sekos lietas virzībai līdz pat tās pozitīvam atrisinājumam.⁶³⁵

Interesēm, kuras ar ES tiesībām saista lielas izmaksas vai ieguvumi (t. s. koncentrētās intereses), ir tendence būt labāk organizētām nekā tām interesēm, kuras ar ES tiesībām saista potenciāli mazas izmaksas vai ieguvumi (t. s. izplūdušās intereses). Stouns Svīts un T. L. Brunels (*Stone Sweet A., Brunell, T.L., 1998*) norāda, ka dominējošie privātie prāvnieki (*private litigants*) ES tiesību sistēmā ir uzņēmumi, kas iesaistīti preču importā un eksportā. Šādiem uzņēmumiem ir īpašs stimuls sekmēt, lai notiktu brīvas preču un pakalpojumu brīvības tiesību piemērošana. Turklāt šādu uzņēmumu rīcībā ir pietiekami resursi, lai savas intereses aizstāvētu ES Tiesā.⁶³⁶

Savukārt relatīvi zemās izmaksas, kas ir saistītas ar pieeju ES Tiesai, nozīmē, ka ES tiesības ir bijušas virzošais spēks atsevišķu interešu sekmēšanai, kuras nav vai ir vāji pārstāvētas dalībvalstu interešu pārstāvniecības sistēmā.⁶³⁷ Tiesāšanās dod iespēju indivīdiem un grupām, kas bieži vien ir neizdevīgākā stāvoklī pašu tiesiskajā sistēmā, iegūt jaunas tiesības nacionālā un ES līmenī.⁶³⁸ Turklāt tiesāšanās ES līmenī kā taktika interešu grupu, it īpaši privāto prāvnieku, vidū tiek vairāk izmantota situācijās, kad interešu pārstāvniecības formas dalībvalstīs vai nu nav labi attīstītas vai nav pieejamas.⁶³⁹ ES Tiesas lēmumi var būt īpaši spēcīgi tādā mērā, ka tie var paplašināt līgumu nosacījumu darbības laukumu vai pārveidot to nozīmi – noteikumi, kas citādi ir imūni pret izmaiņām. ES pilsoņi, kas var tikt izslēgti no ES rīcībpolitikas, var gūt jaunu varu un balsi ar starpnacionālo interešu grupu mobilizācijas starpniecību. Šādi procesi nav unikāli tikai ES, jo tiesas un legalizācijas procesi aizvien vairāk pārveido pārnacionālo un starptautisko pārvaldību. Līdzīgs dinamisms attīstās globālā līmenī, pilsoniskajai sabiedrībai un pārnacionālajiem privātajiem aktieriem aizvien vairāk līdzdarbojoties starptautiskajā politikā.⁶⁴⁰

⁶³⁵ Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?*, p.220.

⁶³⁶ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, pp.138 -139.

⁶³⁷ Ibid.

⁶³⁸ Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance.*, pp. 5.-6.

⁶³⁹ Kelemen D.R. *The EU Rights Revolution: Adversarial Legalism and European Intergration.* In: *The State of the European Union. Law, Politics and Society*, Vol.6. Eds. T.A. Börzel, R.A. Cichowski, Oxford University Press, 2003, p.222.

⁶⁴⁰ Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance.*, pp.5.-6.

Literatūrā ir sastopams arī skaidrojums, kas tiesāšanās un ES Tiesas lomu ES integrācijā pamato ar **dalībvalstu valdību stratēģisku rīcību**. Šī pieeja balstīta uz pieņēmumu, ka dalībvalstis ir apzināti ļāvušas ES Tiesai, dalībvalstu tiesām un transnacionālajiem prāvniekiem sekmēt tiesību integrāciju (*legal integration*) ES, jo tas ir bijis dalībvalstu ekonomiskajās un politiskajās interesēs. Otrs šā skaidrojuma aspekts ir: gadījumos, kad ES Tiesa vai dalībvalstu tiesas uzsākt tiesvedību, kas ir pret dalībvalstu interesēm, tās ignorēs tiesu spriedumus. Tādēļ augsta profila sadursmes starp dalībvalstīm un ES Tiesu vai dalībvalstu tiesām par ES tiesību jautājumiem ir reta parādība.⁶⁴¹

Tā, piemēram, Karena Altera (*Karen J. Alter*, 2008) norāda, ka, lai arī ES Tiesai „uz papīra” ir bijusi liela autoritāte, pagājušā gadsimta 60. gados ES tiesību veidošanas procesu pilnībā kontrolēja dalībvalstis un tām bija iespējas apstādināt integrāciju tajos jautājumos, kuros to nevēlējās pieļaut. Kamēr ES Tiesa nebija nostiprinājusi tiešās iedarbības (*direct effect*) un ES tiesību pārākuma (*supremacy*) pār dalībvalstu tiesībām principus jeb doktrīnas⁶⁴², ES Tiesas spriedumiem bija maza praktiska nozīme. ES Tiesa izvairījās no būtiskiem spriedumiem, kas varētu sarūgtināt dalībvalstis.⁶⁴³ Tomēr gadu gaitā ES Tiesas spriedumiem⁶⁴⁴ bija sava ietekme, proti, tie rada vietu dalībvalstu doktrīnās par ES tiesību saistību ar dalībvalstu tiesībām un ES Tiesa daudz labprātāk sniedza spriedumus, kas nopietni skāra valstu intereses un izraisīja būtiskas izmaiņas dalībvalstu politikās, kas citādi nebūtu noticis.⁶⁴⁵

Šo parādību var izskaidrot divējādi. Viens izskaidrojums ir šāds: tiesas kā tādas izvairās no tādu lēmumu pieņemšanas, kas apdraud dalībvalstu intereses un tādējādi izvairās no riska, ka dalībvalstis var izdarīt izmaiņas līgumos, mazinot vai

⁶⁴¹ Hix, Simon. *The Political System of the European Union*, p.140.

⁶⁴² „Doktrīna [lat. *doctrina* mācība] – 1. Mācība, zinātnisko, filozofisko vai politisko uzskatu sistēma, galvenais princips teorijā vai politikā; 2. Sastingusi, nemainīga uzskatu sistēma.” (*Svešvārdu vārdnīca* : 25 000 vārdu un terminu., 193.lpp.)

⁶⁴³ Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?*, p.211.

⁶⁴⁴ „Cassis de Dijon” *Rewe Zentral AG v. Bundesmonopolverwaltung für Branntwein*. Case 120/78 ECR 1979: 649; *Commission v Germany* Case 178/84 [1987] ECR 1227-1277; *Barber (Douglas Harvey) v Guardian Royal Exchange Assurance Group*. ECJ case 262/88 [1990] ECR I-1889 ; *Society for the Protection of Unborn Children Ltd. v. Grogan*. Case C-159/90 SPUC V Grogan [1991] 3 Common Market Law Review 849J; *Tanja Kreil v. Bundesrepublik Deutschkand*. Case C-285/98, 2000 E.C.R. I-69. (Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?*, p.211.)

⁶⁴⁵ Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?*, pp. 211-212.

ierobežojot ES Tiesas pilnvaras. Otrs izskaidrojums: dalībvalstis akceptē tiesas spriedumus, kas īstermiņā ir pretrunā to interesēm, bet ilgtermiņā ir to interesēs.⁶⁴⁶

Līdz ar to varam secināt, ka gan tiesiska rakstura, gan politiska rakstura apsvērumi ietekmē ES Tiesas darba raksturu⁶⁴⁷ un to, kurš, kādas intereses un kādā veidā var pārstāvēt ES Tiesā un ietekmēt rīcībpolitiku.

Pētnieciskajā literatūrā, kas veltīta tiesvedības ietekmei uz politiku, darba autore nav saskārusies ar skaidrojumiem, kas būtu vērsti uz ES institūciju, tādas kā Eiropas Komisijas vai Eiropas Parlaments, lomas Eiropas integrācijā skaidrojumu un to mijiedarbības ES Tiesību sistēmas ietvaros ar citiem politiskajiem aktieriem vērtējumu.

3.3. Interesešu pārstāvniecība Eiropas Savienības Tiesā un politisko aktieru ietekme

Šajā sadaļā darba autore pievērsīsies ES tiesību sistēmā pastāvošiem institucionālajiem priekšnoteikumiem un ierobežojumiem, kuriem ir tieša saistība ar interesešu pārstāvniecības veidu un formātu ES Tiesā. ES tiesību sistēma ir ietvars politisko aktieru ietekmes uz politiku analīzes veikšanai.

ES tiesību sistēmā ir normas, kas nodrošina dalībvalstu pilsoņiem iespēju piespiest valstu juridiskās un pārvaldes struktūras garantēt pilsoņiem tiesības, kas tiem pienākas saskaņā ar līgumiem – primārajiem ES tiesību aktiem. Ja rodas pretruna starp valstu likumiem un ES tiesībām, līgumi uzliek valstu juridiskajām un pārvaldes iestādēm pienākumu pamatot savus lēmumus ar ES tiesībām.⁶⁴⁸ Šie institucionālie pamatnoteikumi ir ES tiesību tiešais iedarbības spēks jeb tiešā piemērojamība dalībvalstīs (*direct effect*), pārākums (*supremacy*) pār nacionālajām tiesībām un prejudiciālo nolēmumu mehānisms (*preliminary ruling mechanism*).

ES tiesību tiešais iedarbības spēks un pārākums pār nacionālajām tiesībām kā pamatnoteikumi tika radīti ES Tiesas vēsturiski nozīmīgu spriedumu ceļā.⁶⁴⁹ Balsoties

⁶⁴⁶ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, p.140.

⁶⁴⁷ Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?*, p.217.

⁶⁴⁸ Vinklers, Tomass, Lahmans Pērs, Raioms Stefans, Naidu Devi (ed.). *Eiropas Savienības tiesības : ievads = European Union law : an introduction.*, 24., 27.lpp

⁶⁴⁹ Favarel-Dapas et Brigitte et Quintin, Odile. *L'Europe sociale*., p. 44.

uz šiem diviem principiem, ES Tiesa ES tiesības ir padarījusi par praktiski izmantojamām ES pilsoņu dzīvē. Tā rezultātā ES pilsoņi var atsaukties uz ES tiesībām nacionāla līmeņa tiesvedības procesā; var atsaukties uz līgumu, regulu un direktīvu normām un prasīt, lai netiktu piemērota nacionālā likumdošana tajos gadījumos, kad tā ir pretrunā ar ES tiesībām.⁶⁵⁰

ES Tiesas vissvarīgākā iezīme, kas to atšķir arī no starptautiskām tiesām, ir prejudiciālo nolēmumu mehānisms – tā sniedz privātajiem aktieriem pieejas iespējas ES Tiesai, izmantojot dalībvalstu tiesu sistēmu. Sākotnēji prejudiciālo nolēmumu mehānisms tika iecerēts, lai sniegtu dalībvalstu tiesām tehnisko atbalstu sarežģītu ES tiesību normu interpretācijā. Praksē prejudiciālie nolēmumi sniedza iespēju ES Tiesai iekļauties nacionālā līmeņa debatēs attiecībā uz nacionālo tiesību aktu saistību ar ES tiesībām un izmantot dalībvalstu tiesas kā ES Tiesas lēmumu ieviesējus.⁶⁵¹

Tai pašā laikā, ja ir runa par interešu pārstāvniecību ES, būtiska iezīme ir tā, ka ES netiek atzītas t. s. privātās kolektīvās tiesiskās intereses (*collective legal interest*) tiesāties. ES Tiesa tādas lietas, kurās tiek demonstrēti radītie vai iespējamie zaudējumi lielai grupai jeb kolektīviem, pat ja tas skar tikai nenozīmīgā veidā, pieņem vienīgi no dalībvalstīm un ES institūcijām, nevis no privātiem prāvniekiem organizētu interešu grupu formā. Tomēr, kā norāda Margareta Makkouna (*Margaret McCown*, 2009), neskatoties uz šo ierobežojošo faktoru, tiklīdz indivīdi, tostarp uzņēmumi un organizēto interešu pārstāvji, varēja iesniegt prasību tiesā, atsaucoties uz ES tiesībām, ES tiesību sistēmas struktūras radīja pamudinājumu šādai rīcībai.⁶⁵² Brīdī, kad ierosinātā lieta dalībvalsts tiesā ir bijusi ar atsauci uz ES tiesību normām un ja dalībvalsts tiesa nav bijusi pārliecināta par tās piemērošanu vai tai nav skaidra to nozīme, tā var vērsties⁶⁵³ ES Tiesā un lūgt attiecīgu skaidrojumu jeb lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu. Tādējādi prāvniekiem ES tiesību normu piesaukšana brīžos, kad tā var būt izdevīga savu interešu aizstāvībai, ir bijusi taktika, kas ir saistīta ar relatīvi zemām izmaksām. ES Tiesas lēmums šādos gadījumos ir ticis nosūtīts attiecīgās dalībvalsts tiesai, kas faktiski izsludina šo lēmumu.⁶⁵⁴

⁶⁵⁰ Favarel-Dapas et Brigitte et Quintin, Odile. *L'Europe sociale* ., pp. 44-45.

⁶⁵¹ Alter, Karen J. The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?, pp. 209-210.

⁶⁵² McCown, Margaret. Interest Groups and the European Court of Justice, p. 91.

⁶⁵³ Gadījumā, ja tā ir augstākā apelācijas tiesa – tai ir pienākums vērsties ES Tiesā.

⁶⁵⁴ Ibid, pp. 91-92.

Taktikas izvēles ziņā ES Tiesa ir pievilcīga institūcija, ja prāvniekiem ir grūtības ar savu politisko mērķu sasniegšanu ar citu ES institūciju starpniecību. ES Tiesu izvēlas tādos gadījumos, kad prāvniekam ir relatīvi liels oponentu skaits vai arī nav pietiekams konsenss, piemēram, dalībvalstu līmenī, kas nepieciešams, lai lēmums tiktu pieņemts likumdošanas ceļā. Šāda taktika izvēlēta īpaši tajos brīžos, kad EK kā t. s. integrācijas „motora” aktivitāte ir bijusi zemāka.⁶⁵⁵

ES Tiesa tiek uzskatīta par augstāko tiesas instanci ES tādā nozīmē, ka tās lēmumi nevar tikt atcelti. ES Tiesas prerogatīva interpretēt ES tiesības norāda uz elastīgumu, kā ietvaros ir iespējams realizēt tiesnešu attieksmes un gribu, t. i. judikalizēt politiku un piedalīties politikas judikalizācijas procesā, ietekmējot arī ES politiku attīstību. Tomēr tas, cik lielā mērā izpaužas ES Tiesas kā politikas veidotāja loma⁶⁵⁶ tajās jomās, kurās līgumi, proti, primārie ES tiesību akti ir snieguši vāju vai neskaidru formulējumu vai arī tiesību akti nav bijuši izstrādāti, vai bijuši nepilnīgi izstrādāti, ir empīriskas dabas jautājums un var atšķirties no vienas politikas jomas citā.

Līdzšinējie empīriskās izpētes dati citās ES politikas jomās liecina, ka ES Tiesas darbam veltītajā literatūrā sastopami atšķirīgi tiesas uzvedību un nostāju raksturojoši vērtējumi.⁶⁵⁷ Tās uzvedība ir analizēta dažādu publisko un privāto politisko aktieru (dalībvalstu valdību, dalībvalstu tiesu un privāto prāvnieku) atšķirīgu interešu kontekstā.⁶⁵⁸ Dalībvalstu nostājai un aktivitātei tiesvedības procesā var būt būtiska nozīme,⁶⁵⁹ ja ES Tiesa jutīgi reaģē uz politisko noskaņojumu dalībvalstīs.⁶⁶⁰ No vienas puses, ES Tiesas pilnvaras un prakse var novest pie jaunu noteikumu un procedūru radīšanas, kas dažreiz kalpo par jaunu iespēju, lai rīkotos tiesību un interešu pārstāvības un interešu aizstāvības labā.⁶⁶¹ Savukārt, no otras puses, noteikumu izmaiņas notiek, mobilizējot indivīdus vai grupas gadījumos, kad interešu grupas izmanto pieejamās, tai skaitā dažādās, iespēju struktūras spiediena izdarīšanai uz pārvaldes organizācijām, lai radītu vai izmainītu noteikumus, ar kuru palīdzību

⁶⁵⁵ McCown, Margaret. Interest Groups and the European Court of Justice, pp. 91-92.

⁶⁵⁶ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, pp. 134 - 136.

⁶⁵⁷ Arnulf, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p. 3.

⁶⁵⁸ Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*, p.106 ; Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, p.136, Conant, Lisa. *Justice Contained. Law and Politics in the European Union.*, p. 150.

⁶⁵⁹ Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*, p.105.

⁶⁶⁰ Ibid, p.95.

⁶⁶¹ Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance.*, pp.6.-7.

sasniegt noteiktus mērķus un intereses. Šādas darbības rezultātā var tikt paplašinātas un izmainītas politikas robežas, kā rezultātā tiek mainīti noteikumi un procedūras, mainot arī pieejas un ietekmes kanālus attiecīgajām politikas jomām.⁶⁶²

Tiesu kā institucionālā ietvara izmantošana interešu pārstāvniecības un tiesību aizsardzības nolūkā ir atkarīga no pakāpes, kādā indivīdi un sabiedrība kopumā apzinās tiesības, un no spējas izmantot tiesas savu mērķu sasniegšanai. Šīs spējas nosaka virkne sociālpolitisku un ekonomisku priekšnoteikumu un faktoru. Veiktie pētījumi „tiesību mobilizācijas” (*legal mobilization*) jomā individuālajā jeb mikrolīmenī norāda: lai arī tiesu sistēmas ir relatīvi atsaucīgas un iedzīvotājiem atvērtas, iedzīvotāji reti kad „mobilizē likumu” (*mobilize law*), atstājot šo aktivitāti relatīvu turīgu indivīdu un it īpaši lielu organizāciju rīcībā. Šajā nozīmē tiesību sistēma ir politiskās sistēmas spogulis.⁶⁶³

Lai izvērtētu interešu pārstāvniecības ES Tiesas institucionālajā ietvarā lomu un noteiktu politisko aktieru ietekmi uz politiku, ietekme uz politikas attīstību jeb politikas rezultātiem (*policy outcome*) šī darba ietvaros analizējama divos līmeņos: kā politikas veidošana un kā politikas ieviešana.

Pirmkārt, kā **politikas veidošana** jeb jaunu tiesību normu radīšana ES līmenī. Tā izpaustos kā ES tiesu politika jeb politikas veidošana (*policy maker*) tiesvedības procesā, ES Tiesai uzņemoties novatorisku interpretāciju (*innovative interpretation*) jeb plašu ES tiesību aktu interpretāciju, it īpaši balstoties uz noteiktiem ES primāro tiesību aktu jeb līgumu pamatprincipiem (*expansive interpretation of Community law*).⁶⁶⁴ Politikas veidošanu iespējams identificēt situācijās, kad ES Tiesa⁶⁶⁵ piedāvā attīstīt jaunas pieejas (*new avenues to be explored*) un mudina uz ES tiesību aktu izstrādi (*provoke Community legislative intervention*).⁶⁶⁶ Politikas veidošanā izpaužas tiesas kā politiska aktiera politiskā griba.

Otrkārt, **politikas ieviešana** jeb esošo tiesību normu kā kopēju lēmumu ieviešana (*implementation of common decisions*).⁶⁶⁷ Kā norāda Simons Hiks (*Simon Hix*, 2005), varas dalīšanas modelī konfliktu risināšana paredz likumu ieviešana

⁶⁶² Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance.*, pp.6.-7.

⁶⁶³ McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, p. 531.

⁶⁶⁴ Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*, p.73

⁶⁶⁵ Tiesāšanās situācijā kā daļā no kopēja politiskā procesa ES līmenī.

⁶⁶⁶ *Ibid.*, p. 82.

⁶⁶⁷ Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*, p.82.

(*enforcers of law*), proti, tiesu varas, neatkarību no likumdevēja.⁶⁶⁸ Šie priekšstati ir balstīti uz normatīvu pieņemumu pamata, ka varas dalīšana kā princips darbojas, pateicoties tieši tam, ka tiesneši ir neitrāli aktieri tādā izpratnē, ka tiesneši realizē spiedumu, kas balstīts uz likumu normām un faktiem, nevis savu gribu.⁶⁶⁹ Tiesas tādējādi nodrošina politikas ieviešanas juridisku kontrol⁶⁷⁰ jeb šauru ES ES tiesību aktu interpretāciju.

Kā norāda Čārlzs Kamerons (*Charles M. Cameron, 1993*), politikas veidošanu un politikas ieviešanu tiesvedības procesā ir iespējams īstenot noteiktos un specifiskos apstākļos, proti, situācijās, kad likumi un tiesību normas (*law*) nesniedz konkrētu strīda risinājumu un kad strīds starp divām pusēm beidzas tiesā.⁶⁷¹ Tādējādi ietekme uz politiku tiesvedības procesā tiešā veidā ir atkarīga nevis tikai no tiesas, bet no citu politisko aktieru, t.i., prāvnieku un to atbalstītāju, aktivitātes.⁶⁷² Savukārt, prāvnieku un to atbalstītāju aktivitāte ES Tiesā ir saistīta ar virkni institucionāli noteiktiem priekšnoteikumiem un ierobežojumiem.

ES Tiesas un citu politisko aktieru un to veidoto interešu grupu loma ES enerģētikas politikas veidošanā un ieviešanā, kā arī ES Tiesas kā institucionālā ietvara izmantošana interešu pārstāvniecības un tiesību aizsardzības nolūkos ES enerģētikas politikas kontekstā tiks analizēta turpmāk šā darba 4. nodaļā.

⁶⁶⁸ Ja likumdevējs var noteikt, vai ir bijis vai nav bijis likuma pārkāpums vai arī var ignorēt tiesas lēmumu, stimulē līgumslēdzējus ievērot likumu (sadarboties) samazinās. Varas dalīšana starp tiesu varu un likumdevēju ir likumu varas uzticamības nepieciešamais priekšnoteikums.

⁶⁶⁹ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, p.113.

⁶⁷⁰ Dimitrakopoulos, Dionyssi and Jeremy Richardson. *Implementing EU Policy.* In: *European Union. Power and policy making.* Ed. Jeremy Richardson. 2nd ed. London, New York: Routledge, 2001, p.344.

⁶⁷¹ Cameron, Charles M. *New Avenues for Modeling Judicial Politics.* Version 1.0, October 4, 1993, Department of Political Science, Columbia University, New York, Paper prepared for the Conference on the Political Economy of Public Law, W.Allen Wallis Institute of Political Economy, University of Rochester, Rochester, N.Y.14627-0158, October 15-16, 1993, p.17.

⁶⁷² Dimitrakopoulos, Dionyssi and Jeremy Richardson. *Implementing EU Policy.*, p.344.

4. NODAĻA. ES TIESAS JUDIKATŪRAS KONTENTANALĪZĒ IDENTIFICĒTĀ INTEREŠU PĀRSTĀVNICĪBAS IETEKME UZ ENERĢĒTIKAS POLITIKU

ES Tiesas judikatūras kontentanalīzes uzdevums ir izpētīt interešu pārstāvniecības ES Tiesā ietekmi uz ES enerģētikas politiku. Šajā sakarā aktuāls ir jautājums, vai un cik lielā mērā ES institūcijas, dalībvalstis, uzņēmumi un citi politiskie aktieri ir snieguši ieguldījumu kopējas ES enerģētikas politikas izveidē.

Šajā nodaļā darba autore demonstrēs ES Tiesas judikatūras kontentanalīzes rezultātus, kas iegūti, analizējot ES Tiesas spriedumus un rīkojumus ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās un jautājumos laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam. Darbā autore demonstrēs, kādas intereses un kādā veidā tās tiek pārstāvētas tiesvedības procesā, kādi politiskie aktieri darbojas šajā interešu pārstāvniecības institucionālajā ietvarā un kuru politisko aktieru intereses tiek apmierinātas.

Darba autore ES Tiesas darbu analizēs mijiedarbībā ar citām ES enerģētikas politikā ieinteresētajām pusēm – ES institūcijām, dalībvalstīm, komersantiem, kā arī indivīdiem un to kā politisko aktieru veidotajām grupām. ES Tiesas spriedumu un rīkojumu analīze sniedz pārskatu par konkrētām enerģētikas politikas jomām un pretrunīgām dažādu politisko aktieru interesēm, kas tiek pārstāvētas ES Tiesā. Īpaša uzmanība tiks pievērsta politisko aktieru uzvedības un ietekmes raksturojumam viņu centienos noteikt konkrētu interešu grupu pastāvēšanu vai to veidošanos tiesvedības procesā ar ES enerģētikas politikas saistītajās jomās.

Šīs sadaļas mērķis ir sniegt atbildes uz darba galveno problēmjautājumu, proti, kādu faktoru ietekmē un kāpēc tiesvedības procesā ES Tiesas un dažādu politisko aktieru mijiedarbības rezultātā rodas noteikta veida ietekme uz politiku rezultātiem (*policy outcome*) ES līmenī.

No darbā izvirzītajiem primārajiem pētnieciskajiem jautājumiem izrietošie sekundārie pētnieciskie jautājumi ir šādi:

- 1) *Kādas intereses dominē un kuras no interesēm ir pretējas dažādām ieinteresētajām pusēm ES enerģētikas politikas jomā?* Atbilde uz šo jautājumu tiek sniegta hipotēzes nr. 5 pārbaudē⁶⁷³;
- 2) *Kas un kādas intereses pārstāv un cenšas realizēt ES enerģētikas politikas jomā, kā institucionālo ietvaru izmantojot ES Tiesu?* Atbilde uz šo jautājumu tiek sniegta hipotēzes nr. 1, hipotēzes nr. 2., hipotēzes nr. 3. un hipotēzes nr. 4. pārbaudē⁶⁷⁴;
- 3) *Cik lielā mērā ES Tiesa apmierina prasītāju intereses un kuru prasītāju intereses tiek apmierinātas un kāpēc?* Atbilde uz šo jautājumu tiek sniegta hipotēzes nr. 1 un hipotēzes nr. 2. pārbaudē⁶⁷⁵;
- 4) *Kādas neformālas interešu grupas pastāv ES enerģētikas politikas gadījumā tiesvedības procesā?* Atbilde uz šo jautājumu tiek sniegta hipotēzes nr.5. pārbaudē⁶⁷⁶;
- 5) *Kāda ir ES Tiesā pārstāvēto interešu ietekme uz ES enerģētikas politiku?* Atbilde uz šo jautājumu tiek sniegta hipotēzes nr. 3, hipotēzes nr. 4 un hipotēzes nr. 5 pārbaudē⁶⁷⁷.

4.1. Hipotēzes un pētnieciskā stratēģija

Balstoties uz teorētiskajām atziņām un izmantojot Džarola Manheima (*Jarol B. Manheim, 2006*)⁶⁷⁸ izstrādāto pieeju konceptu operacionalizācijai, darba autore ir izstrādājusi sekojošu hipotēžu izvirzīšanas un pārbaudes pieeju.

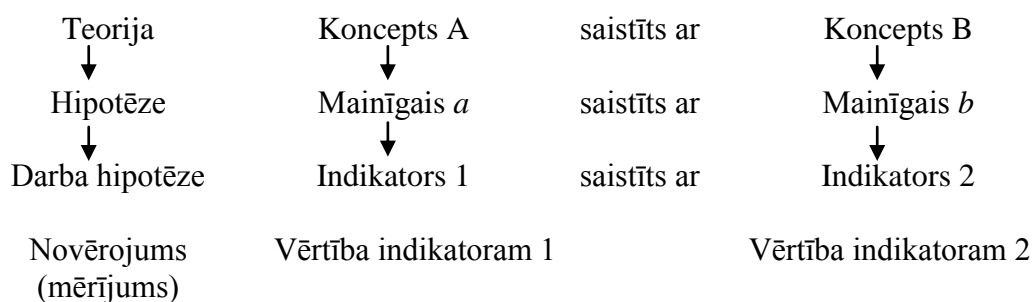
⁶⁷³ Skatīt 4.6. sadaļas 4.6.5. apakšpunktu: „Hipotēze Nr. 5. : Interešu grupu ES Tiesā ietekme ES enerģētikas politikā”.

⁶⁷⁴ Skatīt 4.6. sadaļas 4.6.1. apakšpunktu : „Hipotēze Nr. 1 : Politisko aktieru aktivitāte ES Tiesā un to ietekme”, 4.6.2. apakšpunktu : „Hipotēze Nr. 2 : Politisko aktieru atbalstītāji ES Tiesā un to ietekme”, 4.6.3. apakšpunktu : „Hipotēze Nr. 3. : ES Tiesa kā ES enerģētikas politikas veidotāja” un 4.6.4. apakšpunktu : „Hipotēze Nr. 4. : ES Tiesa kā ES enerģētikas politikas ieviesēja”.

⁶⁷⁵ Skatīt 4.6. sadaļas 4.6.1. apakšpunktu : „Hipotēze Nr. 1 : Politisko aktieru aktivitāte ES Tiesā un to ietekme”, 4.6.2. apakšpunktu : „Hipotēze Nr. 2 : Politisko aktieru atbalstītāji ES Tiesā un to ietekme”.

⁶⁷⁶ Skatīt 4.6. sadaļas 4.6.5. apakšpunktu: „Hipotēze Nr. 5. : Interešu grupu ES Tiesā ietekme ES enerģētikas politikā”.

⁶⁷⁷ Skatīt 4.6. sadaļas 4.6.3. apakšpunktu : „Hipotēze Nr. 3. : ES Tiesa kā ES enerģētikas politikas veidotāja”, 4.6.4. apakšpunktu : „Hipotēze Nr. 4. : ES Tiesa kā ES enerģētikas politikas ieviesēja” un 4.6.5. apakšpunktu: „Hipotēze Nr. 5. : Interešu grupu ES Tiesā ietekme ES enerģētikas politikā”.

Atkarīgais mainīgais: A, B
 Neatkarīgais mainīgais: indikatori un vērtība

Darbā centrālie koncepti ir "intereses" un „interesu grupa”, kuru darbība tiesvedības procesā tiek saprasta kā ES enerģētikas politiku (neatkarīgais mainīgais) ietekmējošie faktori (atkarīgie mainīgie). **Ietekme šā darba ietvaros tiek saprasta kā tiesvedības iznākums (*output*), kas ir vienāds ar tiesvedībā iesaistīto politisko aktieru identitātei jeb attieksmēm vai vajadzībām atbilstoša iznākuma (*output*) sasniegšanu un kas nodrošina kontroli pār politikas rezultātu (*policy outcome*) tiesas institucionālajā ietvarā.**

Indikators, uz kura pamata var spriest par atbilstoša rezultāta sasniegšanas pakāpi, ir uzskatāma gan aktivitāte, gan attieksmes jeb politiskās izvēles⁶⁷⁹. Politisko aktieru ietekme uz politikas rezultātiem (*policy outcome*) darbā tiek analizēta divos līmeņos: kā politikas veidošana un kā politikas ieviešana ES Tiesas institucionālajā interešu pārstāvniecības ietvarā⁶⁸⁰.

Lai pārbaudītu teorētiskos pieņēmumus un risinātu darba pamatproblēmu, autore izvirza sekojošus apgalvojumus un hipotēzes.

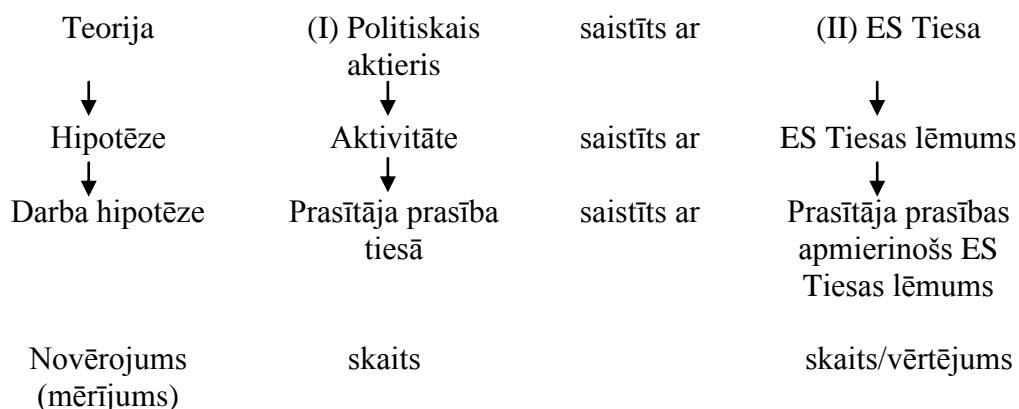
⁶⁷⁸ Manheim, Jarol B. et.al. *Empirical Political Analysis: Research Methods in Political Science*. 6th ed. Pearson Longman, 2006, p. 63.

⁶⁷⁹ Skatīt koncepta "ietekme" operacionalizācijas detalizētu skaidrojumu šā darba 2. nodaļas 2.3. sadaļā.

⁶⁸⁰ Skatīt ietekmes ES Tiesas institucionālajā ietvarā skaidrojumu šā darba 3.nodaļas 3.3. sadaļā

Apgalvojums: *ES Tiesas lēmumi ir saistīti ar politisko aktieru aktivitāti*. No apgalvojuma izrietošā hipotēze ir sekojoša:

Hipotēze nr.1: Jo lielāka politiskā aktiera (prasītāja tiesā) aktivitāte, jo lielākas iespējas, ka ES Tiesas lēmums būs labvēlīgs prasītājam.

Atkarīgais mainīgais: Aktivitāte un ES Tiesas lēmums
 Neatkarīgais mainīgais: prasība tiesā un tiesas lēmums, skaits un vērtējums

Indikators politiskā aktiera kā prasītāja tiesā aktivitātei ir iesniegtā prasība tiesā. Savukārt indikators, kas norāda uz to, ka ES Tiesas lēmums ir labvēlīgs prasītājam ir ES Tiesas lēmums, kas apmierina prasītāja iesniegto prasību. Lai pierādītu šo hipotēzi nepieciešams novērot un uzskaitīt, gan prasības tiesā, gan ES Tiesas spriedumus un vērtēt, cik lielā mērā ES Tiesas spriedumi apmierina prasītāja vai atbildētāja intereses.

Izvirzītā hipotēze ir uzskatāma par pierādītu, ja ir iespējams konstatēt kaut vai vienu iesniegtās prasītāja prasības apmierinošu ES Tiesas lēmumu sprieduma vai rīkojuma formā. Savukārt izvirzītā hipotēze ir uzskatāma par noraidītu, ja nav iespējams konstatēt kaut vai vienu iesniegtās prasītāja prasības apmierinošu ES Tiesas lēmumu sprieduma vai rīkojuma formā.

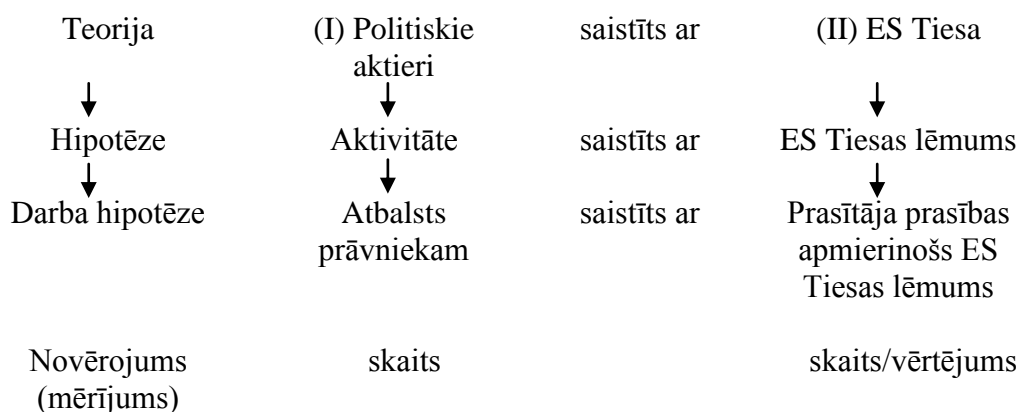
Kā norāda Pauls Valbeks (*Paul J. Wahlbeck, 1997*), prāvnieka ietekme uz politikas rezultātiem ir saistīta ar trešo pušu iesaisti tiesāšanās procesā.⁶⁸¹ Tādējādi var sagaidīt, ka prāvniekam, kuram pievienojas kāds atbalstītājs vai atbalstītāji, būs

⁶⁸¹ Wahlbeck, Paul J. The Life of the Law: Judicial Politics and Legal Change. *The Journal of Politics*. 1997, vol. 59, no. 3, p.784; Hansford, Thomas. The Dynamics of Interest Representation at the U.S. Supreme Court., pp.1-3.

lielākas iespējas panākt vēlamu rezultātu tiesas lēmuma formā, nekā prāvníekam (pusei), kam nav atbalstītāja vai atbalstītāju.⁶⁸² Šādā izpratnē trešo pušu iesaiste tiesāšanās procesā uzskatāma par politisko vidi, kuras ietvaros veicams tiesas spriedums.

Līdz ar to darba autore izvirza šādu apgalvojumu: *Tiesas lēmumi ir saistīti ar politisko vidi, kurā veikts spriedums.* No apgalvojuma izrietošā hipotēze ir šāda:

Hipotēze nr. 2: Jo lielāks politiskā aktiera (prasītāja vai atbildētāja tiesā) atbalstītāju skaits, jo lielāka iespēja, ka ES Tiesas lēmums būs labvēlīgs tam prasītājam vai atbildētājam, kuram tiesvedības procesā ir lielāks atbalstītāju skaits.

Atkarīgais mainīgais: Aktivitāte un ES Tiesas lēmums

Neatkarīgais mainīgais: atbalsts prāvníekam un tiesas lēmums, skaits un vērtējums

Indikators politisko aktieru aktivitātei (trešo pušu) ir to paustais atbalsts noteiktam politiskajam aktierim kā prāvníekam (prasītājam vai atbildētājam). Savukārt indikators, kas norāda uz to, ka ES Tiesas lēmums ir labvēlīgs noteiktam politiskajam aktierim kā prāvníekam (prasītājam vai atbildētājam) ir ES Tiesas lēmums, kas apmierina prasītāja iesniegto prasību. Lai pierādītu šo hipotēzi nepieciešams novērot un uzskaitīt dažādu politisko aktieru (trešo pušu) izteikto atbalstu prāvníekiem un ES Tiesas spriedumus un vērtēt, cik lielā mērā ES Tiesas spriedumi apmierina prasītāja vai atbildētāja intereses.

⁶⁸² Wahlbeck, Paul J. The Life of the Law: Judicial Politics and Legal Change., p.784.

Izvirzītā hipotēze ir uzskatāma par pierādītu, ja tādā situācijā, kad ir pausts trešās puses atbalsts prāvniekam (prasītājam vai atbildētājam), ir iespējams konstatēt kaut vai vienu iesniegtās prasītāja prasības apmierinošu ES Tiesas lēmumu sprieduma vai rīkojuma formā. Savukārt, izvirzītā hipotēze ir uzskatāma par noraidītu, ja, situācijā, kad ir pausts trešās puses atbalsts noteiktam prāvniekam (prasītājam vai atbildētājam), nav iespējams konstatēt kaut vai vienu iesniegtās prasītāja prasības apmierinošu ES Tiesas lēmumu sprieduma vai rīkojuma formā.

Hipotēzes nr. 1 un hipotēzes nr. 2 formulējumā politiskā aktiera (prasītāja vai atbildētāja tiesā, vai atbalstītāju) ietekme ir vienāda ar aktivitāti tiesā un tiek pieņemts, ka tiesa un tiesneši ir neitrāli, objektīvi un zināmā mērā arī pasīvi. Tiesnešu un tiesas dienaskārtību veido nevis paši tiesneši, bet gan indivīdi, grupas vai tos pārstāvošie juristi, kas atsaucas uz tiesībām (tās izmantot) un tiecas rast konfliktu autoritatīvu risinājumu.⁶⁸³ Attiecīgi tiesas un tiesneši vienīgi reaģē uz tiem jautājumiem, kurus iniciē paši prāvníeki,⁶⁸⁴ un reti kad iestājas pret pastāvošo lietu kārtību. Ārpus tiesas esošie faktori, kā tiesāšanās intensitāte (prāvnieku aktivitāte), nevis pašas tiesas izvēles un attieksmes, tiek uzskatīti par izmaiņu noteicošo indikatoru un virzītājspēju.⁶⁸⁵ Ietekme hipotēzes formulējumā saprotama kā prasītājam vai atbildētājam tiesā labvēlīgs tiesas spriedums, bet hipotēzes nr. 2 formulējumā ietekme ir arī „kontrolē pār rezultātiem”, kas sasniedzama politisko aktieru sadarbībā.

Tomēr minētos pieņēmumus, kas ir balstīti uz noteiktu pētījumu rezultātā iegūtiem secinājumiem un atbilst „tiesību mobilizācijas” pieejai (*legal mobilization*), apšaubā virkne citu salīdzināmās politikas pētīnieku. Ir attīstīta savā ziņā alternatīva pieeja, kas literatūrā tiek apzīmēta ar jēdzienu „tiesu politika” (*judicial politics*) un kas skaidro tiesnešu un tiesas ietekmi uz politikas rezultātiem. Tādēļ ES Tiesas uzvedības skaidrojumam izvirzāma trešā un ceturtnā hipotēze, kas balstītas uz diviem atšķirīgiem pieņēmumiem par tiesas darbu: viens ir pieņēmums, ka tiesa tiecas veidot politiku, un otrs pieņēmums ir pieņēmums, ka tiesa to nedara jeb nodarbojas ar politikas ieviešanas juridisku kontroli. Abi pieņēmumi empīriski nav savstarpēji izslēdzoši, bet gan konceptuāli atšķirīgi definējami tiesas uzvedības aspekti, kas ir

⁶⁸³ Kessler, Mark. Legal Mobilization for Social Reform: Power and the Politics of Agenda Setting. *Law & Society Review*. 1990, vol. 24, no. 1, p.126.

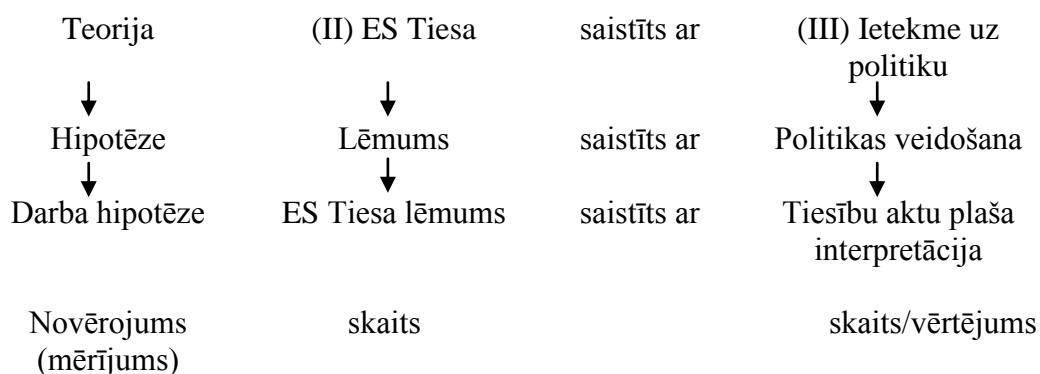
⁶⁸⁴ Ibid.

⁶⁸⁵ McCann, Michael W. Interests, Ideas, and Institutions in Comparative Analysis of Judicial Power., p.837.

analizējami divos dažādos līmeņos saskaņā ar darba pētījuma lauka definējumu⁶⁸⁶ un politisko aktieru ietekmes uz politiku ES Tiesas institucionālajā ietvarā definējumu – kā politikas veidošana un kā politikas ieviešana⁶⁸⁷. Darba autore pieņem, ka tiesas uzvedībā ir vienlīdz lielas iespējas konstatēt gan vienas, gan otras uzvedības iezīmes, kā arī iespējams konstatēt vienlaicīgi abas uzvedības iezīmes.

Tādējādi darba autore izvirza divus apgalvojumus: *ES tiesa veido ES enerģētikas politiku. ES tiesa nodrošina ES politikas ieviešanas juridisku kontroli.* No konceptuāli atšķirīgajiem apgalvojumiem izriet divas atšķirīgas hipotēzes.

Hipotēze nr. 3: Jo vairāk ES Tiesa veic plašu ES tiesību aktu interpretācija, jo lielāka ir tās ietekme uz ES enerģētikas politikas veidošanu.

Atkarīgais mainīgais: lēmums un politikas veidošana
 Neatkarīgais mainīgais: tiesību aktu plaša interpretācija un tiesas lēmums, skaits un vērtējums

Indikators tam, ka ES Tiesa veido politiku, ir tie ES Tiesas lēmumi, kuros tā veic tiesību aktu plašu interpretāciju. Lai pierādītu šo hipotēzi nepieciešams novērot un uzskaitīt visus ES Tiesas lēmumus un izvērtēt, vai un cik mērā ES Tiesas spriedumos tiek veikta plaša ES tiesību aktu interpretācija. Plašu ES tiesību aktu interpretāciju iespējams identificēt situācijās, kad ES Tiesa piedāvā attīstīt jaunas pieejas (*new avenues to be explored*) un mudina uz ES tiesību aktu izstrādi (*provoke*

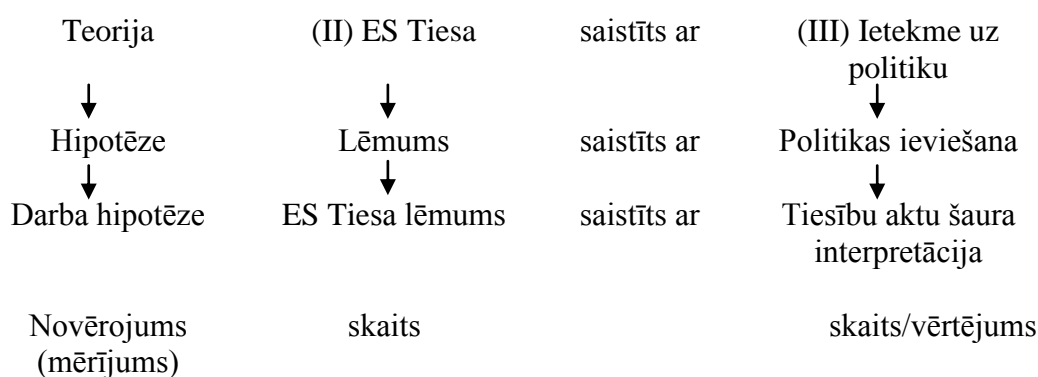
⁶⁸⁶ Pētījuma lauks ir definēts šā darba Ievada daļas 7.sadaļā.

⁶⁸⁷ Pētījuma analīzes līmenī ir definēti šā darba 3.nodaļas 3.3. sadaļā.

Community legislative intervention), īpaši balstoties uz noteikumiem ES primāro tiesību aktu jeb līgumu pamatprincipiem (*expansive interpretation of Community law*)⁶⁸⁸.

Izvirzītā hipotēze ir uzskatāma par pierādītu, ja ir iespējams konstatēt kaut vai vienu ES Tiesas lēmumu, kurā tā veica plašu ES tiesību aktu interpretāciju. Savukārt, izvirzītā hipotēze ir uzskatāma par noraidītu, ja nav iespējams konstatēt kaut vai vienu ES Tiesas lēmumu, kurā tā veica plašu ES tiesību aktu interpretāciju.

Hipotēze nr. 4: Jo vairāk ES Tiesa veic spriedumus uz pastāvošos tiesību aktu pamata, jo lielāka ir tās ietekme uz ES enerģētikas politikas ieviešanu.

Atkarīgais mainīgais: lēmums un politikas ieviešana
 Neatkarīgais mainīgais: tiesību aktu šaura interpretācija un tiesas lēmums, skaits un vērtējums

Indikators tam, ka ES Tiesa nodarbojas ar politikas ieviešanu, ir tie ES Tiesas lēmumi, kuros tā veic šauru ES tiesību aktu interpretāciju. Lai pierādītu šo hipotēzi nepieciešams novērot un uzskaitīt visus ES Tiesas lēmumus un izvērtēt, vai un cik mērā ES Tiesa veic šauru ES Tiesību aktu interpretāciju un vai tā nodarbojas ar politikas ieviešanu un tās juridisku kontroli.⁶⁸⁹ Šauru ES tiesību aktu interpretāciju

⁶⁸⁸ Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*, pp.73, 83.

⁶⁸⁹ Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*, p.73; Dimitrakopoulos, Dionyssi and Jeremy Richardson. *Implementing EU Policy.* In: *European Union. Power and policy making.* Ed. Jeremy Richardson. 2nd ed. London, New York: Routledge, 2001, p.344.

iespējams identificēt situācijās, kad tiesneši realizē spiedumu, kas balstīts uz likumu normām un faktiem.⁶⁹⁰

Izvirzītā hipotēze ir uzskatāma par pierādītu, ja ir iespējams konstatēt kaut vai vienu ES Tiesas lēmumu, kurā tā veic šauru ES tiesību aktu interpretāciju. Savukārt, izvirzītā hipotēze ir uzskatāma par noraidītu, ja nav iespējams konstatēt kaut vai vienu ES Tiesas lēmumu, kurā tā veic šauru ES tiesību aktu interpretāciju.

Hipotēzes nr. 1, nr. 2 un nr. 3 sniedz atbildes uz jautājumu par politisko aktieru ietekmi tiesvedības procesā, bet neraksturo šo aktieru ietekmi uz politikas rezultātiem. Savukārt hipotēze nr. 4 raksturo tiesas uzvedību un sniedz priekšstatu par tās ietekmi uz politikas rezultātiem, bet nesniedz atbildes uz jautājumu: kāda ir tiesas mijiedarbības ar citiem politiskajiem aktieriem rezultāts un, izrietoši no tā, – kāda veida interešu grupas veidojas ES enerģētikas politikas gadījumā? Visas hipotēzes, izņemot hipotēzi nr. 3, neko nepasaka par politisko aktieru sadarbību, ko var uzskatīt par parametru, kas nosaka ietekmi uz politiku kā „kontroli pār rezultātiem” un par noteiktu interešu grupu (interesu grupas plašā nozīmē šā darba ietvaros⁶⁹¹) darbības vai izveides uz kopīgu attieksmju pamata indikatoru. Tāpat minētās hipotēzes, izņemot hipotēzi nr. 4, nesniedz atbildi uz jautājumu: kāda tieši ir citu politisko aktieru, izņemot ES Tiesas, ietekme uz politikas attīstību?

Lai konstatētu politisko aktieru un to veidoto interešu grupu ietekmi uz politikas rezultātiem, ir nepieciešams identificēt noteiktas attieksmes pret noteiktu politiku, tātad arī neformālas interešu grupas jeb interešu grupas plašā nozīmē šā darba ietvaros. Par tiesas ietekmes uz politikas rezultātiem indikatoru kalpo politisko aktieru politiskās izvēles jeb attieksmes un tiesas atbalsts vai tās trūkums politisko aktieru politiskajām izvēlēm jeb attieksmēm. Saskaņā ar šā darba pētījuma lauka definējumu⁶⁹² un politisko aktieru ietekmes uz politiku ES Tiesas institucionālajā ietvarā definējumu⁶⁹³, ietekme uz politiku ir analizējama divos dažādos līmeņos, pirmkārt, kā politikas veidošana un, otrkārt, kā politikas ieviešana.

⁶⁹⁰ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, p.113; Dimitrakopoulos, Dionyssis and Jeremy Richardson. Implementing EU Policy. In: *European Union. Power and policy making.* Ed. Jeremy Richardson. 2nd ed. London, New York: Routledge, 2001, p.344.

⁶⁹¹ Jēdziena „interesu grupas” plašā nozīmē definēta šā darba 1. nodaļas, 1.4. sadaļā.

⁶⁹² Pētījuma lauks ir definēts šā darba Ievada daļas 7.sadaļā.

⁶⁹³ Pētījuma analīzes līmenī ir definēti šā darba 3.nodaļas 3.3. sadaļā.

Pamatojoties uz pētnieciskajiem pieņēmumiem⁶⁹⁴, ES enerģētikas politikas veidošana ES līmenī un ieviešana dalībvalstu līmenī tiesvedības procesā nozīmē, ka tiek attīstīta kopēja ES enerģētikas politika, sekmējot tālāku ES integrāciju. Saskaņā ar līdzšinējo tiesvedības praksi dažādās ES politikas jomās teorētiski ir iespējams, ka tiesvedības procesā netiek sekmēta politikas veidošana ES līmenī un/vai pastāvošās politikas ieviešana dalībvalstu līmenī. Definējot ietekmi kā „kontroli pār rezultātiem”, kas panākama politisko aktieru sadarbībā, viena vai otra veida ietekme uz ES enerģētikas politiku ir iespējama vienīgi visu politisko aktieru kā prāvnieku un to atbalstītāju, tā arī pašas tiesas kā politiskā aktiera mijiedarbības rezultātā. Šādas mijiedarbības rezultātā noteikta veida politisko aktieru attieksmes pret ES enerģētikas politiku veido neformālās interešu grupas, kas iestājas par vai pret noteiktām izmaiņām ES enerģētikas politikā un tādējādi arī tiesvedības rezultātā ietekmē ES enerģētikas politikas attīstību.

Pieņemot, ka tiesvedības procesā saduras pretējas intereses un uz šo pieņēmumu attiecinot divus ietekmes uz politiku analīzes līmeņus (politikas veidošana un politikas ieviešana) un darbā izmantotās teorētiskās pieejas (tiesību mobilizācija un tiesu politika), kā arī vispārinot empīriskos pētījumus, kas veikti, analizējot ES naftas tirgus⁶⁹⁵ un elektroenerģijas tirgus liberalizāciju⁶⁹⁶, darba autore formulē sekojošu apgalvojumu: *tiesvedības process uzrāda divu pretēju interešu grupu sadursmi – viena interešu grupa, kuras interesēs ir sekmēt tālāku ES integrācija enerģētikas politikas jomā, un otra interešu grupa, kuras interesēs ir kavēt tālāku ES integrāciju ES enerģētikas politikas jomā.*

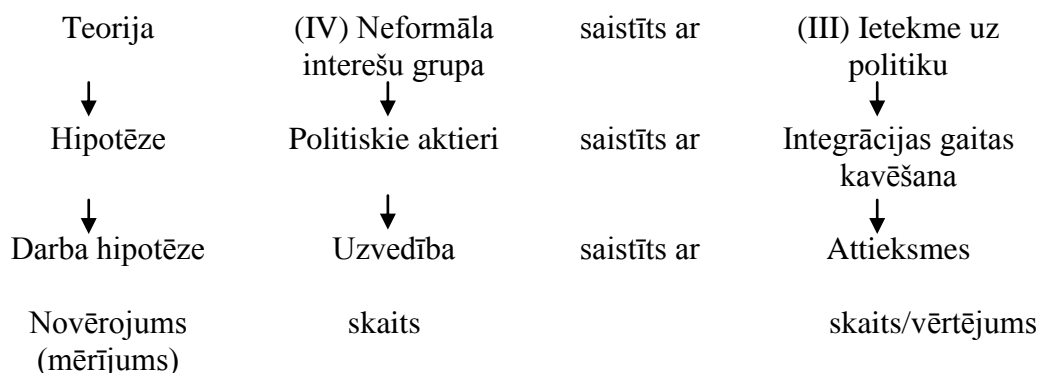
⁶⁹⁴ Galvenie pētnieciskie pieņēmumi apskatīti šā darba Ievada daļas 1.3. sadaļā.

⁶⁹⁵ Andersen, Svein S. Energy Policy: Interest interaction and supranational authority., pp.106-123.

⁶⁹⁶ Conant, Lisa. *Justice Contained. Law and Politics in the European Union.*

No šī apgalvojuma izrietošā hipotēze ir sekojoša:

Hipotēze nr.5. Pārsvaru tiesvedības procesā gūst tā interešu grupa, kuras interesēs ir kavēt tālāku ES integrāciju ES enerģētikas politikas jomā.

Atkarīgais mainīgais: politiskie aktieri un integrācijas gaitas kavēšana
Neatkarīgais mainīgais: aktivitāte un attieksmes, skaits un vērtējums

Indikators tam, lai noteiktu tādu neformālu interešu grupu pastāvēšanu, kuras interesēs ir kavēt ES integrācijas gaitu ES enerģētikas politikas gadījumā, ir tādas politisko aktieru uzvedības epizodes, kurās ir konstatējamas attieksmes, kas vērstas uz ES integrācijas kavēšanu. Lai pierādītu šo hipotēzi nepieciešams novērot un uzskaitīt, un izvērtēt tādas epizodes politisko aktieru uzvedībā, kas, pirmkārt vērstas uz ES integrācijas kavēšanu un, otrkārt, kas vērstas uz ES integrācijas sekmēšanu. ES integrācijas kavēšanu iespējams identificēt tādās situācijās, kad politisko aktieru uzvedība liecina par vēlmi atturēties no jaunu tiesību normu ES līmenī radīšanas jeb vēlmi atturēties veidot politiku uz plašas ES tiesību aktu interpretācijas bāzes un situācijās, kad politiskie aktieri atbalsta pastāvošo ES tiesību aktu kavētu vai neatbilstošu ieviešanu dalībvalstu tiesību aktos. ES integrācijas sekmēšanu iespējams identificēt tādās situācijās, kad politisko aktieru uzvedība liecina par atbalstu jaunu tiesību normu ES līmenī radīšanai jeb atbalstu veidot politiku uz plašas ES tiesību aktu interpretācijas bāzes un situācijās, kad politiskie aktieri atbalsta pastāvošo ES tiesību aktu jeb pastāvošās ES politikas ieviešanu dalībvalstu tiesību aktos.

Izvirzītā hipotēze ir uzskatāma par pierādītu, ja ir iespējams konstatēt kaut vai vienas neformālas interešu grupas pastāvēšanu, kuras uzvedībā ir konstatējamas tādas politisko aktieru attieksmes, kas atbalsta atturēšanos veidot politiku uz plašas ES tiesību aktu interpretācijas bāzes un pastāvošo ES tiesību aktu kavētu vai neatbilstošu ieviešanu dalībvalstu tiesību aktos. Turklāt epizodēm, kurās konstatētas šādas

neformālas interešu grupas, kuras veidojas uz kopēju attieksmju pamata, jābūt lielākā skaitā kā epizodēm, kurās iespējams konstatēt tādas politisko aktieru attieksmes, kas atbalsta politikas veidošanu uz plašas ES tiesību aktu interpretācijas bāzes un pastāvošo ES tiesību aktu ieviešanu dalībvalstu tiesību aktos.

Izvirzītā hipotēze ir uzskatāma par noraidītu, ja ir iespējams konstatēt kaut vai vienas neformālas interešu grupas pastāvēšanu, kuras uzvedībā ir konstatējamas tādas politisko aktieru attieksmes, kas atbalsta politikas veidošanu uz plašas ES tiesību aktu interpretācijas bāzes un pastāvošo ES tiesību aktu ieviešanu dalībvalstu tiesību aktos. Turklāt epizodēm, kurās konstatētas šādas neformālas interešu grupas, kuras veidojas uz kopēju attieksmju pamata, jābūt lielākā skaitā kā epizodēm, kurās iespējams konstatēt tādas politisko aktieru attieksmes, kas atturas atbalstīt politikas veidošanu uz plašas ES tiesību aktu interpretācijas bāzes un atbalsta pastāvošo ES tiesību aktu kavētu vai neatbilstošu ieviešanu dalībvalstu tiesību aktos.

Operacionalizējot darbā izvirzīto 5.hipotēzes, autore ir izstrādājusi salīdzinošu tabulu, kas ļauj noteikt dažādu politisko aktieru⁶⁹⁷ ietekmi uz ES enerģētikas politikas attīstību tās dažādos analīzes līmeņos, nosakot neformālu attieksmju interešu grupu pastāvēšanu.⁶⁹⁸

4.2. Pētījuma metodoloģija

Darba **galvenā pētnieciskā metode** ir dokumentu – ES Tiesas materiālu (spriedumu un rīkojumu) – analīze un izmantotā analīzes tehnika ir šo dokumentu kontentanalīze. Kopējais kontentanalīzē iekļauto analizējamo vienību skaits 20 gadu laikā veido **sešdesmit sešus (66) gadījumus**⁶⁹⁹ kā prasības piecdesmit astoņās (58) lietās⁷⁰⁰, kas tika analizēti sešdesmit trīs (63) ES Tiesas materiālos (spriedumi un rīkojumi)⁷⁰¹ laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam.⁷⁰²

⁶⁹⁷ Klasifikācijas pamatojumu skatīt darba 1. nodaļas 1.4.2. sadaļā.

⁶⁹⁸ Skatīt pielikumu nr.2, tabula 6. Neformālas politisko aktieru kā attieksmju interešu grupu ietekmes uz ES enerģētikas politiku salīdzinošie parametri.

⁶⁹⁹ Gadījumi uzrāda noteiktus politiskos aktierus, to aktivitāti un intereses un ES Tiesā skatītās šo politisko aktieru iesniegtās prasības.

⁷⁰⁰ Vienā lieta var skart vairākus gadījumus, tādejādi arī atteikties uz vairākām situācijām, kas uzrāda politisko aktieru aktivitāti un intereses.

⁷⁰¹ Viens spriedums un rīkojums var attiekties uz vienu gadījumu (viena lieta) vai uz vairākiem gadījumiem (apvienotās lietas) vienlaikus.

Laika posma izvēle, papildus jau ievada 2. sadaļā minētajai tēmas sociālajai un zinātniskajai aktualitātei, ir pamatota ar virkni papildu apsvērumiem. Pirmkārt, 1988. gadā tika izveidota Eiropas Kopienas Pirmās instances tiesa⁷⁰³ (kopš Lisabonas līguma stāšanās spēkā – Vispārējā tiesa), pamatojoties uz 1986. gada Vienotajā Eiropas aktā veiktajiem grozījumiem Eiropas Kopienas līgumos, kas iekļāva Eiropas Kopienas dibināšanas līguma (EKL) 225. pantu (bij. 168.a. pants) un citu Eiropas Kopienas līgumos iekļautos analogus pantus.⁷⁰⁴ Vispārējās tiesas kompetencē ir arī indivīdu celtās prasības,⁷⁰⁵ kas līdz ar 1993. gadā un 1994. gadā paplašināto jurisdikciju paredzēja arī fiziskām un juridiskām personām tiesības iesniegt prasību tiesas prasības veidā (*direct action*),⁷⁰⁶ kas ir uzskatāms par būtisku faktoru interešu pārstāvniecības iespēju paplašināšanas nozīmē. Otrkārt, laika posms no 1987. gada līdz 1992. gadam, līdz ar Vienotā Eiropas akta stāšanos spēkā 1987. gada jūlijā, ir vienota ES tirgus izveides procesa uzsākšana, kuru pavadīja arī apjomīga likumdošana programma, ko raksturo virknes direktīvu un regulu pieņemšana.⁷⁰⁷ Divdesmit gadu ES Tiesas darba periods un iegūtie empīriskie dati ir pietiekoši, lai sniegtu pārskatu par konkrētām enerģētikas politikas jomām un interesēm, kas ir bijis strīdus objekts dažādām ES enerģētikas politikā ieinteresētajām pusēm.

Kontentanalīzes analīzes vienība ir ES Tiesas spriedums vai rīkojums, savukārt pētījuma objekts ir arī attiecīgā ES Tiesas sprieduma vai rīkojuma kontekstā paustā ieinteresēto pušu argumentācija un pamatojums, kuru detalizēts izklāsts atrodams citos ES Tiesas materiālos, kā, piemēram, prasības pieteikumā. Kā informācijas un datu ieguves avots tika izmantota ES Tiesas materiālu datu bāze tās interneta vietnē www.curia.eu ar ES Tiesu praksi no 1997. gada un Eiropas Kopienas (ES) tiesību aktu un citu dokumentu datu bāze internetā EUR-Lex www.eur-lex.europa.eu, kas nodrošina piekļuvi ES Tiesas judikatūrai pirms 1997. gada.

⁷⁰² Analizētos ES Tiesas spriedumus skatīt bibliogrāfijas saraksta sadaļā „ES Tiesas judikatūra. Kontentanalīzes materiāli.”.

⁷⁰³ Arnall, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p.25.

⁷⁰⁴ Blūzma, Valdis et.al. (ed.). *Eiropas tiesības* (European Law), 158.lpp.

⁷⁰⁵ Tiesa. Apraksts. Avots: CURIA.

http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_9089/?hlText=pirm%C4%81s+instances+tiesa, pēdējo reizi aplūkots 19/04/2010.

⁷⁰⁶ Arnall, Anthony. *The European Union and its Court of Justice.*, p.26.

⁷⁰⁷ Vienotais tirgus. Avots: EUROPA, ES tsumā, 12 jautājumi par Eiropu, 6. Jautājums, http://europa.eu/abc/12lessons/lesson_6/index_lv.htm, pēdējo reizi aplūkots 19/04/2010; Favarel-Dapas et Brigitte et Quintin, Odile. *L'Europe sociale.*, p.20.

Saistībā ar pētījuma metodes un analīzes tehnikas – dokumentu kontentanalīzes – izvēli, darba autore piedāvā uz jautājumu par interešu pārstāvniecību un ES enerģētikas politiku skatīties, izmantojot politiskā plurālisma pieeju. Kontentanalīzes kā analīzes tehnikas izvēle empīriskā pētījuma veikšanai ir balstīta uz politiskā plurālisma analītisko paradigmu, proti, pozitīvisma, metodoloģiskā individuālisma un biheiviorisma pamatiem.

Izmantojot kontentanalīzi, pētniece analizē sociālo artefaktu⁷⁰⁸ veidu, kas visbiežāk ir rakstisks dokuments.⁷⁰⁹ Kontentanalīze pieder pie t.s. neuzbāzīgās (*unobtrusive*) pētniecības metožu kopuma, kuros pētnieks reti spēj ietekmēt pētījuma objektu vai subjekta uzvedību. Tādējādi kontentanalīze ir arī t.s. nereaktīvā (*non-reactive*) metode, ko var uzskatīt par vienu no šīs metodes būtiskākajām priekšrocībām.⁷¹⁰

Kontentanalīze ir pētāmā materiāla kodēšanas jeb klasificēšanas forma un darbība atbilstoši kādam konceptuālam ietvaram.⁷¹¹ Vispārīgi kodēšana tiek attiecināta uz uzvedības vai elementu kategorizēšanu ierobežota skaita kategoriju ietvaros, un tā tiek izmantota gan kvantitatīvajā, gan kvalitatīvajā datu analīzē. Tieši izmantojot kontentanalīzi, kodēšana tiek attiecināta uz dokumentiem, kas tiek radīti citiem nolūkiem nekā izpētei. Kontentanalīzes veikšanas rezultātā šie dokumenti var tikt izmantoti izpētes vajadzībām.⁷¹² Savā ziņā kontentanalīze nav izpētes metode tādā izpratnē kā datu ģenerēšanas veids, bet gan drīzāk pieeja dokumentu un tekstu analīzei. Tomēr parasti kontentanalīze tās atšķirīgās pieejas analīzei dēļ tiek uzskatīta par metodi.⁷¹³

Kodēšana kontentanalīzē iekļauj konceptualizāciju un operacionalizāciju, kas ietver gan teorētiskus apsvērumus, gan empīriskus novērojumus, – pētniekam ir jāpārskata izmantotais konceptuālais ietvars un jāizstrādā specifiska novērojumu

⁷⁰⁸ “Artefakti [angļu *artifact* < lat. *Arte* mākslīgi + *factum* padarītais] – *biol.* dzīvajiem audiem neraksturīgi veidojumi, kas rodas kādas iedarbības vai apstrādes gaitā; cilvēka darinājums” (*Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un termini*, 79.lpp.).

⁷⁰⁹ Babbie, Earl. and Nagennar, C. *The practice of social research*. Belmont (CA): Wadsworth Publishing Company. 6th ed. 1992, p. 312.

⁷¹⁰ Babbie, Earl. and Nagennar, C. *The practice of social research.*, pp.312, 328; Sullivan, Thomas J. *Methods of Social Research*. Fort Worth [etc.]: Harcourt College Publishers, 2001, pp. 287, 296; Bryman, Alan. *Social Research Methods*. 2nd ed. Oxford [etc.]: Oxford University Press, 2004, p.196.

⁷¹¹ Babbie, Earl. and Nagennar, C. *The practice of social research.*, p.317; Sullivan, Thomas J. *Methods of Social Research.*, p.296.

⁷¹² Sullivan, Thomas J. *Methods of Social Research.*, p.296.

⁷¹³ Bryman, Alan. *Social Research Methods.*, p.181.

metode, kas tiktu attiecināta uz izvēlēto konceptuālo ietvaru. Tādējādi kontentanalīze ietver sevī gan induktīvo, gan deduktīvo pieeju.⁷¹⁴ Situācijā, kad pētījuma gaitā tiek pārbaudītas teorētiskās nostādnes, teorijas sniedz priekšstatu par konceptu empīriskiem indikatoriem. Savukārt, uzsākot empīriskus novērojumus, pētniekam ir jāspēj iegūt vispārināmus principus, kas attiecināmi uz empīriskiem novērojumiem, un tos jāspēj piemērot citiem empīriskiem novērojumiem.⁷¹⁵

Saskaņā ar Krippendorfa (*Krippendorff*, 1980), *Roberts*a (Roberts, 1997) un *Vēbera* (Weber, 1990) definēto, kontentanalīze pārveido dokumenta simbolisko nozīmi no kvalitatīvas nesistemātiskas formas kvantitatīvā sistemātiskā formā. Kvantificējot dokumenta saturu, pētnieks tiecas no tā izdibināt dokumenta precīzo nozīmi⁷¹⁶, kas ir nepieciešama pētījuma veikšanai. Arī *Berelsons* (*Berelson*, 1952) un *Holsti* (*Holsti*, 1969) runā par kontentanalīzi kā objektīvu un sistemātisku izpētes tehniku.⁷¹⁷

Darbā tiks izmantota t.s. manifestētā jeb demonstrētā kodēšana (*manifest coding*), kas kodē objektīvas parādības jeb ārēji redzamu, uztveramu dokumenta saturu.⁷¹⁸ Manifestētās jeb demonstrētās kodēšanas (*manifest coding*) priekšrocība ir iegūto datu drošums (*reliability*), jo pētnieks var demonstrēt skaidri uzskatāmu sistēmu, pēc kuras pētāmais objekts ir ticis mērīts.⁷¹⁹ Tādējādi šī metode jeb tehnika tiek uzskatīta par transparentu, kas ir arī viena no tās priekšrocībām.⁷²⁰ Faktiski datu drošums (*reliability*) ir saistīts ar pētnieka spēju konsekventi pielietot vienas un tās pašas mērvienības, t. i., izveidoto kodēšanas sistēmu. Jo vienkāršāka un objektīvāka ir kodēšanas sistēma, kā tas ir t. s. manifestētās jeb demonstrētās kodēšanas (*manifest coding*) gadījumā, jo iegūto datu drošums (*reliability*) būs lielāks. Toties vāji definētas kategorijas – tādas, kuras prasa būtisku interpretāciju, kā tas ir t. s. latentās jeb apslēptās kodēšanas (*latent coding*) gadījumā, samazinās iegūto datu drošumu, jo rada lielāku nevienprātību par to iespējamo interpretāciju.⁷²¹

⁷¹⁴ Babbie, Earl. and Nagennar, C. *The practice of social research.*, pp.317, 319; Sullivan, Thomas J. *Methods of Social Research.*, p.318.

⁷¹⁵ Babbie, Earl. and Nagennar, C. *The practice of social research.*, p.319.

⁷¹⁶ Sullivan, Thomas J. *Methods of Social Research.*, p.296.

⁷¹⁷ Bryman, Alan. *Social Research Methods.*, p.182

⁷¹⁸ Sullivan, Thomas J. *Methods of Social Research.*, p.299; Babbie, Earl. and Nagennar, C. *The practice of social research.*, p.318

⁷¹⁹ Babbie, Earl. and Nagennar, C. *The practice of social research.*, p.318;

⁷²⁰ Bryman, Alan. *Social Research Methods.*, p.195.

⁷²¹ Sullivan, Thomas J. *Methods of Social Research.*, p.302.

Tai pašā laikā ir jāņem vērā arī tas, ka pilnībā izvairīties no zināmas interpretācijas pakāpes, kas nepieciešama pētniekam, veicot teksta kodēšanu, nav iespējams, un tas tiek uzskatīts par vienu no šīs metodes ierobežojumiem.⁷²² Manifestētajai jeb demonstrētajai kodēšanai (*manifest coding*) ir zināmi trūkumi arī attiecībā uz iegūto datu ticamību jeb validitāti (*validity*).⁷²³ Ar datu ticamību jeb validitāti (*validity*) kontentanalīzē saprot tādu kategoriju sistēmas izveidi, kā rezultātā tiek iegūti jēgpilni indikatori.⁷²⁴ Tās trūkums ir tāds, ka objektīvi jeb ārēji uztveramam dokumenta saturam var būt vairākas un dziļāk izprotamas nozīmes nekā vienīgi novērojamo vienību skaits, kuru uzskaita pētnieks.⁷²⁵

Attiecībā uz mērvienības līmeni darbā tiks izmantota šāda vērtēšanas sistēma: vērtējamā elementa (kategorijas) esamība un tā biežums⁷²⁶ ES Tiesas spriedumos tas būtu: uzsvāru liek uz tēmu nozīmīgu aktieru un dispozīciju⁷²⁷ noteiktas rīcības un attieksmes izpratnē, nevis paša teksta analīzi.⁷²⁸

Tādējādi kontentanalīzes spēks ir tās salīdzinošā objektivitāte, kur pēc konkrētām pazīmēm iespējams salīdzināt lielu daudzumu teksta, konstatējot attīstības tendences, salīdzināt pētāmo parādību biežumu un savstarpējo saistību arī laika ietvarā. Tieši spēja pētīt procesus, izmantojot kontentanalīzi ilgākā laika posmā jeb veikt t. s. longitudinālos pētījumus, tiek uzskatīta par vienu no šīs metodes jeb tehnikas priekšrocībām.⁷²⁹

Katrā gadījumā kontentanalīze var būt tik laba, cik labi ir dokumenti, ar kuriem strādā pētnieks un kuri ir pētnieka analīzes pamatā. Dokumentiem jābūt autentiskiem tādā izpratnē, ka tie ir oriģināli; uzticamiem tādā izpratnē, ka nav mainīts to oriģinālais saturs un reprezentatīviem – tādā izpratnē, ka tiem ir jāpārstāv visi pieejamie dokumenti, kas ir relevanti izpētes vajadzībām.⁷³⁰ Darba autorei, izvēloties analizēt ES Tiesas materiālus, ir bijusi iespēja pilnībā izpildīt iepriekšminētos

⁷²² Bryman, Alan. *Social Research Methods.*, p.197.

⁷²³ Babbie, Earl. and Nagennar, C. *The practice of social research.*, p.318;

⁷²⁴ Sullivan, Thomas J. *Methods of Social Research.*, pp.300-301.

⁷²⁵ Babbie, Earl. and Nagennar, C. *The practice of social research.*, p.318;

⁷²⁶ Sullivan, Thomas J. *Methods of Social Research.*, p.303.

⁷²⁷ “Dispozīcija [lat. *disposition* izvietojums] – 1. *jur.* tiesību normas daļa, kurā izklāstīti šās normas nosacītie rīcības noteikumi; 4. *psih.* ievirze – indivīda sliecība noteiktā veidā uztvert dzīves un darbības apstākļus un tajos rīkoties.” (*Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un termini*, 189.lpp.).

⁷²⁸ Bryman, Alan. *Social Research Methods.*, p.183.

⁷²⁹ Babbie, Earl. and Nagennar, C. *The practice of social research.*, pp.328, 187-189; Bryman, Alan. *Social Research Methods.*, p.195.

⁷³⁰ Bryman, Alan. *Social Research Methods.*, p.197.

dokumentu kvalitātes kritērijus, proti, kā informācijas avots tika izmantota ES Tiesas materiālu datu bāze internetā un Eiropas Tiesas ziņojumu (*European Court Reports*) izdevumi. ES enerģētikas politikas jautājumā visi ES Tiesas spriedumi un rīkojumi, kas aptver laika posmu no 1989. gada 1. janvāra līdz 2009. gada 31. decembrim tiek kodēti un analizēti pēc šādiem kritērijiem (parametriem jeb analīzes vienībām, kas ir ES Tiesas spriedumos atrodamās informācijas kodēšanas elementi)⁷³¹:

- ES Tiesas sprieduma vai rīkojuma gads;
- Prasības izcelsmes valsts;
- Enerģētikas politikas jomas un apakšjomas,⁷³²
- Prasības raksturs;
- Ieinteresētās puses – prāvnieki (angļu val. *litigants*);
- Tiesas spriedumu skaits un tiesas sprieduma vērtējums, proti, pozitīvs vai negatīvs attiecībā pret prasītāju sekojošā vērtējumu skalā: prasītāja prasība apmierināta (+1), prasītāja prasība noraidīta (-1) un abu pušu (prasītāja un atbildētāja) interešu apmierināšana (0), kas klasificēts pēc augstāk uzskaitītajiem 2.–5. parametriem;
- Neformālas politisko aktieru kā attieksmju interešu grupas un to ietekme uz ES enerģētikas politiku.

ES Tiesas interneta vietnē www.curia.eu un Eiropas Kopienas (ES) tiesību aktu un citu dokumentu datu bāzē EUR-Lex www.eur-lex.europa.eu esošie ES Tiesas materiāli tika atlasīti, izmantojot tajā esošo meklēšanas funkciju, kas dod iespēju tos atlasīt pēc noteiktas jomas, proti, šā pētījuma gadījumā – enerģētikas jomas, kā arī tādās ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās kā brīva kapitāla kustība, brīva preču kustība, brīva pakalpojumu kustības, brīvība veikt uzņēmējdarbību, vides aizsardzība, kā arī konkurences uzraudzība – jomas, kurās ir attīstītas ES enerģētikas politikas iniciatīvas.⁷³³

⁷³¹ Detalizētu kodēšanas kategoriju sistēmu skatīt pielikumā nr. 2. Pētījuma metodoloģiskā klasifikācija (2.a.–2.e.).

⁷³² Jomu un apakšjomu klasifikācijas pamatā ir ES tiesību aktu direktorijs enerģētikas jomā. (EUR-Lex Sākumlapa. Spēkā esošie tiesību akti. 1.9.2011. 12 Spēkā esošo Eiropas Savienības tiesību aktu direktorijs. Enerģētika, <http://eur-lex.europa.eu/lv/legis/latest/chap12.htm>, pēdējo reizi aplūkots 21/09/2011).

⁷³³ Delvaux, Bram and Alice Guimaraes-Purokoski. Vertical Division of Competences between the European Community and its Member States in the Energy Field – Some remarks on the Evolution of

Izmantojot kontentanālīzes metodi, tiek iegūti kvantitatīvi un kvalitatīvi dati, kas norāda uz tiesas spriedumu saturu un galvenajām tendencēm gan attiecībā uz interesēm un ieinteresētajām pusēm ES enerģētikas politikā, gan attiecībā uz to, kā un kāpēc šīs intereses tiek apmierinātas vai nē. Turklāt šīs tendences tiek skatītas arī laika un citu parametru griezumā.

4.3. Eiropas Savienības Tiesas materiālu kontentanālīzes vispārējs apraksts

Darba autore veica ES Tiesas (Tiesas un Vispārējās tiesas) spriedumu (*judgement*) un rīkojumu (*order*) ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās kontentanālīzi laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam, kur kopējais analizējamo vienību skaits 20 gadu laikā veido **sešdesmit sešus (66) gadījumus**⁷³⁴ kā prasības piecdesmit astoņās (58) lietās⁷³⁵, kas tika analizēti sešdesmit trīs (63) ES Tiesas materiālos (spriedumi un rīkojumi)⁷³⁶ (1989–2009, n = 63)⁷³⁷.

Laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam kopējais analizēto gadījumu jeb prasību ES Tiesā ar ES enerģētikas politiku saistītajās un jomās ir 66 (sešdesmit seši). Tiesāšanās intensitāte šajā laika posmā nav viendabīga tādā izpratnē, ka ES Tiesā izskatīto strīdīgo gadījumu skaits ar ES enerģētikas politiku saistītajos jautājumos ir bijis mainīgs⁷³⁸. Novērojami divi laika posmi, kad tiesāšanās intensitāte ir pieaugusi.

Viens tiesāšanās aktivitātes pieaugums attiecas uz laika posmu no 1995. gada līdz 1997. gadam, kad no kopējā ES Tiesā skatīto prasību skaita ar ES enerģētikas politiku saistītajos jautājumos izdarīto tiesas spriedumu un izdoto rīkojumu apjoms bija 21%. Otrs tiesāšanās aktivitātes pieaugums attiecas uz laika posmu no 2006. gada līdz 2009. gadam, kad no kopējā prasību skaita izdarīto tiesas spriedumu un izdoto rīkojumu apjoms bija 19%. Tiesāšanās aktivitātes pieaugums ir saistāms ar kopējās

Community Energy Law and Policy., p.21; Geden, Oliver. EU energy policy., p.12; Andersen, Svein S. Energy Policy: Interest interaction and supranational authority., p.107.

⁷³⁴ Gadījumi uzrāda noteiktus politiskos aktierus, to aktivitāti un intereses un Tiesā skatītās šo politisko aktieru iesniegtās prasības.

⁷³⁵ Vienā lieta var skart vairākus gadījumus, tādejādi arī atteikties uz vairākām situācijām, kas uzrāda politisko aktieru aktivitāti un intereses.

⁷³⁶ Viens spriedums un rīkojums var attiekties uz vienu gadījumu (viena lieta) vai uz vairākiem gadījumiem (apvienotās lietas) vienlaikus.

⁷³⁷ Analizētos Tiesas spriedumus skatīt bibliogrāfijas saraksta sadaļā „ES Tiesas judikatūra. Kontentanālīzes materiāli”.

⁷³⁸ Skatīt pielikumu nr. 3.: grafiks 1. ES Tiesas spriedumi un rīkojumi ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās.

situācijas izmaiņām ES enerģētikas tirgū un tās liberalizācijas iekšējo nepieciešamību; ar enerģijas avotu diversifikāciju enerģijas izmaksu un energoatkarības samazināšanas nolūkā, pamatojoties uz Kopienas tiesību aktu (kopš Lisabonas Līguma stāšanās spēkā – ES tiesību aktu) prasībām un dalībvalstu kavēšanos ar to ieviešanu nacionālajos tiesību aktos.

Arī tiesāšanās iznākums 20 gados ir bijis atšķirīgs: ES Tiesa ES enerģētikas politikas jomā ir sniegusi atšķirīgus spriedumus un rīkojumus, proti, prasītāju kā politisko aktieru ar noteiktām interesēm prasību apmierinājums ES Tiesā ir bijis atšķirīgs. Uzskatāmi tas ir redzams vienas dekādes ietvaros starp 1997. gadu un 2006. gadu un sekojošiem gadiem, kad ES Tiesas nostāja un līdz ar to arī tās spriedumi un rīkojumi ES enerģētikas politikas jautājumā atšķirīgi prasītāju prasību apmierināšanas ziņā⁷³⁹.

1997. gadā ES Tiesa ir noraidījusi visas vienpadsmit prasītāju prasības (prasību 0% apmierinājums jeb 100% noraidījums). Tās bija prasības, kas balstītas uz ES primāro tiesību aktu (līgumu) pamatiem un prasības atcelt virkni EK lēmumu. Turpretim 2006. gadā, tāpat kā 2002., 2003., 2004. un 2008. gadā ES Tiesa ir apmierinājusi visas prasītāju prasības (100% apmierinājums). Tās ir prasības, kas lielākajā daļā gadījumu ir balstītas uz sekundāro ES tiesību aktu pamatiem un saistītas ar direktīvu neieviešanu nacionālajos tiesību aktos, kā arī atsevišķos gadījumos ar direktīvu un primāro ES tiesību normu interpretāciju.

1996., 2006., 2007. un 2009. gadā ES Tiesa ir apmierinājusi lielāko daļu no prasītāju prasībām (66%–80% prasību apmierinājums). Lielākajā daļā gadījumu tas ir saistīts ar EK prasībām pret dalībvalstīm par ES sekundāro tiesību aktu, proti, direktīvu nesavlaicīgu vai neatbilstošu ieviešanu. Savukārt 1990., 1991., 1992., 1997., 1998., 1999. un 2000. gadā Tiesa ir noraidījusi visas prasītāju prasības (100% noraidījums). Galvenokārt ES Tiesa noraidījusi prasības atcelt virkni EK lēmumu un arī virkni EK prasību pret dalībvalstīm.

ES Tiesā skatīto dažādu politisko aktieru izcelsmes analīze sniedz priekšstatu par to, kādu ES dalībvalstu politiskie aktieri vai kādas ES institūcijas, kādā veidā un

⁷³⁹ Skatīt pielikumu nr. 3, grafiks 2. ES Tiesas spriedumi un rīkojumi ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: skaits un prasību apmierināšana.

cik lielā mērā ir vai nav piedalījušies ES enerģētikas politikas veidošanā laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam⁷⁴⁰.

No dažādām dalībvalstīm dažādu politisko aktieru iesniegtās prasības ES Tiesā veido 64% no kopējā prasību skaita jeb 42 prasības. Visvairāk prasību ir iesniegts no trim valstīm: Vācijas (9 prasības jeb 14% no kopējā prasību skaita), no Nīderlandes (9 prasības jeb 14%) un Apvienotās Karalistes (14%). Apvienotās Karalistes kā prasību izcelsmes valstij augstajam īpatsvaram var pievienot arī atsevišķās prasības, kas ir iesniegtas no Anglijas un Velsas (2 prasības jeb 3%) kā Apvienotās Karalistes sastāvdaļām. Var teikt, ka no dalībvalstīm par ES enerģētikas politikas jautājumiem visvairāk tiesvedības procesu ir rosināti tieši no Apvienotās Karalistes un atsevišķi no to veidojošo valstu daļu puses. Salīdzinoši daudz prasību ir iesniegtas no Itālijas (4 prasības jeb 6%), kam seko Austrija (2 prasības jeb 3%) un Beļģija (2 prasības jeb 3%). No tādām dalībvalstīm kā Francija, Grieķija, Lietuva, Portugāle un Somija prasības tiesā, kas skar ES enerģētikas politikas dažādas jomas un jautājumus, prasības tiesā ir rosinātas tikai vienu reizi (1% katrai valstij no kopējā prasību skaita). No citām ES dalībvalstīm prasības tiesā par ES enerģētikas politikas jautājumiem nav rosinātas vispār.

Nozīmīgu daļu no ES Tiesā iesniegtajām prasībām ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās veido tieši ES institūcijas (24 prasības jeb 36% no kopējā prasību skaita), tai skaitā 22 prasības, ko ir iesniegusi EK.

Strīdi, kas tikuši risināti ES Tiesā, skar dažādas un atšķirīgas ar ES enerģētikas politiku saistītās jomas un jautājumus: elektroenerģiju, akmeņogles, kodolenerģiju, gāzi, kā arī finansiālo atbalstu enerģētikas sektorā, nodokļu režīmu, citus enerģijas avotus un vispārīgus principus un programmas⁷⁴¹.

Elektroenerģijas joma ir bijusi strīdus objekts galvenokārt ES institūciju rosinātajās lietās (10 prasību⁷⁴²) un tādās valstīs kā Nīderlande (7 rosinātas

⁷⁴⁰ Skatīt pielikumu nr. 3.: grafiks 3. Prasību ES Tiesā izcelsme ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās.

⁷⁴¹ Skatīt pielikumu nr. 3.: grafiks 4. Prasību ES Tiesā izcelsme un ES enerģētikas politikas strīdīgās jomas un jautājumi.

⁷⁴² CJ 1997c. Commission / Italy, Case C-158/94, ECR 1997, p. I-5789; CJ 1997b. Commission / Spain, Case C-160/94, ECR 1997, p. I-5851; CJ 1997d. Commission / Netherlands, Case C-157/94, ECR 1997, p. I-5699; CJ 1997a. Commission / France, Case C-159/94, ECR 1997, p. I-5815; CJ 2006b. Commission / Luxembourg, Case C-353/05, ECR 2006, p. I-100*; CJ 2006d. Parliament / Council, Case C-413/04, ECR 2006, p. I-11221; CJ 2006e. Parliament / Council, Case C-414/04, ECR 2006, p. I-11279; CJ 2007b. Commission / Spain, Case C-358/05, ECR 2007, p. I-88*; CJ 2009d.

prasības⁷⁴³), kā arī Itālijā (2 rosinātas prasība⁷⁴⁴), Vācijā (1 rosināta prasība⁷⁴⁵), Lietuvā (1 rosināta prasība⁷⁴⁶) un Somijā (1 rosināta prasība⁷⁴⁷).

Akmeņogļu joma ir bijusi aktuāla vienīgi Apvienotajā Karalistē, tai skaitā Anglijā un Velsā (kopā 11 rosinātas prasībās⁷⁴⁸), kā arī ir bijusi strīdus objekts EK rosinātajā prasībā⁷⁴⁹.

Kodolenerģijas joma ir bijusi aktuāla Vācijā (5 rosinātas prasības⁷⁵⁰), kā arī Austrijā⁷⁵¹, Francijā⁷⁵² un Portugālē⁷⁵³.

Gāzes joma ir bijusi strīdus objekts EK rosinātajās lietās (6 prasības⁷⁵⁴) un bijusi aktuāla Nīderlandē (2 prasības⁷⁵⁵).

Commission / Sweden, Case C-274/08, ECR 2009, p. I-10647; CJ 2009a. Commission / Belgium, Case C-474/08, ECR 2009, p. I-175*. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.1. apakšpunktu „Elektroenerģija”.

⁷⁴³ GC 1992. Rendo and Others v Commission, Case T-16/91, ECR 1992, p. II-2417; GC 1996b. Rendo and others / Commission, Case T-16/91 RV, ECR 1999, p. II-1827; CJ 1994b. Gemeente Almelo and others / Energiebedrijf IJsselmij, Case C-393/92, ECR 1994, p. I-1477; CJ 1995c. Rendo and others / Commission, Case C-19/93 P, ECR 1995, p. I-3319; CJ 1996b. Rendo and others / Commission, Case C-19/93 P, ECR 1996, p. I-1997; CJ 2005c. VEMW and others, Case C-17/03, ECR 2005, p. I-4983; CJ 2008b. Essent Netwerk Noord and others, Case C-206/06, ECR 2008, p. I-5497. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.1. apakšpunktu „Elektroenerģija”.

⁷⁴⁴ CJ 2005a. AEM Torino, Case C-129/03 and C-128/03, ECR 2005, p. I-2861; CJ 2005b. AEM, Case C-128/03 and C-129/03, ECR 2005, p. I-2861. Skatīt sadaļas 4.4. sadaļas 4.1.4. apakšpunktu „Elektroenerģija”.

⁷⁴⁵ CJ 2008a. citiworks, Case C-439/06, ECR 2008, p. I-3913. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.1. apakšpunktu „Elektroenerģija”.

⁷⁴⁶ CJ 2008c. Sabatauskas and others, Case: C-239/07, ECR 2008, p. I-7523. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.1. apakšpunktu „Elektroenerģija”.

⁷⁴⁷ CJ 1998a. Outokumpu, Case C-213/96, ECR 1998, p. I-1777. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.1. apakšpunktu „Elektroenerģija”.

⁷⁴⁸ GC 1997a. British Coal / Commission, Case T-367/94, ECR 1997, p. II-2103; GC 1997b. British Coal / Commission, Case T-367/94, ECR 1997, p. II-469; GC 1998. British Coal / Commission, Case T-367/94, ECR 1998, p. II-705; CJ 1997e. National Power and PowerGen / British Coal and Commission, Case C-151/97 P(I) and C-157/97 P(I), ECR 1997, p. I-3491; CJ 1994a. Banks / British Coal, Case C-128/92, ECR 1994, p. I-1209; GC 1996a. Naloo / Commission, Case T-57/91, ECR 1996, p. II-1019; GC 1999. JB Mining / Commission, Case T-110/98, ECR 1999, p. II-2585; GC 2000. RJB Mining / Commission, Case T-110/98, ECR 2000, p. II-2971; CJ 1996a. Hopkins and others, Case C-18/94, ECR 1996, p. I-228; CJ 2001a. Banks, Case C-390/98, ECR 2001, p. I-6117. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.2. apakšpunktu „Akmeņogles”.

⁷⁴⁹ CJ 2000. Commission / Coal Products, Case C-274/97, ECR 2000, p. I-3175. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.2. apakšpunktu „Akmeņogles”.

⁷⁵⁰ CJ 1990. Advanced Nuclear Fuels / Commission, Case C-308/90, European Court Reports (ECR) 1990, p. I-4499; CJ 1993a. Advanced Nuclear Fuels / Commission, Case C-308/90, ECR, 1993 p. I-309; GC 1997c. Kernkraftwerke Lippe-Ems / Commission, Case T-149/94 and T-181/94, ECR 1997, p. II-161; CJ 1999. Kernkraftwerke Lippe-Ems / Commission, Case C-161/97 P, ECR 1999, p. I-2057. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.3. apakšpunktu „Kodolenerģija”.

⁷⁵¹ CJ 2009e. ČEZ, Case C-115/08, ECR 2009 p. I-10265. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.3. apakšpunktu „Kodolenerģija”.

⁷⁵² GC 1995a. Danielsson and others / Commission, Case T-219/95 R, ECR 1995, p. II-3051. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.3. apakšpunktu „Kodolenerģija”.

⁷⁵³ CJ 1993b. ENU / Commission, Case C-107/91, ECR 1993, p. I-599. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.3. apakšpunktu „Kodolenerģija”.

Finansiālais atbalsts enerģētikas sektorā ir bijis strīdus objekts tādās valstīs kā Vācijā (2 prasības⁷⁵⁶), Beļģijā (2 prasības⁷⁵⁷) un Itālijā (1 prasības⁷⁵⁸).

Savukārt nodokļu režīma jautājums ir bijis aktuāls EK rosinātajās lietās (2 prasības⁷⁵⁹), Itālijā (1 gadījums⁷⁶⁰) un Grieķijā (1 prasība⁷⁶¹).

Citu enerģijas avotu jautājums ir bijis strīdus objekts Vācijā (1 prasība⁷⁶²) un Austrijā (1 prasība⁷⁶³).

Ietekmes uz vidi jautājums ir bijis strīdus objekts EK rosinātajās lietās (2 prasības⁷⁶⁴).

Vispārīgu principu un programmu jautājums ir bijis aktuāls tikai EK rosinātajās lietās (2 prasības⁷⁶⁵).

Naftas joma ir bijusi aktuāla vienīgi EK rosinātajā lietā (1 prasība⁷⁶⁶).

⁷⁵⁴ CJ 1997a. Commission / France, Case C-159/94, ECR 1997, p. I-5815; CJ 2001b. Commission / France, Case C-259/01, ECR 2002, p. I-11093; CJ 2004. Commission / Germany, Case C-64/03, ECR 2004, p. I-3551; CJ 2005d. Commission / Luxembourg, Case C-354/05, ECR 2006, p. I-67*; CJ 2006c. Commission / Spain. Case C-357/05, ECR 2006, p. I-118*; CJ 2009b. Commission / Belgium, Case C-475/08, ECR 2009, p. I-11503. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.4. apakšpunktu „Gāze”.

⁷⁵⁵ GC 1990. Samenwerkende Elektriciteits-produktiebedrijven NV/ Commission of the European Communities, Case T-39/90 R, European Court Reports (ECR) 1990, p. II-00649; CJ 1991. Samenwerkende Elektriciteits-Produktiebedrijven NV v Commission of the European Communities, Case C-372/90 P, C-372/90 P-R and C-22/91 P, ECR, 1991, p. I-02043. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.4. apakšpunktu „Gāze”.

⁷⁵⁶ GC 1995b. Windpark Groothusen / Commission, Case T-109/94, ECR 1995, p. II-3007; CJ 1998b. Windpark Groothusen / Commission, Case C-48/96 P, ECR 1998, p. I-2873. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.5. „Finansiālais atbalsts enerģētikas sektorā”.

⁷⁵⁷ GC 2001. Lior / Commission, Case T-192/01 R, ECR 2001, p. II-3657; GC 2009. Lior / Commission, Case T-192/01 and T-245/04, ECR 2009, p. II-178*. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.5. „Finansiālais atbalsts enerģētikas sektorā”.

⁷⁵⁸ GC 2002. Bioelettrica / Commission, Case T-287/01, ECR 2002, p. II-3283. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.5. „Finansiālais atbalsts enerģētikas sektorā”.

⁷⁵⁹ CJ 2006a. Commission / Italy, Case C-360/05, ECR 2006, p. I-104*; CJ 2007a. Commission / France, Case C-388/06, ECR 2007, p. I-50*. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.6. apakšpunktu „Nodokļu režīms”.

⁷⁶⁰ CJ 2007c. Fendt Italiana, Case C-145/06 and C-146/06, ECR 2007, p. I-5869. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.6. apakšpunktu „Nodokļu režīms”.

⁷⁶¹ CJ 1995a. BP Soupergaz / Greek State, C-62/93, ECR 1995, p. I-1883. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.6. apakšpunktu „Nodokļu režīms”.

⁷⁶² CJ 2001d. PreussenElektra, Case C-379/98, ECR 2001, p. I-2099. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.7. apakšpunktu „Citi enerģijas avoti”.

⁷⁶³ CJ 2003. EVN and Wienstrom, Case C-448/01, ECR 2003, p. I-14527. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.7. apakšpunktu „Citi enerģijas avoti”.

⁷⁶⁴ CJ 1995b. Commission / Germany, Case C-431/92, ECR 1995, p. I-2189; CJ 1996c. Commission / Belgium, Case C-133/94, ECR 1996, p. I-2323. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.8. apakšpunktu „Ietekmes uz vidi novērtējums”.

⁷⁶⁵ CJ 2008d. Commission / Greece, Case C-342/07, ECR 2008, p. I-7*; CJ 2009c. Commission / Luxembourg, Case C-22/09, ECR 2009, p. I-177*. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.9. apakšpunktu „Vispārīgi principi un programmas”.

⁷⁶⁶ CJ 2001c. Commission / Greece, Case C-398/98, ECR 2001, p. I-7915. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.10. apakšpunktu „Nafta”.

4.4. Konfliktējošu interešu jomas Eiropas Savienības enerģētikas politikā

Uz interesēm un pretrunām dažādu interešu starpā ES enerģētikas politikas jomā norāda ES Tiesas spriedumu skaits dažādās un atšķirīgās jomās. Jo biežāk attiecīgās jomas jautājums nonāk ES Tiesā, jo ar lielāku varbūtību varam pieņemt, ka šajā jomā saduras pretējas intereses, kas nav atrisinātas citos interešu pārstāvniecības formātos un risinājumu meklē tiesvedības procesā.

Dažādu gadījumu analīze ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās (1989–2009, n = 66) norāda, ka galvenās jomas un jautājumi, respektīvi, pretējas intereses, kas tiek pārstāvētas tiesu procesa ietvaros un atspoguļojas tiesas materiālos kā konfliktējošas, ir šādas.

1. **Elektroenerģija**⁷⁶⁷ (33% no kopējā prasību skaita jeb 22⁷⁶⁸ prasības) – galvenokārt, ekskluzīvas importa un eksporta tiesības, pieeja valstu pārvades sistēmām un to lietošana, iekšējā tirgus vienotie noteikumi, kā arī elektroenerģijas pārvades cenas un nodokļi importētajai elektroenerģijai. ES Tiesa šajā jomā ir apmierinājusi pusi no prasībām;
2. **Akmeņogles**⁷⁶⁹ (18% no kopējā prasību skaita jeb 12 prasības) – galvenokārt, diskriminējoša iepirkuma cena, licence neapstrādātu akmeņogļu iegūšanai, kā arī valsts atbalsts un atbalsts Kopienas (Eiropas Savienības) ražojumu patēriņa sekmēšanai. Tiesa lielākoties nav apmierinājusi nevienu no prasībām;
3. **Kodolenerģija**⁷⁷⁰ (12% no kopējā prasību skaita jeb 8 prasības) – galvenokārt attiecas uz kopējo piegādes politiku un nedeklarētu preču eksportu uz trešām valstīm. Tiesa šajā jomā lielākoties ir izdarījusi prasītājiem negatīvus lēmumus;
4. **Gāze**⁷⁷¹ (12% no kopējā prasību skaita jeb 8⁷⁷² prasības) – galvenokārt, dabasgāzes iekšējais tirgus, kā arī attiecībā uz prasību atklāt dabasgāzes piegādes

⁷⁶⁷ GC 1992; GC 1996b; CJ 1994b; CJ 1995c; CJ 1996b; CJ 2005c; CJ 2008b; CJ 1997c; CJ 1997b; CJ 1997d; CJ 1997a; CJ 2006b; CJ 2006d; CJ 2006e; CJ 2007b; CJ 2009d; CJ 2009a; CJ 2005a; CJ 2005b; CJ 2008a; CJ 2008c; CJ 1998a. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.1. apakšpunktu „Elektroenerģija”.

⁷⁶⁸ Viens spriedums attiecas gan uz elektroenerģijas, gan uz gāzes apakšjomu: CJ 1997a, Commission / France, Case C-159/94. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.1. apakšpunktu „Elektroenerģija” un 4.4.4. apakšpunktu „Gāze”.

⁷⁶⁹ GC 1997a; GC 1997b; GC 1998; CJ 1997e; CJ 1994a; GC 1996a; GC 1999; GC 2000; CJ 1996a; CJ 2001a; CJ 2000. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.2. apakšpunktu „Akmeņogles”.

⁷⁷⁰ CJ 1990; CJ 1993a; GC 1997c; CJ 1999; CJ 1995b; CJ 1996c; CJ 2009e; GC 1995a; CJ 1993b. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.3. apakšpunktu „Kodolenerģija”.

⁷⁷¹ CJ 1997a; CJ 2001b; CJ 2004; CJ 2005d; CJ 2006c; CJ 2009b; GC 1990; CJ 1991. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.4. apakšpunktu „Gāze”.

līguma saturu un ekskluzīvas importa un eksporta tiesības. ES Tiesa ir apmierinājusi lielāko daļu prasību;

5. **Finansiālais atbalsts enerģētikas sektorā**⁷⁷³ (8% no kopējā prasību skaita jeb 5 prasības) – attiecas uz *Themie* un *Altener II* programmām. Tiesa lielāko daļu prasību nav apmierinājusi;
6. **Nodokļu režīms**⁷⁷⁴ (6% no kopējā prasību skaita jeb 4 prasības) – attiecas uz energoproduktu un elektroenerģijas Kopienas (ES) nodokļu režīmu, kā arī uz kopējo PVN sistēmu naftas produktiem. ES Tiesa apmierinājusi lielāko daļu no iesniegtajām prasībām;
7. **Citi enerģijas avoti**⁷⁷⁵ (3% no kopējā prasību skaita jeb 2 prasības) – attiecas uz atjaunojamajiem energoresursiem un atjaunojamās enerģijas elektrības pievadi publiskajiem energotīkliem. ES Tiesa apmierinājusi vienu prasību;
8. **Ietekmes uz vidi novērtējums**⁷⁷⁶ (3% no kopējā prasību skaita jeb 2 prasības) – attiecas uz termoelektrostacijas būvniecību un atomelektrostacijas darbību. ES Tiesa apmierinājusi vienu no divām prasībām;
9. **Vispārīgi principi un programmas**⁷⁷⁷ (3% no ES Tiesas spriedumu jeb prasītāju prasības jomas, jeb 2 ES Tiesas spriedumi) – attiecas uz enerģijas racionālu izmantošanu un saglabāšanu. ES Tiesa apmierinājusi visas prasības šajā jomā;
10. **Nafta**⁷⁷⁸ (2% no ES Tiesas spriedumu jeb prasītāju prasības jomas, jeb 1 spriedums) – attiecas uz tirdzniecību Kopienā (Eiropas Savienībā). Tiesa apmierinājusi iesniegto prasību.⁷⁷⁹

Turpmāk tiks analizētas interešu sadursmju izpausmes katrā ar ES enerģētikas politiku saistītajā jomā, uzmanību pievēršot ieinteresēto pušu kā politisko aktieru – prasītāju un atbildētāju tiesā – nostājām, respektīvi, interesēm, un ES Tiesas spriedumam jeb ES Tiesas nostājai katrā konkrētā gadījumā.

⁷⁷² Viens spriedums attiecas gan uz elektroenerģijas, gan uz gāzes apakšjomu: CJ 1997a, *Commission / France*, Case C-159/94. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.4. apakšpunktu „Gāze” un 4.4.1. apakšpunktu „Elektroenerģija”.

⁷⁷³ GC 1995b; CJ 1998b; GC 2001; GC 2009; GC 2002. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.5. apakšpunktu „Finansiālais atbalsts enerģētikas sektorā”.

⁷⁷⁴ CJ 2006a; CJ 2007a; CJ 2007c; CJ 1995a. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.6. apakšpunktu „Nodokļu režīms”.

⁷⁷⁵ CJ 2001d; CJ 2003. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.7. apakšpunktu „Citi enerģijas avoti”.

⁷⁷⁶ CJ 1995b; CJ 1996c. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.8. apakšpunktu „Ietekmes uz vidi novērtējums”.

⁷⁷⁷ CJ 2008d; CJ 2009c. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.9. apakšpunktu „Vispārīgi principi un programmas”.

⁷⁷⁸ CJ 2001c. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.10. apakšpunktu „Nafta”.

⁷⁷⁹ Skatīt pielikumu nr. 3, grafiks 5. Intereses ES enerģētikas politikā: jomas. Grafiks 6. Intereses ES enerģētikas politikā: prasību apmierināšana jomās. Grafiks 7. Intereses ES enerģētikas politikā: jomas gados. Grafiks 8. Intereses ES enerģētikas politikā: prasību apmierināšana jomās gados. Grafiks 9. Intereses ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: apakšjomas.

4.4.1. Elektroenerģija

Tiesā skatītās prasības, kurās tiek skarta elektroenerģijas joma laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam, veido 33% no kopējā ES Tiesā skatīto prasību skaita ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās un jautājumos. Kopumā tās ir prasības, kas, galvenokārt, skar ekskluzīvas importa un eksporta tiesības, pieeju valstu pārvades sistēmām un to lietošanu, iekšējā tirgus vienotos noteikumus, kā arī elektroenerģijas pārvades cenas un nodokļus importētajai elektroenerģijai. Šajā jomā ES Tiesa apmierināja pusi no prasībām⁷⁸⁰, savukārt visvairāk iesaistītie spēlētāji jeb politiskie aktieri ir EK, dalībvalstis, kā arī uzņēmumi.

Tiesāšanās intensitāte apskatāmajā laika posmā ir izteikti dominējoša laika posmā no 2005. gada līdz 2009. gadam, kad ES Tiesā skatīto prasību skaits veido 55% jeb 12 spriedumus no kopējā prasību skaita elektroenerģijas jomā⁷⁸¹. Pārsvārā tās ir prasības, kas saistītas ar ES sekundāro tiesību aktu (direktīvu) savlaicīgu neieviešanu vai neatbilstošu ieviešanu dalībvalstu tiesību aktos un kas skar iekšējā tirgus vienotos noteikumus un pieeju valstu pārvades sistēmām un to lietošanas nosacījumiem, tāpat arī elektroenerģijas pārvades cenas, un prasības ES Tiesā ir saistītas ar EK vēršanos pret dalībvalstīm. Savukārt 90. gados ES Tiesā tika iztiesāti strīdi par ekskluzīvām importa un eksporta tiesībām, EK cenšoties panākt brīvas preču aprites pamatprincipu attiecināšanu arī uz elektroenerģijas jomu. Tāpat tika skatīts jautājums par nodokli, kas attiecināms uz importēto elektroenerģiju.

ES Tiesas spriedumu raksturs uzskatāmi atšķiras 1996. un 1997. gadā, kā arī 2005. un 2008. gadā, kad vienas jomas ietvaros ES Tiesas spriedumi ir bijuši kardināli atšķirīgi. Ja 1997. gadā ES Tiesa ir noraidījusi visas prasības un 2005. gadā – lielāko daļu prasību, tad laika posmā no 2006. gada 2009. gadam ES Tiesas spriedumi kopumā ir raksturojami kā pozitīvi prasītājiem – prasītāju intereses tiek apmierinātas⁷⁸².

⁷⁸⁰ Skatīt pielikumu nr. 3, grafiks 6. Intereses ES enerģētikas politikā: prasību apmierināšana jomās.

⁷⁸¹ Skatīt pielikumu nr. 3., grafiks 10. Intereses ES enerģētikas politikā: ES Tiesas spriedumi un rīkojumi elektroenerģijas jomā (gados).

⁷⁸² Skatīt pielikumu nr. 3, grafiks 11. Intereses ES enerģētikas politikā: prasību apmierināšana elektroenerģijas jomā (gados).

a) *Ekskluzīvas importa un eksporta tiesības – brīva preču aprīte un konkurences noteikumi*

Strīdi par elektroenerģijas importa un eksporta (tirdzniecības starp dalībvalstīm) nosacījumiem, apstrīdot ekskluzīvu importa un eksporta tiesību piešķiršanu atsevišķiem uzņēmumiem – monopolsabiedrībām – ES Tiesā ir izskatīti vienīgi 90. gados: 1991. gadā un no 1994. gada līdz 1997. gadam (9 ES Tiesas spriedumi un rīkojumi). Prasītāja intereses tika apmierinātas tikai trijās no deviņām prasībām.

Tās ir prasības, kurās uzņēmumi vērsās ar prasību atcelt EK lēmumus. ES Tiesa apmierināja tikai pusi no uzņēmumu prasībām, proti, prasības, kurās uzņēmumi ES Tiesai lūguši atcelt EK lēmumu un kurus ES Tiesa izskatīja 1996. gadā. Savukārt tās prasības, kas izskatītas 1992. un 1995. gadā, ES Tiesa neapmierināja. Tāpat tās ir prasības, ar kurām EK vērsās pret vairākām dalībvalstīm – Nīderlandi, Itāliju un Franciju, ES Tiesā apstrīdot nacionālo likumdošanu, kas paredz ekskluzīvas importa un eksporta tiesības uzņēmumiem, kas nodrošina vispārējo ekonomisko interešu funkcijas. ES Tiesa šajos gadījumos – spriedumos, kas izdarīti 1997. gadā – noraida EK prasību un ES Tiesas argumentācija apliecina, ka tā atturas plaši interpretēt Eiropas Kopienas dibināšanas līguma (EKL) nosacījumus un lielā mērā vadās no tiesību jomā esošajiem nosacījumiem (Kopienas līmenī neesošajiem), nevis rada tos pati. Šāda ES Tiesas uzvedība ne vien norāda uz pretrunu ar teorētiskajām nostādnēm attiecībā uz ES Tiesu varas judikalizācijas tendencēm, bet arī uz iepriekšējo, 1994. gadā izdarīto, spriedumu. ES Tiesa, atsaucoties uz Eiropas Ekonomiskās kopienas dibināšanas līguma (turpmāk tekstā – EEKL) pamatiem, kas nepieļauj reģionālam elektroenerģijas izplatītājam ekskluzīvas iepirkuma tiesības, apmierināja dalībvalsts Nīderlandes (pašvaldības kopā ar atsevišķiem uzņēmumiem personā) vērsanos pret tādu viena uzņēmuma dominēšanu tirgū, kas kavē elektroenerģijas tirdzniecību starp dalībvalstīm. Līdz ar to vienā no pieciem spriedumiem ES Tiesai līguma noteikumi bija pietiekami, lai noraidītu ekskluzīvas importa un eksporta tiesības kādam no uzņēmumiem, savukārt četros spriedumos līguma nosacījumi nebija pietiekošs pamats līdzīga sprieduma izdarīšanai, bet gan bija pamats norādei prasītāja, proti, EK, virzienā, kam bija pienākums nākt klajā ar atbilstošas likumdošanas iniciatīvām, nosakot, kāda ir Eiropas Kopienas interese elektroenerģijas tirdzniecības attīstībai.

Uzrādītā pretruna ES Tiesas spriedumos sakrīt arī ar visnotaļ uzskatāmu valstu un arī ES institūciju grupējumu izveidošanos pagājušā gadsimta 90. gados: Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste un EK iepretim Nīderlandes Karalistei, Spānijas Karalistei, Francijas Republikai, Īrijai un Tiesai. Iespējams, ka šāds spēku samērs – četras dalībvalstis pret vienu dalībvalsti un EK – ir bijis pamatā ES Tiesas samērā šauram līgumu nosacījumu interpretējumam, apmierinot atbildētāju intereses. Jāatzīmē, ka šajā jomā izdarītie spriedumi norāda, ka Nīderlandes Karalistē pastāvējušas dažādas intereses (monopolisti kopā ar valsts pārvaldi pret pašvaldībām un privātiem uzņēmumiem), kuru sadursme ir novedusi pie tiesvedības ES Tiesā. Novērojams, ka 90. gados šajā jomā ES Tiesa atturējusies plaši interpretēt ES primāro tiesību aktu (līgumu) nosacījumus. Turpmāk izklāstīti apsvērumi, kas ir strīdus pamatā un kuru risināšanai ir izvēlēta Tiesa.

Lietā *Rendo NV, Centraal Overijsselse Nutsbedrijven NV un Regionaal Energiebedrijf Salland NV pret Eiropas Kopienu Komisiju*⁷⁸³ ir runa par ilggadēju strīdu, kurā ir iesaistīti elektroenerģiju ražojoši un piegādājoši uzņēmumi Nīderlandē, Nīderlandes valdība un EK, kā arī vairākas ES Tiesas instances. Tas ir gadījums, kas attiecas uz Nīderlandē pastāvošās kārtības apstrīdēšanu, kas nosaka ierobežojumus elektroenerģijas importam un eksportam. Ierobežojumi izriet no vienošanās, kas noslēgta starp elektroenerģijas piegādes uzņēmumiem un daļēji arī no dalībvalsts likumdošanas, kas regulē šo jomu.⁷⁸⁴

Šajā lietā 1992. gada 18. novembrī Pirmās instances tiesa (tagad – Vispārējā Tiesa) izskata triju Nīderlandes uzņēmumu *Rendo NV and Others* un *Centraal Overijsselse Nutsbedrijven NV*, un *Regionaal Energiebedrijf Salland NV* – vietējo elektroenerģijas piegādes uzņēmumu iesniegtu prasību daļēji atcelt EK lēmumu⁷⁸⁵, ar kuru tā atteicās konstatēt, ka uzņēmums *Samenwerkende Electriciteitsproduktiebedrijven NV* (turpmāk tekstā - SEP), kuru izveidojuši elektroenerģijas ražotāju uzņēmumi un citi elektroenerģijas ražotāji, 1986. gadā, noslēdzot savstarpējas sadarbības līgumu, par kuru nav informējuši EK, īsteno tādas

⁷⁸³ GC 1992. *Rendo and Others v Commission*, Case T-16/91, ECR 1992, p. II-2417; GC 1996b. *Rendo and others / Commission*, Case T-16/91 RV, ECR 1996, p. II-1827; CJ 1995c. *Rendo and others / Commission*, Case C-19/93 P, ECR 1995, p. I-3319; CJ 1996b. *Rendo and others / Commission*, Case C-19/93 P, ECR 1996, p. I-1997.

⁷⁸⁴ GC 1992. *Rendo and Others v Commission*, Case T-16/91, ECR 1992, p.2421.

⁷⁸⁵ Commission decision of 16 January 1991 relating to a proceeding under Article 85 of the EEC Treaty (IV/32.732 — IJsselcentrale and Others) (OJ 1991 L 28, p. 32).

pasākumus, kas ir pretrunā ar Eiropas Kopienas konkurences noteikumiem un tādējādi ir pretrunā ar EEKL 85. pantu (EKL 81. pants)⁷⁸⁶ un EEKL 86. pantu.⁷⁸⁷ Lēmumā, ko apstrīd trīs minētie elektroenerģijas apgādes uzņēmumi, EK atzīst, ka noslēgtais sadarbības līgums ierobežo konkurenci. Tomēr tā kā dalībvalsts likumdošana ir tā, kas nosaka šādas konkurences ierobežojošas prakses iespējamību, tad atbilstīgās procedūras ietvaros⁷⁸⁸ EK nevar pieņemt lēmumu, vai dalībvalsts likumdošana ir saskanīga ar ES tiesību normām.⁷⁸⁹ Tāpat EK nevar pieņemt lēmumu attiecībā uz eksporta aizliegumu elektroenerģijas ražotājkompānijām valsts apgādes (*public supply*) gadījumā, kas izriet no Nīderlandes 1989. gada Elektroenerģijas likumā noteiktā pienākuma saražoto elektroenerģiju piegādāt vienīgi SEP.⁷⁹⁰ Visā tiesvedības procesā EK nostāju atbalsta arī uzņēmums SEP.

Pirmās instances Tiesa 1992. gadā atzīst, ka trīs uzņēmumu prasība atcelt EK lēmumu, uzņēmumiem uzskatot, ka EK ir noraidījusi uzņēmumu iesniegto sūdzību, ir nepamatota, un noraida iesniegto prasību.⁷⁹¹ Jāatzīmē, ka, balstoties uz triju uzņēmumu sūdzību, EK uzsāka pārkāpumu procedūru pret Nīderlandes Karalisti un citām dalībvalstīm, pamatojoties uz EEKL 169. pantu attiecībā uz valsts monopoliem elektroenerģijas tirdzniecības jomā. Tiesa gan, EK pārkāpumu procedūru pret dalībvalstīm uzsāk tikai pēc tam, kad minētie trīs uzņēmumi iesniedza prasību ES Tiesā atcelt EK lēmumu.⁷⁹² EK lēmums, tāpat, kā arī Pirmās instances tiesas (kopš Lisabonas līguma stāšanās spēkā – Vispārējās tiesas) spriedums, var tikt uzskatīts par šauru ES tiesību aktu interpretāciju tādā izpratnē, ka EK atbilde uz sūdzību ir bijusi formāla, kas faktiski sūdzības iesniedzējam ļāvis domāt, ka EK rīcība nesekos. To apliecina arī fakts, ka pēc vairākiem gadiem ES Tiesā apelācijas kārtā šī lieta tiek skatīta atkārtoti.

⁷⁸⁶ Treaty establishing the European Community (Nice consolidated version). Avots: EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12002E081:EN:HTML>, pēdējo reizi aplūkots 11/08/2011

⁷⁸⁷ GC 1992. Rendo and Others v Commission, Case T-16/91, ECR 1992, p. 2421- 2422

⁷⁸⁸ By letter dated 14 June 1989, signed by a head of division in the Directorate- General for Competition ('DG IV), the Commission informed the applicants that it had sent a statement of objections to SEP and the other parties to the OVS on 8 June 1989. The letter made it clear that the procedure did not deal with the extra cost equalization charge, since the charge did not have an appreciable effect on trade between Member States. Avots: GC 1992. Rendo and Others v Commission, Case T-16/91, ECR 1992, p.2424.

⁷⁸⁹ GC 1992. Rendo and Others v Commission, Case T-16/91, ECR 1992, p. 2426.

⁷⁹⁰ Ibid.

⁷⁹¹ Ibid, pp. 2453, 2456.

⁷⁹² Ibid, p.2428.

Minētie trīs uzņēmumi iesniedza apelāciju Eiropas Kopienu tiesā (kopš Lisabonas līguma stāšanās spēkā – Tiesā) ar prasību atcelt Pirmās instances tiesas 1992. gada spriedumu⁷⁹³, prasot, lai tā atceļ EK lēmumu tiktāl, cik tā noraida sūdzību attiecībā uz importa ierobežojumiem, kas attiecināmi uz apgādes uzņēmumiem pirms Elektroenerģijas likuma stāšanās spēkā.⁷⁹⁴ Tiesa 1995. gada 19. oktobrī⁷⁹⁵ daļēji apmierina uzņēmumu prasību, norādot, ka Pirmās instances tiesa ir nepareizi interpretējusi tiesību aktus (*misdirected itself in law*),⁷⁹⁶ ciktāl tas attiecas uz apstrīdētā EK lēmuma analīzi, pasakot, ka lēmums, kas skar EEKL 85. pantā (EKL 81. pantā) paredzēto procedūru, nav attiecināms uz importa ierobežojumiem attiecībā uz periodu pirms Elektroenerģijas likuma stāšanās spēkā un uz tā pamata noraidot prasītāju (triju uzņēmumu) prasību. Tādējādi Tiesa atceļ Pirmās instances tiesas 1992. gada 18. novembra lēmumu tiktāl, cik tā uzskatīja, ka attiecīgais EK lēmums attiecībā uz EEKL 85. pantā (EKL 81. pantā) paredzētās procedūras (jebkuriem konkurenci ierobežojošiem pasākumiem šā panta izpratnē jābūt automātiski atceltiem) attiecināšanu uz minēto gadījumu nav attiecināms uz importa ierobežojumiem pirms Elektroenerģijas likuma stāšanās spēkā.⁷⁹⁷ Savukārt 1996. gada 24. aprīlī Tiesa izdod rīkojumu⁷⁹⁸, precizējot 1995. gada 19. oktobra sprieduma 15. paragrāfā secināto ar būtisku piebildi, ka nav nepieciešams ierobežot konkurenci, lai uzņēmums spētu nodrošināt vispārējas intereses uzdevumu izpildi (*tasks of general interest*) saskaņā ar EKL 90. panta⁷⁹⁹ nosacījumiem⁸⁰⁰.

Attiecīgi, balstoties uz Tiesas spriedumiem apelācijas kārtībā, 1996. gada 12. decembrī⁸⁰¹ Pirmās instances tiesa nolēmj atcelt EK lēmumu⁸⁰², ciktāl tas noraida prasītāja sūdzību attiecībā uz importa ierobežojumiem, kas attiecināmi uz laika posmu, pirms 1989. gada Elektroenerģijas likums stājās spēkā. Tādējādi Pirmās instances tiesa apmierināja trīs uzņēmumu prasību daļēji atcelt EK attiecīgo lēmumu.

⁷⁹³ GC 1992. Rendo and Others v Commission, Case T-16/91, ECR 1992, p. II-2417.

⁷⁹⁴ GC 1996b. Rendo and others / Commission, Case T-16/91 RV, ECR 1996, p.1837.

⁷⁹⁵ CJ 1995c. Rendo and others / Commission, Case C-19/93 P, ECR 1995, p. I-3319.

⁷⁹⁶ Ibid, p.3357.

⁷⁹⁷ Ibid, p.3359.

⁷⁹⁸ CJ 1996b. Rendo and others / Commission, Case C-19/93 P, ECR 1996, p. I-1997.

⁷⁹⁹ Treaty establishing the European Community (Nice consolidated version), Avots: EUR-Lex.

Pieklūve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12002E086:EN:NOT>, pēdējo reizi aplūkots 11/08/2011.

⁸⁰⁰ CJ 1996b. Rendo and others / Commission, Case C-19/93 P, ECR 1996, pp.2000-2001.

⁸⁰¹ Ibid, p. II-1827.

⁸⁰² Commission Decision 91/50/EEC.

Lietā *Gemeente Almelo u.c.*⁸⁰³ ir runa par dalībvalsts Nīderlandes (vietējās pašvaldības kopā ar atsevišķiem uzņēmumiem personā) vēršanos nacionālās tiesvedības ceļā pret uzņēmumu, kas nodrošina elektroenerģijas reģionālu sadali – tirdzniecību starp dalībvalstīm. Tiesa savā prejudiciālajā nolēmumā sniedza skaidrojumu, ka Eiropas Ekonomikas kopienas (turpmāk tekstā – EEK) dibināšanas līgums nepieļauj reģionālam elektroenerģijas izplatītājam ekskluzīvas iepirkuma tiesības, kuras ietvertas vispārīgos pārdošanas noteikumos, kas aizliedz vietējam izplatītājam importēt elektroenerģiju valsts piegādes vajadzībām un kas tādējādi ietekmē tirdzniecību starp dalībvalstīm tiktāl, cik šādi konkurences ierobežojumi ir nepieciešami, lai uzņēmums varētu izpildīt savu vispārējās intereses uzdevumu. Dalībvalsts tiesas ziņā ir izlemt, vai šādi apstākļi ir konstatējami attiecīgajā lietā, tādējādi faktiski apmierinot prasītāja intereses.⁸⁰⁴

Lietā *Eiropas Kopienų Komisija pret Nīderlandes Karalisti*⁸⁰⁵ ir runa par EK un dalībvalstu vēršanos pret dalībvalsti – Nīderlandes Karalisti ar prasību Tiesā sakarā ar dalībvalsts pienākumu neizpildi. EK savā prasībā norāda, ka, piešķirot ekskluzīvas elektroenerģijas importa tiesības valsts sadales (*public distribution*) nolūkos, Nīderlandes Karaliste neizpilda savas saistības, kas izriet no EKL 30. panta⁸⁰⁶ un 37. panta.⁸⁰⁷ Lietā, atbalstot prasītāju, proti, EK, iesaistījās Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste. Lietā, atbalstot atbildētāju, proti, Nīderlandes Karalisti, iesaistījās Francijas Republika un Īrija.⁸⁰⁸

EKL Līguma konsolidētās versijas 31. pants (bijušais 37. pants (1))⁸⁰⁹, uz kā pamata Tiesa primāri ir balstījusi savu spriedumu, paredz, ka dalībvalstis pielāgo

⁸⁰³ CJ 1994b. *Gemeente Almelo and others / Energiebedrijf IJsselmij*, Case C-393/92, ECR 1994, p. I-1477.

⁸⁰⁴ Ibid, pp. 1523- 1524.

⁸⁰⁵ CJ 1997d. *Commission / Netherlands*, Case C-157/94, ECR 1997, p. I-5699.

⁸⁰⁶ Līguma attiecīgie noteikumi „[...]neliedz noteikt importa, eksporta vai tranzīta aizliegumus vai ierobežojumus, kas pamatojas uz sabiedrības morāles, sabiedriskās kārtības vai valsts drošības apsvērumiem, uz cilvēku veselības un dzīvības aizsardzības, kā arī dzīvnieku un augu aizsardzības, nacionālu mākslas, vēstures vai arheoloģijas bagātību aizsardzības, vai rūpnieciskā un komerciālā īpašuma aizsardzības apsvērumiem. Šādus aizliegumus vai ierobežojumus tomēr nedrīkst piemērot dalībvalstu tirdzniecībā kā patvaļīgas diskriminācijas vai slēptas ierobežošanas līdzekļus” (Līguma par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līguma konsolidētās versijas. Avots: EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:321E:0001:0331:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 12/04/2010).

⁸⁰⁷ CJ 1997d. *Commission / Netherlands*, Case C-157/94, ECR 1997, p. 5770.

⁸⁰⁸ Ibid, pp. 5768- 5769.

⁸⁰⁹ Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, The Treaties Establishing The European Communities and relates acts, *Official Journal* C 340, 10 November 1997. Avots: EUR-Lex.

komerciālus valsts monopolus tā, lai attiecībā uz preču sagādes un tirdzniecības nosacījumiem nepastāvētu nekāda dalībvalstu pilsoņu diskriminācija. Šis pants attiecas uz visām iestādēm, ar kuru starpniecību dalībvalsts *de iure* vai *de facto* tieši vai netieši pārrauga, nosaka vai būtiski ietekmē dalībvalstu savstarpēju importu un eksportu. Šis pants attiecas arī uz tiem monopoliem, ko valsts ir deleģējusi trešajām personām.⁸¹⁰ Nīderlandes Karaliste neatzīst, ka attiecīgais uzņēmums, kam ir piešķirtas ekskluzīvas elektroenerģijas importa tiesības, ir monopols, bet tai ir jāveic vispārējās ekonomiskās intereses (*general economic interest*) nodrošināšanas funkcijas un tāpēc, lai veiktu šo funkciju, ir nepieciešamas šādas ekskluzīvas tiesības. Tiesa faktiski pievienojas Nīderlandes Karalistes nostājai, uzsverot, ka šādu tiesību atcelšana nozīmētu elektroenerģijas tirgus atvēršanu un attiecīgi arī mainītu visu valsts elektroenerģijas sadales sistēmu, tostarp arī elektroenerģijas cenas, tādējādi apdraudot vispārējās ekonomiskās intereses funkciju (*the tasks of general economic interest*) izpildīšanu, kuru leģitimitāti un tiesiskumu EK neapšaubā.⁸¹¹ Tāpēc var teikt, ka ES Tiesa nonāk savā ziņā pretrunā ar savulaik lietā *Rendo NV, Centraal Overijsselse Nutsbedrijven NV un Regionaal Energiebedrijf Salland NV pret Eiropas Kopienu Komisiju*⁸¹² lemto, ka saskaņā ar EKL 90. panta⁸¹³ nosacījumiem nav nepieciešams ierobežot konkurenci, lai uzņēmums spētu nodrošināt vispārējas intereses uzdevumu izpildi (*tasks of general interest*)⁸¹⁴.

ES Tiesa savā spriedumā norāda, ka EK bija jānosaka interese, attiecībā pret ko tirdzniecība Kopienā var tikt vērtēta, un bija jānodrošina līgumu piemērošana, nākot klajā ar attiecīgu direktīvu vai lēmumu priekšlikumiem. ES Tiesa arī norāda, ka šajā lietā šāda definīcija par Kopienas interesi elektroenerģijas tirdzniecības attīstībai ir bijusi ļoti nepieciešama. Tādējādi, ņemot vērā, ka EK savā pieteikumā ir vērsusies vienīgi pret ekskluzīvām importa tiesībām un nevis pret citām tiesībām, kas saistītas

Piekluve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/lv/treaties/dat/11997E/htm/11997E.html#0173010078>, pēdējo reizi aplūkots 12/04/2010.

⁸¹⁰ Līguma par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līguma konsolidētās versijas. Avots: EUR-Lex. Piekluve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:321E:0001:0331:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 12/04/2010.

⁸¹¹ § 53-57, CJ 1997d. Commission / Netherlands, Case C-157/94, ECR 1997, pp. 5783- 5784.

⁸¹² CJ 1996b. Rendo and others / Commission, Case C-19/93 P, ECR 1996, p. I-1997.

⁸¹³ Treaty establishing the European Community (Nice consolidated version), Avots: EUR-Lex.

Piekluve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12002E086:EN:NOT>, pēdējo reizi aplūkots 11/08/2011.

⁸¹⁴ CJ 1996b. Rendo and others / Commission, Case C-19/93 P, ECR 1996, pp.2000-2001.

ar transmisiju un sadali, EK bija pienākums situācijā, kad nepastāv kopēja politika šajā jomā, norādīt, kādā veidā tieša tirdzniecība starp ražotājiem un patērētājiem vienlaikus ar tirdzniecības attīstīšanu starp lielākajiem elektroenerģijas tīkliem, būtu bijusi iespējama, ņemot vērā pastāvošo transmisijas un sadales kapacitāti. Uz šādu apsvērumu pamata ES Tiesa noraida EK prasību.⁸¹⁵

Identiskus spriedumus ES Tiesa ir izdarījusi tās pašas dienas spriedumos šādās lietās: *Eiropas Kopienu Komisija pret Itālijas Republiku*⁸¹⁶ un *Eiropas Kopienu Komisija pret Spānijas Karalisti*⁸¹⁷. Abās lietās ir runa par EK vēršanos pret Itālijas Republiku un Spānijas Karalisti ar prasību ES Tiesā sakarā ar dalībvalsts pienākumu neizpildi. EK savās prasībās norāda, ka Itālijas Republika, izveidojot un uzturot attiecībā pret citām dalībvalstīm ekskluzīvas importa un eksporta tiesības elektroenerģijas ražošanas jomā kā daļu no nacionālā monopola ar komerciālu raksturu, un Spānijas Karaliste, izveidojot un uzturot ekskluzīvas importa un eksporta tiesības gāzes un elektroenerģijas jomā, nav izpildījušas saistības, kas izriet no EK līguma 30. panta⁸¹⁸, 34. panta⁸¹⁹ un 37. panta⁸²⁰. Lietā *Eiropas Kopienu Komisija pret Itālijas Republiku*, atbalstot prasītāju, proti, EK, iesaistījās Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste. Savukārt, atbalstot atbildētāju, proti, Itālijas Republiku, iesaistījās Francijas Republika un Īrija. Lietā *Eiropas Kopienu Komisija pret Spānijas Karalisti*, atbalstot prasītāju, proti, EK, iesaistījās Lielbritānijas un

⁸¹⁵ § 69-72, CJ 1997d. Commission / Netherlands, Case C-157/94, ECR 1997, pp. 5786- 5787.

⁸¹⁶ CJ 1997c. Commission / Italy, Case C-158/94, ECR 1997, p. I-5789.

⁸¹⁷ CJ 1997b. Commission / Spain, Case C-160/94, ECR 1997, p. I-5851.

⁸¹⁸ Līguma attiecīgie noteikumi „[...]neliedz noteikt importa, eksporta vai tranzīta aizliegumus vai ierobežojumus, kas pamatojas uz sabiedrības morāles, sabiedriskās kārtības vai valsts drošības apsvērumiem, uz cilvēku veselības un dzīvības aizsardzības, kā arī dzīvnieku un augu aizsardzības, nacionālu mākslas, vēstures vai arheoloģijas bagātību aizsardzības, vai rūpnieciskā un komerciālā īpašuma aizsardzības apsvērumiem. Šādus aizliegumus vai ierobežojumus tomēr nedrīkst piemērot dalībvalstu tirdzniecībā kā patvaļīgas diskriminācijas vai slēptas ierobežošanas līdzekļus”. (Līguma par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līguma konsolidētās versijas. Avots: EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:321E:0001:0331:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 12/04/2010.)

⁸¹⁹ EKL Līguma konsolidētās versijas 29.pants (bijušais 34.pants) paredz, ka „dalībvalstu starpā ir aizliegti eksporta kvantitatīvie ierobežojumi un pasākumi ar līdzvērtīgu iedarbību”, Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, The Treaties Establishing The European Communities and relates acts, *Official Journal C 340, 10 November 1997*. (Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, The Treaties Establishing The European Communities and relates acts, *Official Journal C 340, 10 November 1997*. Avots: EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/lv/treaties/dat/11997E/htm/11997E.html#0173010078>, pēdējo reizi aplūkots 12/04/2010).

⁸²⁰ Ibid, EKL Loguma konsolidētās versijas 31.pants (bijupais 37.pants (1)).

Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste. Savukārt, atbalstot atbildētāju, proti, Spānijas Karalisti, iesaistījās Francijas Republika un Īrija.⁸²¹

Arī lietā *Eiropas Kopienu Komisija pret Francijas Republiku*⁸²² ir runa par EK vēršanos pret dalībvalsti – Francijas Republiku – ar prasību Tiesā sakarā ar dalībvalsts pienākumu neizpildi. EK savā prasībā Tiesā norāda, ka Francijas Republika ir ieviesusi ekskluzīvas importa un eksporta tiesības gāzes un elektroenerģijas jomā, kas ir pretrunā ar EK Līguma 30., 34. un 37. pantu. Lietā, atbalstot atbildētāju, proti, Francijas Republiku, iesaistījās Īrija, savukārt, atbalstot prasītāju, proti, EK, iesaistījās Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste. Tiesa izdarīja identisku spriedumu kā lietās *Eiropas Kopienu Komisija pret Nīderlandes Karalisti*⁸²³, *Eiropas Kopienu Komisija pret Itālijas Republiku*⁸²⁴ un *Eiropas Kopienu Komisija pret Spānijas Karalisti*⁸²⁵, noraidot EK prasību.⁸²⁶

Šie četri spriedumi - *Eiropas Kopienu Komisija pret Nīderlandes Karalisti*⁸²⁷, *Eiropas Kopienu Komisija pret Itālijas Republiku*⁸²⁸, *Eiropas Kopienu Komisija pret Francijas Republiku*⁸²⁹ un *Eiropas Kopienu Komisija pret Spānijas Karalisti*⁸³⁰, tāpat kā lietas *Rendo NV, Centraal Overijsselse Nutsbedrijven NV un Regionaal Energiebedrijf Salland NV pret Eiropas Kopienu Komisiju*⁸³¹ tiesvedības process – uzskatāmi parāda, ka attiecībā uz tirgus liberalizāciju deviņdesmito gadu vidū izveidojās divi valstu un arī ES institūciju grupējumi: Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste un EK pretim Nīderlandes Karalistei, Spānijas Karalistei, Francijas Republikai, Īrijai un Tiesai.

⁸²¹ CJ 1997c. Commission / Italy, Case C-158/94, ECR 1997, pp. 5793 – 5794; CJ 1997b. Commission / Spain, Case C-160/94, ECR 1997, pp. 5853- 5854.

⁸²² CJ 1997a. Commission / France, Case C-159/94, ECR 1997, p. I-5815.

⁸²³ CJ 1997d. Commission / Netherlands, Case C-157/94, ECR 1997, p. I-5699.

⁸²⁴ CJ 1997c. Commission / Italy, Case C-158/94, ECR 1997, p. I-5789.

⁸²⁵ CJ 1997b. Commission / Spain, Case C-160/94, ECR 1997, p. I-5851.

⁸²⁶ CJ 1997a. Commission / France, Case C-159/94, ECR 1997, pp. 5848 – 5849.

⁸²⁷ CJ 1997d. Commission / Netherlands, Case C-157/94, ECR 1997, p. I-5699.

⁸²⁸ CJ 1997c. Commission / Italy, Case C-158/94, ECR 1997, p. I-5789.

⁸²⁹ CJ 1997a. Commission / France, Case C-159/94, ECR 1997, p. I-5815.

⁸³⁰ CJ 1997b. Commission / Spain, Case C-160/94, ECR 1997, p. I-5851.

⁸³¹ GC 1992. Rendo and Others v Commission, Case T-16/91, ECR 1992, p. II-2417; GC 1996b. Rendo and others / Commission, Case T-16/91 RV, ECR 1996, p. II-1827; CJ 1995c. Rendo and others / Commission, Case C-19/93 P, ECR 1995, p. I-3319; CJ 1996b. Rendo and others / Commission, Case C-19/93 P, ECR 1996, p. I-1997.

b) Pieeja valstu pārvades sistēmām un to lietošana

Strīdi par pieeju valsts pārvades sistēmām un to lietošanu elektroenerģijas jomā ES Tiesā ir izskatīti vienīgi laika posmā no 2005. gada līdz 2009. gadam (6 spriedumi), apmierinot prasītāju intereses pusē rosināto lietu.

Turpmāk izklāstītas lietas, kurās tiek demonstrēti tie apsvērumi, kas ir strīdus pamatā un kura risināšanai ir izvēlēta ES Tiesa. Galvenokārt, tie ir gadījumi, kuros atspoguļojas attiecīgo ES tiesību aktu interpretācijas un tās piemērošanas dalībvalstu tiesību sistēmā apstrīdēšana no ieinteresēto, galvenokārt, uzņēmumu, bet arī no indivīdu grupas – vienas dalībvalsts, proti, Lietuvas, parlamenta locekļu – puses. Ir arī gadījums par ES institūciju savstarpējo strīdu, kas faktiski ir vienas ES institūcijas, proti, EP vēršanās pret Padomi. ES Tiesa attiecībā uz strīdiem, kuros ir bijis jāizšķir strīds par pieejas nosacījumiem valstu pārvades sistēmām un to lietošanu, ir bijusi situāciju izvērtējoša, brīžiem arī neitrāla, sabalansējot abu pušu intereses.

Šajā apakšjomā – pieeja valstu pārvades sistēmām un to lietošana elektroenerģijas jomā – dominējošie spēlētāji jeb politiskie aktieri ir t. s. privātie aktieri, un tieši uzņēmumi un indivīdi ir par iniciatoriem lielākajā daļā gadījumu, kad strīdus risina tiesvedības ceļā.

Lietā *AEM*⁸³² un *AEM Torino*⁸³³, kas ES Tiesā tiek skatītas kā apvienotas lietas, ir runa par divu uzņēmumu vēršanos nacionālās tiesvedības ceļā pret ES dalībvalsts, proti, Itālijas, regulējumu tam, kā notiek pieeja valsts elektroenerģijas pārvades sistēmai un tās izmantošanas nosacījumiem. Tā ir tiesvedība „starp sabiedrībām *AEM SpA* (turpmāk tekstā – “*AEM*”) un *AEM Torino SpA* (turpmāk tekstā – “*AEM Torino*”), kas apstrīdēja divus *Autorité per l'energia elettrica e per il gas* (Elektroenerģijas un gāzes aģentūra, turpmāk tekstā – “*AEEG*”) lēmumus, kā arī ministrijas dekrētu, kas paredz palielināt maksājumus dažām hidroelektrostacijām un ģeotermālajām elektrostacijām par pieeju valsts elektroenerģijas pārvades sistēmai un tās izmantošanu.”⁸³⁴

ES Tiesa savā prejudiciālajā nolēmumā faktiski noraida prasītāju prasību un, sniedzot savu interpretējumu ES tiesībās, atstāj lielu rīcības rīcību dalībvalsts tiesai izlemt par faktiskajiem lietas apstākļiem un nolēm, ka „tāds pasākums kā pamata

⁸³² CJ 2005b. *AEM*, Case C-128/03 and C-129/03, ECR 2005, p. I-2861.

⁸³³ CJ 2005a. *AEM Torino*, Case C-129/03 and C-128/03, ECR 2005, p. I-2861.

⁸³⁴ CJ 2005a un CJ 2005b, ECR 2005, p. I – 2888.

prāvā esošais, kas kā pārejas pasākumu paredz palielināt maksājumus par pieeju valsts elektroenerģijas pārvades sistēmai un tās izmantošanu tikai tiem ražotājiem-sadalītājiem uzņēmumiem, kas ražo elektroenerģiju hidroelektrostacijās un termoelektrostacijās, lai kompensētu priekšrocības, ko šiem uzņēmumiem rada elektroenerģijas tirgus liberalizācija pēc Eiropas Parlamenta un Padomes 1996. gada 19. decembra Direktīvas 96/92/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu transponēšanu, ir uzskatāms par tādu uzņēmumu diferenciāciju tiem uzlikto pienākumu jomā, kas izriet no attiecīgo pienākumu sistēmas veida un mērķa. Līdz ar to šāda diferenciācija pati par sevi nav uzskatāma par valsts atbalstu EKL 87. panta nozīmē.” Tai pašā laikā ES Tiesa atstāj rīcības brīvību dalībvalsts tiesai izlemt, norādot, ka atbalsts tomēr nav izskatāms atsevišķi no tā finansēšanas veida: „Ja tādā situācijā kā pamata prāvā esošā pastāv obligāta saistība starp maksājumu palielināšanu par pieeju valsts elektroenerģijas pārvades sistēmai un tās izmantošanu un valsts atbalsta sistēmu tādā veidā, ka ieņēmumi no šī palielinājuma ir tieši piešķirti šī atbalsta finansēšanai, tad minētais palielinājums veido neatņemamu atbalsta sistēmas sastāvdaļu, un līdz ar to tie abi ir jāskata kopā.” ES Tiesa arī norāda, ka direktīvā „[...]noteiktais princips, kas aizliedz diskrimināciju pieejā valsts elektroenerģijas pārvades sistēmai neiestājas pret to, ka dalībvalsts pieņem tādus pārejas pasākumus kā pamata prāvā esošie, kas tikai dažiem elektroenerģijas ražotājiem-sadalītājiem uzņēmumiem paredz palielināt maksājumus par pieeju minētajai sistēmai un tās izmantošanu, lai kompensētu priekšrocības, ko šiem uzņēmumiem pārejas posmā rada tiesiskās situācijas izmaiņas sakarā ar elektroenerģijas tirgus liberalizāciju pēc minētās direktīvas transponēšanas” un atstāj dalībvalsts tiesas ziņā nodrošināt to, ka „maksājumu palielināšana nepārsniedz to, kas ir vajadzīgs, lai kompensētu minētās priekšrocības.”⁸³⁵

Lietā *Eiropas Parlaments pret Eiropas Savienības Padomi*⁸³⁶ ir runa par EP vēršanos pret Padomi ar prasību ES Tiesā atcelt Padomes regulu. „Savā prasības pieteikumā Eiropas Parlaments lūdz atcelt Padomes 2004. gada 28. jūnija Regulu (EK) Nr. 1223/2004, ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 1228/2003 attiecībā uz dienu, no kuras Slovēnijai piemēro konkrētus noteikumus (OV L 233, 3. lpp., turpmāk tekstā – “apstrīdētā regula”), attiecībā uz nosacījumiem

⁸³⁵ CJ 2005a un CJ 2005b, ECR 2005, p. I-2910.

⁸³⁶ CJ 2006e. Parliament / Council, Case C-414/04, ECR 2006, p. I-11279.

par pieeju tīklam elektroenerģijas pārrobežu tirdzniecībā. Savas prasības pamatojumam EP kā vienu no būtiskiem argumentiem izvirza to, ka apstrīdētajai regulai ir nepareizs juridiskais pamats, t. i., Padome nolēma izmantot tādu juridisko pamatu, kas neprasa EP dalību likumdošanas procesā. Savukārt apstrīdētajā regulā ir norādes uz to, ka Slovēnija „pierādījusi, ka bez pārejas laika no Austrijas importētās elektrības augstākās cenas negatīvi iespaidos dažas energointensīvas Slovēnijas rūpniecības nozares, bet mazāki ienākumi no eksporta uz Itāliju – dažus elektroenerģijas ražotājus... [kas] ir pietiekams pamatojums atkāpei.”⁸³⁷

Lietā, atbalstot atbildētāju, proti, Padoņi, iesaistījās Igaunijas Republika un Polijas Republika. Lietā, atbalstot prasītāju, proti, EP, iesaistījās EK. ES Tiesa šajā situācijā nolēma, ka ir jāatceļ apstrīdētā regula, tomēr tās radītās „sekas ir saistošas līdz brīdim, kamēr saprātīgā termiņā tiek pieņemta jauna regula, kas balstīta uz adekvātu juridisko pamatu, tomēr nesaglabājot šīs sekas saistošas pēc 2007. gada 1. jūlija”⁸³⁸. Tādējādi ES Tiesa faktiski apmierina abu pušu intereses, no vienas puses, atceļot apstrīdēto regulu, bet, no otras puses, dodot laiku jaunas regulas pieņemšanai, kas būtu balstīta uz atbilstošu juridisko pamatu un noteiktā laikā – līdz 2007. gada 1. jūlijam – saglabājot apstrīdētās regulas īpašos nosacījumus attiecībā uz Slovēniju.

Lietā *citiworks*⁸³⁹ ir runa par uzņēmuma vēršanos nacionālās tiesvedības ceļā pret dalībvalsti, proti, Vāciju, kas noteikusi, ka uzņēmumam, kas izpilda sabiedrisko pakalpojumu saistības, trešo personu brīvu pieeju energoapgādes tīkliem var pamatot ar risku, ka šāda brīvība var kavēt savu saistību izpildi. ES Tiesa savā prejudiciālajā nolēmumā skaidri atbalsta prasītāja intereses, nolemjot, ka saskaņā ar „Direktīvu 2003/54/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un par Direktīvas 96/92/EK atcelšanu ir jāinterpretē tādējādi, ka ar to netiek pieļauta tāda tiesību norma kā 2005. gada 7. jūlija Likuma par elektroenerģijas un gāzes piegādi, saukta "Energosaimniecības likuma" (*Gesetz über die Elektrizitäts- und Gasversorgung (Energiewirtschaftsgesetz)*), 110. panta 1. punkta 1) apakšpunkts, saskaņā ar kuru noteiktiem energoapgādes tīklu operatoriem nav pienākuma nodrošināt trešām personām pieeju šiem tīkliem tādēļ, ka šie tīkli atrodas vienotā

⁸³⁷ CJ 2006e. Parliament / Council, Case C-414/04, ECR 2006, pp. 11311 – 11312.

⁸³⁸ Ibid, p.11322.

⁸³⁹ CJ 2008a. citiworks, Case C-439/06, ECR 2008, p. I-3913.

eksploataācijas zonā un galvenokārt kalpo enerģijas pārvadei uzņēmuma iekšienē un uz saistītiem uzņēmumiem.”⁸⁴⁰

Lietā *Julius Sabatauskas u.c.*⁸⁴¹ ir runa par dalībvalsts, proti, Lietuvas, parlamenta locekļu vēršanos nacionālās tiesvedības ceļā pret dalībvalsti – Lietuvu, apstrīdot pieņemtā elektroenerģijas likuma, kura mērķis ir bijis transponēt Direktīvu 2003/54/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu (OV L 176, 37. lpp., un labojums OV 2004, L 16, 74. lpp.; turpmāk tekstā – “Direktīva”) valsts tiesību sistēmā, atbilstību satversmei. Dalībvalsts lūdz Tiesu sniegt prejudiciālu nolēmumu par to, kā interpretēt Direktīvas attiecīgo pantu attiecībā uz dalībvalsts pienākumu nodrošināt tādas sistēmas ieviešanu, kas trešām personām dod pieeju pārvades un sadales sistēmām. „Lietuvā lielākās daļas elektroenerģijas patērētāju iekārtas ir pieslēgtas sadales sistēmām, kuras pārvalda divi šāda veida sistēmu operatori. Šie abi operatori ir galvenie pārvades sistēmas lietotāji. Turklāt piecas sabiedrības pārvalda vietējās sadales sistēmas, kuru mērķis ir apmierināt pašu vajadzības un personu, kas dzīvo nelielā teritorijā, vajadzības. Visbeidzot, sešas sabiedrības, kuras pārvalda rūpniecības uzņēmumus, ir tieši pieslēgtas pārvades sistēmām. Šie pieslēgumi ir notikuši padomju varas laikā, t.i., laikā, kad netika nodalīta elektroenerģijas ražošana, pārvade un sadale. Tā rezultātā noteikti elektroenerģijas patērētāji palika pieslēgti šo rūpniecības uzņēmumu iekārtām un to apgāde ir atkarīga no minēto uzņēmumu tehniskajām un finanšu iespējām...[savukārt pēc jaunā likuma pieņemšanas] patērētāji nevar brīvi izvēlēties, kāda veida sistēmai pieslēgt savas iekārtas, un tiem ir jāpieslēdzas sadales sistēmai. Tikai tādā gadījumā, ja sadales sistēmas operators atsakās veikt pieslēgumu tā sistēmai tehnisku vai ar eksploataāciju saistītu ierobežojumu dēļ, attiecīgais patērētājs var pieslēgt savas iekārtas pārvades sistēmai.”⁸⁴² Lietuvas parlamenta deputāti uzskata, ka direktīvā „neesot skaidri noteikts ierobežojums attiecībā uz elektroenerģijas patērētāja iekārtu pieslēgumu pārvades sistēmai, ne arī pienākums veikt šādu pieslēgumu tikai sadales

⁸⁴⁰ CJ 2008a. citiworks, Case C-439/06, ECR 2008. Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62006CJ0439:LV:HTML>, pēdējo reizi aplūkots 10/08/2011.

⁸⁴¹ CJ 2008c. Sabatauskas and others, Case: C-239/07, ECR 2008, p. I-7523

⁸⁴² CJ 2008c. Sabatauskas and others, Case: C-239/07, ECR 2008, Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62007J0239:LV:HTML>, pēdējo reizi aplūkots 10/08/2011.

sistēmai” un pieņemtais likums „neattiecas uz patērētāja brīvību izvēlēties savu iekārtu pieslēgšanai starp pārvades sistēmu un sadales sistēmu.”⁸⁴³

Šajā situācija ES Tiesa savā prejudiciālajā nolēmumā tikai daļēji apmierina prasītāja intereses, atstājot arī dalībvalsts tiesai izlemt par apstākļiem konkrētajā lietā attiecībā uz to, vai dalībvalstī ieviestā un piemērotā kārtība „sistēmas lietotājiem notiek atbilstoši objektīviem un nediskriminējošiem kritērijiem.”⁸⁴⁴

Lietā *Eiropas Kopienų Komisija pret Zviedrijas Karalisti*⁸⁴⁵ ir runa par EK vēršanos ES Tiesā pret dalībvalsti, proti, Zviedrijas Karalisti, par dalībvalsts saistību neizpildi, nepieņemot „tiesību aktus, kas vajadzīgi, lai vertikāli integrētā uzņēmumā nodrošinātu funkcionālu sadales un ražošanas interešu nodalīšanu”, nodrošinot nediskriminējošus pārvades un sadales tarifus, padarot tīklu pieejamu, atbilstoši EP un Padomes 2003. gada 26. jūnija Direktīvas 2003/54/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu.⁸⁴⁶ ES Tiesa nolēma, ka Zviedrijas Karaliste nav izpildījusi šajā Direktīvā paredzētos pienākumus, „nepieņemot tiesību aktus, kas vajadzīgi, lai vertikāli integrētā uzņēmumā nodrošinātu funkcionālu sadales un ražošanas interešu nodalīšanu” un „neparedzot regulatīvajai iestādei pienākumu pirms tās stāšanās spēkā noteikt vai apstiprināt vismaz metodiku, ko izmanto, lai aprēķinātu vai paredzētu nosacījumus attiecībā uz pieslēgumu un pieeju valsts tīkliem, tostarp pārvades un sadales tarifēm”.⁸⁴⁷

c) Iekšējā tirgus vienotie noteikumi

Strīdi par iekšējā tirgus vienotajiem noteikumiem ES Tiesā ir izskatīti vienīgi laika posmā no 2005.–2009. gadam piecos (5) Tiesas spriedumos. Četras prasības – EK un nozares asociācijas un uzņēmumu iesniegtās prasības – ES Tiesa apmierināja un vienā no lietām daļēji apmierināja prasītāja EP prasību.

⁸⁴³ CJ 2008c. Sabatauskas and others, Case: C-239/07, ECR 2008, Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62007J0239:LV:HTML>, pēdējo reizi aplūkots 10/08/2011.

⁸⁴⁴ Ibid.

⁸⁴⁵ CJ 2009d. Commission / Sweden, Case C-274/08, ECR 2009, p. I-10647.

⁸⁴⁶ CJ 2009d. Commission / Sweden, Case C-274/08, ECR 2009, Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62008CJ0274:LV:HTML>, pēdējo reizi aplūkots 10/08/2011.

⁸⁴⁷ Ibid.

Turpmāk izklāstītas lietas, kurās tiek demonstrēti tie apsvērumi, kas ir strīdus pamatā un kuru risināšanai ir izvēlēta ES Tiesa. Galvenokārt, tie ir gadījumi, kad dalībvalsts neievēro direktīvu un EK to apstrīd vai arī apstrīd veidu, kādā dalībvalsts ir ieviesusi attiecīgo direktīvu. Ir arī gadījums, kur uzņēmums ir vērsies pret dalībvalsti, kas nav ievērojusi direktīvu. Tāpat ir strīds ES institūciju un dalībvalstu starpā, kur EP un EK apstrīd Eiropas Savienības Padomi (turpmāk tekstā – Padome), kas izvairās piemērot iepriekš pieņemto direktīvu, pieņemot lēmumu izdarīt tajā izmaiņas. Šajā apakšjomā – elektroenerģijas iekšējā tirgus vienotie noteikumi - dominējošie spēlētāji jeb politiskie aktieri ir ES institūcijas, konkrēti EK, bet t. s. privātie aktieri kā uzņēmumi ir par iniciatoriem tikai vienā lietā.

Lietā *Vereniging voor Energie, Milieu en Water un citi pret Directeur van de Dienst uitvoering en toezicht energie*⁸⁴⁸ ir runa par uzņēmumu *Vereniging voor Energie, Milieu en Water* un *Amsterdam Power Exchange Spotmarket B* un *Eneco NV* vērsanos nacionālās tiesvedības ceļā pret ES dalībvalsts, proti, Nīderlandes iestādi. Dalībvalsts tiesa vēršas ES Tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu attiecībā uz to, kā interpretēt, „pirmkārt, EKL 86. panta 2. punktu un, otrkārt, 7. panta 5. punktu EP un Padomes 1996. gada 19. decembra Direktīvā 96/92/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu (OV 1997, L 27, 20. lpp.; turpmāk tekstā – “Direktīva”). Šis lūgums izteikts tiesvedībā starp uzņēmumu *Vereniging voor Energie, Milieu en Water, Amsterdam Power Exchange Spotmarket BV* un *Eneco NV* pret *Directeur van de Dienst uitvoering en toezicht energie* (Enerģētikas nozares izpildes un kontroles dienesta direktors, turpmāk tekstā – “DTE” vai “sistēmas pārvaldības kontrolieris”) – par DTE lēmumu prioritāri rezervēt daļu no pārrobežu sistēmas jaudas elektroenerģijas importam Nīderlandē *Nederlands Elektriciteit Administratiekantoor BV* (turpmāk tekstā – “NEA”) pirms tam, pamata prāvas laikā – *Samenwerkende ElektriciteitsProductiebedrijven NV* (turpmāk tekstā – “SEP”)⁸⁴⁹.

ES Tiesa nolēma, ka šāda prakse ir diskriminējoša un pretrunā ar Direktīvas 7. panta 5. punktu un 16. pantu, kas attiecināma uz visu veidu diskrimināciju darbībai elektroenerģijas iekšējā tirgū: „Šie panti nepieļauj valsts pasākumus, kas piešķir uzņēmumam elektroenerģijas pārrobežu pārvades prioritāru jaudu, neatkarīgi no tā,

⁸⁴⁸ CJ 2005c. VEMW and others, Case C-17/03, ECR 2005, p. I-4983.

⁸⁴⁹ Ibid, pp. 5019- 5020.

vai šos pasākumus pieņēmis sistēmas operators, sistēmas pārvaldības kontrolieris vai likumdevējs, ja šādi pasākumi nav atļauti Direktīvas 96/92 24. pantā paredzētās kārtības ietvaros”.⁸⁵⁰

Lietā *Eiropas Kopienų Komisija pret Luksemburgas Lielhercogisti*⁸⁵¹ ir runa par EK vēršanos ES Tiesā pret ES dalībvalsti, proti, Luksemburgas Lielhercogisti, par dalībvalsts saistību neizpildi – direktīvas nepieņemšanu noteiktajā termiņā. ES Tiesa nolēma, ka „noteiktajā termiņā nepieņemot normatīvus un administratīvus aktus, kas vajadzīgi, lai izpildītu Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 26. jūnija Direktīvu 2003/54/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un par Direktīvas 96/92/EK atcelšanu prasības, Luksemburgas Lielhercogiste nav izpildījusi pienākumus, ko tai uzliek šī direktīva”, piespriežot Luksemburgas Lielhercogistei atlīdzināt tiesāšanās izdevumus.⁸⁵²

Lietā *Eiropas Parlaments pret Eiropas Savienības Padomi*⁸⁵³ ir runa par EP vēršanos pret Padomi, lūdzot ES Tiesai atcelt Padomes pieņemto tiesību aktu, proti, „Padomes 2004. gada 28. jūnija Direktīvu 2004/85/EK, ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2003/54/EK attiecībā uz konkrētu noteikumu piemērošanu Igaunijā (OV L 236, 10. lpp.)” attiecībā uz iekšējā elektroenerģijas tirgus kopīgajiem noteikumiem.⁸⁵⁴ Lietā, atbalstot atbildētāju Padomi, iesaistījās Igaunijas Republika un Polijas Republika. Lietā, atbalstot prasītāju EP, iesaistījās EK.⁸⁵⁵ ES Tiesa nosprieda, ka Padomes 2004. gada 28. jūnija Direktīva 2004/85/EK, ar ko groza EP un Padomes Direktīvu 2003/54/EK attiecībā uz konkrētu noteikumu piemērošanu Igaunijā, ir atceļama, ciktāl tā Igaunijai paredz atkāpi no EP un Padomes 2003. gada 26. jūnija Direktīvas 2003/54/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un par Direktīvas 96/92/EK atcelšanu 21. panta 1. punkta b) un c) apakšpunkta piemērošanas vēl pēc 2008. gada 31. decembra, kā arī atbilstošu pienākumu nodrošināt vienīgi daļēju — 35 % patēriņa — tirgus atvēršanu 2009. gada 1. janvārī un pienākumu ik gadus paziņot patēriņa sliekšņus.⁸⁵⁶

⁸⁵⁰ CJ 2005c. VEMW and others, Case C-17/03, ECR 2005, p. 5048.

⁸⁵¹ CJ 2006b. Commission / Luxembourg, Case C-353/05, ECR 2006, p. I-100*.

⁸⁵² Ibid.

⁸⁵³ CJ 2006d. Parliament / Council, Case C-413/04, ECR 2006, p. I-11221.

⁸⁵⁴ Ibid, p. 11249.

⁸⁵⁵ Ibid, pp. 11247-11248.

⁸⁵⁶ Ibid, p. 11277

Lietā *Eiropas Kopienu Komisija pret Spānijas Karalisti*⁸⁵⁷ ir runa par EK vēršanos ES Tiesā pret ES dalībvalsti, proti, Spānijas Karalisti, par dalībvalsts saistību neizpildi – direktīvas netransponēšanu noteiktajā termiņā. Tiesa nolēma, ka „noteiktajā termiņā nepieņemot normatīvus un administratīvus aktus, kas nepieciešami, lai izpildītu Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 26. jūnija Direktīvu 2003/54/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un par Direktīvas 96/92/EK atcelšanu, Spānijas Karaliste nav izpildījusi pienākumus, kas tai uzlikti saskaņā ar šo direktīvu”, nosakot arī, ka Spānijas Karalistei ir jāatlīdzina tiesāšanās izdevumi.⁸⁵⁸

Lietā *Eiropas Kopienu Komisija pret Beļģijas Karalisti*⁸⁵⁹ ir runa par EK vēršanos ES Tiesā pret ES dalībvalsti, proti, Beļģijas Karalisti, par dalībvalsts saistību neizpildi – par „tādu aktu nepieņemšana, kas vajadzīgi, lai izpildītu Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 26. jūnija Direktīvas 2003/54/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un par Direktīvas 96/92/EK atcelšanu (OV L 176, 37. lpp.) 23. panta 2. un 5. punktā paredzētās prasības — Pārvaldes iestādes pilnvaras elektroenerģijas nozarē.”⁸⁶⁰

EK savā iesniegumā ES Tiesā norāda, ka „Direktīvas 2003/54/EK 23. panta 5. punkts nav transponēts Beļģijas tiesībās. Attiecīgie Beļģijas likumu noteikumi par elektroenerģijas tirgus organizāciju esot tik vispārīgi, ka tie neļauj skaidri noteikt, vai pastāv individuālas sūdzības iesniegšanas tiesības par lēmumiem atteikt piekļuvi elektroenerģijas sadales vai pārvades tīkliem. It īpaši šie noteikumi neparedzot skaidru procesuālo kārtību un nenosakot nevienu termiņu pārvaldes iestādes atbildes sniegšanai, kas šajā gadījumā ir Elektroenerģijas regulēšanas valsts komisija”. Turklāt Beļģijas Karaliste „nav ievērojusi Direktīvas 2003/54/EK 23. panta 2. punktu, jo tā uztic Karalim, tātad citai iestādei nevis CRE, tiesības noteikt īpašus noteikumus par amortizāciju un peļņas daļu saistībā ar valsts un Eiropas interešu ieguldījumiem.”⁸⁶¹

⁸⁵⁷ CJ 2007b. Commission / Spain, Case C-358/05, ECR 2007, p. I-88*.

⁸⁵⁸ Ibid, p. 88*.

⁸⁵⁹ CJ 2009a. Commission / Belgium, Case C-474/08, ECR 2009, p. I-175*.

⁸⁶⁰ CJ 2009a. Commission / Belgium, Case C-474/08, ECR 2009, p. I-175*. Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62008CJ0474:LV:HTML>, pēdējo reizi aplūkots 11/08/2011.

⁸⁶¹ Prasība, kas celta 2008. gada 4. novembrī — Eiropas Kopienu Komisija/Beļģijas Karaliste (Lieta C-474/08). Avots: OV, C 32/13, 7.2.2009., <http://eur->

Neskatoties uz Beļģijas Karalistes iebildumiem, ka tā direktīvu ir transponējusi atbilstoši un ieviesusi arī nepieciešamos pasākumus⁸⁶², ES Tiesa nolēma, ka „neparedzējama, ka sūdzības par atteikumiem piekļūt sadales vai pārvades tīklam var iesniegt pārvaldes iestādei, kas pasludina saistošu lēmumu divu mēnešu laikā pēc sūdzības saņemšanas, kā to paredz 23. panta 5. punkts Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 26. jūnija Direktīvā 2003/54/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un par Direktīvas 96/92/EK atcelšanu, un — piešķirdama citai iestādei nevis pārvaldes iestādei pilnvaras definēt galvenos tarifu aprēķināšanas elementus attiecībā uz noteiktiem elektroenerģijas pārvades tīkliem pretēji Direktīvas 2003/54 23. panta 2. punkta a) apakšpunkta noteikumiem, nav izpildījusi šajā direktīvā paredzētos pienākumus.”⁸⁶³

d) *Elektroenerģijas pārvades cenas*

Strīds par elektroenerģijas pārvades cenām ES Tiesā ir skatīts tikai vienu reizi, proti, lietā *Essent Netwerk Noord BV u.c. pret Aluminium Delfzijl BV u.c.*⁸⁶⁴ Šajā lietā ir runa par uzņēmuma vēršanos nacionālās tiesvedības ceļā pret dalībvalsts Nīderlandes valsts/pašvaldības uzņēmumu (monopolu) attiecībā uz valsts tiesisko regulējumu, kas ļauj iekasēt papildmaksu par elektroenerģijas pārvadi par labu likumā izraudzītajai sabiedrībai, kurai ir pienākums segt neatgūstamās izmaksas. Nacionālā tiesvedība uzsākta saistībā ar „strīdu starp *EssentNetwerkNoord BV* (turpmāk tekstā – “*Essent Netwerk*”), elektroenerģijas tīkla pārvaldītāju, un *Aluminium Delfzijl BV* (turpmāk tekstā – “*Alde*”), elektroenerģijas un pārvades pakalpojumu pircēju, par papildmaksu, kas iekasēta par elektroenerģijas pievadi” 2000.gadā.⁸⁶⁵

ES Tiesa prejudiciālajā nolēmumā faktiski atbalsta prasītāju, nolemjot, ka saskaņā ar EKL attiecīgajiem nosacījumiem, „nav pieļauts likumdošanas pasākums,

lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:032:0013:0013:LV:PDF, pēdējo reizi aplūkots 08/04/2010.

⁸⁶² ARRÊT DE LA COUR (sixième chambre) Dans l’affaire C-474/08, Avots: Jaunāka Tiesas prakse, <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=lv&alljur=alljur&jurcdj=jurcdj&jurtpi=jurtpi&jurtfp=jurtfp&numaff=C-474/08&nomusuel=&docnodecision=docnodecision&allcommjo=allcommjo&affint=affint&affclose=affclose&alldocrec=alldocrec&docor=docor&docav=docav&docsom=docsom&docinf=docinf&alldocn orec=alldocn orec&docnoor=docnoor&radtypeord=on&newform=newform&docj=docj&docop=docop &docnoj=docnoj&typeord=ALL&domaine=&mots=&resmax=100&Submit=Rechercher>, pēdējo reizi aplūkots 11/08/2011.

⁸⁶³ CJ 2009a. Commission / Belgium, Case C-474/08. Avots: OV, C 312/9, 19.12.2009., <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:312:0009:0009:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 08/04/2010.

⁸⁶⁴ CJ 2008b. Essent Netwerk Noord and others, Case C-206/06, ECR 2008, p. I-5497.

⁸⁶⁵ CJ 2008b. §3, p. I-5497.

saskaņā ar kuru iekšzemes elektroenerģijas pircējiem jāmaksā papildmaksa to tīkla pārvaldītājam par elektroenerģijas daudzumiem, kas saražoti dalībvalstī un importēti un kas pārvadīti šiem pircējiem, ja šī papildmaksa minētajam pārvaldītājam jānodod sabiedrībai, kuru likumdevējs izraudzījies šajā nolūkā, jo šī sabiedrība ir četru valsts elektroenerģijas ražotāju uzņēmumu kopīgs meitas uzņēmums un agrāk arī visas saražotās un importētās elektroenerģijas izmaksu pārvaldītājs, un ka šī papildmaksa pilnībā jāizlieto, lai segtu neatbilstošās tirgus izmaksas, kas šai sabiedrībai personīgi ir jāsedz, kā rezultātā summas, kuras saņēmusi šī sabiedrība, pilnībā kompensē izdevumus, kas radušies saistībā ar valsts pārvadīto elektrību.”⁸⁶⁶

e) Nodokļi importētajai elektroenerģijai

Lietā *Outokumpu Oy*⁸⁶⁷ ir runa par uzņēmuma *Outokumpu Oy*⁸⁶⁸ vērsanos nacionālās tiesvedības ceļā pret Somiju saistībā ar dalībvalsts Muitas iestādes (*Piiritullikamari*) lēmumu uzlikt nodevu *Outokumpu* importētajai elektroenerģijai no Zviedrijas.⁸⁶⁹ *Outokumpu Oy* uzskata, ka nodevas uzlikšana importētajai elektroenerģijai ir pretrunā ar EKL 12. un 13. pantu un tādējādi nodeva par importētu elektroenerģiju nav jāmaksā. Attiecīgi vērsoties pret Muitas iestādes uzlikto nodevu, *Outokumpu Oy* rosināja lietu Somijas tiesā, savu prasību pamatojot ar to, ka uzliktā nodevai ir līdzvērtīga muitas nodevai, kas ir pretrunā ar EKL 9. un 12. panta nosacījumiem, un saskaņā ar EKL 95. panta nosacījumiem šāda veida nodeva ir uzskatāma par diskrimināciju, tiesai lūdzot šo nodevu samazināt līdz mazākajam nodevas līmenim, kāds tiek attiecināts uz elektroenerģiju, kas ir saražots Somijā.⁸⁷⁰

Pamatojoties uz šo prasību, Somijas tiesa vērsās ES Tiesā, lūdzot sniegt prejudiciālu nolēmumu attiecībā uz EKL 9. panta, 12. panta un 95. panta interpretāciju. Somijas tiesa savā prasībā norādīja, ka akcīzes nodoklis importētajai elektroenerģijai tiek noteikts uz citu aprēķinu pamata nekā elektroenerģijai, kas tiek saražota Somijā. Somijā saražotās elektroenerģija akcīzes nodoklis tiek aprēķināts, ņemot vērā ražošanas veida ietekmi uz vidu, bet uz importēto elektroenerģiju šāda vides aizsardzības apsvērumu pieeja akcīzes nodokļa aprēķinam netiek piemērota. Attiecīgi akcīzes nodoklis, kas tiek piemērots importētai elektroenerģijai, ir lielāks

⁸⁶⁶ CJ 2008b. §57, p. I-5497.

⁸⁶⁷ CJ 1998a. *Outokumpu*, Case C-213/96, ECR 1998, p. I-1777.

⁸⁶⁸ Somijas *Outokumpu* uzņēmumu grupas mātes uzņēmums.

⁸⁶⁹ CJ 1998a, pp.1802-1803.

⁸⁷⁰ *Ibid*, p. 1805.

nekā mazākā akcīzes nodevas likme, kas tiek piemērots elektroenerģijai, kas tiek saražota Somijā.⁸⁷¹

ES Tiesa sniedza atbildi, skaidrojot, ka EKL 95. panta 1. paragrāfs aizliedz tādu akcīzes nodokli, kas ir dalībvalsts nodokļu sistēmas sastāvdaļa enerģijas avotiem, kas likmi pašmāju saražotai elektroenerģijai nosaka pēc citiem kritērijiem nekā likmi importētajai elektroenerģijai, lai arī šī likme importētajai elektroenerģijai ir mazāka nekā lielākā likme, kas tiek attiecināta uz pašmāju saražoto elektroenerģiju, kā rezultātā, lai arī tikai atsevišķos gadījumos, importētā elektroenerģija tiek aplikta ar lielāku nodokļu īpatsvaru nekā pašmāju saražotā elektroenerģija. Attiecīgi akcīzes nodoklis, par kuru ir runa minētajā lietā, veido dalībvalsts nodokļu sistēmu EKL 95. panta nozīmē, bet nav uzskatāms par nodokļu nastu, kam ir muitas nodoklim līdzvērtīga ietekme EKL 9. panta un 12. panta nozīmē.⁸⁷²

Tādējādi ES Tiesa daļēji apmierina prasītāja prasību. ES Tiesas sniegtā interpretācija faktiski nozīmē, ka akcīzes nodokļa un citu nodevu aprēķināšanas kārtība Somijā ir jāpārskata, lai importētajai un Somijā saražotajai elektroenerģijai likmes aprēķināšanas kārtība būtu vienāda. ES Tiesa tomēr nelemj, kā tas ir noteikts prasītāja prasībā Somijas tiesā, ka attiecīgā nodeva importētajai elektroenerģijai ir atceļama vispār, – tas ir Somijas tiesas kompetencē izvērtējams jautājums.

4.4.2. Akmeņogles

Prasības, kurās tiek skarts jautājums par akmeņoglēm enerģētikas sektorā laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam, veido 18% no visām prasībām ES Tiesā ES enerģētikas politikas saistītajās jomās. Tās ir prasības, kas saistītas ar diskriminējošu iepirkuma cenu, licenci neapstrādātu akmeņogļu iegūšanai, kā arī valsts atbalstu un atbalstu Kopienas (Eiropas Savienībā) ražojumu patēriņa sekmēšanai. Tiesa lielākoties nav apmierinājusi nevienu no prasībām⁸⁷³. Šajā jomā visvairāk iesaistītie spēlētāji jeb politiskie aktieri ir uzņēmumi un EK.

⁸⁷¹ CJ 1998a, p.1806.

⁸⁷² Ibid. §29, 41, pp.1809, 1812.

⁸⁷³ Skatīt pielikumu nr. 3, grafiks 6. Intereses ES enerģētikas politikā: prasību apmierināšana jomās.

a) *Diskriminējoša iepirkuma cena*

Prasības par diskriminējošu iepirkuma cenu jeb dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu ES Tiesā skatītas tikai 1996. gadā un 1997. gadā (piecas prasības). Tikai viena prasība, ko iesniedza uzņēmums, vēršoties pret citu uzņēmumu, kas skatīta 1996. gadā, ir tikusi apmierinātā. Visas pārējās prasības, ar kurām uzņēmumi vērsās pret EK un kas tika skatītas Tiesā 1997. gadā, netika apmierinātas. Visas prasības ir saistītas ar strīdiem starp Apvienotajā Karalistē dominējošā stāvoklī esošām publiskām sabiedrībām (nacionāla mēroga uzņēmumiem) un privātiem uzņēmumiem akmeņogļu ieguves un ražošanas sektorā.

Lietā *Barbara Hopkins un citi pret National Power plc un Powergen plc*⁸⁷⁴ ir runa par strīdu starp vairākiem uzņēmumiem, proti, starp privātiem akmeņogļu ražojošiem uzņēmumiem *Barbara Hopkins un citi* ar prasību pret dominējošā pozīcijā esošiem uzņēmumiem *National Power* un *PowerGen*⁸⁷⁵ par radušos zaudējumu atlīdzību. Tiesā kā trešā puse iesaistās *British Coal Corporation*⁸⁷⁶. Uzņēmumi *National Power* un *PowerGen* 1990. gada 1. aprīlī ar *British Coal Corporation* noslēdza akmeņogļu piegādes līgumu, nosakot akmeņogļu piegādes cenu, apjomus un citus sadarbības nosacījumus, savukārt akmeņogļu piegādes nosacījumi uzņēmumam *Barbara Hopkins un citi* bija noteikti atšķirīgi.⁸⁷⁷

1991. gada 1. jūnijā *Barbara Hopkins un citi* iesniedza tiesā prasību pret *National Power and PowerGen*, norādot, ka *National Power* un *PowerGen* ir to diskriminējis attiecībā pret *British Coal Corporation*, iepērkot akmeņogles ar labākiem nosacījumiem. Tādējādi *National Power* un *PowerGen* ir pārkāpis EOTK dibināšanas līguma 4. panta un 63. panta nosacījumus un EKL 86. panta nosacījumus.⁸⁷⁸ Tāpēc nacionālas tiesvedības ceļā Anglijas un Velsas Augstākās tiesa ceļ prasību ES Tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu par EOTK dibināšanas līguma 4. panta un 63. panta, kā arī EKL 86. panta interpretāciju, faktiski attiecībā uz to, kuras no ES primāro tiesību aktu normām ir attiecināmas uz minētās diskriminācijas gadījumu. Tiesa savā prejudiciālajā nolēmumā secina, ka EOTK dibināšanas līguma nosacījumi, it īpaši 4. panta (b) apakšpunkts un 63. panta (1)

⁸⁷⁴ CJ 1996a. Hopkins and others, Case C-18/94, ECR 1996, p. I-2281.

⁸⁷⁵ Uzņēmumi, kas ražo lielāko daļu elektroenerģijas Anglijā un Velsā. Avots: CJ 1996a, §4, p. 2312.

⁸⁷⁶ Publiska valsts sabiedrība, kam pieder gandrīz visas Apvienotās Karalistes akmeņogļu rezerves.

Avots: CJ 1996a. §3, p. 2312.

⁸⁷⁷ CJ 1996a. §5, p. 2312.

⁸⁷⁸ Ibid, §9, p. 2313.

apakšpunkts ir uzskatāms par juridisku ietvaru, lai risinātu jautājumu par pircēju diskriminējošu praksi attiecībā pret ražotājiem preču, apjomu vai citu piegādes nosacījumu ziņā.⁸⁷⁹ Līdz ar to var teikt, ka Tiesa savā prejudiciālajā nolēmumā apmierina prasītāja prasību.

Strīdus jautājumi par diskriminējošu iepirkuma cenu ir bijuši aktuāli divu ES Tiesā skatītu lietu prasībās: lietā *British Coal Corporation pret Eiropas Kopienu Komisiju*⁸⁸⁰ un lietā *National Power plc un PowerGen plc pret British Coal Corporation un Eiropas Kopienu Komisiju*⁸⁸¹.

Lietā *British Coal Corporation pret Eiropas Kopienu Komisiju*⁸⁸² ir runa par uzņēmuma *British Coal Corporation*⁸⁸³ vērsanos ES Tiesā, lūdzot atcelt EK lēmumu, ar kuru tā atteikusies noraidīt Nacionālās Atklāto akmeņogļu raktuvju licenzēto uzņēmumu asociācijas (turpmāk tekstā - NALOO) 1994. gada 15. jūnijā iesniegto sūdzību EK pret *British Coal Corporation*.⁸⁸⁴

NALOO 1994. gada 15. jūnijā vērsās EK ar sūdzību par *British Coal Corporation* un Centrālās Elektrību ražojošās padomes (*Central Electricity Generating Board, CEGB*), kuras funkcijas ir pārņēmuši *PowerGen* un *National Power*, veiktajiem konkurences ierobežojumiem Apvienotajā Karalistē laika posmā no 1973. gada 1. janvāra līdz pat Apvienotās Karalistes iestāšanās brīdim Eiropas Kopienā (tagad – Eiropas Savienība), proti, 1990. gada 31. martam.⁸⁸⁵ NALOO apstrīd *British Coal Corporation* NALOO biedriem uzlikto īpašuma izmantošanas nodevu par akmeņogļu ieguvī *British Coal Corporation*⁸⁸⁶ piederošajās raktuvēs tiesiskumu un CEGB no NALOO biedriem iegādātās akmeņogles elektrības ražošanai par diskriminējošām cenām, uzskatot, ka šāda rīcība ir pretrunā ar EKL 63. panta,

⁸⁷⁹ CJ 1996a. p. 2321.

⁸⁸⁰ GC 1997a. *British Coal / Commission*, Case T-367/94, ECR 1997, p. II-2103; GC 1997b. *British Coal / Commission*, Case T-367/94, ECR 1997, p. II-469; GC 1998. *British Coal / Commission*, Case T-367/94, ECR 1998, p. II-705.

⁸⁸¹ CJ 1997e. *National Power and PowerGen / British Coal and Commission*, Case C-151/97 P(I) and C-157/97 P(I), ECR 1997, p. I-3491.

⁸⁸² GC 1997a. *British Coal / Commission*, Case T-367/94, ECR 1997, p. II-2103; GC 1997b. *British Coal / Commission*, Case T-367/94, ECR 1997, p. II-469.

⁸⁸³ Publiska valsts sabiedrība, kam pieder gandrīz visas Apvienotās Karalistes akmeņogļu rezerves. Avots: CJ 1996a. §3, p. 2312.

⁸⁸⁴ Šī lieta skar arī licenci neapstrādātu akmeņogļu iegūšanai. Skat prasības aprakstu 4.4. sadaļas 4.4.2. apakšpunktā „Akmeņogles: Licence neapstrādātu akmeņogļu iegūšanai”.

⁸⁸⁵ GC 1997b, §3, p.473.

⁸⁸⁶ Publiska valsts sabiedrība, kam pieder gandrīz visas Apvienotās Karalistes akmeņogļu rezerves. Avots: CJ 1996a. §3, p.2312.

85. panta un 86. panta nosacījumiem.⁸⁸⁷ Atbildot uz šo iesniegumu, *British Coal Corporation* 1994. gada 1. augustā iesniedza EK savus apsvērumus, norādot, ka izskatīt prasību par uzliktajām nodevām pirms 1990. gada 1. aprīļa nav EK kompetencē un attiecīgi EK ir jānoraida šāda prasība, to vispār neizskatot pēc būtības. Pretējā gadījumā *British Coal Corporation* vērsīsies Tiesā, apstrīdot EK bezdarbībā.⁸⁸⁸ 1994. gada 3. oktobrī EK informēja *British Coal Corporation*, ka *British Coal Corporation* nav tiesību uz šāda veida prasībām pret EK un arī ES Tiesā. Līdz ar to šo apstākļu kontekstā *British Coal Corporation* iesniedza prasību ES Tiesā, lūdzot atcelt EK lēmumu, ar kuru tā atteikusies noraidīt NALOO sūdzību pret *British Coal Corporation*.⁸⁸⁹

ES Tiesa iesniegto prasību noraida. Tāpat ES Tiesa noraida arī *PowerGen* un *National Power* iesniegumu par apsvērumu iesniegšanu šajā lietā, bet pieņem NALOO iesniegumu par viņu apsvērumu iesniegšanu šajā lietā.⁸⁹⁰ ES Tiesa arī neizskata *British Coal Corporation* lūgumu noteiktiem šīs lietas dokumentiem (saistīti ar *PowerGen* un *National Power* noslēgto līgumu ar *British Coal Corporation*) piešķirt konfidencialitātes statusu.⁸⁹¹

Šīs lietas tiesvedības turpinājums seko ar divām apelācijas prasībām tiesā lietā ***National Power plc un PowerGen plc pret British Coal Corporation un Eiropas Kopienu Komisiju***⁸⁹², apstrīdot Pirmās Instance tiesas lēmumu lietā *British Coal Corporation pret Eiropas Kopienu Komisiju*⁸⁹³, atsakoties pieņemt *PowerGen* un *National Power* apsvērumus. ES Tiesa arī lemj, ka *National Power* un *PowerGen* nav demonstrējuši „nepieciešamo interesī” (*sufficient interest*) lietas iznākumā, lai tajā iesniegtu savus apsvērumus, kā mērķis ir bijis aizstāvēt *British Coal Corporation* nostāju apelācijas kārtā apstrīdētajā lietā.⁸⁹⁴ Tiesa norāda, ka „nepieciešamā interese” lietas iznākumā būtu vienīgi tādā situācijā, ja tiesas lēmums mainītu šo divu akmeņogļu iepirkšanas uzņēmumu, kas iegādājas akmeņogles no NALOO, tiesisko stāvokli. Tomēr konkrētā lieta attiecas vienīgi uz EK atteikumu noraidīt sūdzību

⁸⁸⁷ GC 1997b §4, p.473.

⁸⁸⁸ Ibid, §6, p.474.

⁸⁸⁹ Ibid, §7, 8, p.474.

⁸⁹⁰ Ibid, pp. 479 – 480.

⁸⁹¹ Ibid, §33, p.479.

⁸⁹² CJ 1997e. *National Power and PowerGen / British Coal and Commission*, Case C-151/97 P(I) and C-157/97 P(I), ECR 1997, p. I-3491.

⁸⁹³ GC 1997b. *British Coal / Commission*, Case T-367/94, ECR 1997, p. II-469.

⁸⁹⁴ CJ 1997e. §55, p.3511.

attiecībā uz akmeņogļu raktuvju īpašnieka, *British Coal Corporation*, uzlikto īpašuma izmantošanas nodevu par akmeņogļu ieguvī⁸⁹⁵. Tāpēc abu uzņēmumu iesniegtās apelācijas tiek noraidītas.⁸⁹⁶

Turpmāk šā jautājuma risinājuma meklējumi seko, Pirmās instances tiesai lemjot lietā *British Coal Corporation pret Eiropas Kopienu Komisiju*⁸⁹⁷, kurā tiek skatīts *British Coal Corporation* lūgums atcelt EK lēmumu, ar kuru tā atteikusies noraidīt NALOO 1994. gada 15. jūnijā iesniegto sūdzību EK pret *British Coal Corporation*. Lai aizstāvētu EK kā atbildētāju, tiesvedībā iesaistās NALOO.⁸⁹⁸ Lietā *British Coal Corporation* lūdz EK atklāt vēstules, ar kuru EK aicina NALOO iesniegt komentārus par tās iespējamo lēmumu noraidīt NALOO sūdzību pret *British Coal Corporation*.⁸⁹⁹ EK un NALOO ir vienisprātis, ka minētais dokuments nav izpaužams *British Coal Corporation*. Neskatoties uz *British Coal Corporation* iesniegtajiem argumentiem šajā sakarā, ES Tiesa noraida tās prasību, norādot, ka prasītājs nav spējis pierādīt šī dokumenta svarīgumu, lai to atklātu prasītājam.⁹⁰⁰

Turpinājums strīdiem starp akmeņogļu sektorā strādājošiem privātiem uzņēmumiem un publiskām valsts sabiedrībām Apvienotajā Karalistē, apstrīdot dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, ES Tiesā rodams virknē prasību, kas skar jautājumu par licenci neapstrādātu akmeņogļu iegūšanai.

b) Licence neapstrādātu akmeņogļu iegūšanai

Strīdi par neapstrādātu akmeņogļu iegūšanas licences saņemšanas nosacījumiem tiek risināti trijās prasībās, kuras dažādās ES Tiesas iestādēs tiek skatītas 1996. gadā, 1997. gadā, 1998. gadā.

Lietā *National Association of Licensed Opencast Operators pret Eiropas Kopienu Komisiju*⁹⁰¹ ir runa par uzņēmumu asociācijas, proti, NALOO, vēršanos pret EK ar prasību Pirmās instances tiesā par to, ka EK nav iebildusi pret tādu valsts tiesību aktu pieņemšanu attiecībā uz neapstrādātu akmeņogļu iegūšanas licenču izsniegšanas nosacījumiem, kas prasītāja skatījumā neatbilst EOTK dibināšanas

⁸⁹⁵ CJ 1997e. §61, p.3512.

⁸⁹⁶ Ibid, p.35 17

⁸⁹⁷ GC 1997a. *British Coal / Commission*, Case T-367/94, ECR 1997, p. II-2103.

⁸⁹⁸ Ibid, p.2104.

⁸⁹⁹ Ibid, §1, 2, p.2105.

⁹⁰⁰ Ibid, §27, 28, pp.2110-2101.

⁹⁰¹ GC 1996a. *Naloo / Commission*, Case T-57/91, ECR 1996, p. II-1019.

līgumam⁹⁰² attiecībā uz nosacījumiem, kas regulē kartelu izveidošanos un dominējošā stāvokļa izmantošanu. Pamatojums iesniegumam tiesā lielā mērā balstīts uz tiem pašiem EOTK dibināšanas līguma pantiem, kas lietā *Banks pret British Coal Corporation*⁹⁰³ (skatīt tālāk). Arī šajā lietā Pirmās instances tiesa savā spriedumā norāda, ka šādu jautājumu skatīšanā, kas skar ekonomisko politiku, ko veido EK (saskaņā ar EOTK dibināšanas līguma 33. pantu), Pirmās instances tiesai nav kompetences. Tādējādi prasītāja prasība tika noraidīta.⁹⁰⁴

Lietā *Banks pret British Coal Corporation*⁹⁰⁵ ir runa par uzņēmuma vēršanos nacionālās tiesvedības ceļā pret publisku valsts sabiedrību (valsts uzņēmumu). Prasība ES Tiesā celta saistībā ar prāvu starp *HJ Banks & Company Limited* (turpmāk – Bankas), kas ir privāts uzņēmums, kas nodarbojas ar ogļu ražošanu saskaņā ar licencēm, ko tai ir izsniegusi *British Coal Corporation*⁹⁰⁶ (turpmāk – Korporācija), un šo Korporāciju par prasību, kas celta, lai prasītājam atlīdzinātu zaudējumus, kas radušies, Korporācijai noslēdzot ar galvenajiem elektroenerģijas ražotājiem Anglijā un Velsā, proti, *National Power PLC* un *PowerGen PLC*, līgumu, kas paredz, ka Korporācija garantēs vairāku gadu garumā ogļu piegādi par noteiktu cenu.

Prasītājs Bankas savā prasībā nacionālās tiesvedības ietvaros apgalvoja, ka akmeņogļu raktuvju īpašnieka *British Coal Corporation* uzliktā īpašuma izmantošanas nodeva par akmeņogļu ieguvu ir pārmērīgi augsta un kavē gūt peļņu Bankām, bet *British Coal Corporation* noteiktā samaksa par iegūtajām akmeņoglēm ir nepamatoti zema. Turklāt šādā veidā Korporācija pārkāpj attiecīgajos EOTK dibināšanas līguma pantos nr. 4.(d), 60., 65. un 66.(7) un EEK dibināšanas līguma pantos nr. 85., 86. un 232.(1) esošos nosacījumus. ES Tiesa savā prejudiciālajā nolēmumā, sniedzot atbildi uz nacionālās tiesas lūgumu interpretēt EOTK dibināšanas līguma 4.(d), 65. un 66.(7) pantu, faktiski noraida prasītāja prasību, skaidrojot, ka privātpersonām EOTK dibināšanas līguma panti nr. 4.(d), 60., 65. un 66.(7) nepiešķir nekādas tiesības, uz kurām iespējams atsaukties nacionālās tiesvedības ietvaros.

⁹⁰² EOTK līguma 4.(d), 60., 65. and 66.(7) panti.

⁹⁰³ CJ 1994a. *Banks / British Coal*, Case C-128/92, ECR 1994, p. I-1209.

⁹⁰⁴ GC 1996a. *Naloo / Commission*, Case T-57/91, ECR 1996, p. II-1019.

⁹⁰⁵ CJ 1994a. *Banks / British Coal*, Case C-128/92, ECR 1994, p. I-1209.

⁹⁰⁶ Publiska valsts sabiedrība, kam pieder gandrīz visas Apvienotās Karalistes akmeņogļu rezerves. Avots: CJ 1996a. §3, p.2312.

Turklāt EK vienīgajai ir jurisdikcija noteikt, vai EOTK dibināšanas līguma 65. un 66.(7) pants ir ticis pārkāpts, un tādējādi ir jāsigaida EK lēmums šajā jautājumā.⁹⁰⁷

Lietā *British Coal Corporation pret Eiropas Kopienu Komisiju*⁹⁰⁸, turpinot tiesvedību, kas jau apskatīta pie jautājuma par diskriminējošām iepirkuma cenām jeb dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu akmeņogļu ieguves un ražošanas sfērā⁹⁰⁹, ir runa par NALOO iesniegto sūdzību EK pret *British Coal Corporation* attiecībā uz iekasētajām nodevām, asociācijas biedriem par to saņemot licenci akmeņogļu iegūšanai, ko tā uzskata par pārmērīgi augstām saskaņā ar dibināšanas līguma 4.(d), 65. un 66.(7) pantu.⁹¹⁰ Reaģējot uz šo sūdzību, *British Coal Corporation* aicināja EK paziņot, ka izskatīt prasību nav tās kompetencē un attiecīgi tai ir jānoraida šāda prasība, to vispār neizskatot pēc būtības. Pretējā gadījumā *British Coal Corporation* vērsīsies ES Tiesā, apstrīdot EK bezdarbībā.⁹¹¹ 1994. gada 3. oktobrī EK informēja *British Coal Corporation*, ka *British Coal Corporation* nav tiesību uz šāda veida prasībām pret EK un arī Tiesā. Līdz ar to šo apstākļu kontekstā *British Coal Corporation* iesniedza prasību ES Tiesā, lūdzot atcelt EK lēmumu, ar kuru tā atteikusies noraidīt NALOO sūdzību pret *British Coal Corporation*.⁹¹² ES Tiesa noraidīja šo prasību, atzīmējot, ka EAK ne vien nebija pienākums noraidīt NALOO sūdzību pirms tās izskatīšanas pēc būtības, bet gan bija pienākums veikt situācijas izpēti.⁹¹³

c) Valsts atbalsts

Jautājums par valsts atbalstu akmeņogļu ieguves industrijas jomā ES Tiesā ir skatīts trīs prasībās 1999. gadā, 2000. gadā un 2001. gadā. Tās ir divas prasības, kuras rosina uzņēmums pret EK un viena prasība, kuru rosina uzņēmums pret dalībvalsti.

Lietā *RJB Mining plc pret Eiropas Kopienu Komisiju*⁹¹⁴ ir runa par Apvienotajā Karalistē reģistrēta uzņēmuma *RJB Mining plc* vēršanos ES Tiesā ar

⁹⁰⁷ CJ 1994a. Banks / British Coal, Case C-128/92, ECR 1994, p. I-1209; §6, p.1271.

⁹⁰⁸ GC 1998. British Coal / Commission, Case T-367/94, ECR 1998, p. II-705.

⁹⁰⁹ Skat prasības aprakstu 4.4. sadaļas 4.4.2. apakšpunktā „Akmeņogles: Diskriminējoša iepirkuma cena”.

⁹¹⁰ Ibid, §1,2, p.708.

⁹¹¹ Ibid, §5, 6, p.709.

⁹¹² Ibid, §7, 8, pp.709-710.

⁹¹³ Ibid, §25, 26, p.714.

⁹¹⁴ GC 1999. JB Mining / Commission, Case T-110/98, ECR 1999, p. II-2585; GC 2000. RJB Mining / Commission, Case T-110/98, ECR 2000, p. II-2971.

prasību atcelt tiesību aktu, proti, EK lēmumu⁹¹⁵, ar kuru tiek apstiprināts Vācijas valsts atbalsts akmeņogļu ražošanas industrijai 1997. gadā. EK šajā lietā atbalsta Vācija un Spānija, kā arī Vācijas uzņēmums *RAG Aktiengesellschaft*.⁹¹⁶

Lai arī ES Tiesa norāda, ka EOTK dibināšanas līgums principā neatbalsta valsts atbalstu akmeņogļu ieguves uzņēmumiem kā nesaskanīgiem ar kopējā tirgus mērķiem, vienlaikus arī norāda, ka saskaņā ar līguma 95. pantu šādi valsts atbalsta pasākumi var tikt īstenoti, EK pieņemot attiecīgo lēmumu. Saskaņā ar šā līguma nosacījumu lēmumi par valsts atbalstu akmeņogļu sektoram ir pieņemti jau kopš 1965. gada.⁹¹⁷ Šāds valsts atbalsts ir saskanīgs ar kopējā tirgus atbilstīgu darbību, ja vien iespējams pierādīt: tā rezultātā (1) izmainoties akmeņogļu cenai starptautiskajos tirgos, tiks nodrošināta ekonomiskā dzīvotspēja, vienlaikus pamazām samazinot sniegto atbalstu, vai (2) tiks risinātas sociālas un reģionālās problēmas, kas radušās pilnīgas vai daļējas ražošanas samazināšanās rezultātā, vai (3) akmeņogļu industrija varēs pielāgoties vides aizsardzības standartiem.⁹¹⁸ Pirmās instances tiesa savā 1999. gada 9. septembra spriedumā norāda, ka akmeņogļu industrija Kopienā ir atkarīga no valsts atbalsta⁹¹⁹ un konkrētās lietas gadījumā valsts atbalsts atbilst iepriekšminētajiem kritērijiem kopējā tirgus atbilstīgu darbības noteikšanai⁹²⁰ un nolemj, ka iesniegtā prasība ir noraidāma⁹²¹.

Šīs lietas turpinājums seko, prasītājam *RJB Mining plc* iesniedzot apelāciju⁹²² pret Pirmās instances tiesas 1999. gada 8. novembra spriedumu, lūdzot Tiesu atcelt šo spriedumu un arī apstrīdēto EK lēmumu.⁹²³ No jauna izskatot lietas materiālus, iesniegtā apelācija tiek noraidīta.⁹²⁴

Lietā *Banks*⁹²⁵ ir runa par uzņēmuma (tas pats uzņēmums, kas lietā *Banks pret British Coal Corporation*⁹²⁶) vēršanos nacionālās tiesvedības ceļā pret dalībvalsti. Tas ir strīds starp *HJ Banks & Company Limited* (turpmāk – Bankas) un Lielbritānijas

⁹¹⁵ Commission Decision 98/687/ECSC of 10 June 1998 on German aid to the coal industry for 1997 (OJ 1998 L 324, p. 30). Avots: GC 1999, p.2588.

⁹¹⁶ Ibid, p.2588.

⁹¹⁷ Ibid. §1, 2, 3, pp.2589-2590.

⁹¹⁸ Ibid. § 5, p.2591.

⁹¹⁹ Ibid. §102, p.2620.

⁹²⁰ Ibid. §109, p.2621.

⁹²¹ Ibid. p.2623. – 2625.

⁹²² GC 2000. *RJB Mining / Commission*, Case T-110/98, ECR 2000, p. II-2971.

⁹²³ Ibid, § 7, p.2977.

⁹²⁴ Ibid, p.2992.

⁹²⁵ CJ 2001a. *Banks*, Case C-390/98, ECR 2001, p. I-6117.

⁹²⁶ CJ 1994a. *Banks / British Coal*, Case C-128/92, ECR 1994, p. I-1209.

Coal Authority and the Secretary of State for Trade and Industry. Dalībvalsts tiesa lūdz ES Tiesu skaidrot EOTK dibināšanas līguma 4. panta (b)⁹²⁷ un (c)⁹²⁸ punktus un 1993. gada 28. decembra lēmumu, ar ko izveido Kopienas noteikumus valsts atbalstam akmeņogļu industrijai. Prasītājs tiesā apstrīd valsts atbalstu, kas tika sniegts *British Coal Corporation*, pamatojot to, ka atbalsts ir ticis īstenots, pirms EK ir sniegusi savu atļauju. EK savos apsvērumos pievienojas prasītāja prasībai.⁹²⁹ ES Tiesa savā prejudiciālajā nolēmumā skaidro, ka dalībvalsts tiesas, kā arī prasītāja un atbildētāja aprakstītajā situācijā dalībvalstī ir īstenota diskriminējoša prakse attiecībā pret dažāda veida ražotājiem tādā izpratnē, ka uz *British Coal Corporation* nav attiecinātas noteiktas nodevas. Tomēr, ja ir runa par licenču izsniegšanu, diskriminējoša attieksme pret ražotājiem nav konstatēta. Tomēr ES Tiesa atstāj dalībvalsts tiesas ziņā izlemt, vai konkrētajā situācijā var konstatēt diskrimināciju.⁹³⁰

d) Atbalsts Kopienas (Eiropas Savienības) ražojumu patēriņa sekmēšanai

Jautājums par atbalstu Kopienas (Eiropas Savienības) ražojumu patēriņa sekmēšanai ir skatīts vienā lietā *Eiropas Kopienų Komisija pret Coal Products*⁹³¹, kas ES Tiesā ir skatīta 2000. gadā. Šajā lietā ir runa par EK vēršanos pret Apvienotajā Karalistē izveidoto uzņēmumu *Coal Products Ltd* saistībā ar EK maksājuma prasību pret minēto uzņēmumu par tam izsniegtajām subsīdijām, kas paredzētas, lai atbalstītu *Coal Products Ltd* Kopienā saražoto akmeņogļu patēriņu, un procentu likmi 8% apmērā kopš 1995. gada 1. novembra, kā arī par atbildētāja maksājuma pretprasību un procentu likmes atmaksu.⁹³² EK pamato savu maksājuma prasību ar to, ka uzņēmums noteiktajā laikā (no 1993. gada līdz 1995. gadam) nav sasniedzis nepieciešamo Kopienā saražot akmeņogļu patēriņa līmeni.⁹³³

ES Tiesa noraida gan EK maksājuma prasību, gan uzņēmuma maksājuma pretprasību,⁹³⁴ norādot, ka noslēgtais līgums neparedz automātisku saistību starp

⁹²⁷ Attiecas uz diskriminācijas aizliegumu starp ražotājiem.

⁹²⁸ Attiecas uz īpašām nodevām, ko attiecina neatkarīgi, pietiekoši precīzi un bez nosacījumiem .

⁹²⁹ CJ 2001a. Banks, Case C-390/98, ECR 2001, p. I-6117.

⁹³⁰ Ibid.

⁹³¹ CJ 2000. Commission / Coal Products, Case C-274/97, ECR 2000, p. I-3175.

⁹³² Ibid. pp.3187-3188.

⁹³³ Ibid, §19, p.3196.

⁹³⁴ Ibid, §26, p.3198.

uzņēmumam pārskaitītajām subsīdijām un akmeņogļu patēriņu,⁹³⁵ uz šo pašu apsvērumu pamata noraidot arī uzņēmuma pretprasību.⁹³⁶

4.4.3. Kodolenerģija

Prasības ES Tiesā, kas attiecas uz kodolenerģijas jomu laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam, veido 15% no kopējo prasību skaita. Tie ir strīdi, kas attiecas, galvenokārt, uz kopējo piegādes politiku, kā arī drošības pasākumu ievērošanu un ietekmes uz vidi novērtējumu, uz nedeklarētu eksportu uz trešām valstīm. ES Tiesa šajā jomā, galvenokārt, ir izdarījusi prasītājiem negatīvus lēmumus⁹³⁷. Šajā jomā visvairāk iesaistītie spēlētāji jeb politiskie aktieri ir uzņēmumi un EK, kā arī dalībvalstis.

a) *Kopējā piegādes politika*

Kopējā piegādes politika kodolenerģijas jomā ir bijusi par pamatu četrām prasībām ES Tiesā. Tās ir bijušas prasības, ar kurām uzņēmumi ir vērsušies pret EK, apsūdzot to bezdarbībā, lūdzot ES Tiesu atcelt EK lēmumu, un viena apelācijas sūdzība. ES Tiesa apmierināja tikai vienu prasību no četrām.

Lietā *Empresa Nacional de Urânio SA pret Eiropas Kopienu Komisiju*⁹³⁸ ir runa par Portugāles uzņēmuma *Empresa Nacional de Urânio SA* (turpmāk tekstā – ENU) vērsanos ES Tiesā ar prasību sakarā ar EK bezdarbību, kā rezultātā prasītāja skatījumā ir ticis pārkāpts Eiropas Atomenerģijas Kopienas dibināšanas līgums (turpmāk tekstā – EAEKL), un lūdzot ES Tiesu paziņot, ka EK nav pieņēmusi un prasītājam nav adresējusi lēmumu, kuru prasītājs tai ir pieprasījis saskaņā ar EAEKL 53. panta nosacījumiem.⁹³⁹

ENU ir uzņēmums, kas Portugālē ražo urāna koncentrātu (U3O8). Ņemot vērā, ka Portugālē nav industriālu kodolreaktoru, ENU ir spiests eksportēt visu saražoto produkciju un tādēļ ir noslēdzis ilgtermiņa līgumu ar *Electricité de France* (turpmāk tekstā – EDF) par savas produkcijas eksportu 73% apmērā, atlikumu pārdodot vietējā tirgū. Tā kā vietējā tirgū bija zemas cenas, bet EDF nolēma turpmāk neslēgt

⁹³⁵ CJ 2000. §20, p.3196.

⁹³⁶ Ibid, §24, pp.3197-3198.

⁹³⁷ Skatīt pielikumu nr. 3, grafiks 6. Intereses ES enerģētikas politikā: prasību apmierināšana jomās.

⁹³⁸ CJ 1993b. ENU / Commission, Case C-107/91, ECR 1993, p. I-599.

⁹³⁹ Ibid, p.624.

ilgtermiņa līgumu, uzņēmumā uzkrājās urāna krājumi, un tam radās nopietnas finansiālās grūtības.⁹⁴⁰

Nesaņemot EAEK līgumā paredzēto palīdzību un tā kā urānu patērējošie Eiropas uzņēmumi, pie kuriem vērsās EK, nesniedza atbildi attiecībā uz to, vai tie ir gatavi iegādāties Portugāles urāna krājumus⁹⁴¹, ENU atkārtoti vērsās pie EK ar lūgumu atjaunot līgumā paredzētās sistēmas darbību, kas pieprasa pakļaušanos kopējās piegādes politikas nosacījumiem. ENU pieprasīja, lai EK nekavējoši uzsāk izmeklēšanu un attiecīgi rīkojas, noskaidrojot, kā tas ir bijis iespējams, ka bez EK kontroles saskaņā ar līguma 66. pantu Kopienas urāna lietotāji urāna krājumus ir brīvi ieguvuši ārvalstu tirgos, neskatoties uz to, ka ENU saražotā produkcija ir pieejama par pieņemamu cenu. Tāpat ENU pieprasīja, lai uzņēmumi, kas pārkāpuši minētos nosacījumus, tiktu brīdināti gadījumos, ja tie turpinātu importēt, neraugoties uz to, ka ENU saražotā produkcija ir pieejama pārdošanā.⁹⁴²

EAEKL 53. pants paredz, ka EK ir jāpieņem lēmums par tiesību piešķiršanu noslēgt piegādes līgumu,⁹⁴³ turklāt jārod tūlītējs risinājums ENU uzrādītajai problēmai saistībā ar tā centieniem atbrīvoties no urāna krājumiem.⁹⁴⁴ Tomēr nekavējoša un atbilstīga rīcība no EK puses neseko, tāpēc ENU iesniedza prasību ES Tiesā pret EK par tās bezdarbību.⁹⁴⁵ ES Tiesa, izskatot lietas materiālus un uzklausot abu pušu argumentus, lēma par labu prasītājam, atzīstot, ka pretēji EAEK līguma 53. pantā paredzētajam EK ir īstenojusi bezdarbību, nepieņemot lēmumu pēc prasītāja pieprasījuma.⁹⁴⁶

Lietā *Kernkraftwerke Lippe-Ems GmbH pret Eiropas Kopienų Komisiju*⁹⁴⁷ ir runa par Vācijas uzņēmuma *Kernkraftwerke Lippe-Ems GmbH* (turpmāk tekstā – KLE), kam pieder atomelektrostacija un kura vadībā tā darbojas⁹⁴⁸, prasību ES Tiesā atcelt divus EK lēmumus⁹⁴⁹ (divas prasības, kas apvienotas vienā lietā). Ar šiem

⁹⁴⁰ CJ 1993b. §2, p.625.

⁹⁴¹ Ibid, § 3,4, pp.625 -626.

⁹⁴² Ibid, § 5, pp.626-627.

⁹⁴³ Ibid, §26, p.632.

⁹⁴⁴ Ibid, §34, p.633.

⁹⁴⁵ Ibid, §6, p.627.

⁹⁴⁶ Ibid, p.635.

⁹⁴⁷ GC 1997c. *Kernkraftwerke Lippe-Ems / Commission*, Case T-149/94 and T-181/94, ECR 1997, p. II-161.

⁹⁴⁸ GC 1997c. §1, p.166.

⁹⁴⁹ APPLICATION for the annulment of Commission Decision 94/95/Euratom of 4 February 1994 relating to a procedure in application of the second paragraph of Article 53 of the Euratom Treaty (OJ

lēmumiem EK noraidīja uzņēmuma prasību pret aģentūru (*Euratom Supply Agency*), kas pēc uzņēmuma ieskatiem noteiktajā laikā nebija pieņēmusi lēmumu par līguma starp KLE un *British Nuclear Fuels plc* (turpmāk tekstā – BNFL) noslēgšanu⁹⁵⁰ ar papildu nosacījumu, ka urāns nevar tieši vai netieši tikt piegādāts no Neatkarīgo Valstu Savienības (NVS)⁹⁵¹, un noraidīja KLE lūgumu, lai EK dotu rīkojumu aģentūrai noslēgt attiecīgos līgumus.⁹⁵² Turpinot šo lietu, uzņēmums KLE iesniedz apelācijas sūdzību⁹⁵³ pret Pirmās Instance tiesas lēmumu, kas noraida iesniegto apelāciju kā nepamatotu.

b) Drošības pasākumi

Jautājums par drošības pasākumiem kodolenerģijas jomā ES Tiesā ir skatīts 1995. gadā un 2009. gadā, pamatojoties uz divām iesniegtajām prasībām.

Lietā *Marie-Thérèse Danielsson, Pierre Largeteau un Edwin Haoa pret Eiropas Kopienų Komisiju*⁹⁵⁴ ir runa par Taiti, Franču Polinēzijas iedzīvotājiem, kas vēršas ES Tiesā ar lūgumu atcelt tiesību aktu, proti, EK lēmumu, ar kuru tā atļauj Francijai veikt kodolizmēģinājumus, un lūgumu ES Tiesai uzlikt EK par pienākumu pieņemt nepieciešamos pasākumus, lai saglabātu un aizsargātu prasītāju tiesības saskaņā ar EAEK līgumu.

Saskaņā ar EAEKL 34. pantu dalībvalstij, kuras teritorijā plānoti īpaši bīstami izmēģinājumi, ir jāpieņem papildu veselības aizsardzības un drošības pasākumi, par kuriem vispirms ir jāsaņem EK viedoklis.⁹⁵⁵ Konkrētās lietas materiāli uzrāda, ka Francija kodolizmēģinājumus uzsāka 1995. gada 5. septembrī un turpināja 1995. gada 1. oktobrī. 1995. gada 6. septembrī EK prezidents Žaks Santērs informēja, ka EK nevar pateikt, vai Līguma 34. pants ir attiecināms uz konkrēto gadījumu, un apstiprināja savu nodomu tikt iesaistītam zinātniskajā novērtēšanas misijā. Tā tika īstenota 1995. gada 18. un 29. septembrī, EK 1995. gada 3. oktobrī nākot klajā ar novērtējuma ziņojumu, kurā secināts, ka izvērtētā uzraudzības sistēma un saņemtā informācija liecina par kopumā apmierinošu situāciju attiecībā uz minimālo drošības

1994 L 48, p. 45), and of Commission Decision 94/285/Euratom of 21 February 1994 relating to a proceeding in application of the second paragraph of Article 53 of the Euratom Treaty (OJ 1994 L 122, p. 30), and for damages. Avots: GC 1997c, p.165-166.

⁹⁵⁰ Aģentūrai ir piešķirtas ekskluzīvas tiesības noslēgt piegādes līgumus. Avots: CJ 1999. §7, p.2119.

⁹⁵¹ GC 1997c. §2, 12, pp.167, 169.

⁹⁵² Ibid, §12, p.169.

⁹⁵³ CJ 1999. Kernkraftwerke Lippe-Ems / Commission, Case C-161/97 P, ECR 1999, p. I-2057.

⁹⁵⁴ GC 1995a. Danielsson and others / Commission, Case T-219/95 R, ECR 1995, p. II-3051.

⁹⁵⁵ Ibid, §4.

standartu ievērošanu, bet uzsvēra, ka misija netika ielaista atsevišķās ēkās/ telpās un noteikta veida informācija nebija pieejama.⁹⁵⁶

Vēlāk, saņemot arī papildu informāciju no Francijas valsts iestādēm, EK pieņēma lēmumu, ka kodolizmēģinājumi nerada manāmu apdraudējumu darbiniekiem vai sabiedrībai, tādējādi Līguma 34. pants nav attiecināms uz minēto gadījumu.⁹⁵⁷ Tieši šo lēmumu ES Tiesā apstrīd trīs privātpersonas, kas dzīvo Taiti,⁹⁵⁸ lūdzot ES Tiesai atcelt EK lēmumu un Francijai ievērot līguma 34. panta nosacījumus.⁹⁵⁹ EK nostāju ES Tiesā aizstāv Francijas Republika, kopīgi iestājoties par to, ka prasītājiem nevar iestāties nopietnas un neatgriezeniskas sekas gadījumā, ja apstrīdētais EK lēmums netiek atcelts.⁹⁶⁰

ES Tiesa noraida minēto privātpersonu prasību, pamatojot ar to, ka minētais lēmums nav ticis adresēs prasītājiem, bet gan Francijas valdībai, un prasītāji nav iesnieguši pietiekošus pierādījumus tam, kas šis lēmums attiecas uz prasītājiem tieši un individuāli.⁹⁶¹ ES Tiesa, neskatoties uz prasītāju argumentiem, ka minētais gadījumus attiecas uz viņiem īpaši kaitīgā veidā, norāda, ka EK lēmums uz šiem indivīdiem attiecas tikpat lielā mērā kā uz citiem indivīdiem, kas dzīvo Taiti.⁹⁶²

Savukārt lietā *Land Oberösterreich pret ČEZ as*⁹⁶³ attiecas uz tiesvedību starp *Land Oberösterreich* [Augšaustrijas pavalsts] un *ČEZ as* (turpmāk tekstā – “ČEZ”)⁹⁶⁴ par traucējumiem vai iespējamiem traucējumiem saistībā ar jonizējošo starojumu. Tā kā ČEZ izmanto Temelinas [*Temelín*] atomelektrostaciju Čehijas Republikā, tas ietekmē Austrijā esošas un šai pavalstij piederošās lauksaimniecības zemes.⁹⁶⁵ Čehijas iestādes atļāva atomelektrostacijas būvniecību un izmantošanu, kā arī ekspluatāciju, bet Augšaustrijas pavalsts un citi privātie īpašnieki vērsās tiesā ar prasību, lai ČEZ izbeigtu ar jonizējošo starojumu saistītus traucējumus vai iespējamus traucējumus, kas varētu rasties no minētās elektrostacijas.⁹⁶⁶ Lietas materiālos norādīts, ka „*Land Oberösterreich*” uzskata, ka radioaktivitāte, ko parastās darbības rezultātā ģenerē šī

⁹⁵⁶ GC 1995a. §7-10.

⁹⁵⁷ Ibid, §13.

⁹⁵⁸ Ibid, §14.

⁹⁵⁹ Ibid, §15.

⁹⁶⁰ GC 1994a. §54.

⁹⁶¹ Ibid, §67.

⁹⁶² GC 1994a. §69-70.

⁹⁶³ CJ 2009e.ČEZ, Case C-115/08, ECR 2009 p. I-10265.

⁹⁶⁴ Čehijas akciju sabiedrība, kurā akciju vairākums pieder Čehijas valstij. Avots: CJ 2009e. §39.

⁹⁶⁵ Ibid, §2.

⁹⁶⁶ Ibid, §40-41.

atomelektrostacija, vai, katrā ziņā, ar tās izmantošanu un nepareizu darbību saistītais saindēšanās risks ilgstoši var traucēt tai piederošā nekustamā īpašuma normālu izmantošanu. Tādējādi esot izpildīti (attiecīgā gadījumā – preventīvas) tiesvedības par traucējumu izbeigšanu uzsākšanas nosacījumi.”⁹⁶⁷

ES Tiesa savā spriedumā norāda, ka strīds ir par jautājumu, „vai var tikt turpināta rūpnieciskā darbība, kas ietver atomelektrostācijas ekspluatāciju, un kādi tādā gadījumā ir tehniskie nosacījumi, ko var noteikt šādai iekārtai traucējumu vai iespējamo traucējumu dēļ, kuri, iespējams, ir radušies zemes īpašumiem citā dalībvalstī sakarā ar to iespējamu pakļaušanu no šīs iekārtas nākošam jonizējošam starojumam”.⁹⁶⁸

ES Tiesa savā spriedumā secina, ka „1) princips par diskriminācijas pilsonības dēļ aizliegumu, piemērojot EAEK līgumu, liedz piemērot tādu dalībvalsts tiesisko regulējumu kā pamata lietā aplūkots, atbilstoši kuram pret uzņēmumu, kuram ir nepieciešamās administratīvās atļaujas, lai izmantotu citā dalībvalstī esošu atomelektrostaciju, var uzsākt tiesvedību, lai izbeigtu šīs iekārtas radītos vai iespējamus traucējumus blakus esošo īpašumu īpašniekiem, kamēr pret uzņēmumiem, kuriem pieder tiesvedības dalībvalstī esoša rūpnieciska iekārta un kuriem ir šīs valsts administratīvā atļauja, šādu prasību nevar celt un pret tiem var vērst tikai prasību par zaudējumu atlīdzību par blakus esošiem īpašumiem radīto kaitējumu; 2) valsts tiesai valsts likums, kas tai ir jāpiemēro, ir jāinterpretē pēc iespējas tā, lai tas atbilstu Kopienų tiesību prasībām. Ja šāda atbilstīga piemērošana nav iespējama, valsts tiesai ir pienākums pilnībā piemērot Kopienų tiesības un aizsargāt tiesības, kas ar tām piešķirtas indivīdiem, vajadzības gadījumā, ja no šo normu piemērošanas konkrētajā lietā rastos Kopienų tiesībām pretējs rezultāts, šo noteikumu nepiemērojot vispār.”⁹⁶⁹

c) Nedeklarēts eksports uz trešajām valstīm

Lietā *Advanced Nuclear Fuels GmbH pret Eiropas Kopienų Komisiju*⁹⁷⁰ ir runa par uzņēmuma *Advanced Nuclear Fuels GmbH*, kas 1990. gada maija mēnesī ir veicis nedeklarētu kodolmateriāla eksportu, lai arī darbinieka kļūdainas, nevis apzinātas, rīcības dēļ⁹⁷¹, no Vācijas uzņēmuma uz savu mātes uzņēmumu *Advanced*

⁹⁶⁷ CJ 2009e. §42.

⁹⁶⁸ Ibid, §82.

⁹⁶⁹ Ibid.

⁹⁷⁰ CJ 1990. *Advanced Nuclear Fuels / Commission*, Case C-308/90, ECR 1990, p. I-4499.

⁹⁷¹ Ibid, §6, pp.4503 -4504.

Nuclear Fuels, kas darbojas Ričlandā ASV (turpmāk tekstā – „ANF Richland”) ⁹⁷², vēršanos ES Tiesā ar prasību atcelt EK lēmumus ⁹⁷³, ar kuru EK minētajam uzņēmumam ir uzlikusi sankcijas un apstiprinājusi personas, kas ir pilnvarotas ieviest datorizētu uzraudzības sistēmu uzņēmumā. ⁹⁷⁴ Neskatoties uz uzņēmuma iebildēm un norādēm, ka pats uzņēmums ir paaugstinājis pavalsts Vides ministrijas ieteiktos drošības pasākumus, kā arī rosinājis EK dalībvalsts teritorijā nozīmēt inspektoru, nevis uzlikt uzņēmumam sankcijas un pakļaut to EK administratīvai uzraudzībai ⁹⁷⁵, Tiesa 1990. gada 7. decembrī izdod rīkojumu par EK lēmuma nekavējošu ieviešanu ar mērķi paaugstināt uzņēmuma darbības drošības uzraudzības pasākumus, lai izvairītos no kodolmateriālu nedeklarēta eksporta atkārtotā nākotnē. ⁹⁷⁶ Savukārt 1993. gada 21. janvārī ES Tiesa pilnībā noraida uzņēmuma prasība par minēto EK lēmumu atcelšanu. ⁹⁷⁷

4.4.4. Gāze

Laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam prasības, kurās tiek skarta gāzes joma, veido 12% no ES Tiesā skatīto prasību skaita ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās un jautājumos. Tās ir astoņas prasības, kas attiecas, galvenokārt, uz dabasgāzes iekšējo tirgu, kā arī attiecas uz prasību atklāt dabasgāzes piegādes līguma saturu un ekskluzīvas importa un eksporta tiesības. ES Tiesa ir apmierinājusi lielāko daļu no šīm prasībām ⁹⁷⁸. Šajā jomā visvairāk iesaistītie spēlētāji jeb politiskie aktieri ir EK un dalībvalstis, kā arī uzņēmumi.

ES Tiesa ir apmierinājusi visas ieinteresēto pušu prasības, kas attiecas uz dabasgāzes iekšējo tirgu, bet attiecībā uz prasībām, kurās tiek skarts jautājums par dabasgāzes piegādes līguma satura atklāšanu, kā arī ekskluzīvām gāzes importa un eksporta tiesībām, prasītāja intereses netiek neapmierinātas ⁹⁷⁹.

⁹⁷² CJ 1990, p.4503.

⁹⁷³ Commission Decision 90/465/Euratom ' of 20 August 1990 concerning the appointment of the persons responsible for implementing Commission Decision 90/413/Euratom, relating to a procedure in application of Article 83 of the Euratom Treaty (Official Journal L 241, p. 14). Avots: CJ 1990, p.4500.

⁹⁷⁴ Ibid, §8, 9, pp.4000, 4505.

⁹⁷⁵ Ibid, §10, p.4505.

⁹⁷⁶ Ibid, §14, pp.4506-4507.

⁹⁷⁷ CJ 1993a. Advanced Nuclear Fuels / Commission, Case C-308/90, ECR, 1993 p. I-309.

⁹⁷⁸ Skatīt pielikumu nr. 3, grafiks 6. Intereses ES enerģētikas politikā: prasību apmierināšana jomās.

⁹⁷⁹ Skatīt pielikumu nr. 3, grafiks 6. Intereses ES enerģētikas politikā: prasību apmierināšana jomās.

Visas prasības, kurās tiek skarts jautājums par dabasgāzes iekšējo tirgu, ir saistītas ar 1998. gada 22. jūnija Direktīvas nr. 98/30/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu, kas 2003. gada 26. jūnijā aizstāta ar Direktīvu 2003/55/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu, neieviešanu laikā vai tās neprecīzu ieviešanu tādās dalībvalstīs kā Francijas Republika, Vācijas Federatīvā Republika, Spānijas Karaliste, Beļģijas Karaliste un Luksemburgas Lielhercogiste, ko apstrīdēja EK.

Viens ES Tiesas spriedums lietā *Eiropas Kopienu Komisija pret Francijas Republiku*⁹⁸⁰, kas tika analizēts arī elektroenerģijas jomā⁹⁸¹, ir attiecināms arī uz ekskluzīvām gāzes importa un eksporta tiesībām.

a) Dabasgāzes iekšējais tirgus

Lietā *Eiropas Kopienu Komisija pret Francijas Republiku*⁹⁸² un lietā *Eiropas Kopienu Komisija pret Vācijas Federatīvo Republiku*⁹⁸³ ir runa par Eiropas Komisijas vēršanos pret dalībvalstīm, proti, Francijas Republiku un Vācijas Federatīvo Republiku, ar prasību ES Tiesā sakarā ar dalībvalsts pienākumu neizpildi. EK savos pieteikumos ES Tiesā norāda, ka gan Francijas Republika, gan Vācijas Federatīvā Republika nav pieņēmusi normatīvus un administratīvus aktus, kas nepieciešami, lai dalībvalsts tiesības atbilstu EP un Padomes 1998. gada 22. jūnija Direktīvai nr. 98/30/EK attiecībā uz dabasgāzes iekšējā tirgus vienotajiem noteikumiem vai arī par veiktajiem pasākumiem nav ziņojusi EK. ES Tiesa apmierināja abas EK prasības.⁹⁸⁴

Lietā *Eiropas Kopienu Komisija pret Spānijas Karalisti*⁹⁸⁵ un lietā *Eiropas Kopienu Komisija pret Luksemburgas Lielhercogisti*⁹⁸⁶ ir runa par EK vēršanos pret dalībvalstīm, proti, Spānijas Karalisti un Luksemburgas Lielhercogisti, ar prasību ES Tiesā sakarā ar dalībvalsts pienākumu neizpildi. EK savos pieteikumā norāda, ka abas valstis nav pieņēmušas „normatīvus un administratīvus aktus, kas vajadzīgi, lai izpildītu Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 26. jūnija Direktīvu 2003/55/EK

⁹⁸⁰ CJ 1997a. Commission / France, Case C-159/94, ECR 1997, p. I-5815.

⁹⁸¹ Skatīt sadaļas 3.1.3. a) apakšpunktu „Elektroenerģija”.

⁹⁸² CJ 2001b. Commission / France, Case C-259/01, ECR 2002, p. I-11093.

⁹⁸³ CJ 2004. Commission / Germany, Case C-64/03, ECR 2004, p. I-3551.

⁹⁸⁴ CJ 2001b. Commission / France, Case C-259/01, ECR 2002, pp. 11102, 1110; CJ 2004.

Commission / Germany, Case C-64/03, ECR 2004, pp. 3552, 3556.

⁹⁸⁵ CJ 2006c. Commission / Spain. Case C-357/05, ECR 2006, p. I-118*.

⁹⁸⁶ CJ 2005d. Commission / Luxembourg, Case C-354/05, ECR 2006, p. I-67*.

par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par Direktīvas 98/30/EK atcelšanu”.⁹⁸⁷ ES Tiesa apmierināja abas EK prasības.⁹⁸⁸

Arī lietā *Eiropas Kopienu Komisija pret Beļģijas Karalisti*⁹⁸⁹ ir runa par EK vēršanos pret dalībvalsti, proti, Beļģijas Karalisti, ar prasību Tiesā sakarā ar dalībvalsts pienākumu neizpildi, kas izriet no Direktīvas 2003/55/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par Direktīvas 98/30/EK atcelšanu. EK savā pieteikumā ES Tiesā norāda, ka Beļģijas Karaliste „nav izraudzījusies gāzes pārvades, uzglabāšanas un sašķidrinātas dabasgāzes sadales sistēmas operatorus, [...] radījusi juridisku neskaidrību jaunajiem tirgus dalībniekiem [...]”, radot „[...] iespaidu, ka sarunu ceļā panāktā pieeja sistēmai ir alternatīva reglamentētajai pieejai”, kas saskaņā ar direktīvu nosaka, ka „reglamentēta pieeja trešajām personām ir vienīgā iespējamā pieeja sistēmai un tikai pārvaldes iestāde pirms tarifu stāšanās spēkā var noteikt vai apstiprināt tarifu aprēķināšanai vai noteikšanai izmantojamo metodi.” EK arī norāda, ka „[...] atbrīvojot no direktīvas piemērošanas jomas jaunus nozīmīgākos dabasgāzes infrastruktūras objektus, atbildētāja nav pareizi transponējusi [...]” direktīvu „[...] attiecībā uz pienākumu apspriesties ar citām dalībvalstīm vai attiecīgajām pārvaldes iestādēm šo infrastruktūras objektu starpsavienojuma gadījumā[...]”.⁹⁹⁰ ES Tiesa apmierināja EK prasību pret Beļģijas Karalisti, nolemjot, ka tā nav izpildījusi direktīvā paredzētos pienākumus, jo nav veikusi paredzēto pārvades, uzglabāšanas un sašķidrinātas dabasgāzes iekārtu operatoru galīgu norīkošanu.⁹⁹¹

⁹⁸⁷ Prasība pret Spānijas Karalisti, ko Eiropas Kopienu Komisija iesniedza 2005. gada 23. Septembrī (lieta C-357/05), OV, 12.11.2005., C 281/14. Avots:EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:281:0014:0014:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 13/04/2010; Tiesas (piektās palātas) spriedums 2006. gada 18. maijā — Eiropas Kopienu Komisija pret Luksemburgas Lielhercogisti (Lieta C-354/05), OV, 15.7.2006., C 165/11-12. Avots: EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:165:0011:0012:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 13/04/2010.

⁹⁸⁸ CJ 2006c, p. 119; CJ 2005d, p. 68.

⁹⁸⁹ CJ 2009b. Commission / Belgium, Case C-475/08, ECR 2009, p. I-11503.

⁹⁹⁰ Prasība, kas celta 2008. gada 5. novembrī — Eiropas Kopienu Komisija/Beļģijas Karaliste (Lieta C-475/08), OV, 7.2.2009., C 32/13 – 14. Avots:EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem,

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:032:0013:0014:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 13/04/2010.

⁹⁹¹ CJ 2009b, §.47.

Lietā *Eiropas Kopienu Komisija pret Francijas Republiku*⁹⁹² ir runa par EK vēršanos pret Franciju sakarā ar valsts pienākumu neizpildi, netransponējot Direktīvu 98/30/EK attiecībā uz dabasgāzes iekšējā tirgus vienotajiem noteikumiem.⁹⁹³ ES Tiesa apmierina EK prasību.⁹⁹⁴

b) Dabasgāzes piegādes līguma saturs

Jautājums par prasību atklāt dabasgāzes piegādes līguma saturu ir bijis strīdus objekts starp uzņēmumu *Samenwerkende Elektriciteits-produktiebedrijven NV* (turpmāk tekstā – SEP) un EK, un bijis par pamatu divām prasībām ES Tiesā, kas izskatītas 1990. un 1991. gadā. Lietā *Samenwerkende Elektriciteits-produktiebedrijven NV pret Eiropas Kopienu Komisiju*⁹⁹⁵ ir runa par uzņēmuma SEP prasību ES Tiesā atcelt EK lēmumu, ar ko tā pieprasīja informāciju no uzņēmuma – EK rīcība, kuru tiesā apstrīd uzņēmums.⁹⁹⁶

SEP veido četri elektroenerģiju ražojoši uzņēmumi, kas ir atbildīgi par valsts elektroenerģijas apgādi (*public electricity supply*) Nīderlandē. Savukārt uzņēmums *Nederlandse Gasunie NV* Nīderlandē dabasgāzes piegādes jomā faktiski atrodas monopolstāvoklī. Abi uzņēmumi ir noslēguši vienošanos par konsultāciju sniegšanu viens otram attiecībā uz iespējamu gāzes piegādi – vienošanās, kas saukta „*SEP-Gasunie Cooperation Code*”.⁹⁹⁷ Sakarā ar šā līguma noslēgšanu 1989. gadā EK rosināja izmeklēšanu, lai noteiktu, vai vienošanās ir saskanīga ar EEKL paredzētajiem konkurences nosacījumiem, it īpaši 85. pantu, lūdzot atklāt noteiktu dokumentu, tai skaitā „*SEP-Gasunie Cooperation Code*” vienošanos starp SEP un Norvēģu uzņēmumu *Statoil* par gāzes piegādi un jebkuru informāciju, kas norādītu uz Nīderlandes valsts lomu līguma slēgšanā starp SEP un *Nederlandse Gasunie NV*, saturu.⁹⁹⁸ EK savu pieprasījumu pēc uzņēmuma vienošanās ar *Statoil* pamatoja ar apsvērumu, ka „*SEP-Gasunie Cooperation Code*” var būt ietekme uz gāzes piegādes līgumu, kas noslēgts starp SEP un *Statoil* tiktāl, ciktāl tas paredzēja, ka SEP piegādes saņem pamatā no *Nederlandse Gasunie NV* un vienīgi situācijā, ja piedāvātās

⁹⁹² CJ 2001b. Commission / France, Case C-259/01, ECR 2002, p. I-11093.

⁹⁹³ Ibid, p.11102.

⁹⁹⁴ Ibid, p. 1110.

⁹⁹⁵ GC 1990. Samenwerkende Elektriciteits-produktiebedrijven NV/ Commission of the European Communities, Case T-39/90 R, European Court Reports (ECR) 1990, p. II-00649.

⁹⁹⁶ Ibid. §4, p.651.

⁹⁹⁷ Ibid, §5, p.651.

⁹⁹⁸ Ibid, § 6, 7, p.652.

piegādes cenas nav pieņemamas, SEP ir tiesības vienoties ar piegādātājiem no trešām valstīm.⁹⁹⁹

SEP iesniedza EK prasīto informāciju, bet atteicās vienošanos ar *Statoil* atklāt Eiropas Komisijai, paziņojot, ka tam nav saistības ar „*SEP-Gasunie Cooperation Code*”, un Nīderlandes valdība šajā jautājumā nav spēlējusi nekādu lomu.¹⁰⁰⁰ SEP atkārtoti atteicās iesniegt EK tās prasīto informāciju un, vēršoties ES Tiesā ar prasību atcelt EK lēmumu, norāda, ka EK, pieprasot iesniegt uzņēmuma vienošanos ar *Statoil* un cita veida informāciju, šajā sakarā pārkāpj 1962. gada 6. februāra Padomes Regulu nr. 17 tādā izpratnē, ka pieprasītā informāciju nav uzskatāma par nepieciešamo informāciju.¹⁰⁰¹ Pirmās instances tiesa noraida uzņēmuma prasību kā nepamatotu.¹⁰⁰² Šās lietas turpinājumā¹⁰⁰³ uzņēmums atsauc prasību ES Tiesā, pamatojoties uz apsvērumu, ka EK apņēmusies neizpaust dalībvalstīm vienošanās ar *Statoil* līgumu.¹⁰⁰⁴

c) *Ekskluzīvas importa un eksporta tiesības*

Lietā *Eiropas Kopienu Komisija pret Francijas Republiku*¹⁰⁰⁵ ir runa par EK vēršanos pret dalībvalsti, proti, Francijas Republiku, ar prasību Tiesā sakarā ar dalībvalsts pienākumu neizpildi. EK savā prasībā Tiesā norāda, ka Francijas Republika ir ieviesusi ekskluzīvas importa un eksporta tiesības gāzes un elektroenerģijas jomā, kas ir pretrunā ar EK Līguma 30., 34. un 37. pantu. Lietā, atbalstot atbildētāju Francijas Republiku, iesaistījās Īrija, savukārt, atbalstot prasītāju, proti, EK, iesaistījās Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste. ES Tiesa izdarīja identisku spriedumu kā lietās *Eiropas Kopienu Komisija pret Nīderlandes Karalisti*¹⁰⁰⁶, *Eiropas Kopienu Komisija pret Itālijas Republiku*¹⁰⁰⁷ un *Eiropas Kopienu Komisija pret Spānijas Karalisti*¹⁰⁰⁸, noraidot EK prasību.¹⁰⁰⁹

⁹⁹⁹ GC 1990. § 8, p.652.

¹⁰⁰⁰ Ibid, § 9, p.652.

¹⁰⁰¹ Ibid, p. 650; §17, p.654.

¹⁰⁰² Ibid, §34, p.657

¹⁰⁰³ CJ 1991. Samenwerkende Electriciteits-Productiebedrijven NV v Commission of the European Communities, Case C-372/90 P, C-372/90 P-R and C-22/91 P, ECR, 1991, p. I-0204.

¹⁰⁰⁴ Ibid, §7, p.2045.

¹⁰⁰⁵ CJ 1997a. Commission / France, Case C-159/94, ECR 1997, p. I-5815.

¹⁰⁰⁶ CJ 1997d. Commission / Netherlands, Case C-157/94, ECR 1997, p. I-5699.

¹⁰⁰⁷ CJ 1997c. Commission / Italy, Case C-158/94, ECR 1997, p. I-5789.

¹⁰⁰⁸ CJ 1997b. Commission / Spain, Case C-160/94, ECR 1997, p. I-5851.

¹⁰⁰⁹ Skatīt sadaļas 3.1.3. a) apakšpunktu „Elektroenerģija”.

4.4.5. Finansiālais atbalsts enerģētikas sektorā

Prasības ES Tiesā, kas attiecas uz finansiālo atbalstu enerģētikas sektorā laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam, veido 8% no kopējā prasību skaita ES Tiesā ar ES enerģētikas politiku saistītajos jautājumos. Tie ir pieci ES Tiesas spriedumi – strīdi, kas attiecas uz *Thermie*¹⁰¹⁰ un *Altener II*¹⁰¹¹ programmu darbību laika posmā no 1996. līdz 2009. gadam. ES Tiesa lielāko daļu prasību (četras no piecām) nav apmierinājusi¹⁰¹². Šajā jomā visvairāk iesaistītie spēlētāji jeb politiskie aktieri ir uzņēmumi un EK.

Lietā *Windpark Groothusen GmbH & Co. Betriebs-KG pret Eiropas Kopienų Komisiju*¹⁰¹³ ir runa par Vācijas uzņēmuma *Windpark Groothusen GmbH & Co. Betriebs KG* vēršanos Pirmās instances tiesā pret EK ar prasību atcelt tiesību aktu, proti, tās pieņemto lēmumu¹⁰¹⁴, ar kuru tā liedz prasītājam finansiālo atbalstu 1993. gada *Thermie* programmas ietvaros. *Windpark Groothusen GmbH & Co. Betriebs KG* ir uzņēmums, kas iecerējis būvēt un ekspluatēt vēja parku Vācijā un šajā nolūkā iesniedza finansiālās palīdzības pieteikumu EK.¹⁰¹⁵ Prasītāja iesniegto projektu EK izvērtēšanas rezultātā iekļāva „rezerves projektu”, nevis tūlīt atbalstāmo projektu sarakstā, kas arī ir pamats uzņēmuma prasībai ES Tiesā.¹⁰¹⁶ Pirmās instances tiesa šo prasību noraida kā nepamatotu.¹⁰¹⁷ Šās lietas turpinājumā Vācijas uzņēmums *Windpark Groothusen GmbH & Co. Betriebs KG* vēršas pret ES institūciju – EK, iesniedzot prasību Tiesā ar lūgumu atcelt Pirmās instances tiesas lēmumu, kas noraidīja prasītāja iesniegumu atcelt EK 1994. gada 13. janvāra lēmumu, ar ko atteica

¹⁰¹⁰ Ar 1990. gada 26. jūnija Padomes regulu nr. 2008/90 par enerģētikas tehnoloģiju attīstību Eiropā izveidota *Thermie* programma. (Council Regulation (EEC) No 2008/90 of 29 June 1990 concerning the promotion of energy technology in Europe (thermie programme), EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31990R2008:EN:HTML>, pēdējo reizi aplūkots 13/04/2010.).

¹⁰¹¹ Ar 1998. gada 18. maija Padomes lēmumu nr. 98/352/EC par daudzgadējas programmas izveidi atjaunojamās enerģijas avotu veicināšanai Kopienā izveidota *Altener II* programma. (Council Decision No 98/352/EC: of 18 May 1998 concerning a multiannual programme for the promotion of renewable energy sources in the Community (Altener II), EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V4&T2=1998&T3=352&RechType=RECH_naturel&Submit=Mekl%C4%93t, pēdējo reizi aplūkots 13/04/2010).

¹⁰¹² Skatīt pielikums nr. 2., grafiks 6. Intereses ES enerģētikas politikā: prasību apmierināšana jomās.

¹⁰¹³ GC 1995b. *Windpark Groothusen / Commission*, Case T-109/94, ECR 1995, p. II-3007.

¹⁰¹⁴ Commission's decision of 13 January 1994 refusing the applicant financial support under the 1993 *Thermie* programme. Avots: GC 1995b.

¹⁰¹⁵ *Ibid.*, §4,5, p.

¹⁰¹⁶ *Ibid.*, § 6-12.

¹⁰¹⁷ *Ibid.*, § 43-45, 48-51, 56-62.

piešķirt 1993. gadā finansējumu vēja parka būvniecībai *Thermie* programmas ietvaros. Arī augstākajā instancē Tiesa noraidīja uzņēmuma prasību kā nepamatotu.¹⁰¹⁸

Lietā *Groupement Européen d'Intérêt Economique Lior pret Eiropas Kopienu Komisiju*¹⁰¹⁹ ir runa par Beļģijas uzņēmuma *Lior GEIE* vēšanos Pirmās instances tiesā ar maksājuma prasību pret EK saskaņā ar noslēgto līgumu *Altener II* programmas ietvaros,¹⁰²⁰ kas paredz interneta vietnes izveidi ar mērķi sniegt informāciju par atjaunojamo energoavotu veidiem.¹⁰²¹ Līguma darbības laikā uzņēmums, proti, prasības iesniedzējs, mainīja nolīgto darbu izpildītājus, slēdzot jaunus apakšlīgumus par darbu izpildi. Tā rezultātā EK atteicās veikt maksājumus jaunajiem darba izpildītājiem.¹⁰²² Pirmās instances tiesa noraida prasību¹⁰²³.

Šās lietas turpinājumā Pirmās instances tiesa iztiesā apvienotās lietas ***Lior GEIE pret Eiropas Kopienu Komisiju (T-192/01) un Eiropas Kopienu Komisija pret Lior GEIE un Lior International NV (T-245/04)***¹⁰²⁴, kurās ir runa par strīdu starp EK un Beļģijas uzņēmumiem *Lior GEIE* un *Lior International NV* attiecībā uz septiņiem noslēgtiem līgumiem saistībā ar projektiem atjaunojamās enerģijas un enerģijas taupīšanas veicināšanas jomā *Thermie* programmas un *Altener II* programmas ietvaros. Lietā nr. T-192/01 prasītājs ir *Lior GEIE* un atbildētājs – EK, savukārt lietā nr. T-245/04 prasītājs ir EK un atbildētājs – *Lior GEIE* un *Lior International*. Noslēgto līgumu ietvaros EK konstatēja, ka uzņēmums par padarīto darbu EK ir uzrādījis neattiecināmās izmaksas un tādējādi ieturējis virkni maksājumu, kas bija paredzēti saskaņā ar noslēgtajiem līgumiem. Savukārt uzņēmums šādam EK konstatējumam – audita slēdzienam – nepiekrīt, un iesniedz prasību atzīt EK pienākumu samaksāt uzņēmumam ieturēto summu. Pirmās instances tiesas spriedums ir EK labvēlīgs. ES Tiesa izdod rīkojumu uzņēmumam *Lior GEIE* saņemt samaksā ar EK noslēgtajos līgumos paredzētās summas un arī kavējuma procentus.¹⁰²⁵

Lietā ***Bioelettrica SpA pret Eiropas Kopienu Komisiju***¹⁰²⁶ ir runa par uzņēmuma *Bioelettrica S.p.A.* vēšanos pret ES institūciju, proti, EK, iesniedzot

¹⁰¹⁸ CJ 1998b. Windpark Groothusen / Commission, Case C-48/96 P, ECR 1998, p. I-2873.

¹⁰¹⁹ GC 2001. Lior / Commission, Case T-192/01 R, ECR 2001, p. II-3657.

¹⁰²⁰ Ibid, pp.3659- 3660.

¹⁰²¹ Ibid, § 5, p.3661.

¹⁰²² Ibid, § 7-18, pp. 3662-3665.

¹⁰²³ Ibid, §48-63, pp. 3671 – 3675.

¹⁰²⁴ GC 2009. Lior / Commission, Case T-192/01 and T-245/04, ECR 2009, p. II-178*.

¹⁰²⁵ Ibid.

¹⁰²⁶ GC 2002. Bioelettrica / Commission, Case T-287/01, ECR 2002, p. II-3283.

Pirmās instances tiesā prasību atcelt EK lēmumu, ar kuru tika lauzts līgums *Thermie* programmas ietvaros par termiskās elektrostacijas celtniecību Itālijā. EK lēmums bija balstīts uz virkni grūtību, kas radās līguma izpildes gaitā un draudēja ar darba programmas neizpildi laikā. ES Tiesa lemj par labu prasītājam tiesā, faktiski atzīstot, ka EK lēmums nav bijis pamatots, un tas ir jāpārskata, turklāt atzīstot, ka noslēgtais līgums ir spēkā.¹⁰²⁷

4.4.6. Nodokļu režīms

Prasības, kurās tiek skarts jautājums par nodokļu režīmu enerģētikas sektorā laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam, veido 6% no kopējā prasību skaita ES Tiesā ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās un jautājumos. Tās ir četras prasības, kas attiecas uz energoproduktu un elektroenerģijas Kopienas nodokļu režīmu, kā arī uz kopējo PVN sistēmu naftas produktiem. Šajā jomā Tiesa apmierinājusi lielāko daļu no iesniegtajām prasībām¹⁰²⁸. Šajā jomā visvairāk iesaistītie spēlētāji jeb politiskie aktieri ir EK, dalībvalstis, kā arī uzņēmumi.

a) *Energoproduktu un elektroenerģijas Kopienas nodokļu režīms*

Lietā *Eiropas Kopienų Komisija pret Itālijas Republiku*¹⁰²⁹ un lietā *Eiropas Kopienų Komisija pret Francijas Republiku*¹⁰³⁰ ir runa par EK vēršanos pret dalībvalstīm, proti, Itālijas Republiku un Francijas Republiku, par dalībvalstu saistību neizpildi, „[...] nepieņemot normatīvus un administratīvus aktus, kas vajadzīgi, lai izpildītu Padomes 2003. gada 27. oktobra Direktīvu 2003/96/EK, kas pārkārto Kopienas noteikumus par nodokļu uzlikšanu energoproduktiem un elektroenerģijai [...]”¹⁰³¹. Abās lietās ES Tiesa apmierina prasītāja prasības.¹⁰³²

¹⁰²⁷ GC 2002. §55-60.

¹⁰²⁸ Skatīt pielikums nr.3., grafiks 6. Intereses ES enerģētikas politikā: prasību apmierināšana jomās.

¹⁰²⁹ CJ 2006a. Commission / Italy, Case C-360/05, ECR 2006, p. I-104*.

¹⁰³⁰ CJ 2007a. Commission / France, Case C-388/06, ECR 2007, p. I-50*.

¹⁰³¹ Prasība pret Itālijas Republiku, ko Eiropas Kopienų Komisija iesniedza 2005. gada 23. Septembrī (lieta C-360/05), OV, 12.11.2005., C 281/14. (EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:281:0014:0014:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 14/04/2010.) ; Prasība, kas celta 2006. gada 20. septembrī — Eiropas Kopienų Komisija pret Francijas Republiku (Lieta C-388/06), OV, C 261/18, 28.10.2006. (EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:261:0018:0018:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 14/04/2010.)

¹⁰³² CJ 2006a. p. 105; CJ 2007a, p.51.

Apvienotajā lietā *Fendt Italiana Srl pret Agenzia Dogane - Ufficio Dogane di Trento*¹⁰³³ ir runa par Itālijas uzņēmuma *Fendt Italiana Srl* vērsanos nacionālās tiesvedības ceļā pret dalībvalsti Itāliju *Agenzia Dogane – Ufficio Dogane di Trento*, Trento muitas iestādes, personā. Dalībvalsts tiesa lūdz Tiesai „sniegt prejudiciālu nolēmumu par to, kā interpretēt Padomes 2003. gada 27. oktobra Direktīvu 2003/96/EK, kas pārkārto Kopienas noteikumus par nodokļu uzlikšanu energoproduktiem un elektroenerģijai (OV L 283, 51. lpp.), kurā grozījumi izdarīti ar Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīvu 2004/75/EK (OV L 157, 100. lpp., turpmāk tekstā – “Direktīva 2003/96”)”. Šie lūgumi tika iesniegti tiesvedībā „par minētās sabiedrības nesamaksāto nodokli par smēreļļu patēriņu par 2004. gadu, kas paredzēts valsts tiesībās,”¹⁰³⁴ kur „[...] iesniedzējtiesa vēlas uzzināt, vai Direktīva 2003/96 nepieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu kā pamata lietā, kurā paredzēts nodoklis par smēreļļu patēriņu, ja šīs eļļas ir paredzētas izmantošanai, piedāvātas pārdošanā vai izmantotas citiem nolūkiem, nevis kā kurināmais vai motordegviela.”¹⁰³⁵

Tiesa savā prejudiciālajā nolēmumā sniedza skaidrojumu, kas faktiski ir pret prasītāja, proti, Itālijas uzņēmuma, interesēm, jo minētā direktīva Tiesas skatījumā „[...] pieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu kā pamata lietā, kurā paredzēts iekasēt nodokli par smēreļļu patēriņu, ja tās paredzētas izmantošanai, piedāvātas pārdošanā vai tās izmanto citiem nolūkiem, nevis kā motordegvielu vai kurināmo.”¹⁰³⁶

b) Kopējā PVN sistēma naftas produktiem

Lietā *BP Soupergaz Anonimos Etairia Geniki Emporiki-Viomichaniki kai Antiprossopeion pret Grieķijas valsti*¹⁰³⁷ ir runa par Grieķijas uzņēmuma, kas tirgo naftu un naftas produktus¹⁰³⁸, vērsanos pret Grieķijas valsti, ar kuru uzņēmums dalībvalsts tiesā tiesvedības ceļā tiecās atcelt Grieķijas valsts finanšu dienesta lēmumu,¹⁰³⁹ ar kuru tika noraidīts uzņēmuma lūgums par daļēju pievienotās vērtības nodokļa (turpmāk tekstā – PVN) atmaksu laika periodā no 1987. gada 1. janvāra līdz 31. decembrim un vēlējās saņemt PVN atmaksu.¹⁰⁴⁰ Grieķijas tiesa vērsās ES Tiesā,

¹⁰³³ CJ 2007c. *Fendt Italiana*, Case C-145/06 and C-146/06, ECR 2007, p. I-5869.

¹⁰³⁴ *Ibid.*, §2, p. 5886.

¹⁰³⁵ *Ibid.*, § 31, p. 5898.

¹⁰³⁶ *Ibid.*, p. 5902

¹⁰³⁷ CJ 1995a. *BP Soupergaz / Greek State*, C-62/93, ECR 1995, p. I-1883.

¹⁰³⁸ *Ibid.*, § 3, p.1909.

¹⁰³⁹ Decision No 46645 of the Head of the State Finance Service, Taxation of Limited Commercial Companies, Athens, of 28 January 1991. Avots: CJ 1995a, § 2, p.1909.

¹⁰⁴⁰ *Ibid.*, § 2, 5, pp.1909 – 1910.

lūdzot sniegt prejudiciālu nolēmumu attiecībā uz 1997. gada 17. maija Padomes sesto direktīvu nr. 77/388/EEK par to, kā saskaņojami dalībvalstu tiesību akti par apgrozījuma nodokļiem — Kopēja pievienotās vērtības nodokļu sistēma: vienota aprēķinu bāze¹⁰⁴¹, jo īpaši uz 11., 17. un 27. panta interpretāciju.¹⁰⁴²

Tiesa savā prejudiciālajā nolēmumā sniedz skaidrojumu, kas faktiski apmierina prasītāja intereses – attiecīgie sekundāro ES tiesību aktu nosacījumi nepieļauj tādus dalībvalsts noteikumus, kas naftas galaproduktiem uzliek PVN, to aprēķinot pēc bāzes cenām atšķirībā no 11. pantā noteiktajiem nosacījumiem. Turklāt, nedodot tiesības naftas jomā darbošajiem tirgotājiem iesniegt PVN atmaksas pieprasījumus, atņem tiem iespēju atgūt PVN par veiktajiem ieguldījumiem. Savukārt 13. un 17. pants nepieļauj atbrīvojumu no PVN par pakalpojumiem attiecībā uz tādu naftas produktu transportēšanu un uzglabāšanu, kas nav saistīti ar produktu transportēšanu no pirmā galamērķa uz cita nosaukuma galamērķi. Attiecīgi ar nodokli apliekamā persona var ar atpakaļejošu datumu no tā brīža, kad dalībvalsts tiesību akti, kas ir pretrunā ar Sesto direktīvu, tikuši pieņemti, pieprasīt tā PVN atmaksu, kas nebija jāmaksā. Savā prejudiciālajā nolēmumā ES Tiesa faktiski pasaka, ka dalībvalsts tiesību akti ir pretrunā ar Eiropas Kopienas tiesību nosacījumiem.¹⁰⁴³

4.4.7. Citi enerģijas avoti

Prasības, kuros tiek skats jautājums par „citiem enerģijas avotiem” laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam, veido 3% no kopējā prasību skaita ES Tiesas ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās un jautājumos. Tās ir divas prasības ES Tiesā, kas attiecas uz atjaunojamiem energoresursiem un atjaunojamās enerģijas elektrības pievadi publiskajiem energotīkliem. ES Tiesas spriedumi izdarīti 2001. un 2003. gadā. ES Tiesa apmierinājusi tikai vienu prasību¹⁰⁴⁴. Šajā jomā iesaistītie spēlētāji jeb politiskie aktieri ir uzņēmumi un dalībvalstis.

¹⁰⁴¹ Padomes sestā direktīva (1977. gada 17. maijs) par to, kā saskaņojami dalībvalstu tiesību akti par apgrozījuma nodokļiem — Kopēja pievienotās vērtības nodokļu sistēma: vienota aprēķinu bāze (77/388/EEK) (OV L 145, 13.6.1977, lpp. 1). (EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1977L0388:20060101:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 20/08/2011.).

¹⁰⁴² CJ 1995a, p. 19 07

¹⁰⁴³ Ibid, p.1920 – 1921.

¹⁰⁴⁴ Skatīt pielikumu nr.3, grafiks 6. Intereses ES enerģētikas politikā: prasību apmierināšana jomās.

a) Atjaunojamie energoresursi

Lietā *EVN AG un Wienstrom GmbH pret Republik Österreich*¹⁰⁴⁵ ir runa par uzņēmumu grupas, kas sastāv no uzņēmumiem EVN AG and *Wienstrom GmbH*, vēršanos pret Austriju nacionālās tiesvedības ietvaros saistībā ar tādiem publisko iepirkumu kritērijiem, kas dod priekšroku elektrībai, kas ražota no atjaunojamiem energoresursiem. Dalībvalsts tiesa lūdza ES Tiesu interpretēt attiecīgos sekundāros ES tiesību aktus, kas regulē valsts piegādes līgumus¹⁰⁴⁶ un to piešķiršanas pārskatīšanas nosacījumus.¹⁰⁴⁷ ES Tiesa savā prejudiciālajā nolēmuma sniedza skaidrojumu, ka Kopienas (ES) tiesības neliedz šādu kritēriju noteikšanu, tomēr dalībvalsts tiesai ir jānosaka, vai, par spīti līgumslēdzējas iestādes nespējai paredzēt konkrētus piegādes periodus, kritēriji bija pietiekoši skaidri formulēti, lai nodrošinātu vienlīdzīgu attieksmi un procedūru pārredzamību, tādējādi ES Tiesa faktiski sniedz prasītājam labvēlīgu interpretāciju.¹⁰⁴⁸

b) Atjaunojamās enerģijas elektrības pievade publiskajiem energotīkliem

Lietā *PreussenElektra AG pret Schleswig AG, piedaloties Windpark Reußenköge III GmbH un Land Schleswig-Holstein*¹⁰⁴⁹ ir runa par uzņēmuma vēršanos pret citu uzņēmumu nacionālās tiesvedības ietvaros saistībā ar atjaunojamās enerģijas elektrības pievadi publiskajiem energotīkliem. Strīds ir starp „*PreussenElektra AG* (turpmāk tekstā – “*PreussenElektra*”) un *Schleswig AG* (turpmāk tekstā – “*Schleswig*”) par to, lai tiktu atmaksātas summas, kuras *PreussenElektra* samaksājusi *Schleswig*, piemērojot 4. panta 1. punktu 1990. gada 7. decembra *Gesetz über die Einspeisung von Strom aus erneuerbaren Energien in das öffentliche Netz* (likums par atjaunojamās enerģijas elektrības pievadi publiskajiem energotīkliem, *BGBl.* 1990 I, 2633. lpp.; turpmāk tekstā – “*Stromeinspeisungsgesetz*”), redakcijā, kas izriet no 3. panta 2. punkta 1998. gada 24. aprīļa *Gesetz zur Neuregelung des Energiewirtschaftsrechts* (likums par enerģētikas tiesību jauno regulējumu, *BGBl.* 1998 I, 730. lpp.; turpmāk tekstā –

¹⁰⁴⁵ CJ 2003. *EVN and Wienstrom*, Case C-448/01, ECR 2003, p. I-14527.

¹⁰⁴⁶ 1993. gada 14. jūnija Padomes direktīvas 93/36/EEK ar ko koordinē piegāžu valsts līgumu piešķiršanas procedūras 26. pants (OV L 1993 L199). Avots: CJ 2003, p. 14558.

¹⁰⁴⁷ 1989. gada 21. decembra Padomes direktīva 89/665/EEK par to normatīvo un administratīvo aktu koordinēšanu, kuri attiecas uz izskatīšanas procedūru piemērošanu, piešķirot piegādes un uzņēmuma līgumus valsts vajadzībām (OV L 395, 30.12.1989., 33. lpp.), kas grozīta ar 1992. gada 18. jūnija Padomes direktīvu 92/50/EEC attiecībā uz valsts pakalpojumu līgumu piešķiršanas procedūru koordinēšanu (OJ 1992 L 209, p. 1). Avots: CJ 2003, p. 14559.

¹⁰⁴⁸ *Ibid.*, pp. 14594 – 14595.

¹⁰⁴⁹ CJ 2001d. *PreussenElektra*, Case C-379/98, ECR 2001, p. I-2099.

“1998. gada likums”) [...] *Schleswig* saskaņā ar 4. panta 1. punktu *Stromeinspeisungsgesetz* redakcijā, kas izriet no 1998. gada likuma (turpmāk tekstā – “grozītais *Stromeinspeisungsgesetz*”) piesūtīja *PreussenElektra* rēķinu par papildu izdevumiem, kas izriet no elektroenerģijas no atjaunojamiem enerģijas avotiem iegādes, tai sākotnēji pieprasot maksājumus pa daļām – 10 miljonus DEM mēnesī.”. Dalībvalsts tiesa lūdza ES Tiesas skaidrojumu attiecīgajiem EK primārajiem tiesību aktiem¹⁰⁵⁰, kas attiecas uz kvantitatīviem ierobežojumiem brīvai preču kustībai, konkurences noteikumiem un valsts atbalsta pasākumu saskaņu ar iekšējā tirgus noteikumiem.

ES Tiesa sniedza tādu skaidrojumu, kas faktiski ir pretēja prasītāja interesēm, t. i., ka „dalībvalsts noteikumi, kas, no vienas puses, uzliek pienākumus privātiem elektroapgādes uzņēmumiem iepirkt elektroenerģiju, kas to piegādes zonā saražota no atjaunojamiem enerģijas avotiem, par minimālām cenām, kas pārsniedz reālo šāda veida enerģijas vērtību, un, no otras puses, kas sadala finanšu izdevumus, kas no šī pienākuma izriet, starp minētajiem elektroenerģijas apgādes uzņēmumiem un iepriekš esošiem privātajiem elektroenerģijas tīklu ekspluatētājiem, nav valsts atbalsts Līguma 92. panta 1. punkta (jaunajā redakcijā pēc grozījumiem – EKL 92. panta 1. punkts) nozīmē”¹⁰⁵¹ un „pašreizējā Kopienas tiesību attīstības stāvoklī attiecībā uz elektroenerģijas tirgu šāds regulējums, kā grozītais *Stromeinspeisungsgesetz*, ir saderīgs ar Līguma 30. pantu (jaunajā redakcijā pēc grozījumiem – EKL 28. pants).¹⁰⁵²

4.4.8. Ietekmes uz vidi novērtējums

Jautājums par ietekmes uz vidi novērtējumu ir bijis pamatā prasībai ES Tiesā divos gadījumos. Abu prasību iesniedzējs ir bijusi EK, kas vērsusies pret Vāciju un Beļģiju sakarā ar valsts pienākumu neizpildi, neievērojot EEKL 5. un 189. panta nosacījumus un 1985. gada 27. jūnija Padomes Direktīvā 85/377/EEK attiecībā uz noteiktu publisko un privāto projektu noteiktās ietekmes uz vidi novērtējuma nepieciešamību. Tikai vienā gadījumā EK prasība tika apmierināta.

¹⁰⁵⁰ EK līguma 30. un 92. pants (jaunajā redakcijā pēc grozījumiem – EKL 28. un 87. pants), kā arī EK līguma 93. panta 3. punkts (jaunajā redakcijā – EKL 88. panta 3. punkts).

¹⁰⁵¹ CJ 2001d, §66.

¹⁰⁵² Ibid, §82.

Lietā *Eiropas Kopienu Komisija pret Vācijas Federatīvo Republiku*¹⁰⁵³ ir runa par to, ka EK apstrīd Vācijas izsniegto atļauju, ar kuru piekrita, ka *Großkrotzenburg* termoelektrostacijā tiek būvēts jauns bloks bez sākotnējas ietekmes uz vidi novērtējuma, kā rezultātā valsts nav izpildījusi pienākumus, kas izriet no EEKL 5. un 189. panta nosacījumiem un 1985. gada 27. jūnija Padomes Direktīvā 85/377/EEK attiecībā uz noteiktu publisko un privāto projektu noteiktās ietekmes uz vidi novērtējuma nepieciešamību. Vācijas lietā atbalsta Apvienotā Karaliste.¹⁰⁵⁴

ES Tiesa lietas materiālu izvērtējumā gan precizē, ka attiecīgās direktīvas tekstā ir norāde, ka dalībvalsts var veikt, nevis tai jāveic, ietekmes uz vidi novērtējums.¹⁰⁵⁵ Turklāt ietekmes uz vidi novērtējums ir ticis veikts atļaujas izsniegšanas procedūras ietvaros, kuru izvērtēja pati EK un ar kuru tika iepazīstināta arī sabiedrība¹⁰⁵⁶. Tādējādi ES Tiesa noraida EK prasību, norādot, ka EK savā prasībā bija precīzi jānorāda, tieši kuri direktīvas punkti attiecībā uz ietekmes uz vidi novērtējumu nav tikuši izpildīti projekta atļaujas izsniegšanas procedūras ietvaros, iesniedzot arī atbilstošus pierādījumus, ko prasības iesniedzējs nav izdarījis.¹⁰⁵⁷

Lietā *Eiropas Kopienu Komisija pret Beļģijas Karalisti*¹⁰⁵⁸ ir runa par EK vēršanos pret Beļģiju sakarā ar to, ka tā nav pilnīgi un precīzi dalībvalsts tiesību aktos transponējusi 1985. gada 27. jūnija Padomes Direktīvu 85/377/EEK attiecībā uz noteiktu publisko un privāto projektu noteiktās ietekmes uz vidi novērtējuma nepieciešamību un tādējādi nav izpildījusi valsts saistības, kas izriet no EEKL 5. un 189. panta nosacījumiem.¹⁰⁵⁹ Beļģiju lietā atbalsta Vācija.¹⁰⁶⁰

EK norāda, ka Beļģijā nav garantiju, ka tiks veikts obligāts ietekmes uz vidi novērtējums atomelektrostacijās un citos atomreaktoros vai citās iekārtās, kas tiek lietotas vai nu pastāvīgai radioaktīvo atkritumu uzglabāšanai vai izvietojšanai.¹⁰⁶¹ ES Tiesa norāda, ka Beļģijas likumdošana nav atbilstīgi transponējusi attiecīgās direktīvas 2.(1) pantu un 4.(2) pantu, jo tā izslēdz no projektu saraksta, kam ir nepieciešama ietekmes uz vidi novērtējums, virkni projektu. Tāpēc ES Tiesa lemj par

¹⁰⁵³ CJ 1995b. Commission / Germany, Case C-431/92, ECR 1995, p. I-2189.

¹⁰⁵⁴ Ibid, p.2211.

¹⁰⁵⁵ Ibid, §34, p.2223.

¹⁰⁵⁶ Ibid, §43, pp.2225-2226.

¹⁰⁵⁷ Ibid, §45, p.2226.

¹⁰⁵⁸ CJ 1996c. Commission / Belgium, Case C-133/94, ECR 1996, p. I-2323.

¹⁰⁵⁹ Ibid, p.2340.

¹⁰⁶⁰ Ibid, p.2339.

¹⁰⁶¹ Ibid, §14, p.2344.

labu prasītājam un atzīst, ka Beļģija nav izpildījusi valsts saistības, neatbilstīgi ieviešot attiecīgo direktīvu.¹⁰⁶²

4.4.9. Vispārīgi principi un programmas

ES Tiesas spriedumi un rīkojumi, kuros tiek skarti ar enerģētikas sektoru saistīti vispārīgi principi un programmas laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam, veido 3% no kopējo prasību ES Tiesā skaita ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās un jautājumos. Tās ir divas prasības, kas attiecas uz enerģijas racionālu izmantošanu un saglabāšanu. ES Tiesas spriedumi šajās prasībās ir izdarīti 2008. un 2009. gadā un ES Tiesa apmierinājusi abas prasības¹⁰⁶³. Šajā apakšjomā iesaistītie politiskie aktieri ir EK un dalībvalstis.

Lietā *Eiropas Kopienu Komisija pret Grieķijas Republiku*¹⁰⁶⁴ un lietā *Eiropas Kopienu Komisija pret Luksemburgas Lielhercogisti*¹⁰⁶⁵ ir runa par EK vēršanos pret Grieķijas Republiku un Luksemburgas Lielhercogisti par dalībvalsts saistību neizpildi, nepieņemot normatīvos un administratīvos aktus, kas vajadzīgi, lai izpildītu EP un Padomes 2002. gada 16. decembra Direktīvas 2002/91/EK (1) par ēku energoefektivitāti prasības¹⁰⁶⁶. Abās lietās ES Tiesa apmierina EK prasības.¹⁰⁶⁷

4.4.10. Nafta

ES Tiesas spriedumi un rīkojumi, kuros tiek skarta naftas joma laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam, veido tikai 2% no kopējo prasību ES Tiesā skaita ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās un jautājumos. Tā ir viena prasība, kas attiecas uz tirdzniecības Kopienā (Eiropas Savienībā) jautājumu. ES Tiesa apmierinājusi

¹⁰⁶² CJ 1996c, §45, p.2352.

¹⁰⁶³ Skatīt pielikums nr.3, grafiks 6. Intereses ES enerģētikas politikā: prasību apmierināšana jomās.

¹⁰⁶⁴ CJ 2008d.Commission / Greece, Case C-342/07, ECR 2008, p. I-7*.

¹⁰⁶⁵ CJ 2009c. Commission / Luxembourg, Case C-22/09, ECR 2009, p. I-177*.

¹⁰⁶⁶ Prasība, kas celta 2007. gada 24. jūlijā — Eiropas Kopienu Komisija/Grieķijas Republika (Lieta C-342/07), OV, 8.9.2007., C 211/30. (EUR-Lex. Piekluve Eiropas Savienības Tiesību aktiem. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:211:0030:0030:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 14/04/2010). Prasība, kas celta 2009. gada 15. janvārī — Eiropas Kopienu Komisija/Luksemburgas Lielhercogiste (Lieta C-22/09), OV C 82/13, 4.4.2009. (EUR-Lex. Piekluve Eiropas Savienības Tiesību aktiem. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:082:0013:0013:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 14/04/2010.)

¹⁰⁶⁷ CJ 2008d.Commission / Greece, Case C-342/07, ECR 2008, p. I-7*; CJ 2009c. Commission / Luxembourg, Case C-22/09, ECR 2009, p. I-177*.

iesniegto prasību¹⁰⁶⁸. Šajā jomā iesaistītie spēlētāji jeb politiskie aktieri ir EK un ES dalībvalsts Grieķija.

Lietā *Eiropas Kopienų Komisija pret Grieķijas Republiku*¹⁰⁶⁹ ir runa par EK vērsanos pret Grieķiju sakarā ar valsts pienākumu neizpildi, kas izriet no EK līguma 30. panta (jaunajā redakcijā pēc grozījumiem – EKL 28. panta) un attiecas uz brīvas preču aprites nosacījumiem. EK norāda, ka Grieķija, izveidojot un uzturot tādu naftas produktu uzglabāšanas sistēmu, kas tos Grieķijā reģistrētos naftas pārstrādes uzņēmumus, kam ir produktu uzglabāšanas pienākums, tieši saista ar pienākumu iegūt naftas produktu piegādi no minētajiem pārstrādes uzņēmumiem un aizliedzot degvielas uzpildes stacijām saņemt piegādes no pārstrādes rūpnīcām no citām dalībvalstīm, ir pārkāpusi attiecīgos ES primāro tiesību aktu nosacījumus.¹⁰⁷⁰ Tiesa savā spriedumā apmierināja EK prasību pret Grieķiju.¹⁰⁷¹

4.5. Prāvnieku kā politisko aktieru aktivitāte un ietekme Eiropas Savienības Tiesā

ES Tiesas judikatūra liecina, ka laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam prāvnieku kā politisko aktieru aktivitātes līmenis ES Tiesā ir atšķirīgs. Visaktīvākie prasītāji, kuru prasības ir izskatītas ES Tiesā, ir uzņēmumi (47%) un EK (33%), no kuriem aktivitātes ziņā krietni atpaliek šādi politiskie aktieri: valsts uzņēmumi (8%), kā arī EP (3%), indivīdi (3%) un dalībvalstis (3%), tāpat arī asociācijas (1,5%), asociācijas un uzņēmumi kopā (1,5%)¹⁰⁷².

ES Tiesas judikatūra liecina, ka šajā laika posmā tikai mazākā daļa no prasībām (39%) ir apmierināta. Tomēr atsevišķu politisko aktieru intereses ES Tiesā praksē tiek vairāk apmierinātas, savukārt citu – nē¹⁰⁷³.

¹⁰⁶⁸ Skatīt pielikums nr.3, grafiks 6. Intereses ES enerģētikas politikā: prasību apmierināšana jomās.

¹⁰⁶⁹ CJ 2001c. Commission / Greece, Case C-398/98, ECR 2001, p. I-7915.

¹⁰⁷⁰ Ibid, pp.7932 –7933.

¹⁰⁷¹ Ibid, p.7943.

¹⁰⁷² Skatīt pielikumu nr.3, grafiks 12. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītās jomās: prasītāji ES Tiesā. Grafiks 13. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: prasītāji un atbildētāji ES Tiesā.

¹⁰⁷³ Skatīt pielikumu nr.3, grafiks 14. Politisko aktieru interešu ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās apmierināšana ES Tiesā (%).

4.5.1. Uzņēmumi kā prasītāji un to prasību apmierināšana

Laika posmā no 1989. līdz 2009. gadam īstenotā ES Tiesas prakse liecina, ka pirmais aktīvākais prasītājs ES Tiesā ir bijuši tieši uzņēmumi, kas rosinājuši lietu izskatīšanu (47% no kopējā prasītāju skaita jeb 31 prasība no 66). Uzņēmumu kā prasītāju prasības ir tikušas vērstas gan pret EK¹⁰⁷⁴ (19 prasības jeb 29% no kopējā prasību skaita), pret dalībvalstīm¹⁰⁷⁵ (7 prasības jeb 11% no kopējā prasību skaita), pret valsts un pašvaldību uzņēmumiem¹⁰⁷⁶ (3 prasības jeb 5%), gan arī pret citiem uzņēmumiem¹⁰⁷⁷ (2 prasības jeb 2%)¹⁰⁷⁸.

Tās ir ES Tiesā skatītās prasības, kas, galvenokārt, celtas nacionālās tiesvedības ietvaros, prasītājam atsaucoties uz ES tiesību aktiem un attiecīgi dalībvalsts tiesai vērsoties Pirmās instances tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu par ES tiesību aktu interpretāciju (12 prasības¹⁰⁷⁹) un uzņēmumu vērsšanās Tiesā ar prasībām atcelt tiesību aktus – EK lēmumus (10 prasības¹⁰⁸⁰), kā arī tie ir apelācijas iesniegumi, ES Tiesai lūdzot atcelt Pirmās instances tiesas lēmumu (5 prasības¹⁰⁸¹), izmantojot šķīrējtiesas klauzulu (2 gadījumi¹⁰⁸²) un iesniegums pret fizisku/juridisku personu (1 gadījums¹⁰⁸³).

Lai arī uzņēmumu aktivitāte kā prasības izskatīt strīdīgus gadījumus tiesvedības ceļā ES Tiesā ir bijusi vienmērīga visa perioda laikā, tomēr lielākā aktivitāte ir bijusi 90. gados, proti, laika posmā no 1990. gada līdz 1999. gadam (61% jeb 19 prasības no 31)¹⁰⁸⁴.

Jomas, kas interesējušas uzņēmumus un kur kā strīdus risināšanas ceļš ir ticis izvēlēts tiesvedības process, ir bijis, galvenokārt, elektroenerģijas joma ar 9

¹⁰⁷⁴ CJ 1990, CJ 1991, CJ 1993a, CJ 1993b, CJ 1995c, CJ 1996b, CJ 1998b, CJ 1999 un GC 1990, GC 1992, GC 1995b, GC 1996b, GC 1997c, GC 1999, GC 2000, GC 2001, GC 2002, GC 2009. ..

¹⁰⁷⁵ CJ 1995a, CJ 1998a, CJ 2001a, CJ 2003, CJ 2005a, CJ 2005b, CJ 2007c.

¹⁰⁷⁶ CJ 1994a, CJ 2008a, CJ 2008b.

¹⁰⁷⁷ CJ 1996a, CJ 2001d.

¹⁰⁷⁸ Skatīt pielikumu nr.3, grafiks 13. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: prasītāji un atbildētāji ES Tiesā.

¹⁰⁷⁹ CJ 1994a, CJ 1995a, CJ 1996a, CJ 1998a, CJ 2003, CJ 2001a, CJ 2001d, CJ 2005a, CJ 2005b, CJ 2007c, CJ 2008a, CJ 2008b.

¹⁰⁸⁰ CJ 1990, CJ 1993a, GC 1990, GC 1992, GC 1995b, GC 1996b, GC 1997c, GC 1999, GC 2000.

¹⁰⁸¹ CJ 1991, CJ 1995c, CJ 1996b, CJ 1998b, CJ 1999.

¹⁰⁸² GC 2001, GC 2009.

¹⁰⁸³ GC 2002.

¹⁰⁸⁴ Skatīt pielikums nr.3, grafiks 16. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: Uzņēmumi kā prasītāji ES Tiesā (gados).

prasībām¹⁰⁸⁵ (ekskluzīvas importa un eksporta tiesības, pieeja valstu pārvades sistēmām un to lietošana, kā arī elektroenerģijas pārvades cenas un nodokļi importētajai elektroenerģijai), kodolenerģijas joma ar 6 gadījumiem¹⁰⁸⁶ (kopējā piegādes politika un nedeklarēts imports uz trešām valstīm), finansiālais atbalsts enerģētikas jomā ar 5 gadījumiem¹⁰⁸⁷ (*Thermie* un *Altener II* programmas) un akmeņogļu sektors ar 5 gadījumiem¹⁰⁸⁸ (valsts atbalsts, diskriminējošas iepirkuma cenas un licence neapstrādātu akmeņogļu iegūšanai). Tāpat uzņēmumi ir rosinājuši prasības, kas skar tādas jomas kā gāze (2 gadījumi¹⁰⁸⁹), citi enerģijas avoti (2 gadījumi¹⁰⁹⁰) un nodokļu režīms (2 gadījumi¹⁰⁹¹)¹⁰⁹².

Tikai aptuveni 40% no uzņēmumu iesniegtajām prasībām, ar kurām uzņēmumi ir risinājuši strīdīgus gadījumus tiesvedības procesā, ir tikušas apmierinātas ES Tiesā¹⁰⁹³.

Vissekmīgāk uzņēmumu centieni aizstāvēt savas intereses ir izpaudušies, vēršoties pret valsts un pašvaldību uzņēmumiem. Tas noticis 2008. gadā tikai divās lietās,¹⁰⁹⁴ kas attiecas uz pieeju valstu pārvades sistēmām un to lietošanu, kā arī uz elektroenerģijas pārvades cenām. Tomēr lietā¹⁰⁹⁵, kas ES Tiesā tika skatīta 1994. gadā un attiecās uz licenci neapstrādātu akmeņogļu iegūšanai, uzņēmēju prasība netika apmierināta, ES Tiesai pamatojot to, ka attiecīgie EK primāro tiesību akti privātpersonām nepiešķir nekādas tiesības, uz kurām iespējams atsaukties nacionālās tiesvedības ietvaros un turklāt EK, nevis ES Tiesai, vienīgajai ir jurisdikcija noteikt, vai attiecīgās Līguma normas ir bijušas pārkāptas vai nē. Šis gadījums apliecina, ka ES Tiesai savulaik ir bijusi ierobežota rīcības brīvība un kompetence attiecīgajā jomā

¹⁰⁸⁵ CJ 1995c, CJ 1996b, CJ 1998a, CJ 2005a, CJ 2005b, CJ 2008a, CJ 2008b un GC 1992, GC 1996b. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.1. apakšpunktu „Elektroenerģija”.

¹⁰⁸⁶ CJ 1990, CJ 1993a, CJ 1993b, CJ 1999 un GC 1997c. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.3. apakšpunktu „Kodolenerģija”.

¹⁰⁸⁷ CJ 1998b un GC 1995b, GC 2001, GC 2002, GC 2009. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.5. apakšpunktu „Finansiālais atbalsts enerģētikas sektorā”.

¹⁰⁸⁸ CJ 1994a, CJ 1996a, GC 1999, GC 2000, CJ 2001a. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.2. apakšpunktu „Akmeņogles”.

¹⁰⁸⁹ CJ 1991 un GC 1990. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.4. apakšpunktu „Gāze”.

¹⁰⁹⁰ CJ 2001d. un CJ 2003. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.2. apakšpunktu „Akmeņogles”.

¹⁰⁹¹ CJ 1995a, CJ 2007c. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.6. apakšpunktu „Nodokļu režīms”.

¹⁰⁹² Skatīt pielikums nr.3, grafiks 17. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās ES Tiesā: Uzņēmumi kā prasītāji un to intereses.

¹⁰⁹³ Skatīt pielikums nr.3, grafiks 14. Politisko aktieru interešu ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās apmierināšana ES Tiesā (%). Grafiks 15. Politisko aktieru aktivitāte ES Tiesā un prasību apmierināšana ES Tiesā ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās.

¹⁰⁹⁴ CJ 2008a. un CJ 2008b. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.1. apakšpunktu „Elektroenerģija”.

¹⁰⁹⁵ CJ 1994a. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.2. apakšpunktu „Akmeņogles”.

nekā EK iespējas lemt par attiecīgo nosacījumu piemērošanas pamatotību vai pārkāpumiem – ES Tiesa var izdarīt spriedumu tikai par EK lēmuma validāti.

Tas nozīmē arī to, ka tādu politisko aktieru kā uzņēmumu interešu aizstāvības būtisks priekšnoteikums ir jau pastāvošais tiesību normu ietvars ES sekundāro tiesību aktu līmenī, nevis tik daudz kā, piemēram, Tiesas spēja un griba veidot jaunus noteikumus vai plaši interpretēt Eiropas Kopienas (tagad – Eiropas Savienības) primāros tiesību aktus. Tomēr arī dalībvalstu nostāja vai dalībvalstu grupu veidošanās kādā no jautājumiem arī var būt svarīgs apsvērums ES Tiesas izvēlei, izdarot spriedumu.¹⁰⁹⁶

Savukārt, uzņēmumiem vēršoties pret dalībvalstīm, kas veido vislielāko prasību īpatsvaru uzņēmumu vidū, to sekmes ir bijušas salīdzinoši zemas – tikai 21% uzņēmumu iesniegto prasību (2 no 7 prasībām) ir tikušas ES Tiesā apmierinātas. Tikai 1995. gadā lietā¹⁰⁹⁷, kas attiecas uz kopējo nodokļu sistēmu naftas produktiem un 2003. gadā lietā¹⁰⁹⁸, kas attiecas uz atjaunojamiem energoresursiem, Tiesa faktiski apmierināja uzņēmuma prasības. Savukārt 2001. gada lietā¹⁰⁹⁹, kas attiecas uz licenci neapstrādātu akmeņogļu iegūšanai un noteiktām nodevām, ES Tiesa atstāj dalībvalsts tiesas ziņā izlemt, vai konkrētajā situācijā ir konstatējama diskriminācija, lai arī savā nolēmumā norāda gan uz diskriminējošas attieksmes pret ražotājiem esamību, gan arī to trūkumu. Sekojošos gados uzņēmumu vēršanās pret dalībvalstīm, kā savu interešu aizstāvēšanas institucionālo ietvaru izvēloties tiesvedības procesu, nav bijusi sekmīga. Tas attiecas uz tādiem jautājumiem kā pieeja valstu pārvades sistēmām un to lietošana¹¹⁰⁰, kā arī uz energoproduktu un elektroenerģijas Kopienas nodokļu režīmu¹¹⁰¹.

Vēl mazākas sekmes savās prasībās uzņēmumiem ir bijušas, vēršoties pret EK, saistībā ar dažādiem strīdīgiem jautājumiem, kas skar atšķirīgas ES enerģētikas politikas jomas. Uzņēmuma prasības ir tikušas apmierinātas tikai četrās¹¹⁰² no

¹⁰⁹⁶ Jautājums plašāk skatīts 4.6. sadaļas 4.6.2. apakšpunktā.

¹⁰⁹⁷ CJ 1995a. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.6. apakšpunktu „Nodokļu režīms”.

¹⁰⁹⁸ CJ 200. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.7. apakšpunktu „Citi enerģijas avoti”.

¹⁰⁹⁹ CJ 2001a. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.2. apakšpunktu „Akmeņogles”.

¹¹⁰⁰ CJ 2005a un CJ 2005b. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.1. apakšpunktu „Elektroenerģija”.

¹¹⁰¹ CJ 2007c. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.6. apakšpunktu „Nodokļu režīms”.

¹¹⁰² CJ 1993b, skatīt 4.4. sadaļas 4.4.3 apakšpunktu „Kodolenerģija”; CJ 1995c. un GC 1996b, Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.1. apakšpunktu „Elektroenerģija”; GC 2002, Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.5. apakšpunktu „Finansiālais atbalsts enerģētikas sektorā”.

deviņpadsmit prasībām – tikai 21% no uzņēmumu prasībām pret EK ir tikušas apmierinātas.

Tāpat ES Tiesa prakse liecina, ka uzņēmumiem savas tiesības un intereses aizstāvēt tiesvedības procesā nav vienkārši. Ja ir runa par vēršanos pret dalībvalstīm vai citu uzņēmumu, tad to ir bijis iespējams izdarīt vienīgi nacionālās tiesvedības ceļā, kur dalībvalsts tiesai ir būtiska loma izlemēt, vai attiecīgajos strīdīgajos ES tiesību aktos lūgt ES Tiesas skaidrojumu. Turklāt ES Tiesa savā prejudiciālajā nolēmumā var būt gan diezgan skaidra savā interpretācijā, gan arī atstāt dalībvalsts tiesas ziņā lielu rīcības brīvību, lemjot par attiecīgās lietas apstākļiem un sekojoši arī par ES tiesību normu piemērošanu.

Ja ir runa par vēršanos pret Eiropas Kopienas (ES) institūcijām, tad to ir bijis iespējams izdarīt, vēršoties Pirmās instances tiesā (kopš Lisabonas līguma stāšanās spēkā – Vispārējā tiesā) ar iesniegumu pret fizisku/juridisku personu ar lūgumu atcelt Eiropas Kopienas (ES) institūcijas lēmumu, izmantojot šķērējtiesas klauzulu attiecībā uz maksājumu prasībām vai nu apelācijas kārtā, apstrīdot Pirmās instances tiesā (kopš Lisabonas līguma stāšanās spēkā – Vispārējā tiesā) lēmumu Eiropas Kopienas Tiesā (kopš Lisabonas līguma stāšanās spēkā – ES Tiesā). Šajos gadījumos EK kā aktieris ar argumentāciju un pamatojumiem ir bijis spēcīgāks nekā uzņēmumi, un ES Tiesa ir nostājusies EK pusē.

4.5.2. Eiropas Komisija kā prasītājs un tās prasību

Laika posmā no 1989. līdz 2009. gadam īstenotā ES Tiesas prakse liecina, ka otrais aktīvākais politiskais aktieris kā prasību iesniedzējs ES Tiesā ir bijusi EK (33% no kopējā prasību skaita jeb 22 prasības no 66 Tiesā skatītajām prasībām)¹¹⁰³.

EK prasības pret dalībvalstīm ES Tiesā ir skatītas 1995. gadā, 1996. gadā, 1997. gadā un tad sekojoši aktivitāte pieaug pēc ilgāka laika posma: no 2001. gada līdz 2009. gadam, šajā laikā veidojot lielāko daļu no EK prasībām (68% no EK iesniegtajām prasībām)¹¹⁰⁴.

¹¹⁰³ Skatīt pielikumu nr.3, grafiks 12. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: prasītāji ES Tiesā.

¹¹⁰⁴ Skatīt pielikumu nr.3, grafiks 18. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: Eiropas Komisija kā prasītājs ES Tiesā (gados).

EK kā prasītāja prasības ir tikušas galvenokārt vērstas pret dalībvalstīm: 24% no kopējā ES Tiesā skatīto prasību skaita jeb 16 prasībās EK vērsās pret dalībvalstīm. Tās visas ir prasības, kas celtas skarā ar dalībvalsts pienākumu neizpildi – par attiecīgo normatīvo vai administratīvo aktu nepieņemšana dalībvalstī, lai ieviestu to vai citu ES sekundāro tiesību aktu jeb direktīvu. Tikai vienā gadījumā ir runa par prasību par dalībvalsts saistību neizpildi, kas izriet no EK līguma nosacījumiem. Savukārt 8% jeb 5 gadījumos EK prasībā pret kādu no dalībvalsts pievienojās citas dalībvalstis. Tās visas ir prasības, kur EK savā prasībā atsaucas uz ES primārajiem tiesību avotiem – EK līgumu un vienā gadījumā arī uz iestāšanās ES nosacījumiem. EK kā prasītājs tikai vienu reizi ir vērsusies pret uzņēmumu – 2% gadījumu¹¹⁰⁵. Lielāka daļa prasību skar jautājumus elektroenerģijas un gāzes jomā.

EK iesniegtās prasības ES Tiesa ir apmierinājusi lielākajā daļā gadījumu – 13 prasību jeb 59% no EK iesniegtajām 22 prasībām ir tikušas apmierinātas. Gandrīz visas prasības (15 prasību), izņemot vienu¹¹⁰⁶, ar kurām EK ir vērsusies pret dalībvalstīm, Tiesa ir apmierinājusi¹¹⁰⁷. 1996. gadā un laika posmā no 2001. gada līdz 2009. gadam attiecībā uz tādām jomām kā gāze (5 gadījumi¹¹⁰⁸), elektroenerģija (4 gadījumi¹¹⁰⁹), vispārīgi principi un programmas (2 gadījumi¹¹¹⁰) un nodokļu režīms (2 gadījumi¹¹¹¹), kā arī nafta (1 gadījums¹¹¹²) un ietekmes uz vidi novērtējums (1 gadījums¹¹¹³), Tiesa apmierināja visas EK prasības pret dalībvalstīm. Tie ir gadījumi, kad prasības EK ir iesniegusi, pamatojoties uz sekundārajiem ES tiesību aktiem.

Vienīgi 1997. gadā ES Tiesa noraidīja visas EK prasības, kurām pievienojās arī viena dalībvalsts, kas tika izvirzītas pret četrām dalībvalstīm. Tie ir četri atsevišķi gadījumi.¹¹¹⁴, kas analizēti sadaļas 4.1.4. a) apakšpunktā „Elektroenerģija: ekskluzīvas importa un eksporta tiesības”. EK un Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotajai

¹¹⁰⁵ Skatīt pielikumu nr.3, grafiks 13. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: prasītāji un atbildētāji ES Tiesā.

¹¹⁰⁶ CJ 1995b. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.8. apakšpunktu „Ietekmes uz vidi novērtējums”.

¹¹⁰⁷ Skatīt pielikumu nr.3, grafiks 14. Politisko aktieru interešu ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās apmierināšana ES Tiesā (%); grafiks 15. Politisko aktieru aktivitāte ES Tiesā un prasību apmierināšana Tiesā ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās.

¹¹⁰⁸ CJ 2001b, CJ 2004, CJ 2005d, CJ 2006c, CJ 2009b. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.4. apakšpunktu „Gāze”.

¹¹⁰⁹ CJ 2006b, CJ 2007b, CJ 2009d, CJ 2009a. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.1. apakšpunktu „Elektroenerģija”.

¹¹¹⁰ CJ 2008d, CJ 2009c. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.9. apakšpunktu „Vispārīgi principi un programmas”.

¹¹¹¹ CJ 2006a, CJ 2007a. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.6. apakšpunktu „Nodokļu režīms”.

¹¹¹² CJ 2001c. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.10. apakšpunktu „Nafta”.

¹¹¹³ CJ 1996c. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.8. apakšpunktu „Ietekmes uz vidi novērtējums”.

¹¹¹⁴ CJ 1997d, CJ 1997c, CJ 1997a, CJ 1997b. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.1. apakšpunktu „Elektroenerģija: ekskluzīvas importa un eksporta tiesības”.

Karalistei kā prasītājam negatīvie ES Tiesas spriedumi 1997. gadā no Tiesas puses tika pamatoti ar to, ka prasības tika balstītas uz ES primārajiem tiesību aktiem. Attiecīgajā jomā EK nebija izstrādājusi sekundāros tiesību aktus, uz kura pamata varētu veidot kopēju politiku un attiecīgi vērsties pret ES dalībvalstīm, kas neievēro šajā jomā pieņemtos sekundāros tiesību aktus. EK savos pieteikumos ES Tiesā atsaucās uz EK līguma pantiem, kas pēc EK nostājas neatļauj piešķirt ekskluzīvas elektroenerģijas importa tiesības valsts sadales (*public distribution*) nolūkos. Tomēr līguma nosacījumi nebija pietiekams pamats, lai ES Tiesai izdarītu prasītājam pozitīvu spriedumu, bet gan deva iespēju norādīt prasītājam, proti, EK, ka tai bija pienākums nākt klajā ar atbilstošas likumdošanas iniciatīvām, nosakot, kāda ir Kopienas (ES) interese elektroenerģijas tirdzniecības attīstībai.

1997. gadā ES Tiesā izskatījās EK rosinātajās dažādajās lietās pret dalībvalstīm tādas dalībvalstis kā Nīderlandes Karaliste, Spānijas Karaliste, Francijas Republika, Īrija kā atbildētāji savā starpā izveidoja dalībvalstu grupu, kas vienoti nostājās pret EK kā prasītāju un arī Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienoto Karalisti, kas atbalstīja EK. Tādējādi attiecībā uz tirgus liberalizāciju deviņdesmito gadu vidū izveidojās divi valstu un arī ES institūciju grupējumi.

Iespējams, ka šādas spēku samērs, proti, četras dalībvalstis pret vienu dalībvalsti un EK, ir bijis pamatā ES Tiesas samērā šauram līgumu nosacījumu interpretējumam, apmierinot atbildētāju intereses. Šie spriedumi apliecina, ka deviņdesmito gadu vidū ES Tiesa apliecināja, ka atturas plaši interpretēt līgumu nosacījumus un lielā mērā vadījās no esošo (t. i. no to trūkuma) tiesību aktu nosacījumiem – primārie ES tiesību akti nebija pietiekams pamats prasītāja izvirzītajai sūdzībai¹¹¹⁵.

1995. un 1996. gadā, kā arī laika posmā no 2001. gada līdz 2009. gadam ES Tiesā skatījās EK prasības pret dalībvalstīm, galvenokārt, tiek balstītas uz sekundārajiem ES tiesību aktiem, kas tika pieņemti ES enerģētikas politikas jomā un ar kuru savlaicīgu vai atbilstošu ieviešanu virknei dalībvalstu bija atsevišķas grūtības. EK savas prasības ES Tiesā šajos gados galvenokārt ir vērsusi pret šādām dalībvalstīm – visvairāk pret Luksemburgu (3 gadījumi¹¹¹⁶) un Beļģiju (3

¹¹¹⁵ Skatīt pielikumu nr.3, grafiks 15. Politisko aktieru aktivitāte ES Tiesā un prasību apmierināšana ES Tiesā ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās.

¹¹¹⁶ CJ 2005d, CJ 2006b, CJ 2009c.

gadījumi¹¹¹⁷), kā arī pret Grieķiju (2 gadījumi¹¹¹⁸), Franciju (2 gadījumi¹¹¹⁹), Vāciju (2 gadījumi¹¹²⁰) un Spāniju (2 gadījumi¹¹²¹). Salīdzinoši mazāk, tikai vienu reizi, EK prasība ES Tiesā ir skatīta pret Itāliju¹¹²² un Zviedriju¹¹²³.

Pēc ES Tiesas spriedumu vēsturiskās analīzes jāsecina, ka EK kā prasītājs ES Tiesā ir spēcīgs politiskais aktieris, kas savas pozīcijas laika gaitā ir tikai stiprinājis, panākot savu prasību apstiprināšanu ES Tiesas spriedumos un rīkojumos.

4.5.3. Valsts uzņēmumi vai monopoli kā prasītāji un to prasību apmierināšana

Laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam valsts uzņēmumu vai monopolu prasības ES Tiesā ir skatītas tikai piecas (5) reizes, kas ir tikai 8% no ES Tiesā skatīto dažādu politisko aktieru iesniegtajām prasībām, savas prasības vēršot vienīgi pret EK¹¹²⁴.

Visu prasību izcelsme ir Apvienotā Karaliste, kur valsts uzņēmums vai monopoli (*British Coal Corporation*¹¹²⁵, *National Power plc un PowerGen plc*¹¹²⁶) Pirmās instances tiesai lūdz atcelt EK lēmumus, prasītājiem negatīvos lēmumus apstrīdot arī apelācijas kārtā ES Tiesā. Šīs prasības attiecas uz akmeņogļu jomu, apstrīdot EK pieņemtos lēmumus tādos jautājumos kā valsts uzņēmumu (monopolu) īstenoto diskriminējošu iepirkuma cenu praksi un licenču izsniegšanas nosacījumus neapstrādātu akmeņogļu iegūšanai.¹¹²⁷

Neviena no minētajām prasībām netiek apmierināta ne Pirmās instances tiesā (kopš Lisabonas stāšanās spēkā – Vispārējā tiesā), ne arī apelācijas kārtībā Eiropas Kopienų Tiesā (kopš Lisabonas stāšanās spēkā – Tiesā).

¹¹¹⁷ CJ 1996c, CJ 2009a, CJ 2009b.

¹¹¹⁸ CJ 2001c, CJ 2008d.

¹¹¹⁹ CJ 2001b, CJ 2007a .

¹¹²⁰ CJ 1995b, CJ 2004.

¹¹²¹ CJ 2006c, CJ 2007b.

¹¹²² CJ 2006a.

¹¹²³ CJ 2009d.

¹¹²⁴ Skatīt pielikums nr.3, grafiks 12. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: prasītāji ES Tiesā; grafiks 13. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: prasītāji un atbildētāji ES Tiesā.

¹¹²⁵ Publiska valsts sabiedrība, kam pieder gandrīz visas Apvienotās Karalistes akmeņogļu rezerves.

Avots: CJ 1996a. §3, p. 2312.

¹¹²⁶ Uzņēmumi, kas ražo lielāko daļu elektroenerģijas Anglijā un Velsā. Avots: CJ 1996a , §4, p. 2312.

¹¹²⁷ CJ 1997e, GC 1997a, GC 1997a. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.2. apakšpunktu „Akmeņogles”.

4.5.4. Eiropas Parlaments kā prasītājs un to prasību apmierināšana

Laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam īstenotā ES Tiesas prakse liecina, ka EP kā prasītājs ir vērsies tikai divas reizes 2006. gadā.

Abās lietās¹¹²⁸ EP kā prasītāja prasības ir tikušas vērstas pret Eiropas Savienības Padomi ar lūgumu ES Tiesai atcelt tās pieņemtos tiesību aktus, kas paredz izņēmumus iekšējā tirgus vienotajos noteikumos un attiecībā uz pieeju valstu pārvades sistēmām elektroenerģijas jomā. Abās lietās atbildētāja pusē tiesvedības procesā iesaistās Igaunija un Polija, savukārt EK iestājas prasītāja, proti, EP, pusē. Abās lietās Tiesa daļēji apmierināja abu pušu prasības – no vienas puses tā atcēla apstrīdēto tiesību aktu, bet tiktāl, ciktāl tā paredz īpašus nosacījumus attiecībā uz Igauniju un Spāniju uz noteiktu laiku.¹¹²⁹

Pēc ES Tiesas spriedumu analīzes šajos divos gadījumos jāsecina, ka, lai arī EP kā prasītājs ES Tiesā enerģētikas politikas jomā sevi ir pieteicis salīdzinoši nesēn, tā aktivitāte ES Tiesā un, iespējams, arī ietekme ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās var pieaugt.

4.5.5. Individīdi kā prasītāji un to prasību apmierināšana

Laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam īstenotā ES Tiesas prakse liecina, ka indivīdi vai indivīdu grupas kā prasītāji tiesā ir iesniegušas prasību tikai divas reizes, attiecīgās prasības ES Tiesā ir skatītas 1995. un 2008. gadā. Vienā no lietām¹¹³⁰ indivīdu grupa vērsās ES Tiesā ar prasību atcelt tiesību aktu – EK lēmumu, kas attiecas uz drošības pasākumiem kodolenerģijas jomā, apstrīdot kodolizmēģinājumus Francijai piederošajās teritorijās. ES Tiesa iesniedzēju prasību noraida.

Otrā lietā¹¹³¹ nacionālās tiesvedības ceļā Lietuvas deputātu grupa vērsās pret Lietuvu, apstrīdot pieņemto elektroenerģijas likumu, kas attiecas uz pieeju valstu

¹¹²⁸ CJ 2006d, CJ 2006e. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.1. apakšpunktu „Elektroenerģija”.

¹¹²⁹ Skatīt pielikumu nr.3, grafiks 12. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: prasītāji ES Tiesā; grafiks 13. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: prasītāji un atbildētāji ES Tiesā; grafiks 14. Politisko aktieru interešu ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās apmierināšana ES Tiesā (%); grafiks 15. Politisko aktieru aktivitāte ES Tiesā un prasību apmierināšana ES Tiesā ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās.

¹¹³⁰ GC 1995a. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.3 apakšpunktu „Kodolenerģija”.

¹¹³¹ CJ 2008c. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.1. apakšpunktu „Elektroenerģija”.

pārvades sistēmām un to lietošanu. Lietā ar saviem apsvērumiem iesaistās arī Itālijas un Somijas valdības, kā arī EK. Tiesa savā prejudiciālajā nolēmumā faktiski sniedza tādu Eiropas Kopienas tiesību aktu interpretāciju, kas faktiski ir prasītāja interesēs.

Abi gadījumi liecina, ka indivīdi vai to grupas, neskatoties uz ES pilsoņu tiesībām nacionālās tiesvedības ietvaros atsaukties uz Eiropas Kopienas tiesību normām, ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās nav ne aktīvi, ne ietekmīgi politiskie aktieri¹¹³².

4.5.6. Dalībvalstis kā prasītāji un to prasību apmierināšana

Laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam īstenotā ES Tiesas prakse liecina, ka dalībvalstis kā prasītāji tiesā ir iesniegušas prasību tikai divas reizes.

Vienā lietā¹¹³³, kas ES Tiesā skatīta 1994. gadā, nacionālās tiesvedības ceļā Nīderlandes pašvaldība *Municipality of Almelo and others* vēršas pret komersantu *NV Energiebedrijf Ijsselmij* saistībā ar ekskluzīvām importa un eksporta tiesībām elektroenerģijas jomā. ES Tiesa savā prejudiciālajā nolēmumā faktiski apmierina iesniegto prasību. Savukārt otrā lietā¹¹³⁴, kas ES Tiesā skatīta 2009. gadā, nacionālās tiesvedības ceļā Austrijas pavalsts vēršas pret Čehijas akciju sabiedrību, kurā akciju vairākums pieder Čehijas valstij, ceļot prasību tiesā saistībā ar drošības pasākumiem kodolenerģijas jomā. ES Tiesa savā prejudiciālajā nolēmumā faktiski neapmierina iesniegto prasību¹¹³⁵.

Jāsecina, ka dalībvalstis ES Tiesu neizmanto kā savu interešu pārstāvēšanas institucionālo ietvaru, visticamāk tāpēc, ka intereses ir iespējams pārstāvēt citos interešu pārstāvniecības institucionālajos ietvaros. Dalībvalstis ES Tiesā savas intereses aizstāv, pārsvarā izmantojot t. s. pretmobilizācijas taktiku (*counter mobilization*), vienai dalībvalstij aizstāvot citu dalībvalsti vai valsts uzņēmumus

¹¹³² Skatīt pielikumu nr.3, grafiks 12. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: prasītāji ES Tiesā; grafiks 13. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: prasītāji un atbildētāji ES Tiesā; grafiks 14. Politisko aktieru interešu ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās apmierināšana ES Tiesā (%).

¹¹³³ CJ 1994b. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.1. apakšpunktu „Elektroenerģija”.

¹¹³⁴ CJ 2009e. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.3. apakšpunktu „Kodolenerģija”.

¹¹³⁵ Skatīt pielikumu nr.3, grafiks 13. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: prasītāji un atbildētāji ES Tiesā; grafiks 14. Politisko aktieru interešu ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās apmierināšana ES Tiesā (%); grafiks 15. Politisko aktieru aktivitāte ES Tiesā un prasību apmierināšana ES Tiesā ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās.

(monopolus) kā atbildētājus noteiktās prasībās. Plašāk šis jautājums analizēts, pārbaudot hipotēzi Nr. 2 šā darba 4.nodaļas 4.6.2. sadaļā.

4.5.7. Asociācijas, asociācijas un uzņēmumi kā prasītāji un to prasību apmierināšana

Laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam īstenotā ES Tiesas prakse liecina, ka asociācijas kā prasītāji tiesā veido ļoti nelielu prasību skaitu. Tie ir tikai divi gadījumi jeb 2–3% no kopējā ES Tiesā skatīto prasību skaita. Tās ir prasības, kur uzņēmumu asociācijas vēršas ar prasībām pret EK un pret dalībvalsti. (Skatīt grafiku 12. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: prasītāji ES Tiesā; grafiku 13. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: prasītāji un atbildētāji ES Tiesā.)

Viena prasība¹¹³⁶ Pirmās instances tiesā tika skatīta 1996. gadā kā Apvienotās Karalistes uzņēmumu asociācijas *National Association of Licensed Opencast Operators* prasība pret EK – atcelt tiesību aktu, kas saistīta ar licences nosacījumiem neapstrādātu akmeņogļu iegūšanai, kā pamatojumu minot valsts pieņemto pasākumu neatbilstību EOTK dibināšanas līgumam. Tiesa neapmierināja šo prasību, pamatojot to, ka šādu jautājumu skatīšanā, kas skar ekonomisko politiku, ko veido EK (saskaņā ar EOTK līguma), nav Pirmās instances tiesas kompetencē.

Otra prasība¹¹³⁷ Tiesā tika skatīta 2005. gadā kā *Vereniging voor Energie, Milieu en Water (Association for Energy, Environment and Water), Amsterdam Power Exchange Spotmarket BV, Eneco NV* prasība nacionālās tiesvedības ceļā saistībā ar iekšējā tirgus vienotajiem noteikumiem elektroenerģijas jomā Nīderlandē. Tiesa šajā lietā sniedz tādu prejudiciālo nolēmumu, kas faktiski apmierina prasītāja intereses¹¹³⁸.

Šie divi gadījumi ļauj secināt, ka asociācijas kā prasītāji tiesvedībā gan nacionālā līmenī, gan ES līmenī nav aktīvi politiskie aktieri. Tas lielā mērā ir saistīts ar to, ka ES netiek atzītas kolektīvo tiesisko interešu tiesības tiesāties. Tiesa pieņem

¹¹³⁶ GC 1996a. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.1. apakšpunktu „Akmeņogles”.

¹¹³⁷ CJ 2005c. Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.1. apakšpunktu „Elektroenerģija”.

¹¹³⁸ Skatīt pielikumu nr.3, grafiks 14. Politisko aktieru interešu ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās apmierināšana ES Tiesā (%); grafiks 15. Politisko aktieru aktivitāte ES Tiesā un prasību apmierināšana ES Tiesā ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās.

lietas, kurās prasītājs spēj demonstrēt tādus radītos vai iespējamus zaudējumus lielai grupai, pat ja tas skar tikai nenozīmīgā veidā, ko radījušas vienīgi dalībvalstis vai ES institūcijas.¹¹³⁹ Savukārt dalībvalsts līmenī nacionālās tiesvedības procesā tie ir indivīdi – ES pilsoņi, kas var atsaukties uz ES tiesībām dalībvalstu tiesās.¹¹⁴⁰ Līdzīgi kā dalībvalstis, arī uzņēmumu asociācijas noteiktas intereses aizstāv, izmantojot t. s. pretmobilizācijas taktiku (*counter mobilization*), resp. aizstāvot uzņēmumus kā atbildētājus noteiktās prasībās. Plašāk šis jautājums analizēts, pārbaudot darba hipotēzi Nr. 2 šā darba 4.nodaļas 4.6.2. sadaļā.

4.6. Hipotēžu pārbaude

Pamatojoties uz veikto empīrisko analīzi, kuras rezultāti ir aprakstīti darba 4. nodaļas no 4.3. līdz 4.5. sadaļās, darba autore veiks piecu izvirzīto hipotēžu pārbaudi. Šā darba sadaļas un hipotēžu pārbaudes uzdevums ir skaidrot, kādu faktoru ietekmē un kādā veidā ES enerģētikas politikas gadījumā ES Tiesas un dažādu politisko aktieru mijiedarbības rezultātā tiesvedības procesā tiek ietekmēta ES enerģētikas politika.

4.6.1. Hipotēze Nr. 1: Politisko aktieru aktivitāte un to ietekme

Hipotēzes Nr. 1 „Jo lielāka politiskā aktiera (prasītāja tiesā) aktivitāte, jo lielākas iespējas, ka ES Tiesas lēmums būs labvēlīgs prasītājam” pārbaudei darba autore veica šāds darbības: pirmkārt, notieca politisko aktieru kā prasītāju tiesā, kas tiecas aizstāvēt noteiktas intereses, rosinot tiesvedības procesu, aktivitātes līmeni un, otrkārt, noteica prasību ES Tiesā apmierināšanas pakāpi, saņemot pozitīvu (prasītāja prasībai atbilstošu) ES Tiesas lēmumu sprieduma vai rīkojuma formā. Darba autore veica salīdzinošu atsevišķu politisko aktieru aktivitātes un prasību apmierināšanas analīzi¹¹⁴¹.

Salīdzinot dažādu politisko aktieru kā prasītāju un prasītāju atbalstošo politisko aktieru (prasības pieteikumā) aktivitātes pakāpi, iesniedzot prasības ES

¹¹³⁹ McCown, Margaret. Interest Groups and the European Court of Justice., pp.92-92.

¹¹⁴⁰ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, pp.138 -139.

¹¹⁴¹ Skatīt pielikumu nr.3., grafiks 14. Politisko aktieru interešu ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās apmierināšana ES Tiesā (%) un tabula 7. Hipotēzes Nr. 1 pārbaude: Politisko aktieru aktivitāte un to ietekme uz ES enerģētikas politiku ES Tiesas institucionālajā ietvarā.

Tiesā, un apmierināto prasību skaitu ar ES enerģētikas politikas gadījumā laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam¹¹⁴², darba autore secina sekojošo.

Pirmkārt, politisko aktieru aktivitāte ES Tiesā kā prasības iesniegšana ar nolūku aizstāvēt noteiktas intereses pati par sevi nenozīmē, ka intereses, ko tiecas aizstāvēt tiesā politiskais aktieris vai to grupa, tiks apmierinātas tādā izpratnē, ka tiesas lēmumi ne vienmēr būs prasītājam pozitīvi un prasītāja intereses apmierinoši.

Otrkārt, iegūtie empīriskie dati ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās ļauj domāt, ka prasītāja kā politiskā aktiera vai prasītāju atbalstošo politisko aktieru intereses sagaidāms tiks apmierinātas vienā no diviem gadījumiem tādā izpratnē, ka prasītājam pozitīvs tiesas lēmums sagaidāms būs vismaz vienā no diviem gadījumiem.

Līdz ar to **hipotēze nr. 1. „Jo lielāka politiskā aktiera (prasītāja tiesā) aktivitāte, jo lielākas iespējas, ka Tiesas lēmums būs labvēlīgs prasītājam” darbā tiek apstiprināta**, jo tika konstatēts, ka būtiskā daļā gadījumu (iesniegto prasību apmierināšanās ziņā – 39%¹¹⁴³, bet salīdzinot atsevišķu politisko aktieru aktivitāti un iesniegto prasību apmierināšanu – 51%¹¹⁴⁴) prasītāju prasības tika apmierinātas ES Tiesā. Tai pašā laikā nozīmīgā daļā gadījumu (iesniegto prasību neapmierināšanās ziņā – 61%¹¹⁴⁵, bet salīdzinot atsevišķu politisko aktieru aktivitāti un iesniegto prasību neapmierināšanu – 41%¹¹⁴⁶) prasītāju prasības ES Tiesā netika apmierinātas. Tas nozīmē, ka politiskā aktiera aktivitāte tiesā visos gadījumos vēl nenozīmē noteikta politiskā aktiera interesēm atbilstošu tiesas spriedumu.

Šos secinājumus uzskatāmi apstiprina arī uzņēmēju kā prasītāju tiesā un EK kā prasītāju tiesā atšķirīgās sekmes noteiktu interešu aizstāvēšanā pat pie salīdzinoši līdzīgas aktivitātes pakāpes¹¹⁴⁷. Ja tikai aptuveni 40% no uzņēmumu iesniegtajām prasībām, ar kurām uzņēmumi ir risinājuši strīdīgus gadījumus tiesvedības procesā, ir

¹¹⁴² Skatīt pielikumu nr. 3, tabula 7. Hipotēzes Nr. 1 pārbaude: Politisko aktieru aktivitāte un to ietekme uz ES enerģētikas politiku ES Tiesas institucionālajā ietvarā.

¹¹⁴³ Skatīt pielikumu nr.3., grafiks 14. Politisko aktieru interešu ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās apmierināšana ES Tiesā (%).

¹¹⁴⁴ Skatīt pielikumu nr.3., tabula 7. Hipotēzes Nr. 1 pārbaude: Politisko aktieru aktivitāte un to ietekme uz ES enerģētikas politiku ES Tiesas institucionālajā ietvarā.

¹¹⁴⁵ Skatīt pielikumu nr.3., grafiks 14. Politisko aktieru interešu ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās apmierināšana ES Tiesā (%).

¹¹⁴⁶ Skatīt pielikumu nr.3., tabula 7. Hipotēzes Nr. 1 pārbaude: Politisko aktieru aktivitāte un to ietekme uz ES enerģētikas politiku ES Tiesas institucionālajā ietvarā.

¹¹⁴⁷ Skatīt pielikumu nr.3, grafiks 14. Politisko aktieru interešu ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās apmierināšana ES Tiesā (%); grafiks 15. Politisko aktieru aktivitāte ES Tiesā un prasību apmierināšana ES Tiesā ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās.

tikušas apmierinātas ES Tiesā, tad EK gadījumā apmierinātas ir lielākā daļa (65%) no iesniegtajām prasībām. Īpaši uzskatāmi atšķiras abu politisko aktieru sekmes atkarībā no tā, kas ir iesniedzis prasību ES Tiesā un pret kuru no politiskajiem aktieriem prasība ir iesniegta:

Pirmkārt, ja prasība ir bijusi iesniegta pret dalībvalsti vai valsts (pašvaldības) uzņēmumu, tad gandrīz vienā no diviem gadījumiem (jeb 47% gadījumu) ES Tiesa apmierinās prasību.

Otrkārt, ja prasība ir tikusi iesniegta pret ES institūciju (skaitliski vairāk pret EK), tad mazāk kā vienā no desmit gadījumiem (jeb 8% gadījumu) ES Tiesa apmierinās prasību.

Treškārt, publiskiem pārnacionāla/ starptautiska līmeņa politiskajiem aktieriem (īpaši EK) ES Tiesā ir divreiz lielākas iespējas aizstāvēt noteiktas intereses nekā privātiem nacionāla līmeņa politiskajiem aktieriem (īpaši uzņēmumiem) un vairāk kā piecas reizes lielākas iespējas nekā publiskiem nacionāla līmeņa politiskajiem aktieriem (īpaši dalībvalstīm un valsts un pašvaldību uzņēmumiem) tādā izpratnē kā izredzes saņemt savai prasībai pozitīvi ES Tiesas lēmumu.

Tas nozīmē, ka politisko aktieru kā prasītāju aktivitāte ES Tiesā kā viens pats faktors neizskaidro ES Tiesas un dažādu politisko aktieru mijiedarbības tiesvedības procesā ietekmi uz ES enerģētikas politiku.

4.6.2. Hipotēze Nr. 2: Politisko aktieru atbalstītāji un to ietekme

Hipotēzes Nr. 2 „Jo lielāks politiskā aktiera (prasītāja vai atbildētāja tiesā) atbalstītāju skaits, jo lielāka iespēja, ka ES Tiesas lēmums būs labvēlīgs tam prasītājam vai atbildētājam, kuram tiesvedības procesā ir lielāks atbalstītāju skaits” pārbaudei darba autore noteica, pirmkārt, trešo pušu kā prasītāju vai atbildētāju Tiesā atbalstītāju iesaistes faktu un, otrkārt, tā saistību ar to, vai iesniegtā prasība ES Tiesā tiek apmierināta. Darba autore veica salīdzinošu trešo pušu aktivitātes un prasību apmierināšanas analīzi¹¹⁴⁸.

¹¹⁴⁸ Skatīt pielikumu nr.3, tabula 8. Hipotēzes Nr. 2 pārbaude: Politisko aktieru kā prāvnieku atbalstītāji un to ietekme uz ES enerģētikas politiku ES Tiesas institucionālajā ietvarā.

Salīdzinot trešo pušu iesaisti dažādu politisko aktieru kā prasītāju un prasītāju atbalstošo politisko aktieru aktivitātes pakāpi, iesniedzot prasības ES Tiesā, un apmierināto prasību skaitu ar ES enerģētikas politikas saistītajās jomās un jautājumos laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam, darba autore secina sekojošo.

Pirmkārt, pie salīdzinoši vienāda trešo pušu kā prasītāju un atbildētāju ES Tiesā atbalstītāju skaita, EK un dalībvalstu intereses apmierinošo ES Tiesas lēmumu (spriedumu un rīkojumu) īpatsvars ir salīdzinoši līdzīgs, proti, attiecīgi EK, 14 reizes iesaistot trešās puses, ir sasniegusi savām interesēm atbilstošu Tiesas lēmumu 57% gadījumos, bet dalībvalstis, 13 reizes iesaistot trešās puses, ir sasniegusi savām interesēm atbilstošu ES Tiesas lēmumu 54% gadījumos. Tas nozīmē, ka vismaz vienā gadījumā no diviem EK un dalībvalstīm, piesaistot savas nostājas atbalstam trešo pusi, ES Tiesas lēmums sagaidāms būs EK un dalībvalstu pārstāvēto intereses apmierinošs.

Otrkārt, pie salīdzinoši vienāda trešo pušu kā prasītāju un atbildētāju ES Tiesā atbalstītāju skaita, atšķirībā no EK un dalībvalstīm, uzņēmumi ir panākuši krietni lielāku savas intereses apmierinošu ES Tiesas lēmumu (spriedumu un rīkojumu) īpatsvaru, proti, attiecīgi uzņēmumi, 14 reizes iesaistot trešās puses, ir sasnieguši savām interesēm atbilstošu ES Tiesas lēmumu 71% gadījumos. Tas nozīmē, ka gandrīz divos gadījumos no trim, uzņēmumiem piesaistot savas nostājas atbalstam trešo pusi, ES Tiesas lēmums ir bijis uzņēmumu intereses apmierinošs.

Treškārt, vismaz vienā gadījumā no diviem ir sagaidāms, ka, prasītājam vai atbildētājam piesaistot savai pozīcijai atbalstošu trešo pusi, ES Tiesas lēmums būs labvēlīgs tam prasītājam vai atbildētājam, kuram tiesvedības procesā ir lielāks atbalstītāju skaits.

Līdz ar **hipotēze nr. 2. „Jo lielāks politiskā aktiera (prasītāja vai atbildētāja tiesā) atbalstītāju skaits, jo lielāka iespēja, ka ES Tiesas lēmums būs labvēlīgs tam prasītājam vai atbildētājam, kuram tiesvedības procesā ir lielāks atbalstītāju skaits” darbā tiek apstiprināta**, jo tika konstatēts, ka prasītāja prasības, situācijās, kad tiek piesaistīti atbalstītāji prasītāja vai atbildētāja nostāju atbalstošas trešās puses, tikušas apmierinātas 53% gadījumos. Tai paša laikā ir vienlīdz iespējams kā viens, tā otrs scenārijs – trešo pušu iesaiste tiesvedības procesā vēl nenozīmē noteikta politiskā aktiera interesēm atbilstošu tiesas spriedumu.

Tas nozīmē, ka trešo pušu iesaiste tiesvedībā, atbalstot viena vai cita politiskā aktiera kā prasītāja vai atbildētāja ES Tiesā, lai arī vienā no diviem gadījumiem sagaidāms, ka sniegs pozitīvu ES Tiesas lēmumu tam politiskajam aktieriem, kura nostājai būs visvairāk atbalstītāju, tomēr kā viens pats faktors neizskaidro ES Tiesas un dažādu politisko aktieru mijiedarbības rezultātā tiesvedības procesā īstenoto ietekmi uz ES enerģētikas politiku.

Tomēr šim secinājumam ir būtisks ierobežojums un to nav iespējams vispārināt. Darba autore, veicot ES Tiesas judikatūras kontentanalīzi, konstatēja, ka daļā gadījumu (prejudiciālie nolēmumi), lai arī ir iespējams konstatēt trešo pušu iesaistes faktu, no ES Tiesas dokumentiem ne vienmēr ir iespējams konstatēt trešo pušu nostāju un argumentāciju, kas liecinātu par atbalstu prasītājam vai atbildētājam ES Tiesā. Tādēļ šajā hipotēzē izvirzītā sakarība ir analizējama kontekstā ar citām darbā izvirzītām sakarībām, pārbaudot visas izvirzītās hipotēzes.

4.6.3. Hipotēze Nr. 3: Eiropas Savienības Tiesa kā politikas veidotāja

Hipotēzes Nr. 3 „Jo vairāk ES Tiesa veic plašu ES tiesību aktu interpretāciju, jo lielāka ir tās ietekme uz ES enerģētikas politikas veidošanu” pārbaudei darba autore, pirmkārt, uzskaitīja visus ES Tiesas lēmumus (spriedumus un rīkojumus) ar ES enerģētikas politiku saistītajos jautājumos, otrkārt, identificēja, vai ES Tiesa ir sniegusi plašu ES primāro un sekundāro tiesību aktu interpretāciju, kas uzskatāms par indikatoru tam, ka ES Tiesa veido politiku,¹¹⁴⁹ paplašinot ES kompetences un vienlaikus samazinot dalībvalstu kontroli pār ES politikas rezultātiem (*policy outcomes*).¹¹⁵⁰

Uz pētījumā iegūto datu pamata darba autore secina, ka pirmkārt, plaša ES tiesību interpretācija no ES Tiesas puses novērojama tikai 19% no analizētajiem tiesas materiāliem; otrkārt, plaša ES tiesību interpretācija gandrīz nav novērojama Pirmās instances tiesas (tagad – Vispārējās tiesas) darbā – tikai 3% no kopējā analizētā tiesas materiālu kopuma¹¹⁵¹.

¹¹⁴⁹ McCown, Margaret. *Interest Groups and the European Court of Justice.*, p. 101.

¹¹⁵⁰ Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance.*, p. 246.

¹¹⁵¹ Skatīt pielikumu nr.3, tabula 9. Hipotēzes Nr. 3 un hipotēzes Nr. 4 pārbaude: ES Tiesa kā ES enerģētikas politikas veidotāja un politikas ieviesēja.

Līdz ar to jāsecina, ka **hipotēze nr. 3 „Jo vairāk ES Tiesa veic plašu ES tiesību aktu interpretācija, jo lielāka ir tās ietekme uz ES enerģētikas politikas veidošanu” darbā tiek apstiprināta**, jo tika konstatēti tādi ES Tiesas lēmumi, kuros tā ir veikusi plašu ES tiesību aktu interpretāciju.

Tai pašā laikā būtiskā pārsvarā (81%) darba autore nevarēja konstatēt, ka ES Tiesa (Tiesa vai Vispārējā Tiesa) būtu veikusi plašu ES tiesību aktu interpretāciju. Tādējādi empīriskie dati, kas apkopti par ES Tiesu kā politiskā aktiera darbību ar ES enerģētikas politiku saistītajos jautājumos laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam, liecina, ka ES Tiesas uzvedībā būtiskā pārsvarā nav novērojamas tādas pazīmes (it īpaši Vispārējās tiesas gadījumā), kas liecinātu, ka tā ir veidojusi politiku, paplašinot ES kompetences un vienlaikus samazinot dalībvalstu kontroli pār ES politikas rezultātiem.

Tas nozīmē, ka ES Tiesas aktivitāte un attieksme, veicot plašu ES tiesību aktu interpretāciju un izdarot ietekmi uz politikas veidošanos ES līmeni, kā viens pats faktors neizskaidro īstenoto ietekmi uz ES enerģētikas politikas rezultātiem.

4.6.4. Hipotēze Nr. 4: Eiropas Savienības Tiesa kā politikas ieviesēja

Hipotēzes Nr. 4 „*Jo vairāk ES Tiesa veic spriedumus uz pastāvošos tiesību aktu pamata, jo lielāka ir tās ietekme uz ES enerģētikas politikas ieviešanu*” pārbaudei darba autore, pirmkārt, uzskaitīja visus ES Tiesas lēmumus (spriedumus un rīkojumus) ar ES enerģētikas politiku saistītajos jautājumos, otrkārt, identificēja, vai ES Tiesa izdara spriedumu, balstoties uz pastāvošo tiesību normu pamata,¹¹⁵² proti, uz likumu normām un faktiem¹¹⁵³ tādā izpratnē, ka tā nodrošina politikas ieviešanas juridisku kontroli.¹¹⁵⁴

Uz pētījumā iegūto datu pamata darba autore secina, ka, pirmkārt, būtiski lielākajā daļā jeb 87% no analizētajiem tiesas materiāliem spriedumi izdarīti uz pastāvošo ES primāro un sekundāro tiesību aktu pamata; otrkārt, spriedumus uz pastāvošo ES primāro un sekundāro tiesību aktu pamata vairāk ir izdarījusi Tiesa

¹¹⁵² Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*, p. 82.

¹¹⁵³ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, p. 113.

¹¹⁵⁴ Dimitrakopoulos, Dionyssis and Jeremy Richardson. *Implementing EU Policy.*, p. 344.

(konstatēts 65% no analizētajiem tiesas materiāliem), bet Vispārējā tiesa – krietni mazāk (konstatēts 22% no analizētajiem tiesas materiāliem)¹¹⁵⁵.

Līdz ar to jāsecina, ka **hipotēze nr. 4. „Jo vairāk ES Tiesa veic spriedumus uz pastāvošos tiesību aktu pamata, jo lielāka ir tās ietekme uz ES enerģētikas politikas ieviešanu” darbā tiek apstiprināta**, jo tika konstatēti tādi ES Tiesas lēmumi, kuros tā veica šauru ES tiesību aktu interpretāciju. Būtiskā pārsvarā no analizētajiem tiesas materiāliem darba autore ir konstatējusi tādu ES Tiesas uzvedību, kas liecina par to, ka tā nodrošina politikas ieviešanas juridisku kontroli, tādējādi veicot ES enerģētikas politikas ieviešanu dalībvalstīs.

Tas nozīmē, ka ES Tiesas aktivitāte, nodrošinot juridisku kontroli pār politikas ieviešanu nacionālā līmenī, ir faktors, kas skaidro ES Tiesas ietekmi uz ES enerģētikas politikas rezultātiem.

4.6.5. Hipotēze Nr. 5: Interesu grupu ietekme Eiropas Savienības enerģētikas politikā

Hipotēzes Nr. 5 „Pārsvaru tiesvedības procesā gūst tā interešu grupa, kuras interesēs ir kavēt tālāku ES integrāciju ES enerģētikas politikas jomā” pārbaudei darba autore noteica, pirmkārt, politisko aktieru kā prasītāju un kā atbildētāju aktivitāti ES Tiesā, otrkārt, dažādu politisko aktieru politiskās izvēles jeb attieksmes un tiesas atbalstu vai tās trūkumu politisko aktieru politiskajām izvēlēm jeb attieksmēm attiecībā pret ES enerģētikas politiku divos dažādos līmeņos kā politikas veidošana un politikas ieviešana katras ES Tiesā izskatītās lietas ietvaros un, treškārt, noteiktu neformālu interešu grupu, kas pastāv vai veidojas uz noteiktu attieksmju pret ES enerģētikas politiku, pamatiem, pastāvēšanu. Darba autore veica politisko aktieru aktivitāšu un attieksmju salīdzinošu analīzi¹¹⁵⁶.

Salīdzinot politisko aktieru aktivitātes pakāpi un noteiktas attieksmes ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās un jautājumos laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam, darba autore secina sekojošo.

¹¹⁵⁵ Skatīt pielikumu nr.3, tabula 9. Hipotēzes Nr. 3 un hipotēzes Nr. 4 pārbaude: ES Tiesa kā ES enerģētikas politikas veidotāja un politikas ievieāja.

¹¹⁵⁶ Skatīt pielikumu nr.3., tabula 10. Hipotēzes Nr. 5 pārbaude: Interesu grupu ietekme uz ES enerģētikas politiku ES Tiesas institucionālajā ietvarā.

Pirmkārt, visvairāk analizētajos tiesas materiālos ir konstatējamas tādas epizodes, kurās iespējams novērot dažādu politisko aktieru interesi ieviest pastāvošo ES tiesību aktu normas nacionālā līmenī (110 reizes), attiecīgi arī sekmējot tālāku ES integrāciju šajā jomā. Šāda attieksme pret ES enerģētikas politiku visvairāk ir novērojama ES Tiesas uzvedībā, kā tas tika apstiprināts izvirzītajā hipotēzē nr. 4. Liela interese ieviest pastāvošo ES tiesību aktu normas nacionālā līmenī ir novērojama arī EK uzvedībā un salīdzinoši liela – uzņēmumu uzvedībā un dalībvalstu tiesu uzvedībā (prejudiciālo nolēmumu gadījumi).

Otrkārt, būtisku īpatsvaru analizētajos tiesas materiālos veido tādas epizodes, kurās ir iespējams novērot dažādu politisko aktieru interesi kavēt pastāvošo ES tiesību aktu ieviešanu nacionālā līmenī vai veikt to neatbilstošu ieviešanu (46 reizes), attiecīgi arī kavējot tālāku ES integrāciju šajā jomā. Šāda attieksme pret ES enerģētikas politiku visvairāk ir novērojama dalībvalstu uzvedībā un arī bieži vien uzņēmumu un valsts un pašvaldību uzņēmumu uzvedībā.

Treškārt, būtisku īpatsvaru veido tādas epizodes, kurās ir novērojama dažādu politisko aktieru interese, īpaši balstoties uz plašu primāro ES tiesību aktu (līgumu) plašas interpretācijas bāzes, veidot politikas ES līmenī ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās (45 reizes). Šāda attieksme pret ES enerģētikas politiku visvairāk ir novērojama atsevišķos gadījumos ES Tiesas un dalībvalstu tiesu (prejudiciālie nolēmumi) uzvedībā, kā arī dažos gadījumos EK, uzņēmumu un dalībvalstu uzvedībā.

Ceturtkārt, salīdzinoši bieži ir iespējams konstatēt arī tādas epizodes, kurās ir iespējams novērot dažādu politisko aktieru interesi atturēties no politikas veidošanas uz primāro ES tiesību aktu (līgumu) plašas interpretācijas bāzes situācijās, kad tāda ir bijusi iespējama (34 reizes). Šāda attieksme pret ES enerģētikas politiku ir novērota tieši ES Tiesas un dalībvalstu uzvedībā.

Piektkārt, ES Tiesā kā interešu pārstāvniecības institucionālajā ietvarā pārsvaru ir guvusi tā interešu grupa, kuras uzvedībā ir novērojamas attieksmes, kas vērstas uz ES integrācijas sekmēšanu ES enerģētikas politikas jomā, ko darot tiecas panākt pastāvošo ES tiesību aktu ieviešanu nacionālā līmenī. Pētījuma gaitā šādas politisko aktieru attieksmes ir novērotas aptuveni divas reizes vairāk nekā to politisko aktieru attieksmes, kas vērstas uz ES integrācijas kavēšanu ES enerģētikas politikas jomā.

Līdz ar to **hipotēze nr. 5 „Pārsvaru tiesvedības procesā gūst tā interešu grupa, kuras interesēs ir kavēt tālāku ES integrāciju ES enerģētikas politikas jomā” darbā netiek apstiprināta**, jo būtiskā pārsvarā ir tā interešu grupa, kuru uzvedībā ir novērojamas attieksmes, kas vērstas uz ES integrācijas sekmēšanu ES enerģētikas politikas jomā, ieviešot pastāvošos ES tiesību aktus jeb nodrošinot politikas ieviešanu nacionālā līmenī un veidojot politiku uz plašas ES tiesību aktu interpretācijas pamatiem.

Tiesvedības ietekme uz ES enerģētikas politiku izpaužas ne tik daudz kā politikas veidošanas sekmēšana, kā jau panāktā politiskā kompromisa jeb pieņemtās politikas ieviešanas nacionālā līmenī juridiska kontrole.

Konstatējot, ka pārsvaru tiesvedībā gūst tā interešu grupa, kuras interesēs ir sekmēt tālāku ES integrāciju ES enerģētikas politikas jomā, ieviešot pastāvošos ES tiesību aktus nacionālā līmenī jeb nodrošinot politikas ieviešanu nacionālā līmenī, var izdarīt secinājumu, ka noteiktu politisko aktieru aktivitāte un pozitīva attieksme pret ES integrāciju ES enerģētikas politikas jomā ir faktors, kas skaidro ES Tiesas un dažādu politisko aktieru tiesvedības procesā notikušās mijiedarbības ietekmi uz ES enerģētikas politikas rezultātiem (*political outcome*).

NOBEIGUMS UN SECINĀJUMI

Šajā darbā tika izpētīta un analizēta interešu pārstāvniecības vienā no ES institūcijām, proti, ES Tiesā, ietekme uz ES enerģētikas politikas rezultātiem (*political outcome*). Darbā tika izpētītas tās intereses, kas saduras un konfliktē ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās un jautājumos un kuru sadursme ir uzskatāmi aplūkojama ES Tiesā kā interešu pārstāvniecības institucionālajā ietvarā. Darbā tika noskaidrots, kādas intereses ir pārstāvējuši politiskie aktieri un kuru politisko aktieru intereses un cik lielā mērā ES Tiesa ir apmierinājusi.

Darbā autore īpašu uzmanību pievērta politisko aktieru uzvedības analīzei, nosakot to savstarpējās mijiedarbības ietekmi uz ES enerģētikas politikas rezultātiem ES Tiesas institucionālajā ietvarā. Darbā tika izvērtēta tādu politisko aktieru kā ES Tiesa un citu ES institūciju, ES dalībvalstu, tādu privāto aktieru kā uzņēmumu, indivīdu un to veidotu grupu mijiedarbības ietekme uz ES enerģētikas politikas rezultātiem (*outcome*) laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam. Darbā autore atsevišķi pievērsās interešu grupu plašā nozīmē – tādu neformālu sociālu (ap)vienību, kuras iespējams identificēt vienīgi pēc to attieksmēm, kas izpaužas to uzvedībā – uzvedības izpētei, analīzei un atšķirīgu politisko aktieru dažāda līmeņa ietekmes uz politikas rezultātiem (*political outcome*) sakarību noteikšanai.

Darba autore veica ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās un jautājumos ES Tiesas (Tiesas un Vispārējās tiesas) spriedumu (*judgement*) un rīkojumu (*order*) kontentanalīzi laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam. Kopējais analizējamo vienību skaits divdesmit gadu laikā veido sešdesmit sešus (66) gadījumus¹¹⁵⁷ kā prasības piecdesmit astoņās (58) lietās¹¹⁵⁸, kas tika analizēti sešdesmit trīs (63) ES Tiesas materiālos (spriedumi un rīkojumi)¹¹⁵⁹ (1989–2009, n = 66)¹¹⁶⁰.

¹¹⁵⁷ Gadījumi uzrāda noteiktus politiskos aktierus, to aktivitāti un intereses un ES Tiesā skatītās šo politisko aktieru iesniegtās prasības.

¹¹⁵⁸ Vienā lieta var skart vairākus gadījumus, tādejādi arī atteikties uz vairākām situācijām, kas uzrāda politisko aktieru aktivitāti un intereses.

¹¹⁵⁹ Viens spriedums un rīkojums var attiekties uz vienu gadījumu (viena lieta) vai uz vairākiem gadījumiem (apvienotās lietas) vienlaikus.

¹¹⁶⁰ Analizētos ES Tiesas spriedumus skatīt bibliogrāfijas saraksta sadaļā: „ES Tiesas judikatūra. Kontentanalīzes materiāli.”

Strīdi, kas tikuši risināti ES Tiesā, skar dažādas un atšķirīgas ar ES enerģētikas politiku saistītās jomas un jautājumus: elektroenerģiju, akmeņogles, kodolenerģiju, gāzi, kā arī finansiālo atbalstu enerģētikas sektorā, nodokļu režīmu, citus enerģijas avotus un vispārīgus principus un programmas.

Tiesāšanās intensitāte šajā laika posmā nav bijusi viendabīga tādā izpratnē, ka ES Tiesā izskatīto strīdīgo gadījumu skaits ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās un jautājumos ir bijis mainīgs. Viens tiesāšanās aktivitātes pieaugums attiecas uz laika posmu no 1995. gada līdz 1997. gadam, kad no kopējā ES Tiesā skatīto prasību skaita ar ES enerģētikas politiku saistītajos jautājumos izdarīto tiesas spriedumu un izdoto rīkojumu apjoms bija 21%. Otrs tiesāšanās aktivitātes pieaugums attiecas uz laika posmu no 2006. gada līdz 2009. gadam, kad no kopējā prasību skaita izdarīto tiesas spriedumu un izdoto rīkojumu apjoms bija 19%. Tiesāšanās aktivitātes pieaugums ir saistāms ar kopējās situācijas izmaiņām ES enerģētikas tirgū un tās liberalizācijas iekšējo nepieciešamību; ar enerģijas avotu diversifikāciju enerģijas izmaksu un energoatkarības samazināšanas nolūkā, pamatojoties uz Kopienas tiesību aktu (kopš Lisabonas Līguma stāšanās spēkā – ES tiesību aktu) prasībām un dalībvalstu kavēšanos ar to ieviešanu nacionālajos tiesību aktos.

Tiesāšanās iznākums divdesmit gados ir bijis atšķirīgs: ES Tiesa ES enerģētikas politikas jomā ir sniegusi atšķirīgus spriedumus un rīkojumus, proti, prasītāju kā politisko aktieru ar noteiktām interesēm prasību apmierinājums ES Tiesā ir bijis atšķirīgs. Uzskatāmi tas ir bijis redzams vienas dekādes ietvaros starp 1997. gadu un 2006. gadu un sekojošiem gadiem, kad ES Tiesas nostāja un līdz ar to arī tās spriedumi un rīkojumi ES enerģētikas politikas jautājumā atšķīrušies prasītāju prasību apmierināšanas ziņā.

ES Tiesas judikatūra liecina, ka laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam politisko aktieru aktivitātes līmenis ES Tiesā ir atšķirīgs. Visaktīvākie prasītāji, kuru prasības ir izskatītas ES Tiesā, ir uzņēmumi (47%) un EK (33%), no kuriem aktivitātes ziņā krietni atpaliek šādi politiskie aktieri: valsts uzņēmumi (8%), kā arī EP (3%), indivīdi (3%) un dalībvalstis (3%), tāpat arī asociācijas (1,5%), asociācijas un uzņēmumi kopā (1,5%). ES Tiesas judikatūra liecina, ka šajā laika posmā tikai mazākā daļa no prasībām (39%) ir apmierināta. Tomēr atsevišķu politisko aktieru intereses ES Tiesā praksē tiek vairāk apmierinātas, savukārt citu – nē.

Balstoties uz darbā izvirzītajiem savstarpēji izslēdzošajiem pieņēmumiem un risināmo problēmjautājumu¹¹⁶¹, darbā tika izvirzītas šādas piecas hipotēzes:

- Hipotēze Nr. 1: „Jo lielāka politiskā aktiera (prasītāja tiesā) aktivitāte, jo lielākas iespējas, ka ES Tiesas lēmums būs labvēlīgs prasītājam”;
- Hipotēze Nr. 2: „Jo lielāks politiskā aktiera (prasītāja vai atbildētāja tiesā) atbalstītāju skaits, jo lielāka iespēja, ka ES Tiesas lēmums būs labvēlīgs tam prasītājam vai atbildētājam, kuram tiesvedības procesā ir lielāks atbalstītāju skaits”;
- Hipotēze Nr. 3: „Jo vairāk ES Tiesa veic plašu ES tiesību aktu interpretāciju, jo lielāka ir tās ietekme uz ES enerģētikas politikas veidošanu”;
- Hipotēze Nr. 4: „Jo vairāk ES Tiesa veic spriedumus uz pastāvošo tiesību aktu pamata, jo lielāka ir tās ietekme uz ES enerģētikas politikas ieviešanu”;
- Hipotēze Nr. 5: „Pārsvaru tiesvedības procesā gūst tā interešu grupa, kuras interesēs ir kavēt tālāku ES integrāciju ES enerģētikas politikas jomā”.

Hipotēžu pārbaude tika organizēta, veicot darbā izvirzīto uzdevumu izpildi, kas sastāvēja no šādiem soļiem. Pirmkārt, balstoties uz teorētisko literatūru, tika definēti galvenie koncepti, kas ir saistīti ar interešu pārstāvniecību – intereses un interešu grupas, darba autorei sniedzot arī savu interpretāciju, galvenos konceptus attiecinot uz darba ietvaru. Otrkārt, autore apskatīja un analizēja tiesvedības procesā īstenojušās interešu pārstāvniecības ietekmes uz politikas rezultātiem (*political outcome*) teorētiskos un praktiskos aspektus. Darba autore izmantoja divas galvenās teorētiskās pieejas, lai noteiktu interešu ietekmi uz politikas rezultātiem (*political outcome*) tiesvedības procesā – tiesību mobilizācijas pieeju un tiesu politikas pieeju. Darbā izstrādāts sintezēts abu teorētisko pieeju modelis un noteikti politisko aktieru ietekmes parametri tiesvedības procesā, teorētisko pieeju izmantojot darba empīriskajā daļā. Treškārt, darba autore, izmantojot kontentanalīzes metodi, ir izpētījusi un izanalizējusi ES Tiesas judikatūru (spriedumus un rīkojumus) ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās un jautājumos laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam. Pētījuma laika posms sakrīt ar ES Vienotā tirgus veidošanas laiku un interešu pārstāvniecības iespēju paplašināšanos ES Tiesā. Veiktā analīze uzrāda tās

¹¹⁶¹ Pieņēmuma un problēmjautājuma izklāstu skatīt šā darba Ievada daļas 3.sadaļā.

ES enerģētikas politikas jomas, kurās saduras pretrunīgas intereses, ko ieinteresētās puses ir izvēlējušās aizstāvēt vienā no ES institūcijām, proti, ES Tiesā, un kas, visticamāk, nav tikušas aizstāvētas citos ES institucionālajos un dalībvalstu interešu pārstāvniecības vai lēmumu pieņemšanas formātos.

1. Atbildes uz sekundārajiem jautājumiem

Teorētiskās un empīriskās izpētes gaitā tika rastas atbildes uz šādiem **sekundārajiem pētnieciskajiem jautājumiem:**

- 1) kādas intereses dominē un kuras no interesēm ir pretējas dažādiem politiskajiem aktierim ES enerģētikas politikas jomā?

Galvenās jomas un jautājumi, proti, intereses, kas tiek pārstāvētas tiesu procesa ietvaros un atspoguļojas tiesas materiālos kā konfliktējošas ir, pirmkārt un galvenokārt, *elektroenerģijas joma* saistībā ar ekskluzīvām importa un eksporta tiesībām, pieeju valstu pārvades sistēmām un to lietošanu, iekšējā tirgus vienotajiem noteikumiem, kā arī elektroenerģijas pārvades cenām un nodokļiem importētajai elektroenerģijai. Elektroenerģijas jomai politisko aktieru starpā pastāvošo pretrunu lieluma ziņā seko *akmeņogļu joma*, galvenokārt, saistībā ar diskriminējošu iepirkuma cenu, licenču jautājumu neapstrādātu akmeņogļu iegūšanai, kā arī valsts atbalstu un atbalstu Kopienā (ES) saražoto akmeņogļu patēriņa sekmēšanai. Aktuāli ir strīdi arī *kodolenerģijas jomā*, galvenokārt, attiecībā uz ES kopējo piegādes politiku un nedeklarētu eksportu uz trešajām valstīm. Tāpat aktuāli ir strīdi *gāzes jomā*, galvenokārt, attiecībā uz dabasgāzes iekšējā tirgus darbību un nepieciešamību atklāt dabasgāzes piegādes līgumu saturu, kā arī ekskluzīvām importa un eksporta tiesībām. Šajās jomās apskatītajā laika posmā dažādi politiskie aktieri ir iesnieguši lielāko prasību daļu ES Tiesā, veidojot 75% no iesniegtajām prasībām ES Tiesā.

Savukārt tādi jautājumi kā *finansiālais atbalsts enerģētikas sektorā*, kas ir saistīts ar dažādām ES finansiālām programmām enerģētikas sektora atbalstam, *nodokļu režīmu, citiem enerģijas avotiem, ietekmes uz vidi novērtējums, vispārīgiem principiem un programmām enerģētikas jomā un naftas jomu*, ir bijuši salīdzinoši mazāk aktuāli, kopā veidojot vien 25% no iesniegtajām prasībām ES Tiesā apskatītajā laika posmā.

Visvairāk analizētajos tiesas materiālos ir konstatējamas tādas epizodes, kurās iespējams novērot dažādu politisko aktieru interesi ieviest pastāvošo ES tiesību aktu normas nacionālā līmenī, attiecīgi arī sekmējot tālāku ES integrāciju šajā jomā. Tai pašā laikā būtisku īpatsvaru analizētajos tiesas materiālos veido tādas epizodes, kurās ir iespējams novērot dažādu politisko aktieru interesi kavēt pastāvošo ES tiesību aktu ieviešanu nacionālā līmenī vai veikt to neatbilstošu ieviešanu, attiecīgi arī kavējot tālāku ES integrāciju šajā jomā.

Līdzvērtīgā apmērā kā interese kavēt pastāvošo ES tiesību aktu normu ieviešanu nacionālā līmenī vai veikt to neatbilstošu ieviešanu, ir novērojama arī dažādu politisko aktieru interese, īpaši balstoties uz plašu primāro ES tiesību aktu (līgumu) plašas interpretācijas bāzes, veidot politiku ES līmenī ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās. Šāda attieksme pret ES enerģētikas politiku visvairāk ir novērojama atsevišķos gadījumos ES Tiesas un dalībvalstu tiesu (prejudiciālie nolēmumi), kā arī dažos gadījumos EK, uzņēmumu, dalībvalstu uzvedībā. Salīdzinoši bieži ir iespējams konstatēt arī tādas epizodes, kad ir iespējams novērot dažādu politisko aktieru interesi atturēties no politikas veidošanas, neatbalstot primāro ES tiesību aktu (līgumu) plašu interpretāciju, situācijās, kad tāda ir bijusi iespējama. Šāda attieksme pret ES enerģētikas politiku ir novērota tieši ES Tiesas un dalībvalstu uzvedībā.

Vienlaikus jāatzīst, ka ES Tiesā kā interešu pārstāvniecības institucionālajā ietvarā pārsvaru ir guvusi tā interešu grupa, kuras uzvedībā ir novērojamas attieksmes, kas vērstas uz ES integrācijas sekmēšanu ES enerģētikas politikas jomā, tiecoties panākt pastāvošo ES tiesību aktu ieviešanu nacionālā līmenī. Šādas politisko aktieru attieksmes ir novērotas aptuveni divas reizes vairāk kā to politisko aktieru attieksmes, kas vērstas uz ES integrācijas kavēšanu ES enerģētikas politikas jomā;

- 2) kas un kādas intereses pārstāv un cenšas realizēt ES enerģētikas politikas jomā, kā institucionālo ietvaru izmantojot Tiesu?

ES enerģētikas politika kā strīdus objekts laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam ES Tiesas interešu pārstāvniecības institucionālajā ietvarā ir ticis risināts sākot ar 1990. gadu. Ņemot vērā ES enerģētikas politikas veidošanās kontekstu, kā arī institucionālās izmaiņas ES Tiesas darbībā, strīdīgu interešu risināšanas uzsākšana ES

Tiesas institucionālajā ietvarā ir notikusi tikai 1980. gadu beigās un 1990. gadu sākumā, ES Tiesai spriedumus izdarot un rīkojumus izdarot, sākot ar 1990. gadu. Tiesvedības aktivizēšanās 1990. gados ir vērtējama tieši kā ieinteresēto politisko aktieru reakcija uz minētajām izmaiņām, tās izmantojot noteiktu interešu aizstāvības nolūkos.

Visaktīvākie prasītāji, kuru prasības ir izskatītas ES Tiesā, ir uzņēmumi un EK, no kuriem aktivitātes ziņā krietni atpaliek tādi politiskie aktieri kā valsts vai pašvaldību uzņēmumi, EP, indivīdi un dalībvalstis, tāpat arī uzņēmumu asociācijas. Uzņēmumu un EK iesniegtās prasības ES Tiesā veido būtiski lielāko daļu jeb 80% no ES Tiesā skatītajām prasībām ar ES enerģētikas politiku saistītajos jautājumos

Pirmais aktīvākais prasītājs ES Tiesā – uzņēmumi, kas savas prasības ir vērsuši pret EK un pret dalībvalstīm, kā arī pret valsts un pašvaldību uzņēmumiem, un citiem uzņēmumiem, kuras, galvenokārt, celtas nacionālās tiesvedības ietvaros, prasītājam atsaucoties uz ES tiesību aktiem un attiecīgi dalībvalsts tiesai vēršoties Pirmās instances tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu par ES tiesību aktu interpretāciju atcelt tiesību aktus, proti, EK lēmumus, kā arī tie ir apelācijas iesniegumi, ES Tiesai lūdzot atcelt Pirmās instances tiesas lēmumu. Vissekmīgāk uzņēmumu centieni aizstāvēt savas intereses ir izpaudušās, vēršoties pret valsts un pašvaldību uzņēmumiem. Savukārt uzņēmumiem vēršoties pret dalībvalstīm, kas veido vislielāko prasību īpatsvaru uzņēmumu vidū, to sekmes ir bijušas salīdzinoši zemas. Vēl mazākas sekmes savās prasībās uzņēmumiem ir bijušas, vēršoties pret EK saistībā ar dažādiem strīdīgiem jautājumiem, kas skar atšķirīgas ES enerģētikas politikas jomas. Jomas, kas interesējušas uzņēmumus un kur kā strīdus risināšana ceļš ir ticis izvēlēts tiesvedības process, ir bijušas, galvenokārt, elektroenerģijas joma (ekskluzīvas importa un eksporta tiesības, pieeja valstu pārvades sistēmām un to lietošana, kā arī elektroenerģijas pārvades cenas un nodokli importētai elektroenerģijai), kodolenerģijas joma (kopējā piegādes politika un nedeklarēts imports uz trešajām valstīm), finansiālais atbalsts enerģētikas jomā (*Thermie* un *Altener II* programmas) un akmeņogļu sektors (valsts atbalsts, diskriminējošas iepirkuma cenas un licence neapstrādātu akmeņogļu iegūšanai).

Otrais aktīvākais politiskais aktieris kā prasību iesniedzējs ES Tiesā ir bijusi EK, galvenokārt vēršoties pret dalībvalstīm. Tās visas ir prasības, kas celtas sakarā ar dalībvalsts pienākumu neizpildi – attiecīgo normatīvo vai administratīvo aktu

nepieņemšana dalībvalstī, lai ieviestu to vai citu ES sekundāro tiesību aktu jeb direktīvu. EK iesniegtās prasības ES Tiesa ir apmierinājusi lielākajā daļā gadījumu, izņemot situācijās, kad kā atbildētājs ES Tiesā pret EK kā prasītāju iesaistās citas dalībvalstis.

EK uzvedībā, kā arī uzņēmumu un dalībvalstu tiesu uzvedībā visbiežāk ir novērojama interese ieviest pastāvošo ES tiesību aktu normas nacionālā līmenī, attiecīgi arī sekmējot tālāku ES integrāciju ar ES enerģētikas politiku saistītajos jautājumos. Savukārt dalībvalstu un arī bieži vien uzņēmumu un valsts un pašvaldību uzņēmumu uzvedībā visbiežāk ir vērojama interese kavēt pastāvošo ES tiesību aktu ieviešanu nacionālā līmenī vai veikt to neatbilstošu ieviešanu, attiecīgi arī kavējot tālāku ES integrāciju ar ES enerģētikas politiku saistītajos jautājumos. Dalībvalstu tiesu (prejudiciālo nolēmumu gadījumā), kā arī dažos gadījumos EK, uzņēmumu, dalībvalstu uzvedībā ir vērojama interese, īpaši balstoties uz plašu primāro ES tiesību aktu (līgumu) plašas interpretācijas bāzes, veidot politiku ES līmenī ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās. Savukārt dalībvalstu uzvedībā ir vērojama interese atturēties no politikas veidošanas un neatbalstīt primāro ES tiesību aktu (Līgumu) plašu interpretāciju situācijās, kad tāda ir bijusi iespējama.

ES Tiesa šajā laikā nav izmaiņu virzošais spēks ar ES politiku saistītajās jomās un jautājumos, bet zināmā mērā ir pat tās bremsējusi, it īpaši attiecībā uz spriedumiem 1997. gadā.¹¹⁶² ES Tiesas uzvedībā būtiskā pārsvarā nav novērojamas tādas pazīmes (it īpaši Vispārējās tiesas gadījumā), kas liecinātu, ka tā būtu veidojusi politiku, paplašinot ES kompetences un vienlaikus samazinot dalībvalstu kontroli pār ES politikas rezultātiem, toties tā ir nodrošinājusi politikas ieviešanas juridisku kontroli, tādējādi veicot ES enerģētikas politikas ieviešanu dalībvalstīs.

Valsts uzņēmumi, tāpat kā EP, indivīdi un dalībvalstis, kā arī uzņēmumu asociācijas kā prasītāji tiesā veido ļoti nelielu prasību skaitu ES Tiesā ar ES enerģētiku politiku saistītajās jomās un jautājumos. Dalībvalstis ES Tiesu neizmanto kā proaktīvu savu interešu pārstāvēšanas institucionālo ietvaru jeb neizmanto to tiesību mobilizācijas izpratnē. Tas, visticamāk, notiek tāpēc, ka dalībvalstīm intereses ir iespējams pārstāvēt citos interešu pārstāvniecības institucionālajos ietvaros. Dalībvalstis pārsvarā, dažos gadījumos arī valsts uzņēmumi, tiesāšanos ES Tiesas

¹¹⁶² Detalizēti analizēts 4.4. sadaļas 4.4.1. apakšpunktā „Elektroenerģija”.

institucionālajā ietvarā izmanto pretmobilizācijas (*counter mobilization*) izpratnē, tiesvedības procesā iesaistoties tad, kad pret tām vai kādu citu dalībvalsti tiek vērsta prasība, kas skar attiecīgās dalībvalsts interesi. Šāda aizsardzības taktika ir izrādījusies ļoti sekmīga noteiktu interešu, proti, dalībvalstu pārstāvēto interešu, aizstāvības nolūkos.¹¹⁶³ Dalībvalstis ES Tiesā savas intereses aizstāv, pārsvarā izmantojot t. s. pretmobilizācijas taktiku (*counter mobilization*), vienai dalībvalstij aizstāvot citu dalībvalsti vai valsts uzņēmumus (monopolus) kā atbildētājus noteiktās prasībās.

Asociācijas un indivīdi kā prasītāji tiesvedībā gan nacionālā līmenī, gan ES līmenī ir reta parādība. Tas lielā mērā ir saistīts ar to, ka ES līmenī privātajiem aktieriem, lai īstenotu kolektīvās tiesisko interešu tiesības tiesāties, nepieciešams izpildīt tiešas un individuālās intereses nosacījumu izpildi;

- 3) cik lielā mērā ES Tiesa apmierina prasītāju intereses un kuru prasītāju intereses tiek apmierinātas un kāpēc?

Salīdzinot dažādu politisko aktieru kā prasītāju un prasītājus atbalstošo politisko aktieru aktivitātes pakāpi, iesniedzot prasības ES Tiesā, un ES Tiesā apmierināto prasību skaitu ar ES enerģētikas politikas saistītajās jomās un jautājumos laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam, jāsecina sekojošais. Pirmkārt, politisko aktieru aktivitāte ES Tiesā kā prasības iesniegšana ar nolūku aizstāvēt noteiktas intereses pati par sevi nenozīmē, ka intereses, ko tiecas aizstāvēt tiesā politiskais aktieris vai to grupa, tiks apmierināta tāda izpratnē, ka tiesas lēmumi ne vienmēr būs prasītājam pozitīvi un prasītāja intereses apmierinoši. Otrkārt, prasītāja kā politiskā aktiera vai prasītāju atbalstošo politisko aktieru intereses sagaidāms tiks apmierinātas vienā no diviem gadījumiem tādā izpratnē, ka prasītājam pozitīvs tiesas lēmums sagaidāms būs vienā no diviem gadījumiem.

Tas nozīmē, ka politiskā aktiera aktivitāte tiesā vēl nenozīmē noteikta politiskā aktiera interesēm atbilstošu tiesas spriedumu. Šos secinājumus apstiprina arī uzņēmēju kā prasītāju tiesā un EK kā prasītājas tiesā atšķirīgās sekmes noteiktu interešu aizstāvēšanā pat pie salīdzinoši līdzīgas aktivitātes pakāpes. Ja tikai aptuveni 40% no uzņēmumu iesniegtajām prasībām, ar kurām uzņēmumi ir risinājuši strīdīgus

¹¹⁶³ Stepina, Inese. Interests shaping EU energy policy at the Court of Justice., p. 60.

gadījumus tiesvedības procesā, ir tikušas apmierinātas ES Tiesā, tad EK gadījumā apmierinātas ir lielākā daļa jeb 59% no iesniegtajām prasībām.

Īpaši uzskatāmi atšķiras abu politisko aktieru sekmes atkarībā no tā, kas ir iesniedzis prasību ES Tiesā un pret kuru no politiskajiem aktieriem prasība ir iesniegta. Pirmkārt, ja prasība ir bijusi iesniegta pret dalībvalsti vai valsts un pašvaldības uzņēmumu, tad gandrīz vienā no diviem gadījumiem (jeb 47% gadījumu) ES Tiesa apmierinās prasību. Otrkārt, ja prasība ir tikusi iesniegta pret ES institūciju (it īpaši skaitliski bieži pret EK), tad mazāk nekā vienā no desmit gadījumiem (jeb 8% gadījumu) ES Tiesa apmierinās prasību. Treškārt, publiskiem pārnacionāla vai starptautiska līmeņa politiskajiem aktieriem (īpaši EK) ES Tiesā ir bijušas divreiz lielākas iespējas aizstāvēt noteiktas intereses nekā privātiem nacionāla līmeņa politiskajiem aktieriem (īpaši uzņēmumiem) un vairāk kā piecas reizes lielākas iespējas nekā publiskiem nacionāla līmeņa politiskajiem aktieriem (īpaši dalībvalstīm un valsts un pašvaldību uzņēmumiem) tādā izpratnē kā izredzes saņemt savai prasībai pozitīvi ES Tiesas lēmumu.

Salīdzinot trešo pušu iesaisti dažādu politisko aktieru kā prasītāju un prasītāju atbalstošo politisko aktieru aktivitātes pakāpi, jāsecina sekojošais. Pirmkārt, pie salīdzinoši vienāda trešo pušu kā prasītāju un atbildētāju ES Tiesā atbalstītāju skaita, EK un dalībvalstu intereses apmierinošo ES Tiesas lēmumu (spriedumu un rīkojumu) īpatsvars ir salīdzinoši vienāds. Proti, EK, attiecīgi 14 reizes iesaistot trešās puses, ir sasniegusi savām interesēm atbilstošu Tiesas lēmumu 57% gadījumos, bet dalībvalstis, 13 reizes iesaistot trešās puses, ir sasniegusi savām interesēm atbilstošu ES Tiesas lēmumu 54% gadījumos. Tas nozīmē, ka vismaz vienā gadījumā no diviem EK un dalībvalstīm, piesaistot savas nostājas atbalstam trešo pusi, ES Tiesas lēmums sagaidāms, ka būs EK un dalībvalstu pārstāvēto intereses apmierinošs. Otrkārt, pie salīdzinoši vienāda trešo pušu kā prasītāju un atbildētāju ES Tiesā atbalstītāju skaita, atšķirībā no EK un dalībvalstīm, uzņēmumi ir panākuši krietni lielāku savas intereses apmierinošu ES Tiesas lēmumu (spriedumu un rīkojumu) īpatsvaru, proti, uzņēmumi, attiecīgi 14 reizes iesaistot trešās puses, ir sasnieguši savām interesēm atbilstošu ES Tiesas lēmumu 71% gadījumos. Tas nozīmē, ka gandrīz divos gadījumos no trim ir sagaidāms, ka uzņēmumiem piesaistot savas nostājas atbalstam trešo pusi, ES Tiesas lēmums būs uzņēmuma intereses apmierinošs. Treškārt, vismaz vienā gadījumā no diviem ir sagaidāms, ka, prasītājam vai atbildētājam piesaistot savai pozīcijai

atbalstošu trešo pusi, ES Tiesas lēmums būs labvēlīgs tam prasītājam vai atbildētājam, kuram tiesvedības procesā ir lielāks atbalstītāju skaits.

Tomēr trešo pušu iesaiste tiesvedībā, atbalstot vienu vai citu politisko aktieri kā prasītāju vai atbildētāju ES Tiesā, lai arī vienā no diviem gadījumiem sagaidāms, ka sniegs pozitīvu ES Tiesas lēmumu tam politiskajam aktieriem, kura nostājai būs visvairāk atbalstītāju, tomēr kā viens pats faktors neizskaidro ES Tiesas un dažādu politisko aktieru tiesvedības procesā notikušās mijiedarbības ietekmi uz ES enerģētikas politikas rezultātiem (*outcome*).

Šo apgalvojumu daļēji apstiprina ES Tiesas 1997. gada judikatūra, kas norāda uz to, ka ES enerģētikas politika kā strīdus objekts ES Tiesas darbā ir ieguvis pretējus spriedumus tādā izpratnē, ka brīžos, kad ES Tiesai ir bijis jāizšķiras starp, pirmkārt, ES primāro tiesību aktu plašu interpretāciju un, otrkārt, ES sekundāro tiesību aktu piemērošanu, ES Tiesa priekšroku ir devusi pēdējam, apmierinot prasītāja intereses.¹¹⁶⁴ ES Tiesa ir apmierinājusi lielāko daļu no EK prasībām, turklāt tās, galvenokārt, ir balstītas uz ES sekundāro tiesību aktu jeb direktīvu pamata. Izņēmums ir 1997. gads, kad uz ES primāro tiesību aktu noteikumiem balstītas EK prasības pret virkni dalībvalstu, apstrīdot to nacionālos tiesību aktus, kas paredz ekskluzīvas importa un eksporta tiesības uzņēmumiem, kas nodrošina vispārējās ekonomiskās intereses funkcijas, tika noraidītas ES Tiesā. ES Tiesa norādīja, ka EK, pirms vērties pret ES dalībvalstīm, bija pienākums nākt klajā ar atbilstošas likumdošanas iniciatīvām, nosakot, kādas ir ES intereses elektroenerģijas tirdzniecības attīstībā. Tiesvedības procesā dažādās lietās dalībvalstis kā atbildētāji savā starpā izveidoja dalībvalstu grupu, kas vienoti nostājās pret EK kā prasītāju un arī Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienoto Karalisti, kas atbalstīja EK. Ir uzskatāmi redzams, ka attiecībā uz enerģētikas tirgus liberalizāciju deviņdesmito gadu vidū izveidojās divi valstu un arī ES institūciju grupējumi. Iespējams, tieši šāds spēku samērs par labu atbildētājam bija pamats ES Tiesas lēmumam, kurā primārie ES tiesību akti netika uzskatīti par pietiekošu pamatu prasītāja prasībai. 1997. gada ES Tiesas spriedumi ir uzskatāmi par visnotaļ neraksturīgu ES Tiesas spriedumu virkni un atšķiras no ES Tiesas judikatūras vēlākajos gados.

¹¹⁶⁴ Skatīt 4.4. sadaļas 4.4.1. apakšpunktu „Elektroenerģija”.

Attiecībā uz uzņēmumiem, to pārstāvēto interešu aizstāvības būtisks priekšnoteikums, saskaņā ar empīriskā pētījumā rezultātā iegūtiem novērojumiem, ir bijis jau pastāvošais tiesību normu ietvars ES sekundāro tiesību aktu līmenī, nevis, piemēram, ES Tiesas spēja un griba veidot jaunus noteikumus vai plaši interpretēt ES primāros tiesību aktus. Arī dalībvalstu nostāja vai dalībvalstu grupu veidošanās kādā no jautājumiem var būt svarīgs apsvēruma ES Tiesas izvēlei, izdarot spriedumu;

4) kādas neformālas interešu grupas pastāv ES enerģētikas politikas gadījumā tiesvedības procesā?

Uz kopīgu attieksmju pamata¹¹⁶⁵, identificējot neformālas interešu grupas (interesu grupas plašā nozīmē šī darba ietvaros), ir izdarāms secinājums, ka ES enerģētikas politikas gadījumā pastāv vairākas, vismaz četras lielas un neformālu interešu grupas.¹¹⁶⁶

Pirmkārt, interešu grupa, kuras uzvedībā novērojama interese ieviest pastāvošās ES tiesību aktu normas nacionālā līmenī, attiecīgi arī sekmējot tālāku ES integrāciju šajā jomā. Šāda attieksme pret ES enerģētikas politiku visvairāk ir novērojama ES Tiesas uzvedībā, EK uzvedībā un salīdzinoši liela – uzņēmumu uzvedībā un dalībvalstu tiesu uzvedībā (prejudiciālo nolēmumu gadījumi).

Otrkārt, interešu grupa, kuras uzvedībā novērojama interese kavēt pastāvošo ES tiesību aktu ieviešanu nacionālā līmenī vai veikt to neatbilstošu ieviešanu, attiecīgi arī kavējot tālāku ES integrāciju šajā jomā. Šāda attieksme pret ES enerģētikas politiku visvairāk ir novērojama dalībvalstu uzvedībā un arī bieži vien uzņēmumu un valsts un pašvaldību uzņēmumu uzvedībā.

Treškārt, interešu grupa, kuras uzvedībā novērojama interese, balstoties uz plašu primāro ES tiesību aktu (līgumu) interpretācijas bāzes, veidot politiku ar enerģētiku saistītajās jomās. Šāda attieksme pret ES enerģētikas politiku visvairāk ir novērojama atsevišķos gadījumos ES Tiesas un dalībvalstu tiesu uzvedībā, kā arī dažos gadījumos EK, uzņēmumu un dalībvalstu uzvedībā.

¹¹⁶⁵ Šādā izpratnē vienu grupu pēc noteiktām attieksmēm var veidot gan institūcijas, gan valstis, gan privāti aktieri. Skatīt interešu grupu konceptuālo skaidrojumu šā darba 1.nodaļas 1.4. sadaļā.

¹¹⁶⁶ Skatīt pielikumu nr.3., tabula 10. Hipotēzes Nr. 5 pārbaude: Interešu grupu ietekme uz ES enerģētikas politiku ES Tiesas institucionālajā ietvarā.

Ceturtkārt, interešu grupa, kuras uzvedībā novērojama interese atturēties no politikas veidošanas uz primāro ES tiesību aktu (līgumu) plašas interpretācijas bāzes, proti, neveidot politiku ar enerģētiku saistītajās jomās. Šāda attieksme pret ES enerģētikas politiku ir novērota tieši ES Tiesas un dalībvalstu uzvedībā

Dalībvalstis Nīderlandes Karaliste, Spānijas Karaliste, Francijas Republika, Īrija, kas bija kā atbildētājas 1997. gadā ES Tiesā izskatītajās EK rosinātajās dažādajās lietās, savā starpā izveidoja interešu grupu, kas vienoti nostājās pret EK kā prasītāju un arī Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienoto Karalisti, kas atbalstīja EK. Tādējādi attiecībā uz elektroenerģijas tirgus liberalizāciju deviņdesmito gadu vidū uzskatāmi izveidojās divi valstu un arī ES institūciju grupējumi jeb neformālas interešu grupas uz atšķirīgu attieksmju pamata pret elektroenerģijas tirgus liberalizāciju, kas skāra jautājumu par ekskluzīvām eksporta un importa tiesībām un attiecās uz brīvas preču aprites un konkurences noteikumiem. Tiesvedības procesā abas interešu grupas aktīvi iestājās par savu interešu aizstāvību. ES Tiesa apmierināja atbildētāju intereses, savu lēmumu balstot uz līgumu nosacījumu šauru interpretāciju. Iespējams, ka šāds spēku samērs, proti, četras dalībvalstis pret vienu dalībvalsti un EK, ir bijis pamatā ES Tiesas lēmumam.¹¹⁶⁷ ES Tiesa konkrētajā situācijā faktiski pievienojās tai interešu grupai, kas iestājās pret politikas veidošanu ES līmenī uz primāro ES tiesību aktu (līgumu) plašas interpretācijas bāzes, tādējādi arī iestājoties pret tālāku ES integrāciju ES enerģētikas politikas gadījumā.

Tik uzskatāmi novērot neformālu interešu grupu veidošanos uz kopīgu attieksmju pamata pret ES enerģētikas politiku ir bijis iespējams vienīgi 1997. gadā. Pārējā laika posmā neformālu interešu grupu identificēšana ir bijusi iespējama vienīgi veicot ES Tiesas judikatūras sistemātisku analīzi, izmantojot kontentanalīzes tehniku un longitudinālā griezumā analizējot noteiktas politisko aktieru uzvedības iezīmes.

Kopumā, ES Tiesā kā interešu pārstāvniecības institucionālajā ietvarā pārsvaru ir guvusi tā interešu grupa, kuras uzvedībā ir novērojamas attieksmes, kas vērstas uz ES integrācijas sekmēšanu ES enerģētikas politikas jomā, ko darot tiecas panākt pastāvošo ES tiesību aktu ieviešanu nacionālā līmenī un veidot ES politiku uz plašas ES tiesību aktu interpretācijas pamatiem. Šādas politisko aktieru, tādu kā ES Tiesas, EK, dalībvalstu tiesu un uzņēmumu, attieksmes ir novērotas aptuveni divas reizes

¹¹⁶⁷ Lietu detalizēts izklāsts sniegts šā darba 4.nodaļas 4.4.1. apakšsadaļas a) apakšpunktā.

vairāk nekā to politisko aktieru, tādu kā dalībvalstu un ES Tiesas, attieksmes, kas vērstas uz ES integrācijas kavēšanu ES enerģētikas politikas jomā.

5) kāda ir ES Tiesā pārstāvēto interešu ietekme uz ES enerģētikas politiku?

Empīriskie dati, kas apkopti par ES Tiesu kā politiskā aktiera darbību ar ES enerģētikas politiku saistītajos jautājumos laika posmā no 1989. gadam līdz 2009. gadam, liecina, ka ES Tiesas uzvedībā būtiskā pārsvarā nav novērojamas tādas pazīmes (it īpaši Vispārējās tiesas gadījumā), kas liecinātu, ka tā ir veidojusi politiku, paplašinot ES kompetences un vienlaikus samazinot dalībvalstu kontroli pār ES enerģētikas politikas rezultātiem.

ES Tiesa nav bijusi jaunu normu radītāja, tātad arī politikas veidotāja, ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās un jautājumos šā darba ietvaros definētajā politikas veidošanas un politikas ieviešanas izpratnē¹¹⁶⁸. Tieši otrādi, ES enerģētikas jomā ES Tiesa ir izvairījusies no šādas lomas uzņemšanās, ko saskaņā ar teoriju piedēvē tiesām kā tādām¹¹⁶⁹ un saskaņā ar empīrisko literatūru daļa autoru piedēvē ES Tiesai.¹¹⁷⁰ Analizējot ES Tiesas judikatūru, darba autore būtiskā pārsvarā ir konstatējusi tādu ES Tiesas uzvedību, kas liecina par to, ka tā nodrošina politikas ieviešanas juridisku kontroli, tādējādi veicot ES enerģētikas politikas ieviešanu dalībvalstīs, pamatojoties uz prasītāju tiesā iesniegtajām prasībām. ES Tiesa ir pildījusi jau esoša normatīvā ietvara ieviešana jeb juridiskās kontroles funkciju, pamatojoties uz prasītāju iesniegtajām prasībām. Tādējādi tās pieeja ir drīzāk raksturojama kā juridiskais formālisms. Tas nozīmē, ka ES Tiesas aktivitāte, nodrošinot juridisku kontroli pār politikas ieviešanu nacionālā līmenī, ir faktors, kas skaidro ES Tiesas un dažādu politisko aktieru tiesvedības procesā notikušās mijiedarbības ietekmi uz ES enerģētikas politikas rezultātiem (*political outcome*).

ES Tiesas prasītājiem negatīvie vēsturiskie spriedumi nav bijuši par pamatu ieinteresēto politisko aktieru aktivitātes zudumam, izmantojot ES Tiesu kā interešu pārstāvniecības institucionālo ietvaru. Tieši otrādi, ieinteresēto politisko aktieru aktivitāte tiesu sistēmas ietvaros ir saistāma ar vispārējā institucionālā un normatīvā ietvara (resp. sekundāro tiesību aktu pieņemšanu) izmaiņām, kas, pirmkārt, ir kalpojīs

¹¹⁶⁸ Skatīt šī jautājuma izklāstu šī darba 2.nodaļas 2.3. sadaļā

¹¹⁶⁹ Skatīt šī jautājuma izklāstu šī darba 2.nodaļas 2.2. sadaļā.

¹¹⁷⁰ Skatīt šī jautājuma izklāstu darba Ievadā.

par pamudinājumu politiskajiem aktieriem vērsties tiesā, atsaucoties uz ES tiesībām, it īpaši brīžos, kad to ieviešanas veids vai tās trūkums ir ticis apstrīdēts ES Tiesā, otrkārt, ir bijis par pamatu ES Tiesas pozitīvam spriedumam un prasītāja prasību apmierināšanai.

Prasītāju ES Tiesā aktivitāte, līdztekus institucionālā un normatīvā ietvara izmaiņām, ir bijis viens no faktoriem, kas noteicis ES Tiesas spēju sniegt savu ieguldījumu pastāvošā normatīvā ietvara sekundāro tiesību aktu līmenī ieviešanā jeb pastāvošās ES enerģētikas politikas ieviešanā dalībvalstīs. Tieši EK un lielā mērā arī uzņēmumu kā prasītāju loma šajā procesā – pastāvošo sekundāro tiesību aktu ieviešana dalībvalstīs ES enerģētikas politikas jomā – ir bijusi viena no noteicošajām, ietekmējot ES enerģētikas politikas veidošanu dalībvalstīs. Šo secinājumu apliecina analizētajos tiesas materiālos visvairāk konstatētās epizodes, kas liecina par dažādu politisko aktieru interesi ieviest pastāvošo ES tiesību aktu normas nacionālā līmenī, attiecīgi arī sekmējot tālāku ES integrāciju šajā jomā. Šāda attieksme pret ES enerģētikas politiku visvairāk ir novērojama ES Tiesas uzvedībā, arī EK, uzņēmumu un dalībvalstu tiesu uzvedībā (prejudiciālo nolēmumu gadījumos).

Tai pašā laikā būtisku īpatsvaru analizētajos tiesas materiālos veido tādas epizodes, kurās ir iespējams novērot dažādu politisko aktieru interesi kavēt pastāvošo ES tiesību aktu ieviešanu nacionālā līmenī vai veikt to neatbilstošu ieviešanu, attiecīgi arī kavējot tālāku ES integrāciju šajā jomā. Šāda attieksme pret ES enerģētikas politiku visvairāk ir novērojama dalībvalstu uzvedībā un arī bieži vien uzņēmumu un valsts un pašvaldību uzņēmumu uzvedībā.

Tai pašā laikā ES Tiesā kā interešu pārstāvniecības institucionālajā ietvarā pārsvaru ir guvusi tā interešu grupa, kuras uzvedībā ir novērojamas attieksmes, kas vērstas uz ES integrācijas sekmēšanu ES enerģētikas politikas jomā, tiecoties panākt pastāvošo ES tiesību aktu ieviešanu nacionālā līmenī. Šādas politisko aktieru attieksmes ir novērotas aptuveni divas reizes vairāk nekā to politisko aktieru attieksmes, kas vērstas uz ES integrācijas kavēšanu ES enerģētikas politikas jomā.

2. Atbilde uz galvenajiem pētnieciskajiem jautājumiem

Rodot atbildes uz sekundārajiem pētnieciskajiem jautājumiem, varam sniegt atbildi uz diviem galvenajiem pētnieciskajiem jautājumiem:

- 1) „Kāda teorētiskā pieeja vislabāk un cik lielā mērā izskaidro tiesas kā institūcijas un politiskā aktiera mijiedarbības rezultātā ar citiem politiskajiem aktieriem sasniegto ietekmi uz politikas rezultātiem (*political outcome*)?”.

Kā uzrāda salīdzinošā analīze epizodes, kurās iespējams identificēt indikatorus (aktivitāte un attieksmes), kas norāda uz tiesu politikas pieeju un tiesību mobilizācijas pieeju kā ietekmes uz politiku skaidrojumu, ir daudzskaitlīgas un kvantitatīvā ziņā savstarpēji salīdzinoši līdzīgas, nedaudz lielāku pārsvaru gūstot tiesību mobilizācijas pieejai.¹¹⁷¹ Tai pašā laikā, „no augšas” (*top-down*) iniciētu sociālpolitisku izmaiņu un ietekmes uz politiku skaidrojums uzrāda būtisku pārsvaru pār „no apakšas” (*bottom-up*) iniciētām sociālpolitiskām izmaiņām un ietekmi uz politiku skaidrojumu¹¹⁷². Līdz ar to autore, balstoties uz teorētiskajām nostādnēm un darbā izstrādāto teorētisko modeli¹¹⁷³, izdara šādus secinājumus.

Pirmkārt, ietekme kā kontrole pār politikas rezultātiem šā darba ietvaros lietotajā izpratnē uz politikas rezultātiem (*political outcome*) plurālās politiskās sistēmās ir nodrošināma politisko aktieru mijiedarbībā. Attiecīgi arī tikai vienas (tiesu politikas pieeja) vai otras (tiesību mobilizācijas pieeja) teorētiskās pieejas izmantošana sniegtu vienīgi daļēju pārskatu par to, kādas ir atsevišķu politisko aktieru intereses un to individuālais ieguldījums – privāto prāvnieku vai ES Tiesas – ietekmes izdarīšanā uz politikas rezultātiem, nesniedzot kopskatu par politisko aktieru salīdzinošo ietekmi un attiecīgi arī politikas galarezultātiem noteiktas institucionālās sistēmas – šajā gadījumā ES Tiesas – ietvaros. Tas nozīmē, ka abu teorētisko pieeju vienlaicīgas izmantošanas priekšrocība ir iespēja veikt visu politiskajā procesā iesaistīto politisko aktieru empīriski novērojamās uzvedības salīdzinošu analīzi.

Otrkārt, publiskās pārvaldes iestāžu kā politisku aktieru stratēģiska rīcība ar nolūku veicināt vai iebilst pret noteiktiem rīcībpolitikas mērķiem vai to izmaiņām līdztekus ar ES Tiesas kā lēmumu pieņēmēju noteiktas politiskās sistēmas ietvaros ietekme uz politikas ir nozīmīgi lielāka kā sabiedrības kopumā, atsevišķu indivīdu vai

¹¹⁷¹ Tiesu politikas pieeja: 83 un 20 epizode (kopā : 103). Tiesību mobilizācijas pieeja: 2, 2, 36, 11, 42, 28, 8, 3 (kopā: 132). Skatīt pielikumu nr.3, tabula 10. Hipotēzes Nr. 5 pārbaude: Interesu grupu ietekme uz ES enerģētikas politiku ES Tiesas institucionālajā ietvarā. Detalizēti jautājums analizēts 4.nodaļas 4.6.5. apakšsadaļā.

¹¹⁷² No augšas "top-down" ietekmes uz politiku skaidrojums: 196. No apakšas "bottom-up" ietekmes uz politiku skaidrojums: 39. Skatīt pielikumu nr. 3, tabula 11. Interesu grupu ietekme uz ES enerģētikas politiku – ietekmes uz politiku teorētisko pieeju salīdzinājums.

¹¹⁷³ Skatīt darba 2.nodaļas 2.3. sadaļu un pielikumu nr.1., ilustrācija 5. Politisko aktieru ietekme uz politikas rezultātiem tiesvedības institucionālajā ietvarā (sintezētais modelis).

interesešu grupu (šaurā nozīmē šī darba nozīmē) stratēģiskas rīcības kā politiskās līdzdalības formas un stratēģiskas izvēles izmantot tiesu sistēmu noteiktu interesešu sekmēšanai vai aizstāvēšanai ietekme uz politikas rezultātiem.

Līdz ar to, darbā izmantojot sintezēto teorētisko modeli un apvienojot gan tiesību mobilizācijas pieeju, gan tiesu politikas pieeju, iespējams spriest par noteiktu interesešu grupu veidošanos un politisko aktieru uzvedības kopīgām raksturiezīmēm, rodot atbildi arī uz otru galveno pētniecisko jautājumu.

2) Kāda veida konfliktu izpausmes¹¹⁷⁴ ir konstatējamās ES enerģētikas politikas gadījumā tiesvedības procesā?

Darbā veiktā ES Tiesas judikatūras izpēte laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam norāda uz to, ka konfliktu, kuru risināšana ir bijis tiesvedības objekts, pamats ir bijušas dažādu politisko aktieru pretējas attieksmes pret ES enerģētikas politiku un tālāku ES integrāciju šajā jomā. Visvairāk analizētajos tiesas materiālos bija konstatējamās tādas epizodes, kad iespējams novērot dažādu politisko aktieru interesi ieviest pastāvošo ES tiesību aktu normas nacionālā līmenī, attiecīgi arī sekmējot tālāku ES integrāciju šajā jomā. Būtisku īpatsvaru analizētajos tiesas materiālos veido tādas epizodes, kad ir iespējams novērot dažādu politisko aktieru interesi kavēt pastāvošo ES tiesību aktu ieviešanu nacionālā līmenī vai veikt to neatbilstošu ieviešanu, attiecīgi arī kavējot tālāku ES integrāciju šajā jomā.

Tai pašā laikā ES Tiesā kā interesešu pārstāvniecības institucionālajā ietvarā pārsvaru ir guvusi tā interesešu grupa, kuras uzvedībā ir novērojamas attieksmes, kas vērstas uz ES integrācijas sekmēšanu ES enerģētikas politikas jomā, tiecoties panākt pastāvošo ES tiesību aktu ieviešanu nacionālā līmenī. Šādas politisko aktieru attieksmes ir novērotas aptuveni divas reizes vairāk nekā to politisko aktieru attieksmes, kas vērstas uz ES integrācijas kavēšanu ES enerģētikas politikas jomā. No politiskajiem aktieriem, kas ir atbalstījuši šāda veida attieksmi pret ES enerģētikas politiku un tālāku ES integrāciju šajā jomā, proti, ES Tiesa, EK un uzņēmumi,

¹¹⁷⁴ McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, pp. 527. 532.

kopumā lielāko pārsvaru gan aktivitātes, gan ietekmes ziņā guvuši tieši publiskie politiskie aktieri, nevis privātie politiskie aktieri.¹¹⁷⁵

Konfliktu pamatā ir atšķirīgas intereses kā attieksmes pret enerģētikas politikas jautājumiem un kā atšķirīgas izvēles (*preference*) ar enerģētikas politiku saistīto jautājumu risināšanā. Darbā veiktā analīze uzrāda konfliktu starp divām atšķirīgām stratēģijām enerģētikas politiku saistīto jautājumu risināšanā – konfliktu starp bilaterāliem risinājumiem nacionālā līmenī enerģētikas tirgus un industrijas protekcionisma un izolācijas formā un pārnacionāliem risinājumiem ES līmenī enerģētikas tirgus liberalizācijas un sadarbības formā.¹¹⁷⁶

3. Atbilde uz galveno problēmjautājumu

Līdz ar to var teikt, ka uz darbā izvirzīto galveno problēmjautājumu „*Kādu faktoru ietekmē un kādā veidā ES Tiesas un dažādu politisko aktieru mijiedarbības rezultātā tiesvedības procesā tiek ietekmēti politikas rezultāti (political outcome) ES enerģētikas politikas gadījumā?*” un uz tam pakārtotajiem sekundārajiem problēmjautājumiem: „*Kāda teorētiskā pieeja vislabāk un cik lielā mērā izskaidro tiesas kā institūcijas un politiskā aktiera mijiedarbības rezultātā ar citiem politiskajiem aktieriem sasniegto ietekmi uz politikas rezultātiem (political outcome)?*” un „*Kāda veida konfliktu izpausmes var konstatēt ES enerģētikas politikas gadījumā un kāda ir tiesvedības kā pretēju interešu aizstāvēšanas ietekme uz ES enerģētikas politiku?*” atbildes ir šādas.

Pirmkārt, politisko aktieru kā prasītāju aktivitāte ES Tiesā kā **viens pats ietekmes faktors neizskaidro** ES Tiesas un dažādu politisko aktieru mijiedarbības tiesvedības procesā ietekmi uz ES enerģētikas politikas rezultātiem¹¹⁷⁷;

otrkārt, trešo pušu iesaiste tiesvedībā, atbalstot viena vai cita politiskā aktiera kā prasītāja vai atbildētāja ES Tiesā, lai arī vienā no diviem gadījumiem sniegs pozitīvu ES Tiesas lēmumu tam politiskajam aktieriem, kura nostājai būs visvairāk

¹¹⁷⁵ Skatīt pielikumu nr.3., tabula 12. Interešu grupu ES Tiesā ietekme uz ES enerģētikas politiku – politisko aktieru ietekmes uz politiku salīdzinājums. Detalizēti jautājums analizēts 4.nodaļas nodaļas 4.4. -4.6. sadaļās.

¹¹⁷⁶ Global Agenda Council Reports 2010, p.200; Jones, Erik. The Economic Mythology of European Integration. p.100; Jonsson, Daniel K., et al. Energy and Security in Long-Term Defence Planning, pp.33, 39, 43-44; Yueh, Linda. An International Approach to Energy Security, p.216.

¹¹⁷⁷ Skatīt hipotēzes Nr. 1 pārbaudi 4.nodaļas 4.6.1. apakšsadaļā.

atbalstītāju, kā **viens pats ietekmes faktors neizskaidro** ES Tiesas un dažādu politisko aktieru tiesvedības procesā notikušās mijiedarbības ietekmi uz ES enerģētikas politikas rezultātiem¹¹⁷⁸;

treškārt, ES Tiesas aktivitāte, veicot plašu ES tiesību aktu interpretāciju un izdarot ietekmi uz politikas veidošanos ES līmenī, kā **ietekmes faktoras neizskaidro** ES Tiesas un dažādu politisko aktieru tiesvedības procesā notikušās mijiedarbības ietekmi uz ES enerģētikas politikas rezultātiem¹¹⁷⁹;

ceturtkārt, ES Tiesas aktivitāte, nodrošinot juridisku kontroli pār politikas ieviešanu nacionālā līmenī, ir **ietekmes faktors , kas skaidro** ES Tiesas un dažādu politisko aktieru tiesvedības procesā notikušās mijiedarbības ietekmi uz ES enerģētikas politikas rezultātiem¹¹⁸⁰;

piektkārt, noteiktu politisko aktieru aktivitāte un pozitīva attieksme pret ES integrāciju ES enerģētikas politikas jomā, veidojot neformālas interešu grupas, ir **ietekmes faktors, kas skaidro** ES Tiesas un dažādu politisko aktieru tiesvedības procesā notikušās mijiedarbības ietekmi uz ES enerģētikas politikas rezultātiem¹¹⁸¹.

Līdz ar to jāsecina, ka galvenokārt politisko aktieru aktivitāte un trešo pušu iesaiste, un ES Tiesas aktivitāte un attieksmes, veidojot noteiktas neformālas interešu grupas, kā ietekmes faktoru darbības rezultātā tiek panākta noteicošā tiesvedības ES Tiesā kā interešu pārstāvniecības institucionālajā ietvarā ietekme uz ES enerģētikas politiku pastāvošās politikas ieviešanā dalībvalstīs formā. Šajā noteicošajā ietekmē uz politikas rezultātiem izšķiroša nozīme ir bijusi pašai ES Tiesai un EK, kā arī salīdzinoši liela nozīme arī dalībvalstu tiesām un uzņēmumiem, pārējiem politiskajiem aktieriem spēlējot maznozīmīgu lomu.¹¹⁸²

Jautājums, proti, kāpēc kādam politiskajam aktierim ir ietekme un kāpēc kādas intereses dominē tiesvedības procesā, ir saistāms ar diviem ietekmes priekšnoteikumiem. Pirmkārt, ar dažādu politisko aktieru atšķirīgajām pieejas iespējām ES Tiesai un otrkārt, ar normatīvo ietvaru, kas ļauj vai liedz dažādu interešu apmierināšanu.

¹¹⁷⁸ Skatīt hipotēzes Nr. 2 pārbaudi 4.nodaļas 4.6.2. apakšadaļā.

¹¹⁷⁹ Skatīt hipotēzes Nr. 3 pārbaudi 4.nodaļas 4.6.3. apakšadaļā.

¹¹⁸⁰ Skatīt hipotēzes Nr. 4 pārbaudi 4.nodaļas 4.6.4. apakšadaļā.

¹¹⁸¹ Skatīt hipotēzes Nr. 5 pārbaudi 4.nodaļas 4.6.5. apakšadaļā.

¹¹⁸² Skatīt pielikumu nr.3, tabula 13. Politisko aktieru ietekmes noteicošie faktoru ES enerģētikas politikas gadījumā.

Pirmkārt, dažādu politisko aktieru atšķirīgajām pieejas iespējām ES Tiesai kā augstākajai instancei, kas pieņem galīgo lēmumu strīdīgos jautājumus.¹¹⁸³

Ja salīdzina EK un uzņēmumu aktivitātes līmeni un arī sekmes tiesvedības procesā, jāsecina, ka EK kā prasītājs ES Tiesā ir spēcīgs politiskais aktieris, kas savas pozīcijas laika gaitā ir tikai stiprinājis. EK var tieši vērsties pret dalībvalstīm un uzņēmējiem, savu prasību iesniedzot ES Tiesā. Vispārinot var teikt, ka ES Tiesa gandrīz vienmēr ir nostājusies EK, nevis citu ieinteresēto pušu pusē, ar uzņēmumu jau pieminētajā 1997. gadā¹¹⁸⁴.

Uzņēmumiem savas tiesības un intereses aizstāvēt tiesvedības procesā nav vienkārši. Ja ir runa par vērsanos pret dalībvalstīm vai citu uzņēmumu, tad uzņēmumiem to ir bijis iespējams izdarīt vienīgi nacionālās tiesvedības ceļā, kur dalībvalsts tiesai ir būtiska loma izlemt, vai attiecīgajos strīdīgajos ES tiesību aktos lūgt ES Tiesas skaidrojumu. Turklāt ES Tiesa savā prejudiciālajā nolēmumā var būt gan pietiekami skaidra savā interpretācijā, gan arī atstāt dalībvalsts tiesas ziņā lielu rīcības brīvību, lemjot par attiecīgās lietas apstākļiem un sekojoši arī par ES tiesību normu piemērošanu. Savukārt, ja uzņēmums ir iecerējis vērsties pret ES institūcijām, tad to ir bijis iespējams izdarīt tiešas prasības veidā (*direct action*), vērstoties Vispārējā tiesā ar iesniegums pret fizisku/juridisku personu ar lūgumu atcelt kādas no ES institūciju lēmumiem, izmantot šķīrējtiesas klauzulu attiecībā uz maksājumu prasībām vai nu apelācijas kārtā, apstrīdot Vispārējās tiesas lēmumu Tiesā.

Asociācijas kā prasītāji tiesvedībā gan nacionālā līmenī, gan ES līmenī ES enerģētikas politikas gadījumā ir reta parādība. Tas lielā mērā ir saistīts ar to, ka ES netiek atzītas kolektīvo tiesisko interešu tiesības tiesāties. Dalībvalsts līmenī nacionālās tiesvedības procesā tie ir indivīdi – ES pilsoņi, kas var atsaukties uz ES tiesībām dalībvalstu tiesās.¹¹⁸⁵ Tomēr ES enerģētikas politikas jomā indivīdi vai to grupas, neskatoties uz ES pilsoņu vispārējām tiesībām nacionālās tiesvedības ietvaros atsaukties uz ES tiesību normām, sevi tiesvedības procesā aktīvi nepiesaka. Kāpēc? Teorētiski ir iespējami trīs izskaidrojumi tam, kāpēc indivīdiem vai to grupām, neskatoties uz ES pilsoņu tiesībām atsaukties uz ES tiesību aktiem, tā nav izplatīta prakse:

¹¹⁸³ Jautājums apskatīts darba 3.nodaļā.

¹¹⁸⁴ Detalizēti jautājums analizēts 4.nodaļas 4.4.1. apakšdaļas a) punktā.

¹¹⁸⁵ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, pp. 138 -139.

- 1) indivīdu un to veidotu grupu vērtējumā ar tiesāšanos saistītie izdevumi pārsniedz iespējamos ieguvumus, tāpēc iedzīvotāji tiesāšanos kā interešu pārstāvniecības un tiesību aizsardzības procesu atstāj relatīvi turīgu indivīdu un īpaši lielu organizāciju ziņā;¹¹⁸⁶
- 2) interesēm, kuras ar ES tiesībām saista lielas izmaksas vai ieguvumi, ir tendence būt labāk organizētām kā tām interesēm, kuras ar ES tiesībām saista potenciāli mazas izmaksas vai ieguvumi. Tieši uzņēmumi, kas ir iesaistīti preču importā un eksportā, ir dominējošie privātie prāvnieki ES tiesu sistēmas ietvaros. Šādu uzņēmumu rīcībā ir pietiekami resursi, lai savas intereses aizstāvētu ES Tiesā.¹¹⁸⁷ Līdz ar to varam pieņemt, ka uzņēmumiem šīs izmaksas un ieguvumi ir savstarpēji daudz samērotāki, kā tas ir indivīdu gadījumā;
- 3) indivīdiem interešu pārstāvniecības un tiesību aizsardzības iespējas ir bijušas labi attīstītas un pieejamas dalībvalstu līmenī,¹¹⁸⁸ kas ir tieši izrietošas no ES tiesību tiešās iedarbības un pārākuma pār dalībvalstu tiesībām rakstura;
- 4) indivīdiem ir grūti tieši atsaukties uz ES tiesību normām konkrētas politikas jomā, proti, šajā gadījumā ES enerģētikas politikas jautājumā¹¹⁸⁹, un pierādīt, ka konkrēta strīdīga situācija indivīdus skar tieši un individuāli.

Tomēr, lai šīs vispārīgās teorētiskās varbūtības apstiprinātu un jo īpaši attiecībā uz ES enerģētikas politikas gadījumu, ir nepieciešami turpmāki papildu padziļināti pētījumi, kas varētu būt par pamatu tālākai temata izpētei.

Atšķirīgie pieejas nosacījumi ES Tiesai dažādiem politiskajiem aktieriem un politisko aktieru dažādā aktivitāte prasību iesniegšanā, kas ir rezultējusies arī atšķirīgās sekmēs tiesvedības procesā, nosaka arī šo aktieru spēju tiesvedības procesā ietekmēt ES enerģētikas politiku. ES tiesību sistēma un pašas ES Tiesas kompetences (proti, tās, ko tai ir piešķirušas dalībvalstis saskaņā ar līgumiem) pārnacionāliem politiskajiem aktieriem ar to rīcībā spēcīgiem resursiem (institucionāliem, zināšanu u.c.), kā tas ir EK un arī EP (it īpaši pēc Lisabonas līguma stāšanās spēkā), sniedz daudz lielākas iespējas tiesvedības ceļā ietekmēt ES enerģētikas politikas veidošanu un tās ieviešanu nekā privātajiem aktieriem.

¹¹⁸⁶ McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, pp.529; 531.

¹¹⁸⁷ Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, pp.138 -139.

¹¹⁸⁸ Kelemen D.R. *The EU Rights Revolution: Adversial Legalism and European Intergration.*, p. 222.; Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, pp.138 -139.

¹¹⁸⁹ Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance.*, p.246.

Privātajiem aktieriem (uzņēmumiem un to veidotajām asociācijām, kā arī indivīdiem un to grupām) ES enerģētikas politikas gadījumā no rezultātu viedokļa ir atvēlētas visnotaļ nenoteikts process, kur interešu pārstāvniecība ir atkarīga no tā, vai dalībvalsts tiesa vērsīsies ES Tiesā pēc skaidrojuma, vai dalībvalstis savā starpā veidos vai neveidos interešu grupējumus tiesvedības procesā un vai kopīgās intereses pārstāves ES Tiesā, vai Tiesa sniegs prasītājam pozitīvu ES tiesību aktu (gan primāro, gan sekundāro) interpretāciju un kā dalībvalsts tiesa ES Tiesas sniegto skaidrojumu prejudiciālā nolēmuma ietvaros piemēros un attiecinās uz konkrētas lietas apstākļiem un līdz ar to arī uz prasītāja interesēm. It īpaši privātajiem aktieriem (konkrētā gadījumā – uzņēmumiem un indivīdiem) tiesvedība nacionālā līmenī, atsaucoties uz ES primārajiem un sekundārajiem tiesību aktiem, var būt viens no veidiem, kā pārstāvēt savas intereses tiesvedības ceļā tajos gadījumos, kad šādas iespējas ir bijušas izsmeltas vai nav bijušas iespējamās citos institucionālos interešu pārstāvniecības veidos nacionālā līmenī. Tomēr tās iznākums, līdz ar to iespējamā ietekme uz ES enerģētikas politikas ieviešanu, ir grūti prognozējama un atkarīga no virknes institucionāli noteiktiem interešu pārstāvniecības ierobežojumiem un iespējām, kas ir atšķirīga dažādiem politiskajiem aktieriem.

Dalībvalstis nav aktīvs politiskais aktieris ne ES enerģētikas politikas veidošanā, ne ieviešanā, tostarp, arī ES tiesvedības procesā kā interešu pārstāvniecības institucionālajā ietvarā. Iespējams, tas ir tāpēc, ka ES institucionālajā sistēmā dalībvalstīm ir plašas interešu pārstāvniecības un līdz ar to arī ietekmes uz pieņemtajiem lēmumiem iespējas. Tas nerada pamatu izmantot ES Tiesu kā interešu pārstāvniecību, lai risinātu jautājumus, par kuriem bijis strīds dalībvalstu līmenī. Tāpat dalībvalstīm ir liela rīcības brīvība ES līmenī pieņemto sekundāro tiesību aktu ieviešanā (direktīvu gadījumā) nacionālajā likumdošanā. Tai pašā laikā, lai arī dalībvalstis pašas ir pieņēmušas¹¹⁹⁰ gan ES primāros, gan sekundāros tiesību aktus, kas nosaka to vai citu ES enerģētikas politikas veidolu attiecīgajā laika posmā, liela daļa no tām nesteidzas ar šo tiesību aktu ieviešanu, radot pamatu EK prasībām ES Tiesā par dalībvalsts pienākumu neizpildi. Pat ja dalībvalstis ievieš attiecīgos sekundāros tiesību aktus, bieži vien veids, kādā tie tiek ieviesti, rada pamatu citām ieinteresētajām pusēm (ES enerģētikas politikas gadījumā visbiežāk uzņēmumiem un

¹¹⁹⁰ vai vismaz ir piedalījušās pieņemšanas procesā vai akceptējušas jau esošos tiesību aktus, iestājoties ES.

to veidotajām asociācijām) tos apstrīdēt tiesvedības ceļā nacionālā līmenī, ceļot prasību par neatbilstību ES primārajiem un sekundārajiem tiesību aktiem. Dalībvalstis tiesvedības procesā ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās un jautājumos, galvenokārt, ir iesaistījušās, aizstāvot citas dalībvalstis pret uzņēmumu un EK iesniegtajām prasībām.

Tiesvedība ES līmenī ir veids, kā pretrunīgas intereses, kuras netiek aizstāvētas dalībvalstu līmenī, var tikt atrisinātas pārnacionālā līmenī, – dažādiem ieinteresētajiem politiskajiem aktieriem apejot un vēršoties pret dalībvalstīm, kurām, iespējams, būtiskākās intereses ir savas suverenitātes saglabāšana un ES sekundāro tiesību nepiemērošana vai neprecīza piemērošana. Savukārt uzņēmumiem būtiskākā interese ir pieeja tirgum (tās liberalizācija), izmaksu mazināšana un peļņas kāpināšana.

Otrkārt, normatīvais ietvars, kas ļauj vai liedz dažādu interešu apmierināšanu. Politisko aktieru iesniegto prasību apmierināšana un tādējādi arī to ietekme uz politikas attīstību, it īpaši elektroenerģijas jomā, saistāma ar ES sekundāro tiesību aktu esamību vai to trūkumu attiecīgajā laika posmā, kā arī ar to, vai ES primārie tiesību akti piešķir jebkādas tiesības indivīdiem (privātpersonām), uz kurām var atsaukties nacionālās tiesvedības ietvaros, tāpat kā, vai ES Tiesai ir jurisdikcija attiecīgajā jomā noteikt, vai konkrētas Līguma normas ir bijušas pārkāptas vai nē, vai arī to ir kompetenta darīt tikai EK un ES Tiesa var izdarīt spriedumu tikai pēc EK lēmuma pieņemšanas attiecībā uz tā spēkā esamību.

Tieši sekundāro tiesību aktu trūkums bija par pamatu prasītājam negatīviem ES Tiesas spriedumiem, savukārt, sākot ar 1996. gadu, kad ES dalībvalstis vienojās par ES enerģētikas tirgus liberalizēšanu ar tai sekojošu sekundāro tiesību aktu izstrādi, kā arī līdz ar jaunu EK priekšlikumu izstrādi 2006. gadā un likumdošanas iniciatīvas ES enerģētikas jomā pieņemšanu, sākot ar 2007. gadu¹¹⁹¹, tiesvedības process ES enerģētikas politikas jomā ir uzņēmis straujus apgriezienus. Tieši uzņēmumu interešu aizstāvības būtisks priekšnoteikums ir jau pastāvošais tiesību normu ietvars ES sekundāro tiesību līmenī, nevis tik daudz kā, piemēram, ES Tiesas spēja un griba

¹¹⁹¹ Geldhof, Wouter and Frederik Vandendriessche. European Electricity and Gas Market Liberalisation. Background, Status, Developments., p.33.; Eising, Rainer. Policy Learning in Embedded Negotiations: Explaining EU Electricity Liberalization., pp.85, 92.; van der Linde, Coby. External energy policy: old fears and new dilemmas in a larger Union., p.266; Geden, Oliver. EU energy policy., p.12.

veidot jaunus noteikumus vai plaši interpretēt ES primāros tiesību aktus. Arī dalībvalstu nostāja vai dalībvalstu grupu veidošanās kādā no jautājumiem var būt svarīgs apsvērumus ES Tiesas izvēlei, izdarot spriedumu.

4. Izvirzītās hipotēzes un sākotnējo pieņēmumu izvērtējums

Darbā tika apstiprinātas četras no piecām izvirzītajām hipotēzēm.

- Hipotēze nr. 1. „Jo lielāka politiskā aktiera (prasītāja tiesā) aktivitāte, jo lielākas iespējas, ka Tiesas lēmums būs labvēlīgs prasītājam” darbā tiek apstiprināta, jo tika konstatēts, ka būtiskā daļā gadījumu prasītāju prasības tika apmierinātas ES Tiesā;
- Hipotēze nr. 2. „Jo lielāks politiskā aktiera (prasītāja vai atbildētāja tiesā) atbalstītāju skaits, jo lielāka iespēja, ka ES Tiesas lēmums būs labvēlīgs tam prasītājam vai atbildētājam, kuram tiesvedības procesā ir lielāks atbalstītāju skaits” darbā tiek apstiprināta, jo tika konstatēts, ka prasītāja prasības, situācijās, kad tiek piesaistīti atbalstītāji prasītāja vai atbildētāja nostāju atbalstošas trešās puses, tikušas apmierinātas lielākajā daļā gadījumu;
- Hipotēze nr. 3 „Jo vairāk ES Tiesa veic plašu ES tiesību aktu interpretāciju, jo lielāka ir tās ietekme uz ES enerģētikas politikas veidošanu” darbā tiek apstiprināta, jo tika konstatēti tādi ES Tiesas lēmumi, kuros tā ir veikusi plašu ES tiesību aktu interpretāciju;
- Hipotēze nr. 4. „Jo vairāk ES Tiesa veic spriedumus uz pastāvošos tiesību aktu pamata, jo lielāka ir tās ietekme uz ES enerģētikas politikas ieviešanu” darbā tiek apstiprināta, jo tika konstatēti tādi ES Tiesas lēmumi, kuros tā veica šauru ES tiesību aktu interpretāciju.

Savukārt tikai viena no piecām darbā izvirzītajām hipotēzēm netika apstiprināta.

- Hipotēze nr. 5 „Pārsvaru tiesvedības procesā gūst tā interešu grupa, kuras interesēs ir kavēt tālāku ES integrāciju ES enerģētikas politikas jomā” darbā netiek apstiprināta, jo būtiskā pārsvarā ir tā interešu grupa, kuru uzvedībā ir novērojamas attieksmes, kas vērstas uz ES integrācijas sekmēšanu ES enerģētikas politikas jomā, ieviešot pastāvošos ES tiesību aktus jeb nodrošinot politikas ieviešanu

nacionālā līmenī un veidojot politiku uz plašas ES tiesību aktu interpretācijas pamatiem.

Četru hipotēžu apstiprināšana un vienas noraidīšana paver ceļu kritiskai izmantotās teorētiskās un līdzšinējās literatūras analīzes un sākotnējo pieņēmumu izvērtēšanai.

Tēmas izpēti darba autore uzsāka ar diviem savstarpēji izslēdzošiem pieņēmumiem. Pirmkārt, ja lielākajā daļā gadījumu ES Tiesas un dažādu aktieru mijiedarbības rezultātā tiesvedības procesā ir sekmēta kopējā politika vai rīcība¹¹⁹² dažādās ES politikas jomās,¹¹⁹³ tad līdzīgu attīstību var sagaidīt arī citās ES politikas jomās, tai skaitā ES enerģētikas gadījumā. Otrkārt, ja daļā gadījumu ES Tiesas un dažādu aktieru mijiedarbības rezultātā tiesvedības procesā kopējā politika vai rīcība nav sekmēta¹¹⁹⁴, tai skaitā tādās ES enerģētikas politikas atsevišķos aspektos kā elektroenerģijas tirgus liberalizācija un naftas tirgus liberalizācija laika posmā līdz 2002. gadam¹¹⁹⁵, tad ir liela iespēja sagaidīt, ka līdzīgu attīstību var sagaidīt arī citās ES politikas jomās, tai skaitā ES enerģētikas politikas gadījumā.

Ar ES enerģētikas politiku saistīto jomu un jautājumus ES Tiesas judikatūras kontentanalīzes laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam rezultāti norāda uz to, ka pirmais pieņēmums apstiprinās tiktāl, ciktāl tas attiecas uz to, ka ES Tiesas un dažādu aktieru mijiedarbības rezultātā tiesvedības procesā ir sekmēta kopējā politika vai rīcība tieši nacionālā līmenī, nodrošinot jau pastāvošās ES enerģētikas politikas ieviešanu dalībvalstīs. Apstiprinājumu pieņēmumam, ka tiesvedības procesā tiek veidota ES enerģētikas politika, lai arī ir izdevies iegūt salīdzinoši mazā skaitā gadījumu, tomēr pierādījumi, ka šādam pieņēmums ir pamats, ir pietiekami. Pētījuma rezultāti norāda uz to, ka otrais pieņēmums apstiprinās tādā izpratnē, ka ES Tiesas un dažādu aktieru mijiedarbības rezultātā tiesvedības procesā kopējā politika vai rīcība

¹¹⁹² Hix, Simon. *The Political System of the European Union.*, pp.138-139; Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?*, p.220.

¹¹⁹³ Bouwen, Pieter and Margaret McCown. *Lobbying versus litigation: political and legal strategies of interest representation in the European Union.*, pp. 422–443; Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance*; Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*; Favarel-Dapas et Brigitte et Quintin, Odile. *L'Europe sociale.*; Greer, Scott L., Massard da Fonseca Elize, Adolph Christopher. *Mobilizing Bias in Europe: Lobbies, Democracy and EU Health Policy-Making.*, pp. 403-433.

¹¹⁹⁴ Bouwen, Pieter and Margaret McCown. *Lobbying versus litigation: political and legal strategies of interest representation in the European Union.*, pp. 422–443; Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*

¹¹⁹⁵ Andersen, Svein S. *Energy Policy: Interest interaction and supranational authority.*, pp.106-123; Conant, Lisa. *Justice Contained. Law and Politics in the European Union.*, pp. 148-156.

nav sekmēta, atturoties no jaunu tiesību normu radīšanas ES līmenī jeb politikas veidošanas uz ES primāro tiesību aktu (līgumu) plašas interpretācijas un pastāvošo ES tiesību aktu ieviešanas nacionālā līmenī kavēšanas vai neatbilstošas ieviešanas.¹¹⁹⁶

Tas nozīmē, ka darba pamatā esošie savstarpēji izslēdzošie pieņēmumi ir tikuši daļēji apstiprināti. Tādējādi arī turpmākā citu ES politikas jomu izpētē šos pieņēmums iespējams izmantot. Tiesvedības procesa rezultātā ES Tiesā ir vienlīdz lielas iespējas sekmēt kopēju politiku vai rīcību, tāpat kā iespēja, ka tiesvedības procesā kopējā politika vai rīcība netiek sekmēta.

Tāpat, analizējot ES Tiesas uzvedību ES enerģētikas politikas gadījumā, autore darbu balstīja uz teorētiski iespējamiem diviem atšķirīgiem pieņēmumiem. Darba autore pieļāva, ka ES tiesas uzvedībā ir vienlīdz lielas iespējas konstatēt gan vienas, gan otras uzvedības iezīmes, kur viens pieņēmums ir, ka ES Tiesa tiecas veidot politiku, un otrs pieņēmums ir, ka ES Tiesa to nedara jeb nodarbojas ar politikas ieviešanas juridisku kontroli. Ar ES enerģētikas politiku saistīto jomu un jautājumus ES Tiesas judikatūras kontentanalīzes laika posmā no 1989. gada līdz 2009. gadam rezultāti norāda uz to, ka ES Tiesas uzvedība pārsvarā liecina par to, ka tā nodrošina politikas ieviešanas juridisku kontroli, tādējādi veicot ES enerģētikas politikas ieviešanu dalībvalstīs. Tikai salīdzinoši nelielā daļā gadījumu darba autore konstatēja tādu ES Tiesas uzvedību, ka tā būtu veikusi plašu ES tiesību aktu interpretāciju un tādējādi tiekusies veidot ES enerģētikas politiku tiesvedības procesā. Tas nozīmē, ka darba autores pieļāvums, ka ES tiesas uzvedībā ir vienlīdz lielas iespējas konstatēt gan vienas, gan otras uzvedības iezīmes, kur viens pieņēmums ir, ka ES Tiesa tiecas veidot politiku un otrs pieņēmums, ka ES Tiesa to nedara jeb nodarbojas ar politikas ieviešanas juridisku kontroli, ir ticis apstiprināts.

Izšķirošie un noteicošie vienas vai otras teorētiski iespējamās ES politikas attīstības gaitas un ES Tiesas vienas vai otras teorētiski iespējamās uzvedības izskaidrojošie faktori ir tādi politisko aktieru ietekmes faktori kā pašas ES Tiesas uzvedība jeb tās attieksme, ko cita starpā nosaka arī politisko aktieru kā prāvnieku aktivitāte un trešo pušu iesaiste, veidojot noteiktas neformālas interešu grupas, kas atbalsta vienu vai otru politikas attīstības virzienu. Darbā apstiprinājumu gūst Filipa Cerni (*Philip G. Cerny*, 2006) izvirzītā tēze par to, ka vara, neskatoties uz būtiskām

¹¹⁹⁶ Skatīt pielikumu nr. 3, tabula 10. Hipotēzes Nr. 5 pārbaude. Interešu grupu ietekme uz ES enerģētikas politiku ES Tiesas institucionālajā ietvarā.

atšķirībām varas resursos, kas pieder dažādām grupām, tiek īstenota koalīciju veidošanas rezultātā, nevis ar statisku varas struktūru starpniecību. Konflikti un konkurence dažādo grupu starpā¹¹⁹⁷ apliecina, ka ietekme uz politiku ir panākama politisko aktieru sadarbībā.

Šis pētījums apliecina, ka ES enerģētikas politikas gadījumā ES Tiesai ir bijusi salīdzinoši pasīva loma. Uz šodienīgā pētījuma rezultātā iegūto datu pamata iespējams pievienoties pirms desmit gadiem politikas zinātnieces Liza Konant (*Lisa Conant*, 2002), veiktā elektroenerģijas tirgus liberalizācijas procesa pētījuma secinājumiem: laika posmā no 1970. gadiem līdz 1990. gadiem, ES Tiesai ir bijusi pasīva loma, un situācijās, kad virkne dalībvalstu un sabiedrības interešu pārstāvju ir iestājušies pret tirgus liberalizāciju, tai bijusi dažādas intereses salāgojoša pieeja.¹¹⁹⁸ Šajā darbā veiktā ES enerģētikas politikas analīze par laika posmu no 1989. gadam līdz 2009. gadam apliecina, ka ES Tiesas kā politikas ieviešanas nevis politikas veidotājas tiesvedības procesā loma ir vispārīgi attiecināma uz ES enerģētikas politikas jomu kopumā.

Saistībā ar politisko aktieru kā prāvnieku aktivitāti un trešo pušu iesaisti tiesvedības procesā ES Tiesā darba autore konstatēja, ka iesniegto prasību sekmes un attiecīgi arī politikas attīstības virziens ir atkarīgs no tā, kāds jeb kurš politiskais aktieris iesniedz prasību ES Tiesā un kādi jeb kuri politiskie aktieri darbojas kā atbildētāji. Publiskiem pārnacionāla/ starptautiska līmeņa politiskajiem aktieriem (īpaši EK) ES Tiesā ir sagaidāms, ka būs divreiz lielākas iespējas aizstāvēt noteiktas intereses nekā privātiem nacionāla līmeņa politiskajiem aktieriem (īpaši uzņēmumiem) un vairāk kā piecas reizes lielākas iespējas nekā publiskiem nacionāla līmeņa politiskajiem aktieriem (īpaši dalībvalstīm un valsts un pašvaldību uzņēmumiem) tādā izpratnē kā izredzes saņemt savai prasībai pozitīvi ES Tiesas lēmumu.

Šādi pētījuma rezultāti dienas kārtībā uztur virkni politikas zinātnei un tās apakšnozarei salīdzināmajai politikai aktuāli risināmus un jaunus jautājumus.

¹¹⁹⁷ Cerny, Philip G. *Plurality, Pluralism, and Power: Elements of Pluralist Analysis in an Age of Globalization.*, p. 81.

¹¹⁹⁸ Conant, Lisa. *Justice Contained. Law and Politics in the European Union.*, pp.139-141, 150.

5. Darba pienesums politikas zinātnes disciplīnai

Pētījuma rezultātā izdarītie secinājumi par to, ka publiskiem pārnacionāla un starptautiska līmeņa politiskajiem aktieriem (īpaši EK) ES Tiesā ir divreiz lielākas iespējas aizstāvēt noteiktas intereses nekā privātiem nacionāla līmeņa politiskajiem aktieriem (īpaši uzņēmumiem) un vairāk kā piecas reizes lielākas iespējas nekā publiskiem nacionāla līmeņa politiskajiem aktieriem (īpaši dalībvalstīm un valsts un pašvaldību uzņēmumiem), aktualizē jautājumu par interešu līdzsvarošanas nepieciešamību un tās iespējamību interešu pārstāvniecības procesā.

Šādi secinājumi ļauj pamatu domām, ka publiskām pārvaldes iestādēm kā publiskajiem politiskajiem aktieriem ir lielākas spējas ietekmēt politikas rezultātus (*political outcome*) nekā privātajiem politiskajiem aktieriem tādiem kā uzņēmumi, asociācijas un indivīdi. Fakts, ka publiskajiem politiskajiem aktieriem ir lielāka ietekme uz politiku nekā privātajiem aktieriem, rada motivāciju publiskās pārvaldes iestādes padarīt par atsevišķu privātā sektora interešu ietekmes objektu centienos nonākt pie varas, t.i. tādā situācijā, kas ļauj izmantot publiskās pārvaldes mehānismu noteiktu interešu sekmēšanas nolūkos.

Interešu pārstāvniecība ES enerģētikas politikas gadījuma ES tiesu sistēmas ietvaros ir raksturojama kā neoplurāla saskaņā ar darba 1.nodaļas 1.5. sadaļā sniegto skaidrojumu. Publiskiem pārnacionāla un starptautiska un nacionāla līmeņa politiskajiem aktieriem ir lielāka ietekme uz politikas rezultātiem nekā privātiem nacionāla līmeņa politiskajiem aktieriem. Turklāt, publiskie pārnacionāla līmeņa politiskie aktieri, tādi kā Eiropas Komisija un Eiropas Parlaments, kā arī Eiropas Savienības Tiesa, darbojas autonomi no nacionāla līmeņa publiskajiem politiskajiem aktieriem, tādiem kā dalībvalstis, valsts un pašvaldību uzņēmumi.

Neoplurālismā uzņēmējdarbība bieži vien atrodas daudz izdevīgākā situācijā nekā citas grupas, proti, tām ir noteiktas priekšrocības salīdzinājumā ar citām interešu grupām (šaurā nozīmē šī darba ietvaros lietotajā izpratnē) un lielāka ietekme uz

politisko lēmumu pieņemšanu (*public policy making*)¹¹⁹⁹, jo to rīcībā ir resursi un no šiem resursiem ir atkarīgi politikas veidotāji.¹²⁰⁰

ES enerģētikas politikas gadījumā tiesvedības procesa ietvaros šo priekšrocību apliecina uzņēmumu kā privāto nacionāla līmeņa politisko aktieru salīdzinošās priekšrocības attiecībā pret indivīdiem, kas izpaužas to lielajā aktivitātes, iesniedzot prasības tiesā un arī saņemtajos uzņēmējiem pozitīvajos ES Tiesas spriedumos. Savukārt, valsts un pašvaldību kā publisko nacionāla līmeņa politisko aktieru salīdzinošā priekšrocība attiecībā pret citiem politiskajiem aktieriem izpaužas kā dalībvalstu uzturēta un aizstāvēta interese, iestājoties par valsts uzņēmumiem (monopoliem), izmantojot t. s. pretmobilizācijas taktiku (*counter mobilization*), vienai dalībvalstij aizstāvot citu dalībvalsti vai valsts uzņēmumus (monopolus) kā atbildētājus noteiktās prasībās.

Šāda dažādu politisko aktieru salīdzinoša analīze ir bijusi iespējama, apvienojot abas – „tiesību mobilizācijas” un „tiesu politikas” pieejas. Abu pieeju izmantošana ir ļāvusi salīdzināt dažādu politisko aktieru uzvedību un ietekmi uz politikas rezultātiem, noteikt konkrētas attieksmes, uz kuru pamata veidojas interešu grupas (plašā nozīmē šī darba ietvaros). Tāpat uz abu pieeju pamata veiktās salīdzinošās analīzes rezultātiem ir bijis iespējams izvērtēt, kurai no institucionāli determinētām stratēģijām noteiktu interešu sekmēšanai/ aizstāvēšanai tiesvedības procesā, proti, no apakšas” („*bottom-up*”)¹²⁰¹ vai „no augšas” („*top –down*”)¹²⁰², iniciētu sociālpolitisku izmaiņu panākšanā ir noteicošā ietekme uz politikas rezultātiem. Šāda pieeja vienlaikus sniedzot arī iespēju noteikt, kuriem no politiskajiem aktieriem tiesvedības procesā ir noteicošā ietekme un kādu faktoru ietekmē. Darbā veiktā izpēte un iegūtie rezultāti apliecina, ka ir nepieciešams paplašināt termina „interese grupas” jēdzienisko izpratni un pielietojumu politikas zinātnes disciplīnā.

¹¹⁹⁹ Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy.*, p. 293; Smith, Martin J. Pluralism, Reformed Pluralism and Neo-pluralism: The Role of Pressure Groups in Policy Making., p. 315.

¹²⁰⁰ Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy.*, p.294; Smith, Martin J. Pluralism, Reformed Pluralism and Neo-pluralism: The Role of Pressure Groups in Policy Making. p. 316.

¹²⁰¹ McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, p. 526.

¹²⁰² *Ibid*, pp. 532-533.

Tādejādi, darba autore ir pārkāpusi līdzšinējo pētījumu, kas pievēršas ES Tiesas un citu politisko aktieru ietekmes uz politikas rezultātiem, ierobežojumus. Katra no pieejām līdzšinējos pētījumos tiek izmantota atsevišķi, pievēršoties vai nu ES Tiesas darbības, vai interešu grupu (šaurā nozīmē šī darba izpratnē) analīzei, vai arī empīriskos novērojumus dažādās ES politikas jomās nebalstot uz teorētiskiem vispārinājumiem, kas saistīti ar interešu un interešu grupu konceptuālo izpratni, un tiesas un citu politisko aktieru mijiedarbības ietekmes uz politiku izvērtēšanu.

Darba autorei, vienlīdz nosakot kā ES Tiesas, tā arī citu politisko aktieru ietekmi uz politikas rezultātiem, izmantojot vienlaikus „tiesību mobilizācijas” pieeju un „tiesu politikas” pieeju, ir izdevies identificēt kopīgas attieksmes, uz kuru pamata veidojas noteiktas neformālas interešu grupas attiecībā pret noteiktu politiku (tās attīstību) un kuras ir tikušas atbalstītas tiesvedības procesā, tostarp, arī no ES Tiesas puses. Uz noteiktas attieksmju pret ES enerģētikas politiku identificēšanas pamata darba autore ir noteikusi un salīdzinājusi atšķirīgus politiskos aktierus, nosakot to veidoto interešu grupu ietekmes uz politikas attīstību veidu un pakāpi, kā arī radusi skaidrojumu, par kāda rakstura konfliktu izpausmēm¹²⁰³ ir iespējams runāt ES enerģētikas politikas gadījumā.

Analizējot dažādu politisko aktieru (institūcijas¹²⁰⁴, valstis¹²⁰⁵ un privāti aktieri¹²⁰⁶) uzvedību, darba autore ir identificējusi noteiktas uz kopīgu attieksmju pamata pastāvošas interešu grupas (plašā nozīmē šī daba izpratnē), kuras veido gan institūcijas, gan valstis, gan privāti aktieri. Darbā autore demonstrē, kā tieši, izmantojot interešu grupu (plašā nozīmē šī daba izpratnē) darbību un kādu interešu grupu ietekmes faktoru rezultātā, ir izskaidrojama ES enerģētikas politikas attīstība ES Tiesas interešu pārstāvniecības institucionālajā ietvarā.

Salīdzinot dažādas un konceptuāli atšķirīgas pieejas interešu grupu analīzei (kā analizēts šī darba 1. nodaļā) un veicot interešu grupu ietekmes uz politikas rezultātiem izvērtēšanu, jāsecina, ka atšķirīgas interešu grupu izpratnes noved pie atšķirīga politiskā lauka „redzeslauka” un attiecīgi arī pie secinājumiem par to, kas notiek šajā politiskajā laukā, proti, kādi ir politiskie aktieri un kāda ir to mijiedarbība politikas procesā. Atšķirīgas interešu grupu konceptuālās nostādnes nosaka arī atšķirīgas

¹²⁰³ McCann, Michael. *Litigation and Legal Mobilization.*, pp.527, 532.

¹²⁰⁴ EK, EP un ES Tiesa.

¹²⁰⁵ Piemēram, ES dalībvalstis.

¹²⁰⁶ Piemēram, uzņēmumi, to veidotas asociācijas kā nevalstiskas organizācijas.

iespējas izvērtēt un savstarpēji salīdzināt dažādu politisko aktieru ietekmi uz politikas rezultātiem.¹²⁰⁷

Pieņemot, ka interešu grupas ir formālas, ārpus valsts pārvaldes stāvošas, kolektīvas interešu grupu organizācijas (interesu grupas šaurā nozīmē šā darba ietvaros lietotajā izpratnē¹²⁰⁸), pētniekam ir iespēja veikt detalizētu noteiktu un formālu interešu grupu izpēti un tās darbības politiskajā procesā analīzi. Savukārt šīs pieejas ierobežojums ir sašaurināts politiskā lauka analīzes spektrs un koncentrēšanās uz vienas politiskā aktiera izpēti. Veicot viena politiskā aktiera darbības analīzi, pilnībā netiek izvērtēta citu politisko aktieru ietekme uz politikas rezultātiem.

Pieņemot, ka interešu grupas ir pēc kopīgām pazīmēm definējamās interešu grupas, kas piedalās politikā jeb politiskie aktieri, pētniekam analīzes nolūkos tiek nodrošināta plaša politiskā lauka pārredzamība un ir iespēja salīdzināt un ņemt vērā ietekmi, kāda ir dažādiem un atšķirīgiem politiskajiem aktieriem un visiem politiskajiem aktieriem kopā uz politikas rezultātiem. Šīs pieejas izaicinājums ir atrast parametrus dažādu un atšķirīgu politisko aktieru (interesu grupu šaurā nozīmē šī darba ietvaros lietotajā izpratnē) ietekmes uz politikas rezultātiem mērīšanai, noteikt institūcijas, ar kuru starpniecību tiek īstenotas politisko aktieru prasības pret citiem politiskajiem aktieriem, ietekmi uz politikas rezultātiem.

Pieņemot, ka interešu grupas ir definējamās kā neformālas sociālas (ap)vienības, kuras iespējams identificēt vienīgi pēc to attieksmēm, kas izpaužas to uzvedībā (interesu grupas plašā nozīmē šī darba ietvaros lietotajā izpratnē), pētniekam ir iespējams konstatēt politisko aktieru dažādu grupējumu veidošanos noteiktās attieksmju interešu grupās attiecībā uz konkrētu politiku un iespējams noteikt dažādu politisko aktieru, kas piedalās politikas procesā, ietekmi uz politikas rezultātiem. Šādas pieejas ierobežojumi ir tajā apstākļi, ka, vērtējot politisko aktieru ietekmi uz politiku pēc noteiktām attieksmēm, netiek ņemta vērā dažādu politisko aktieru atšķirīgie resursi (kompetence, resursi, pieejas nosacījumi u.c.) jeb interešu pārstāvniecības institucionāli determinētie priekšnoteikumi – ierobežojumi un iespējas.

¹²⁰⁷ Skatīt pielikumu nr. 3, tabula 14. Atšķirīgu konceptuālo pieeju interešu grupām ierobežojumi un iespējas politikas analīzē.

¹²⁰⁸ Jēdziena “interesu grupu” šaurā nozīmē definēta darba 1. nodaļas, 1.4. sadaļā.

Savukārt visu triju konceptuāli atšķirīgo pieeju interešu grupu analīzei ierobežojums ir tāds, kā analizēt un noteikt empīriski nenovērojamas vai grūti novērojamas uzvedības, līdz ar to attieksmju un interešu, ietekmi uz politikas rezultātiem. Šā ierobežojuma pārvarēšana būtu viens no politikas zinātnes risināmajiem problēmjaudājumiem nākotnē.

Lai arī darba autore ir analizējusi interešu pārstāvniecību tikai vienā ES institūcijā – ES Tiesā, pieeja, kas politisko aktieru ietekmi uz politikas rezultātiem pēta un analizē to savstarpējā mijiedarbībā, nodrošinot pārskatu pār politiskajā laukā iesaistīto politisko aktieru darbību un to mijiedarbības rezultātā īstenoto ietekmi uz politikas rezultātiem, ir izmantojama arī citās politikas jomās un analizējot dažādas politiskās institūcijas, ne tikai ES institūcijas.

6. Izpētes ierobežojumi un izpētes virzieni nākotnē

Noslēgumā darba autore vērs uzmanību uz veiktās izpētes ierobežojumiem un ar tiem saistītajiem potenciālajiem izpētes virzieniem salīdzināmās politikas disciplīnā nākotnē.

Darba ietvaros tika izvērtēts, kā ES Tiesas mijiedarbība ar citām ES enerģētikas politikā ieinteresētajām pusēm – ES institūcijām, dalībvalstīm, uzņēmējiem, kā arī indivīdiem un to veidotām grupām kā politiskajiem aktieriem, ietekmē ES enerģētikas politiku. Darbā tika analizēts, kādas intereses tiek pārstāvētas ES Tiesā ES enerģētikas politikas gadījumā un kāda tām ir ietekme uz politikas veidošanu un tās ieviešanu praksē. Darbā uzmanība tiks pievērsta ieinteresēto pušu uzvedības analīzei un to pārstāvēto interešu apmierināšanas pakāpei ES Tiesā kā interešu pārstāvniecības institucionālajā ietvarā, identificējot noteiktas interešu grupas ES enerģētikas politikas gadījumā.

Darbā tika izpētīts, vai ES Tiesa kā politisks aktieris ir gatavs provocēt politiska rakstura reakciju uz saviem spriedumiem vai arī tā atturas no sevis pieteikšanas jomās, kurās likums skaidri nepasaka atbildi. Analīze šajā kontekstā tika vērsta uz pretrunīgām interesēm, kas tika pārstāvētas tiesvedības ceļā pārnacionālā līmenī ES enerģētikas politikas gadījumā un uz to, kāda ir bijusi ES Tiesas un citu politisko aktieru nostāja šajos gadījumos.

Darbā netika apskatīti virkne ES Tiesas ietekmes uz Eiropas politikām izvērtēšanas aspekti, kas varētu būt tālākas izpētes objekts ES enerģētikas politikas un interešu pārstāvniecības jautājumā. Pirmkārt, kādos apstākļos un kādas motivācijas vadīti politiskie aktieri izšķiras par prasības iesniegšanu, dodot pamatu ES Tiesas iesaistei politikas procesā. Otrkārt, kuras lietas, kas sākotnēji ierosinātas dalībvalstu tiesās, nonāk un kuras no lietām nenonāk ES Tiesā atrisinājuma meklēšanas nolūkos un kāpēc tā notiek. Treškārt, kad un kādā veidā citi aktieri izmanto „uzvaras” tiesā, radot spiedienu uz politiskajām institūcijām respektēt ES Tiesas lēmumu,¹²⁰⁹ tai skaitā dalībvalstu līmenī. Ceturtkārt, kāpēc indivīdi vai to grupas, neskatoties uz ES pilsoņu vispārējām tiesībām nacionālās tiesvedības ietvaros atsaukties uz ES tiesību normām, tiesvedības procesā ES enerģētikas politikas gadījumā sevi nepiesaka; piektkārt, kāda ir ES Tiesas sastāvu un dalībvalstu tiesu veidojošo tiesnešu politikās attieksmes un kāda ir to ietekme uz ES politikas attīstību dažādās jomās.

Veiktā izpēte rada šādus salīdzināmās politikas apakšdisciplīnai un Eiropas studiju virzienam aktuālus problēmjautājumus, kas saistīti ar ES institūciju, ES dalībvalstu, ES Tiesas un privāto aktieru lomu interešu pārstāvniecībā, tai skaitā ES enerģētikas politikas jautājumā:

- 1) Kāpēc dalībvalstis faktiski neizmanto ES Tiesu kā interešu pārstāvniecības institucionālo ietvaru savu interešu proaktīvai aizstāvībai ES enerģētikas politikas jautājumā?
- 2) Kāpēc indivīdi vai to veidotas grupas sevi faktiski nepiesaka tiesvedības procesā ES enerģētikas politikā, neskatoties uz ES pilsoņu vispārējām tiesībām nacionālās tiesvedības ietvaros atsaukties uz ES tiesību normām?
- 3) Kādos apstākļos un kādas motivācijas vadīti politiskie aktieri izšķiras par prasības iesniegšanu tiesā ES enerģētikas politikas jautājumā un kuras lietas nonāk ES Tiesā atrisinājuma meklēšanas nolūkos un kāpēc?
- 4) Kāpēc Latvija kā dalībvalsts un/vai dažādas ieinteresētas puses no Latvijas nav pārstāvējušas sevi un savas intereses tiesvedības procesā ES enerģētikas politikas jomā laika posmā no 2004. gada līdz 2009. gadam, neskatoties uz Latvijas īpašo situāciju enerģētikas jomā, kas izpaužas kā nepietiekama pieeja enerģētikas

¹²⁰⁹ Alter, Karen J. *The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future?*, p.217.

tirgum, enerģētikas tirgus neefektivitāte, būdama kopā ar Igauniju un Lietuvu joprojām faktiski izolēta no ES enerģētikas tirgus¹²¹⁰?

- 5) Kā teorētiski skaidrot ES institūciju, tādu kā Eiropas Komisijas un Eiropas Parlaments, lomu un ietekmi uz politikas rezultātiem tiesvedības procesā?
- 6) Kā plurālās politiskās sistēmās nodrošināt līdzsvarotu interešu pārstāvniecību individuālā un grupu līmenī, lokālā un reģionālā līmenī, nacionālā un pārnacionālā līmenī?

¹²¹⁰ *European Union Strategy for the Baltic Sea Region*, COM(2009) 248, 10.6.2009, p.8, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/communic/baltic/com_baltic_en.pdf, skatīts 28/04/2010; *European Union Strategy for the Baltic Sea Region ACTION PLAN*, SEC(2009) 712, 10.6.2009, p.46, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/communic/baltic/action2009.pdf, skatīts 28/04/2010; Sprūds, Andris. Latvia's energy strategy: between structural entrapments and policy choices. In: *Energy. Pulling the Baltic Sea Region together or apart*. Eds. A. Sprūds, T. Rostoks, Latvian Institute of International Affairs, Riga: Zinātne, p.230.

BIBLIOGRĀFIJA

Grāmatas

- Almond, Gabriel A. *Comparative politics today: a world view*. 7th ed. New York: Longman, 2000.
- Arnall, Anthony. *The European Union and its Court of Justice*. 2nd ed. Oxford: University Press, 2006.
- Ašmanis, Miķelis. *Politikas teorija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004.
- Babbie, Earl. and Nagennar, C. *The practice of social research*. Belmont (CA): Wadsworth Publishing Company. 6th ed. 1992.
- Bale, Tim. *European Politics: Comparative Introduction*. 2nd ed. Palgrave Macmillan, 2008.
- Barry, Norman. *An Introduction to Modern Political Theory*. 4th ed. New York: Palgrave, 2000.
- Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures*. Chicago: The University of Chicago Press, 1908.
- Blūzma, Valdis et.al. (ed.). *Eiropas tiesības (European Law)*. Rīga: Juridiskā koledža, 2004.
- Bryman, Alan. *Social Research Methods*. 2nd ed. Oxford [etc.]: Oxford University Press, 2004.
- Cichowski, Rachel A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance*. New York: Cambridge University Press, 2007.
- Conant, Lisa. *Justice Contained. Law and Politics in the European Union*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2002.
- Connolly, William E. *The Terms of Political Discourse*. 3rd ed. Oxford: Blackwell Publishers, [1974] 1994.
- Dahl, Robert A. *Modern Political Analysis*. 5th ed. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall, 1991.
- Dehousse, Renaud. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration*. New York: St. Martin's Press, 1998.
- Derdevet, Michel. *L'Europe en panne d'énergie. Pour une politique énergétique commune*. Paris : Descartes&Cie, 2009.
- Dunleavy, Patrick and Brendan O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy*. Basingstoke: London: Macmillan, 1987.
- Eisfeld, Rainer (ed.). *Pluralism: developments in the theory and practice of democracy*. Opladen: Barbara Budrich Publishers, 2006.
- Favarel-Dapas et Brigitte et Quintin, Odile. *L'Europe sociale*. Paris : La Documentation française, 2007.

- Greenwood, Justin. *Interest Representation in the European Union*. 2nd ed. Palgrave Macmillan, 2007.
- Grillo, Ralf David. *Pluralism and the politics of difference : state, culture, and ethnicity in comparative perspective*. Oxford: Clarendon Press, 1998.
- Held, David. *Models of Democracy*. Cambridge (UK): Oxford (UK): Polity Press. 2nd ed. 1996.
- Hix, Simon. *The Political System of the European Union*. The European Union Series. New York: Palgrave Macmillan. 2nd ed. 2005.
- Lively, Donald E. *Judicial review and consent of the governed: activist ways and popular ends*. London: McFarland, 1990.
- Manheim, Jarol B. et.al. *Empirical Political Analysis: Research Methods in Political Science*. 6th ed. Pearson Longman, 2006.
- Moussis, Nicholas. *Guide to European Policies*, European Study Services. 13th ed. 2007.
- Needler, Martin C. *The concepts of comparative politics*, New York: Praeger Publishers, 1991.
- Nicholls, David. *Three Varieties of Pluralism*. Plymouth: The Bowering Press Limited, 1974.
- Olson, Mancur. *The logic of collective action :public goods and the theory of groups*. Cambridge, MA; London: Harvard University Press, 1971.
- Rescher, Nicholas. *Pluralism: against the demand for consensus*. Oxford: Clarendon Press, 1996.
- Shapiro, Martin and Stone Sweet Alec. *On Law, Politics, and Judicialization*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Stone Sweet, Alec. *Governing with judges: constitutional politics in Europe*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- Stone Sweet, Alec. *The Judicial Construction of Europe*. Oxford University Press, 2004.
- Sullivan, Thomas J. *Methods of Social Research*. Fort Worth [etc.]: Harcourt College Publishers, 2001.
- Truman, David B. *The governmental proces: political interests and public opinion*. Berkeley: Institute of Governmental Studies, University of California, 1993.
- Truman, David.B. *The Governmental Process: political interests and public opinion*. Westport: Greenwood Press, 1981.
- van Schendelen, Rinus. *Machiavelli in Brussels. The Art of Lobbying the EU*. 2nd ed. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2005.
- Vinklers, Tomass, Lahmans Pērs, Raioms Stefans, Naidu Devi (ed.). *Eiropas Savienības tiesības : ievads = European Union law : an introduction*. Dānijas Ārlietu ministrijas Juridiskais dienests, Tulkošanas un terminoloģijas centrs, Rīga: Eiropas integrācijas birojs, 2000.
- Парсонс, Талкот. *О структуре социального действия*. Изд.2-е, Москва: Академический Проект, 2002.

Raksti grāmatās

- Alter, Karen J. The European Court and Legal Integration: An Exceptional Story or Harbinger of the Future? In: *The Oxford Handbook of Law and Politics*. Eds. Keith E. Whittington, Kelemen R. Daniel, Gregory A. Calderia. New York: Oxford University Press, 2008, pp. 209–228.
- Andersen, Svein S. Energy Policy: Interest interaction and supranational authority. In: *Making policy in Europe*. S. Svein and Kjell A. Eliassen. 2nd ed. London [etc.] : Sage Publications, 2001, pp. 106–123.
- Baghramian, Maria and Ingram, Attracta. Introduction. In: *Pluralism: the philosophy and politics of diversity*. Eds. M. Baghramian and A. Ingram. London; New York: Routledge, 2000, pp. 1–14.
- Benz, Arthur and Yannis Papadopoulos. Introduction: governance and democracy: concepts and key issues. In: *Governance and Democracy. Comparing national, European and international experience*. Eds. A. Benz and Y. Papadopoulos. ECPR, Routledge, 2006, pp. 1–26.
- Brady, Henry E., Collier David and Janet M. Box-Steffensmeier. Overview of Political Methodology. Post-behavioural movements and trends. In: *The Oxford Handbook of Political Science*. Ed. Robert E. Goodin. Oxford: Oxford University Press, 2009, pp. 1005-1053.
- Cerny, Philip G. Plurality, Pluralism, and Power: Elements of Pluralist Analysis in an Age of Globalization. In: *Pluralism: developments in the theory and practice of democracy*. Ed. Rainer Einfeld. Opladen: Barbara Budrich Publishers, 2006, pp. 81–110.
- Delvaux, Bram and Alice Guimaraes-Purokoski. Vertical Division of Competences between the European Community and its Member States in the Energy Field – Some remarks on the Evolution of Community Energy Law and Policy. In: *EU Energy Law and Policy Issues*. 1st ed. Eds. B. Delvaux, M. Hunt, K. Talus. Euroconfidentiel, 2008, pp. 9–30.
- Dimitrakopoulos, Dionyssi and Jeremy Richardson. Implementing EU Policy. In: *European Union. Power and policy making*. Ed. Jeremy Richardson. 2nd ed. London, New York: Routledge, 2001, pp.335–356.
- Eisenberg Avigail. Pluralisms and the Politics of Diversity. In: *Pluralism: developments in the theory and practice of democracy*. Ed. Rainer Einfeld. Opladen: Barbara Budrich Publishers, 2006, pp. 59–79.
- Einfeld, Rainer. Pluralism and Democratic Governance: A Century of Changing Research Frameworks. In: *Pluralism: developments in the theory and practice of democracy*. Ed. Rainer Einfeld. Opladen: Barbara Budrich Publishers, 2006, pp. 39–58.
- Geden, Oliver. EU energy policy. In: *Energy. Pulling the Baltic Sea Region together or apart?* Eds. Andris Sprūds Andris, Toms Rostoks. Riga: Zinātne, 2009, pp. 12–26.
- Geldhof, Wouter and Frederik Vandendriessche. European Electricity and Gas Market Liberalisation. Background, Status, Developments. In: *EU Energy Law and*

- Policy Issues*. 1st ed. Eds. B. Delvaux, M. Hunt, K. Talus. Euroconfidentiel, 2008, pp. 33–55.
- Hirschl, Ran. The Judicialisation of Politics. In: *The Oxford Handbook of Law and Politics*. Eds. Keith E. Whittington, Kelemen R. Daniel, Gregory A. Calderia. New York: Oxford University Press, 2008, pp.119–141.
- Hunt, Michael. Ownership Unbundling: The Main Legal Issues in the Controversial Debate. In: *EU Energy Law and Policy Issues*. 1st ed. Eds. B. Delvaux, M. Hunt, K. Talus. Euroconfidentiel, 2008, pp. 57–90.
- Kelemen D.R. The EU Rights Revolution: Adversarial Legalism and European Intergration. In: *The State of the European Union. Law, Politics and Society*, Vol.6. Eds. T.A. Börzel, R.A. Cichowski, Oxford University Press, 2003, pp. 221–234.
- Kopstein, Jeffrey and Lichbach Mark. A Changing global order. In: *Comparative politics: interests, identities, and institutions in a changing global order*. Eds. Jeffrey Kopstein and Mark Lichbach. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, pp. 2–30.
- Loomis, Burdett A., and Cigler, Allan J. Introduction, Changing Nature of Interest Group Politics. In: *Interest Group Politics*. 2nd ed. Eds. B.A. Loomis, A.J. Cigler. Washington: CQ Press. 2007, pp. 1–36.
- Lowi, Theodore. The Plural Forms of Pluralism. In: *Pluralism: developments in the theory and practice of democracy*. Ed. Rainer Eisfeld. Opladen: Barbara Budrich Publishers, 2006, pp. 21–38.
- McCann, Michael. Litigation and Legal Mobilization. In: *The Oxford Handbook of Law and Politics*. Eds. Keith E. Whittington, Kelemen R. Daniel, Gregory A. Calderia. New York: Oxford University Press, 2008, pp. 522–540.
- McCown, Margaret. Interest Groups and the European Court of Justice. In: *Lobbying the European Union: Institutions, Actors, and Issues*. Eds. David Coen, Jeremy Richardson. New York: Oxford University Press, 2009, pp. 89–104.
- McFarland, Andrew. Interest Groups and the Policymaking Process: Sources of Countervailing Power in America. In: *The Politics of Interests. Interest Groups Transformed*. Ed. Mark P. Petracca. Boulder, San Francisco, Oxford: Westview Press, 1992, pp. 58–79.
- O’Shea, James R. Sources of Pluralisms in William James. In: *Pluralism: the philosophy and politics of diversity*. Ed. M. Baghramian and A. Ingram. London; New York: Routledge, 2000, pp. 14–43.
- Petracca, Mark P. The Rediscovery of Interest Group Politics. In: *The Politics of Interests. Interest Groups Transformed*. Ed. Mark P. Petracca. Boulder, San Francisco, Oxford: Westview Press, 1992, pp. 3–31.
- Schlosberg, David. The Pluralists Imagination. In: *The Oxford Handbook of Political Theory*. Eds. John S. Dryzek, Bonnie Honig and Anne Phillips. New York: Oxford University Press, 2006, pp. 142–160.
- Shapiro, Martin. The Success of Judicial Review and Democracy. In: *On Law, Politics, and Judicialization*. Eds. Martin Shapiro and Alec Stone Sweet. Oxford: Oxford University Press, 2002, pp. 149–183.

- Spaeth, Harold J. Reflection About Judicial Politics. In: *The Oxford Handbook of Law and Politics*. Eds. Keith E. Whittington, Kelemen R. Daniel, Gregory A. Calderia. New York: Oxford University Press, 2008, pp. 752–766.
- Sprūds, Andris. Latvia's energy strategy: between structural entrapments and policy choices. In: *Energy. Pulling the Baltic Sea Region together or apart*. Eds. A. Sprūds, T. Rostoks, Latvian Institute of International Affairs, Riga: Zinātne, pp. 223-249.
- Stehr, Nico. Knowledge Worlds, Governance and Democracy. In: *Laba pārvaldība*. Red. Ž. Ozoliņa un I. Reinholde. Rīga: Zinātne, 2009, pp. 11–49.
- Thomas, Clive S. and Ronald J. Hrebendar. Changing Patterns of Interest Group Activity: A Regional Perspective. In: *The Politics of Interests. Interest Groups Transformed*. Ed. Mark P. Petracca. Boulder, San Francisko, Oxford: Westview Press, 1992, pp. 150–174.
- van der Linde, Coby. External energy policy: old fears and new dilemmas in a larger Union. In: *Fragmented Power: Europe and the Global Economy*. Ed. André Sapir. Brussels: Bruegel, 2007, pp. 266-307.
- Whittington, Keith. E., Daniel R. Kelemen and Gregory A. Calderia. The Study of Law and Politics. In: *The Oxford Handbook of Law and Politics*. Eds. Keith E. Whittington, Kelemen R. Daniel, Gregory A. Calderia. New York: Oxford University Press, 2008, pp. 3–15.
- Wilson, Graham K. American Interest Groups in Comparative Perspective. In: *The Politics of Interests. Interest Groups Transformed*. Ed. Mark P. Petracca. Boulder, San Francisko, Oxford: Westview Press, 1992, pp. 80–95.

Raksti žurnālos

- Alter, Karen J. A political science perspective. In: Alter Karen J., Dehousse Renaud and Vanberg Georg. Law, Political Science and EU Legal Studies: An Interdisciplinary Project? *European Union Politics*. 2002, vol. 3 (1), pp. 113–123.
- Alter, Karen J. and Laurence R. Helfer. Nature or Nurture? Judicial Lawmaking in the European Court of Justice and the Andean Tribunal of Justice. *International Organization* 64, 2010, doi:10.1017/S0020818310000238, pp. 563–92.
- Alter, Karen J. Dehousse Renaud and Vanberg Georg. Law, Political Science and EU Legal Studies: An Interdisciplinary Project? *European Union Politics*. 2002, vol. 3 (1), pp. 113–136.
- Baldin, Serena. Pluralistic Deficit and Direct Claims to European Constitutional Courts. *Indiana Journal of Global Legal Studies*. 2005, vol.12, Issue 2, pp.711-716.
- Black, Donald J. The Mobilization of Law. *The Journal of Legal Studies*. 1973, vol. 2, no. 1, pp. 125–149.
- Bouwen, Pieter and Margaret Mccown. Lobbying versus litigation: political and legal strategies of interest representation in the European Union. *Journal of European Public Policy*. 2007, vol. 14, no. 3, pp. 422–443.

- Brouard, Sylvain. The study of judicial politics in France. *French Politics*. 2010, vol.8, doi:10.1057/fp.2009.33, pp. 72–76.
- Cook, Beverly B. Ghosts and Giants in Judicial Politics. *PS: Political Science and Politics*. 1994, vol. 27, no. 1, pp. 78–84.
- Coultrap, John. From Parliamentarism to Pluralism: Models of Democracy and the European Union's `Democratic Deficit'. *Journal of Theoretical Politics*. 1999, vol. 11 (1), DOI: 10.1177/0951692899011001005, pp. 107–135.
- Dahl, Robert A. Business and Politics: A Critical Appraisal of Political Science. *The American Political Science Review*. 1959, vol. 53, no. 1, pp. 1–34.
- Dahl, Robert A. Equality versus Inequality. *Political Science and Politics*. 1996, vol. 29, no. 4, pp. 639–648.
- Dahl, Robert A. Pluralism Revisited. *Comparative Politics*. 1978, vol. 10, no. 2, pp. 191–203.
- Dehousse, Renaud. Law as politics. In: Alter Karen J., Dehousse Renaud and Vanberg Georg. Law, Political Science and EU Legal Studies: An Interdisciplinary Project? *European Union Politics*. 2002, vol. 3 (1), pp. 123–127.
- Dür, Andreas and Dirk De Bièvre. The Question of Interest Group Influence. *Jnl Publ. Pol.* 2007, vol. 27, I, Cambridge University Press, pp. 1–12.
- Dyevre, Arthur. Unifying the field of comparative judicial politics: towards a general theory of judicial behaviour. *European Political Science Review*, 2010, 2:2, European Consortium for Political Research, doi: 10.1017/S1755773910000044, pp. 297–327.
- Eising, Rainer. Policy Learning in Embedded Negotiations: Explaining EU Electricity Liberalization. *International Organization*. 2002, vol. 56, no. 1, pp. 85–120.
- Epstein Lee and Knight Jack. Toward a Strategic Revolution in Judicial Politics: A Look Back, A Look Ahead. *Political Research Quarterly*. 2000, vol. 53, no. 3, pp. 625–661.
- Epstein, Lee and Knight Jack. Toward a Strategic Revolution in Judicial Politics: A Look Back, A Look Ahead. *Political Research Quarterly*. 2000, vol. 53, no. 3, pp. 625–661.
- Giles, Micheal W. and Thomas D. Lancaster. Political Transition, Social Development, and Legal Mobilization in Spain. *The American Political Science Review*. 1989, vol. 83, no. 3, pp. 817–833.
- Grant, Jordan. The Pluralism of Pluralism: An Anti-theory? *Political Studies*. 1990, vol. 38, no. 2, pp. 286–301.
- Grant, Jordan. The relevance of Bentley for group theory: founding father or mistaken identity? *History of the Human Sciences*. 1990, vol. 12, no. 1, DOI: 10.1177/09526959922120144, pp. 27–54.
- Greer, Scott L., Massard da Fonseca Elize, Adolph Christopher. Mobilizing Bias in Europe: Lobbies, Democracy and EU Health Policy-Making. *European Union Politics*. 2008, vol. 9 (3), pp. 403–433.

- Hansford, Thomas. The Dynamics of Interest Representation at the U.S. Supreme Court. *Political Research Quarterly*. published online 2 March 2011, XX(X), DOI: 10.1177/1065912910395325, pp.1–16.
- Hoover, Dennis R. and den Dulk Kevin R. Christian Conservatives Go to Court: Religion and Legal Mobilization in the united States and Canada. *International Political Science Review*. 2004, vol 25, no. 1, pp. 9–34.
- Jones, Erik. The Economic Mythodology of European Integration. *Journal of Common Market Studies*, 2010, Vol. 48, No.1, pp.89-109.
- Jonsson, Daniel K., Östensson Malin, Dreborg Karl Henrik and Magnusson Roger. Energy and Security in Long-Term Defence Planning. *European Security*, 2009, Vol. 18, No. 1, pp.33-54.
- Kapiszewski, Diana and Matthew M. Taylor. Doing Courts Justice? Studying Judicial Politics in Latin America. *Perspectives on Politics*. 2008, vol. 6, no. 4, doi:10.1017/S1537592708081899, pp. 714–767.
- Kessler, Mark. Legal Mobilization for Social Reform: Power and the Politics of Agenda Setting. *Law & Society Review*. 1990, vol. 24, no. 1, pp. 121–144.
- Klüver, Heike. Measuring Interest Group Influence Using Quantitative Text Analysis. *European Union Politics*. 2009, vol. 10 (4), DOI: 10.1177/1465116509346782, pp. 535–549.
- LaPalombara, Joseph. The Utility and Limitations of Interest Group Theory in Non-American Field Situations. *The Journal of Politics*, 1960, vol. 22, no. 1, pp. 29–49.
- Lindblom, Charles E. Another State of Mind. *The American Political Science Review*. 1982, vol. 76, no. 1, pp. 9–21.
- Lindblom, Charles E. The Market as Prison. *The Journal of Politics*. 1982, vol. 44, no. 2, pp. 324-336.
- Manley, John F. Neo-Pluralism: A Class Analysis of Pluralism I and Pluralism II. *The American Political Science Review*. 1983, vol. 77, no. 2, pp. 368–383.
- Mann, Geoff. Interests and the Political Terrain of Time. *Rethinking Marxism*. 2006, vol.18, no.4, pp. 565–584.
- Mathiowetz, Dean. "Interest" Is a Verb: Arthur Bentley and the Language of Interest. *Political Research Quarterly*. 2008, vol. 61, no 4, pp. 622–635.
- Mawhinney, Hanne B. Theoretical Approaches to Understanding Interest Groups. *Educational Policy*. 2001, vol. 15, no. 1, DOI: 10.1177/0895904801015001011, pp. 187–214.
- McCann, Michael W. Interests, Ideas, and Institutions in Comparative Analysis of Judicial Power. *Political Research Quarterly*. 2009, vol. 62, no. 4, DOI: 10.1177/1065912909347204, pp. 834–839.
- McFarland, Andrew S. Interest Groups and Political Time: Cycles in America. *British Journal of Political Science*. 1991, vol. 21, no. 3, pp. 257–284.
- McRae Kenneth D. The Plural Society and the Western Political Tradition. *Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique*. 1979, vol. 12, no. 4, pp. 675–688.

- Michalowicz, Irina. What determines influence? Assessing conditions for decision-making influence of interest groups in the EU. *Journal of European Public Policy*. 2007, 14: 1, pp. 132–151.
- Milner, Neal. The Right to Refuse Treatment: Four Case Studies of Legal Mobilization. *Law & Society Review*. 1987, vol. 21, no. 3, pp. 447–486.
- Moore, Matthew J. Pluralism, Relativism, and Liberalism. *Political Research Quarterly*. 2009, vol.62, no. 2, pp. 244–256.
- Neimanis, Jānis. Judikatūra un tās saistošais spēks. *Jurista Vārds*. 08.03.2005, Nr. 9 (364).
- Parks, Robert Q. Interests and the Politics of Choice. *Political Theory*. 1982, vol. 10, no. 4, pp. 547–565.
- Peters, Scott C. Getting Attention: The Effect of Legal Mobilization on the U.S. Supreme Court's Attention to Issues. *Political Research Quarterly*. 2007, vol. 60, no. 3, pp. 561–572.
- Poloni-Staudinger, Lori M. The Domestic Opportunity Structure and Supranational Activity: An Explanation of Environmental Group Activity at the European Union Level. *European Union Politics*. 2008, vol. 9 (4), DOI: 10.1177/1465116508095150, pp.531–558.
- Riddell, Troy Q. The Impact of Legal Mobilization and Judicial Decisions: The Case of Official Minority-Language Education Policy in Canada for Francophones outside Quebec. *Law & Society Review*. 2004, vol. 38, no. 3, pp. 583–610.
- Riggs Fuller, Sally and Lauren B. Edelman and Sharon F. Matusik. Legal Readings: Employee Interpretation and Mobilization of Law. *The Academy of Management Review*. 2000, vol. 25, no. 1, pp. 200–216.
- Smith, Martin J. Pluralism, Reformed Pluralism and Neo-pluralism: The Role of Pressure Groups in Policy Making. *Political Studies*. 1990, XXXVII, pp. 302–322.
- Sniedzīte, Ginta. Tiesību palīgavoti, piemērojot tiesību normas. *Jurista Vārds*. 18.10.2005, Nr. 39 (394).
- Stepina, Inese. Interests shaping EU energy policy at the Court of Justice. *The Romanian Review of European Governance Studies*. 2010, vol. 2, no. 4, pp. 50–70.
- Swanton, Christine. The Concept of Interests. *Political Theory*, 1980, vol. 8, no. 1, pp. 83–101.
- Thomas, Clive S. and Ronald J. Hrebendar. Understanding interest groups, lobbying and lobbyists in developing democracies. *Journal of Public Affairs*. 2008, Vol. 8, Published online in Wiley InterScience, (www.interscience.wiley.com), DOI: 10.1002/pa.287, pp. 1–14.
- Torgvāns, Kalvis. Judikatūras teorija un pielietojamā judikatūra. *Jurista Vārds*. 13.12.2005, Nr. 47 (402).
- Vanberg, Georg. Law, politics, and interdisciplinary work. In: Karen J. Alter, Renaud Dehousse, Georg Vanber. Forum section. Law, Political Science and EU Legal

- Studies. An Interdisciplinary Project? *European Union Politics*. 2002, vol. 3 (1), pp.127–132.
- Wahlbeck, Paul J. The Life of the Law: Judicial Politics and Legal Change. *The Journal of Politics*. 1997, vol. 59, no. 3, pp. 778–802.
- White, Alan R. The Notion of Interest. *The Philosophical Quarterly*. 1964, vol. 14, no. 57, pp. 319–327.
- Wilson, Frank L. French Interest Group Politics: Pluralist or Neocorporatist? *The American Political Science Review*. 1983, vol. 77, no. 4, pp. 895–910.
- Yueh, Linda. An International Approach to Energy Security. *Global Policy*. 2010, Vol. 1, No. 2, pp.216-217.
- Zemans, Frances Kahn. Legal Mobilization: The Neglected Role of the Law in the Political System. *The American Political Science Review*. 1983, vol. 77, no. 3, pp. 690–703.
- Zunz, Olivier. Genèse du pluralisme américain. *Annales. Histoire, Sciences Sociales*. 1987, 42e Année, No. 2, pp. 429–444.
- Zvesper, John. The Madisonian Systems. *The Western Political Quarterly*. 1984, vol. 37, no. 2, pp. 236–256.

Konferenču ziņojumi

- Cameron, Charles M. New Avenues for Modeling Judicial Politics. Version 1.0, October 4, 1993, Department of Political Science, Columbia University, New York, Paper prepared for the Conference on the Political Economy of Public Law, W.Allen Wallis Institute of Political Economy, University of Rochester, Rochester, N.Y.14627-0158, October 15-16, 1993.
- Domingo, Pilar. Judicialisation of Politics: The Changing Political and Social Role of the Judiciary in Mexico. Presented at the conference: Judicialisation of Politics ILAS-University of London, 17-19 March 2004, pp.1-15.
- Stepina Inese. Interests shaping EU energy policy at the European Court of Justice, pp.1-23. Referāts prezentēts konferencē: The 3rd ECPR Graduate Conference, Dublin City University, 30 August - 1 September 2010. Publicēts konferencēs mājas lapā: European Consortium for Political Research. Graduate Conferences. Dublin 2010 Home. List of Sections. List of Papers. Paper Details, http://www.ecprnet.eu/conferences/graduate_conference/dublin/paper_details.asp?paperID=596, pēdējo reizi aplūkots 20/09/2011.

Vārdnīcas, enciklopēdijas

- (Toti) Perez, Ruperte M. Pluralism. *Encyclopedia of Counseling*. 2008, SAGE Publications, http://www.sage-ereference.com/counseling/Article_n425.html, pēdējo reizi aplūkots 24/04/2010.

- Blaikie, Norman. Paradigm. In: *The SAGE encyclopedia of social science research methods*. Eds. S.Michael, California, London, New Deli: SAGE Publications, Inc, 2004, pp.785-786.
- Blaikie, Norman. Positivism. In: *Encyclopedia of Social Science Research Methods*, SAGE Publications, 2003, http://www.sage-reference.com/socialscience/Article_n730.html, pēdējo reizi aplūkots 25/04/2010.
- Häuser, Matthias S. Hume, David (1711-1776). In: *Encyclopedia of Time: Science, Philosophy, Theology, & Culture*. SAGE Publications, http://www.sage-reference.com/time/Article_n289.html, pēdējo reizi aplūkots 25/04/2010.
- Heldman, Caroline. Interest Groups in Politics. In: *Encyclopedia of Political Communication*. 2008, http://www.sage-reference.com/politicalcommunication/Article_n303.html, pēdējo reizi aplūkots 24/04/2010.
- Ideju vārdnīca : domātāji, teorijas un jēdzieni filozofijā, zinātnē, reliģijā, politikā, vēsturē un mākslā*. Ovens Adikibi (Owen Adikibi), Bernards Baleins (Bernard Balleine), Elizabete Brejī (Elizabeth Breuilly) ... [u.c.] ; [no angļu val. tulk. Zaiga Ikere, Jānis Markots ... u.c.]. Rīga : Zvaigzne ABC, 1999.
- Juridisko terminu vārdnīca*, /[autoru kolektīvs: V. Dubure ... [u.c.]], Rīga : Nordik, 1998.
- Kayes, Anna B. Influence. In: *International Encyclopedia of Organization Studies*. 2007, http://www.sage-reference.com/organization/Article_n226.html, pēdējo reizi aplūkots 24/04/2010.
- Ritzer, George. Paradigm. In: *Encyclopedia of social theory*. Eds. G.Ritzer, California. London, New Deli: SAGE Publications, Inc., 2005, pp.543-544.
- Smith, George H. Individualism, Methodological. *The Encyclopedia of Libertarianism*. 2008. SAGE Publications, http://www.sage-reference.com/libertarianism/Article_n147.html, pēdējo reizi aplūkots 25/04/2010.
- Svešvārdu vārdnīca : 25 000 vārdu un termini*, [sastādītājas: Indra Andersone ... [u.c.]], Rīga, Avots, 2008.

Resursi internetā

- Eiropas Kopienu Tiesa un Kopienu Pirmās instances tiesa. Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības tiesību aktiem, Sākumlapa, Palīdzība, Procesi un dalībnieki, http://eur-lex.europa.eu/lv/droit_communautaire/droit_communautaire.htm#3.4, pēdējo reizi aplūkots 29/08/2011.
- Global Agenda Council Reports 2010. Summaries of Global Agenda Council Discussions from the Summit on the Global Agenda 2009. World Economic Forum, pp.1-363. Avots: World Economic Forum, <http://www.weforum.org/pdf/globalagenda2010.pdf>, pēdējo reizi aplūkots 01/10/2010.

Iestāde. Vispārējs apraksts. Avots: Eiropas Savienības Tiesas mājas lapa. http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_6999/, pēdējo reizi aplūkots 03/03/2010.

Palīdzība. Procesi un dalībnieki. Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, http://eur-lex.europa.eu/lv/droit_communautaire/droit_communautaire.htm, pēdējo reizi aplūkots 19/05/2009.

Sākumlapa. Palīdzība. Procesi un dalībnieki. Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, http://eur-lex.europa.eu/lv/droit_communautaire/droit_communautaire.htm#3.4, pēdējo reizi aplūkots 25/03/2010.

Tiesa. Apraksts. Avots: CURIA. http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_9089/?hlText=pirm%C4%81s+instances+tiesa, pēdējo reizi aplūkots 19/04/2010.

Tiesa. Apraksts. Avots: Eiropas Savienības Tiesas mājas lapa. http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/, pēdējo reizi aplūkots 03/03/2010.

Valsts valodu centrs. Terminu datu bāze internetā. http://www.ttc.lv/advantagecms/LV/meklet/meklet_terminus.html, pēdējo reizi aplūkots 18/03/2010.

Vienotais tirgus. Avots: EUROPA, ES īsumā, 12 jautājumi par Eiropu, 6. Jautājums, http://europa.eu/abc/12lessons/lesson_6/index_lv.htm, pēdējo reizi aplūkots 19/04/2010.

Aristotle. *Politics*. Book one, Part II, Written 350 B.C.E., Translated by Benjamin Jowett, The Internet Classics archive. <http://classics.mit.edu/Aristotle/politics.html>, pēdējo reizi aplūkots 27/06/2011.

Eiropas Savienības tiesību akti

Primārie tiesību akti

Līguma par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līguma konsolidētās versijas. Avots: EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:321E:0001:0331:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 12/04/2010.

Līguma par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līguma konsolidētās versijas. Avots: EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem. Avots: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:321E:0001:0331:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 12/04/2010.

Treaty establishing the European Community (Nice consolidated version), Avots: EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12002E086:EN:NOT>, pēdējo reizi aplūkots 11/08/2011.

Treaty establishing the European Community (Nice consolidated version). Avots: EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem. Avots: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12002E081:EN:HTML>, pēdējo reizi aplūkots 11/08/2011.

Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, The Treaties Establishing The European Communities and relates acts, *Official Journal C* 340, 10 November 1997. Avots: EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/lv/treaties/dat/11997E/htm/11997E.html#0173010078>, pēdējo reizi aplūkots 12/04/2010.

Sekundārie tiesību akti

Council Decision No 98/352/EC: of 18 May 1998 concerning a multiannual programme for the promotion of renewable energy sources in the Community (Altener II), EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V4&T2=1998&T3=352&RechType=RECH_natu_rel&Submit=Mekl%C4%93t, pēdējo reizi aplūkots 13/04/2010.

Council Regulation (EEC) No 2008/90 of 29 June 1990 concerning the promotion of energy technology in Europe (thermie programme), EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31990R2008:EN:HTML>, pēdējo reizi aplūkots 13/04/2010.

Council Regulation (EEC) No 2008/90 of 29 June 1990 concerning the promotion of energy technology in Europe (thermie programme), EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31990R2008:EN:HTML>, pēdējo reizi aplūkots 13/04/2010.

Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 96/92/EK (1996. gada 19. decembris) par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu, OV L 27, 30.1.1997.

Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 98/30/EK (1998. gada 22. jūnijs) par kopīgiem noteikumiem dabasgāzes iekšējam tirgum, OV L 204, 21.7.1998.

European Union Strategy for the Baltic Sea Region ACTION PLAN, SEC(2009) 712, 10.6.2009, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/communic/baltic/action2009.pdf, pēdējo reizi aplūkots 28/04/2010.

European Union Strategy for the Baltic Sea Region, COM(2009) 248, 10.6.2009, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/communic/baltic/com_baltic_en.pdf, pēdējo reizi aplūkots 28/04/2010.

Padomes sestā direktīva (1977. gada 17. maijs) par to, kā saskaņojami dalībvalstu tiesību akti par apgrozījuma nodokļiem — Kopēja pievienotās vērtības nodokļu sistēma: vienota aprēķinu bāze (77/388/EEK), OV L 145, 13.6.1977, EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1977L0388:20060101:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 20/08/2011.

Eiropas Savienības Tiesas judikatūra

- Prasība pret Itālijas Republiku, ko Eiropas Kopienu Komisija iesniedza 2005. gada 23. Septembrī (lieta C-360/05), OV, 12.11.2005., C 281/14. Avots: EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:281:0014:0014:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 14/04/2010.
- Prasība pret Spānijas Karalisti, ko Eiropas Kopienu Komisija iesniedza 2005. gada 23. Septembrī (lieta C-357/05), OV, 12.11.2005., C 281/14. Avots: EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:281:0014:0014:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 13/04/2010.
- Prasība, kas celta 2006. gada 20. septembrī — Eiropas Kopienu Komisija pret Francijas Republiku (Lieta C-388/06), OV, C 261/18, 28.10.2006. Avots: EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:261:0018:0018:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 14/04/2010.
- Prasība, kas celta 2007. gada 24. jūlijā — Eiropas Kopienu Komisija/Grieķijas Republika (Lieta C-342/07), OV, 8.9.2007., C 211/30. Avots: EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:211:0030:0030:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 14/04/2010.
- Prasība, kas celta 2008. gada 4. novembrī — Eiropas Kopienu Komisija/Beļģijas Karaliste (Lieta C-474/08). Avots: OV, C 32/13, 7.2.2009., <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:032:0013:0013:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 08/04/2010.
- Prasība, kas celta 2008. gada 5. novembrī — Eiropas Kopienu Komisija/Beļģijas Karaliste (Lieta C-475/08), OV, 7.2.2009., C 32/13 – 14. Avots: EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:032:0013:0014:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 13/04/2010.
- Prasība, kas celta 2009. gada 15. janvārī — Eiropas Kopienu Komisija/Luksemburgas Lielhercogiste (Lieta C-22/09), OV C 82/13, 4.4.2009. Avots: EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:082:0013:0013:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 14/04/2010.
- Tiesas (piektās palātas) spriedums 2006. gada 18. maijā — Eiropas Kopienu Komisija pret Luksemburgas Lielhercogisti (Lieta C-354/05), OV, 15.7.2006., C 165/11-12. Avots: EUR-Lex. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:165:0011:0012:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 13/04/2010.
- ARRÊT DE LA COUR (sixième chambre) Dans l'affaire C-474/08, Avots: Jaunāka Tiesas prakse, <http://curia.europa.eu/juris/cgi-bin/form.pl?lang=lv&alljur=alljur&jurcdj=jurcdj&jurtpi=jurtpi&jurtfp=jurtfp&numaff=C->

474/08&nomusuel=&docnodecision=docnodecision&allcommjo=allcommjo&affint=affint&affclose=affclose&alldocrec=alldocrec&docor=docor&docav=d
ocav&docsom=docsom&docinf=docinf&alldocnorec=alldocnorec&docnoor=
docnoor&radtypeord=on&newform=newform&docj=docj&docop=docop&do
cnoj=docnoj&typeord=ALL&domaine=&mots=&resmax=100&Submit=Rech
ercher, pēdējo reizi aplūkots 11/08/2011.

- CJ 2008a. citiworks, Case C-439/06, ECR 2008. Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62006CJ0439:LV:HTML>, pēdējo reizi aplūkots 10/08/2011.
- CJ 2008c. Sabatauskas and others, Case: C-239/07, ECR 2008, Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62007J0239:LV:HTML>, pēdējo reizi aplūkots 10/08/2011.
- CJ 2009a. Commission / Belgium, Case C-474/08, ECR 2009, p. I-175*. Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62008CJ0474:LV:HTML>, pēdējo reizi aplūkots 11/08/2011.
- CJ 2009a. Commission / Belgium, Case C-474/08. Avots: OV, C 312/9, 19.12.2009., <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:312:0009:0009:LV:PDF>, pēdējo reizi aplūkots 08/04/2010.
- CJ 2009d. Commission / Sweden, Case C-274/08, ECR 2009, Avots: EUR-Lex, Piekļuve Eiropas Savienības Tiesību aktiem, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62008CJ0274:LV:HTML>, pēdējo reizi aplūkots 10/08/2011.

Kontentanalīzes materiāli

Tiesa (Court of Justice)

- CJ 1990. Advanced Nuclear Fuels / Commission, Case C-308/90, European Court Reports (ECR) 1990, p. I-4499.
- CJ 1991. Samenwerkende Elektriciteits-Productiebedrijven NV v Commission of the European Communities, Case C-372/90 P, C-372/90 P-R and C-22/91 P, ECR, 1991, p. I-02043
- CJ 1993a. Advanced Nuclear Fuels / Commission, Case C-308/90, ECR, 1993 p. I-309.
- CJ 1993b. ENU / Commission, Case C-107/91, ECR 1993, p. I-599.
- CJ 1994a. Banks / British Coal, Case C-128/92, ECR 1994, p. I-1209.
- CJ 1994b. Gemeente Almelo and others / Energiebedrijf IJsselmij, Case C-393/92, ECR 1994, p. I-1477.
- CJ 1995a. BP Soupergaz / Greek State, C-62/93, ECR 1995, p. I-1883.
- CJ 1995b. Commission / Germany, Case C-431/92, ECR 1995, p. I-2189.

CJ 1995c. Rendo and others / Commission, Case C-19/93 P, ECR 1995, p. I-3319.

CJ 1996a. Hopkins and others, Case C-18/94, ECR 1996, p. I-2281.

CJ 1996b. Rendo and others / Commission, Case C-19/93 P, ECR 1996, p. I-1997.
(order)

CJ 1996c. Commission / Belgium, Case C-133/94, ECR 1996, p. I-2323.

CJ 1997a. Commission / France, Case C-159/94, ECR 1997, p. I-5815.

CJ 1997b. Commission / Spain, Case C-160/94, ECR 1997, p. I-5851.

CJ 1997c. Commission / Italy, Case C-158/94, ECR 1997, p. I-5789.

CJ 1997d. Commission / Netherlands, Case C-157/94, ECR 1997, p. I-5699.

CJ 1997e. National Power and PowerGen / British Coal and Commission, Case C-151/97 P(I) and C-157/97 P(I), ECR 1997, p. I-3491. (order) CJ 1997 e

CJ 1998a. Outokumpu, Case C-213/96, ECR 1998, p. I-1777.

CJ 1998b. Windpark Groothusen / Commission, Case C-48/96 P, ECR 1998, p. I-2873.

CJ 1999. Kernkraftwerke Lippe-Ems / Commission, Case C-161/97 P, ECR 1999, p. I-2057.

CJ 2000. Commission / Coal Products, Case C-274/97, ECR 2000, p. I-3175.

CJ 2001a. Banks, Case C-390/98, ECR 2001, p. I-6117.

CJ 2001b. Commission / France, Case C-259/01, ECR 2002, p. I-11093.

CJ 2001c. Commission / Greece, Case C-398/98, ECR 2001, p. I-7915.

CJ 2001d. PreussenElektra, Case C-379/98, ECR 2001, p. I-2099.

CJ 2003. EVN and Wienstrom, Case C-448/01, ECR 2003, p. I-14527.

CJ 2004. Commission / Germany, Case C-64/03, ECR 2004, p. I-3551.

CJ 2005a. AEM Torino, Case C-129/03 and C-128/03, ECR 2005, p. I-2861.

CJ 2005b. AEM, Case C-128/03 and C-129/03, ECR 2005, p. I-2861.

CJ 2005c. VEMW and others, Case C-17/03, ECR 2005, p. I-4983.

CJ 2005d. Commission / Luxembourg, Case C-354/05, ECR 2006, p. I-67*.

CJ 2006a. Commission / Italy, Case C-360/05, ECR 2006, p. I-104*.

CJ 2006b. Commission / Luxembourg, Case C-353/05, ECR 2006, p. I-100*.

CJ 2006c. Commission / Spain. Case C-357/05, ECR 2006, p. I-118*.

CJ 2006d. Parliament / Council, Case C-413/04, ECR 2006, p. I-11221.

CJ 2006e. Parliament / Council, Case C-414/04, ECR 2006, p. I-11279.

CJ 2007a. Commission / France, Case C-388/06, ECR 2007, p. I-50*.

CJ 2007b. Commission / Spain, Case C-358/05, ECR 2007, p. I-88*.

CJ 2007c. Fendt Italiana, Case C-145/06 and C-146/06, ECR 2007, p. I-5869.

CJ 2008a. citiworks, Case C-439/06, ECR 2008, p. I-3913.

CJ 2008b. Essent Netwerk Noord and others, Case C-206/06, ECR 2008, p. I-5497.
CJ 2008c. Sabatauskas and others, Case: C-239/07, ECR 2008, p. I-7523.
CJ 2008d. Commission / Greece, Case C-342/07, ECR 2008, p. I-7*.
CJ 2009a. Commission / Belgium, Case C-474/08, ECR 2009, p. I-175*.
CJ 2009b. Commission / Belgium, Case C-475/08, ECR 2009, p. I-11503.
CJ 2009c. Commission / Luxembourg, Case C-22/09, ECR 2009, p. I-177*.
CJ 2009d. Commission / Sweden, Case C-274/08, ECR 2009, p. I-10647.
CJ 2009e. ČEZ, Case C-115/08, ECR 2009 p. I-10265.

Vispārējā tiesa (General Court)

GC 1990. Samenwerkende Elektriciteits-produktiebedrijven NV/ Commission of the European Communities, Case T-39/90 R, European Court Reports (ECR) 1990, p. II-00649.
GC 1992. Rendo and Others v Commission, Case T-16/91, ECR 1992, p. II-2417.
GC 1995a. Danielsson and others / Commission, Case T-219/95 R, ECR 1995, p. II-3051.
GC 1995b. Windpark Groothusen / Commission, Case T-109/94, ECR 1995, p. II-3007.
GC 1996a. Naloo / Commission, Case T-57/91, ECR 1996, p. II-1019.
GC 1996b. Rendo and others / Commission, Case T-16/91 RV, ECR 1996, p. II-1827. (Judgment)
GC 1997a. British Coal / Commission, Case T-367/94, ECR 1997, p. II-2103.
GC 1997b. British Coal / Commission, Case T-367/94, ECR 1997, p. II-469.
GC 1997c. Kernkraftwerke Lippe-Ems / Commission, Case T-149/94 and T-181/94, ECR 1997, p. II-161.
GC 1998. British Coal / Commission, Case T-367/94, ECR 1998, p. II-705.
GC 1999. JB Mining / Commission, Case T-110/98, ECR 1999, p. II-2585.
GC 2000. RJB Mining / Commission, Case T-110/98, ECR 2000, p. II-2971.
GC 2001. Lior / Commission, Case T-192/01 R, ECR 2001, p. II-3657.
GC 2002. Bioelettrica / Commission, Case T-287/01, ECR 2002, p. II-3283.
GC 2009. Lior / Commission, Case T-192/01 and T-245/04, ECR 2009, p. II-178*.

PIELIKUMI

Pielikums nr. 1. Pētnieciskā literatūra: interešu pārstāvniecība un intereses politikā

Tabula 1. Politisko aktieru ietekme uz ES politikas attīstību dažādās jomās ES Tiesas institucionālajā ietvarā¹²¹¹

ES politikas joma	Ietekme uz politiku = ietekme uz ES integrācijas gaitu		Tiesu politikas izpausme	Tiesību mobilizācijas izpausme		Autors : gads
	Jaunu tiesību normu radīšana - jaunas ES politikas veidošana	Pastāvošos ES tiesību aktu ieviešana nacionālā līmenī	ES Tiesas loma	Privāto prāvnieku loma	Publisko prāvnieku loma	
<i>Veselības aizsardzība (Hormonu preparāti)</i>			Likumdevēja (Concil) izdotas direktīvas atcelšana		Dalībvalstu pretējas intereses.	Dehousse : 1998.
<i>Brīva preču kustība</i>	Jā		ES tiesību attīstība – primāro tiesību aktu plaša interpretācija	Tiesību mobilizācijas stratēģijas aktīva izmantošana		Dehousse : 1998.
<i>Brīvība veikt uzņēmējdarbību</i>			ES tiesību attīstība – primāro tiesību aktu plaša interpretācija.			Dehousse : 1998

¹²¹¹ Autores veidota tabula pēc: Andersen, S.S. Energy Policy: Interest interaction and supranational authority., pp. 106-123; Bouwen, P. and M.Mccown. Lobbying versus litigation: political and legal strategies of interest representation in the European Union., pp. 422–443; Cichowski, R.A. *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance*; Conant, L. *Justice Contained. Law and Politics in the European Union.*; Dehousse, R. *The European Court of Justice. The Politics of Judicial integration.*; Favarel-Dapas B. Et O. Quintin. *L'Europe sociale.*; Greer, S.L., E. Massard da Fonseca, A.Christopher. Mobilizing Bias in Europe: Lobbies, Democracy and EU Health Policy-Making., pp. 403-433; M. McCown. Interest Groups and the European Court of Justice., pp. 89-104.

<i>ES sociālā politika (Personu/darba spēka brīva kustība. Vienlīdzīga attieksme (vīriešu un sieviešu, atkarībā no vecuma, rases, reliģiskās piederības u.c.). Darba laiks)</i>	Jā		ES tiesību attīstība – primāro un sekundāro tiesību aktu plaša interpretācija.		EK loma , virzot ES iekšējo tirgu attīstību sekmējošas politikas iniciatīvas. Dalībvalstu vēršanās pret EK lēmumu.	Dehousse : 1998. Favarel - Dapas : and Quintin 2007.
<i>Naftas tirgus liberalizācija</i>		Jā	Pastāvošās likumdošanas konkurences jomā piemērošana atsevišķos gadījumos.		EK noteicošā loma.	Andersen: 2001
<i>Elektroenerģijas tirgus liberalizācija</i>	Nē	Nē	Pasīva loma un dažādas intereses salāgojoša pieeja.	Dažādas intereses.	Dalībvalstu opozīcijai, nevis EK priekšlikumiem noteicošā loma. Lielbritānijai atbalstoša nostādne atbalstot liberalizāciju, Vācijai, Francijai nē.	Conant : 2002
<i>ES sociālā politika (Dzimumu līdztiesība)</i>			ES tiesību attīstība – primāro un sekundāro tiesību aktu plaša interpretācija.	Iniciatori izmaiņām : tiesību mobilizācija	Dalībvalstu atturīgums paplašināt ES kompetenci (tiesību aktus sociālajā jomā)	Chichovski : 2007
<i>ES vides aizsardzība</i>	Jā	Jā	ES tiesību attīstība – primāro un sekundāro tiesību aktu plaša interpretācija.	Iniciatori izmaiņām : tiesību mobilizācija	Dalībvalstu centieni saglabāt kontroli pār politikas jomu : opozīcija. ES institūciju (EK, EP) atbalsts privāto aktieru centieniem.	Chichovski : 2007
<i>Brīva kapitāla kustība</i>				Tiesību mobilizācijas stratēģijas neizmantošana	ES institūciju (EK) noteicošā loma.	Bouwen and Mccown: 2007.
<i>Intelektuālais īpašums</i>			ES tiesību attīstība – primāro tiesību aktu plaša interpretācija	Tiesību mobilizācijas stratēģijas aktīva izmantošana	Dalībvalstu opozīcija.	Bouwen and Mccown: 2007

<i>ES muitas sistēma (Muitas tarifi)</i>			Dalībvalstu intereses aizstāvoša nostāja	Tiesību mobilizācijas stratēģijas aktīva izmantošana		Bouwen and Mccown: 2007
<i>Veselības aizsardzība (Veselības pakalpojumi)</i>	Jā		ES tiesību attīstība – primāro un sekundāro tiesību aktu plaša interpretācija.	Nav pierādījumu aktivitātei un ietekmei	Nav pierādījumu dalībvalstu aktivitātei un ietekmei. Lielāka ES institūciju (EK) loma	Greer : 2008
<i>Dažādas ES politikas jomas</i>	Jā			Iniciatori izmaiņām : tiesību mobilizācija		McCown : 2009

Tabula 2. Individu un interešu grupu kā politisko aktieru klasifikācija

Politiskais aktieris		Darbības līmenis			
		Nacionālais		Pārnacionālais/ starptautiskais	
		Publisks	Privāts	Publisks	Privāts
Darbības veids un nodoms					
Privāts	Indivīds	Ir	Ir	Ir	Ir
	Indivīdu grupa	Ir	Ir	Ir	Ir
	Uzņēmumi	Ir	Ir	Ir	Ir
	Asociācija biznesa darbinieku lauksaimnieku u.c./Ekonomiska un neekonomiska rakstura	Nav	Ir	Nav	Ir
Publisks	Valsts institūcijas	Ir	Nav	Ir	Nav
	Pašvaldības institūcijas	Ir	Nav	Ir	Nav
	Pārnacionālās vai starptautiskas institūcijas	Nav	Nav	Ir	Nav
	Valsts un pašvaldību uzņēmumi	Ir	Nav	Nav	Nav

Tabula 3. Politiskā plurālisma modeļi un interešu grupu ietekme uz politiku ¹²¹²

	Plurālisma variācija	Interešu grupas raksturojums	Lēmumu pieņemšanas raksturojums	Interešu grupas ietekmes priekšnoteikumu indikators
	Neiejaukšanās plurālisms <i>laissez-faire pluralism</i>	Ārpus valsts pārvaldes pastāvošs	Konkurence starp politiskajām elitēm un starp interešu grupām ietekmē uz lēmumu pieņēmējiem	Brīva pieeja ietekmei uz politikas lēmumiem
Reformētais plurālisms <i>reformed pluralism</i>	Korporatīvais plurālisms <i>corporate pluralism</i> jeb Korporatīvisms <i>corporativism</i>	Ārpus valsts pārvaldes pastāvošs un valsts pārvaldē integrētas	Lēmumi tiek pieņemti valdībām un dažādām (dažām) interešu grupām savstarpēji vienojoties	Kontrole noteiktā politikas jomā un konkurentu izolācija lēmumu pieņemšanā. Ietekme valdībā. Institucionalizēta. Noteiktas grupas izslēgtas
	Konkurējošais plurālisms <i>competitive pluralism</i>	Ārpus valsts pārvaldes pastāvošs	Rīcīpolitikas kopienas	Pieeja organizēta un strukturēta noteiktās politikas jomās. Institucionalizēta. Noteiktas grupas izslēgtas
	Plurālais elitisms <i>plural elitism</i>	Ārpus valsts pārvaldes pastāvošs	Politisku lēmumu pieņemšanas apgrūtināta. Politiski ekonomisks oligopols	Kontrole noteiktā politikas jomā.
	Neoplurālisms <i>(neopluralism)</i>	Ārpus valsts pārvaldes un valsts pārvaldē pastāvošas	Lēmumus pieņem privilīģētie. Bizness kontrolē lēmumu pieņemšanu.	Biznesa dominējošā ietekme. Bieži vien slēpta.

¹²¹² Autores veidota tabula pēc: Dunleavy, P. and B.O'Leary. *Theories of the state. The politics of liberal democracy.*, p. 294; Einfeld, R. *Pluralism and Democratic Governance: A Century of Changing Research Frameworks.*, p. 51; Grant, J. *The Pluralism of Pluralism: An Anti-theory?*, pp. 297,298; Lowi, T. *The Plural Forms of Pluralism.* In: *Pluralism: developments in the theory and practice of democracy.*, pp. 31, 35; McFarland, A. *Interest Groups and the Policymaking Process: Sources of Countervailing Power in America.*, pp. 59-68; Smith, M.J. *Pluralism, Reformed Pluralism and Neo-pluralism: The Role of Pressure Groups in Policy Making.*, pp. 311, 316.

Tabula 4. Tiesas un citu politisko aktieru uzvedības skaidrojošie pieņēmumi un analīzes līmeņi ¹²¹³

Analīzes līmenis	Mainīgie	Tiesu politikas modelis	Paradigma	Intereses
Mikrolīmenis	Tiesas attieksmes	Attieksmes pieeja	Sociālpsiholoģiskā	Identitāte Attieksme
Mezolīmenis Makroīmenis	Citu politisko aktieru viedokļi	Institucionālās pieejas ārējais modelis	Racionālā	Vajadzības

¹²¹³ Autores veidota tabula pēc: Ašmanis, Miķelis. *Politikas teorija*, 61.lpp; Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, pp. 206, 211; Dyeve, Arthur. Unifying the field of comparative judicial politics: towards a general theory of judicial behaviour, p. 318.; Epstein, Lee and Knight Jack. *Toward a Strategic Revolution in Judicial Politics: A Look Back, A Look Ahead.*, pp. 625-626, 630; Lowi, Theodore. The Plural Forms of Pluralism. In: *Pluralism: developments in the theory and practice of democracy.*, p. 25; Mann, Geoff. Interests and the Political Terrain of Time., p.567; Mathiowetz, Dean. "Interest" Is a Verb: Arthur Bentley and the Language of Interest. *Political Research Quarterly*. 2008, vol. 61, no 4, pp. 622, 626, p.631, Parks, Robert Q. Interests and the Politics of Choice., pp.551, 560; Swanton, Christine. The Concept of Interests., p. 83-84; Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, 1981, p. 34.; White, Alan R. The Notion of Interest., pp. 319, 323.

Tabula 5. Tiesas un citu politisko aktieru uzvedības skaidrojošie pieņēmumi un analīzes līmeņi, mērvienības un indikatori¹²¹⁴

Analīzes līmenis	Mainīgie	Tiesu politikas modelis	Paradigma	Intereses	Interēšu apmierināšanas jeb ietekmes mērvienība	Uzvedības indikators
Mikro līmenis	Tiesas attieksmes	Attieksmes pieeja	Sociālpsiholoģiskā	Identitāte Attieksme	Identitātei/ attieksmēm atbilstošs iznākums vai rezultāts	Aktivitāte Politiskās izvēles jeb attieksmes
Mezo līmenis Makro līmenis	Citu politisko aktieru aktivitāte un viedokļi	Institucionālās pieejas ārējais modelis	Racionālā	Vajadzības	Vajadzību apmierinošs iznākums vai rezultāts	

¹²¹⁴ Ašmanis, Miķelis. *Politikas teorija.*, 61.lpp; Barry, Norman. *An Introduction to Modern Political Theory.*, p. 270; Bentley, Arthur F. *The Process of Government. A Study of Social Pressures.*, pp. 206, 211; Connolly, William E. *The Terms of Political Discourse.*, pp. 48-49; Dyevre, Arthur. Unifying the field of comparative judicial politics: towards a general theory of judicial behaviour., p. 318; Epstein, Lee and Knight Jack. *Toward a Strategic Revolution in Judicial Politics: A Look Back, A Look Ahead.*, pp. 625-626, 630; Lowi, Theodore. *The Plural Forms of Pluralism.* p. 25; Ma nn, Geoff. *Interests and the Political Terrain of Time.*, p. 567; Mathiowetz, Dean. "Interest" Is a Verb: Arthur Bentley and the Language of Interest., pp. 622, 626, p.631; Needler, Martin C. *The concepts of comparative politics.* , pp. 138-139; Parks, Robert Q. *Interests and the Politics of Choice.*, pp. 551, 560; Swanton, Christine. *The Concept of Interests.*, p. 83-84; Truman, David B. *The Governmental Process: political interests and public opinion.*, 1981, pp.34, 35; White, Alan R. *The Notion of Interest.*, pp. 319, 323.

Pielikums nr. 2. Pētījuma metodoloģiskā klasifikācija

2.a. Pielikums. Prasības izcelsme – ES dalībvalstis un institūcijas

<u>Kategorijas nosaukums</u>
Prasības izcelsme
<ul style="list-style-type: none">• Anglija un Velsa• AK• Austrija• Beļģija• EK• EP• Francija• Grieķija• Itālija• Lietuva• Nīderlande• Portugāle• Somija• Vācija

2.b. Pielikums. Enerģētikas politikas jomas un apakšjomas

<u>Kategorijas nosaukums</u>	<u>Apakš-kategorijas nosaukums</u>
Joma	Apakšjoma
Akmeņogles	Atbalsts Kopienā (ES) ražojumu patēriņa sekmēšanai
	Diskriminējoša iepirkuma cena
	Licence neapstrādātu akmeņogļu iegūšanai
	Valsts atbalsts
Citi enerģijas avoti	Atjaunojamās enerģijas elektrības pievade publiskajiem energotīkliem
	Atjaunojamie energoresursi
Elektroenerģija	Ekskluzīvas importa un eksporta tiesības
	Elektroenerģijas pārvades cenas
	Iekšējā tirgus vienotie noteikumi
	Nodoklis importētai elektroenerģijai
	Pieeja valstu pārvades sistēmām un to lietošana
Finansiālais atbalsts enerģētikas sektorā	Altener II programma
	Thermie programma
	Thermie and Altener II programmas
Gāze	Dabasgāzes iekšējais tirgus
	Ekskluzīvas importa un eksporta tiesības
	Prasība atklāt dabasgāzes piegādes līguma saturu
Ietekmes uz vidi novērtējums	Atomelektrostacijas
	Termoelektrostacijas būvniecība
Kodolenerģija	Drošības pasākumi
	Kopējās piegādes politika
	Nedeklarēts eksports uz trešajām valstīm
Nafta	Tirdzniecība Kopienā
Nodokļu režīms	Enerģijas produktu un elektroenerģijas Kopienas nodokļu režīms
Vispārīgi principi un programmas	Enerģijas racionāla izmantošana un saglabāšana

2.c. Pielikums. Prasības raksturs

<u>Kategorijas nosaukums</u>	<u>Apakš-kategorijas nosaukums</u>
Prasības raksturs	Saistīts ar/ attiecas uz
Apelācija	Pirmās instances tiesas lēmums
Iesniegums pret fizisku/juridisku personu	Eiropas Kopienas (ES) institūcijas lēmums
Prasība atcelt tiesību aktu	Direktīva
	EK lēmums
	Padomes regula
	Valsts pasākumu atbilstība EOTK līgumam
Prasība sakarā ar bezdarbību	Līguma pārkāpums
Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	Direktīvas neatbilstoša ieviešana
	Direktīvas neievērošana
	Direktīvas neieviešana
	EK Līgums
	EK līgums un iestāšanās (ES) nosacījumi
Prejudiciāls nolēmums	Primārie ES tiesību akti
	Sekundārie ES tiesību akti
Šķīrējtiesas klauzula	Maksājuma prasība

2.d. Pielikums. Ieinteresētās puses

<u>Kategorijas nosaukums</u> Prasītājs pret atbildētājs	<u>Apakš-kategorijas nosaukums</u> Ieinteresētās puses
Asociācijas pret EK	NALOO pret EK
Asociācijas, uzņēmumi pret dalībvalstis	Vereniging voor Energie,Amsterd.Power Exchange Spotmarket BV, Eneco NV, Ned.Elektricititeit, Nīderlande, Francija
Dalībvalsts pret citas dalībvalsts uzņēmumu	Land Oberösterreich pret ČEZ as
Dalībvalsts, uzņēmumi pret uzņēmumi	Municipality of Almelo and Oth. v Energiebedrijf IJsselmij, Pijnacker Hordijk, Grieķija, Francija, Nīderlande
EK pret dalībvalstis	EK pret Beļģiju
	EK pret Franciju
	EK pret Grieķiju
	EK pret Itāliju
	EK pret Luksemburgu
	EK pret Spāniju
	EK pret Vāciju
EK pret Zviedriju	
EK pret uzņēmumi	EK pret Coal Products Ltd
EK, dalībvalstis pret dalībvalstis	EK, AK, Ziemeļrija pret Nīderlandi, Franciju, Īriju
	EK, AK, Ziemeļrija pret Itāliju, Franciju, Īriju
	EK, AK, Ziemeļrija pret Franciju, Īriju
	EK, AK, Ziemeļrija, Spānija pret v Franciju, Īriju
EP pret Padomi	EP pret Padome, EK, Igaunija, Polija
	EP, EK pret Padome, Igaunija, Polija
Indivīdi pret dalībvalsti	Deputātu grupa pret Lietuvas, Itālijas un Somijas valdībām, EK
Indivīdi pret EK	Danielsson, Largeteau, Haoa pret EK
Uzņēmumi pret dalībvalstis	BP Supergas pret Grieķiju
	Outokumpu Oy pret District Customs Office
	H.J. Banks & Co. Ltd pret The Coal Authority, Secretary of State
	EVN AG un Wienstrom GmbH pret Austriju
	AEM SpA pret Itāliju
	AEM Torino SpA pret Itāliju
	Fendt Italiana Srl pret Itāliju, Kipru
Uzņēmumi pret EK	Samenwerkende Elektriciteits-produktiebedrijven NV pret EK
	Advanced Nuclear Fuels GmbH pret EK
	Rendo NV and Others, Centraal Overijsselse Nutsbedrijven NV, Regionaal Energiebedrijf

	Salland NV pret EK
	Advanced Nuclear Fuels GmbH v EK
	ENU pret EK
	Rendo NV, Centraal Overijsselse Nutsbedrijven NV, Regionaal Energiebedrijf Salland NV pret EK
	Windpark Groothusen GmbH & Co. Betriebs KG pret EK
	Kernkraftwerke Lippe-Ems GmbH pret EK
	RJB Mining plc pret EK
	Lior GEIE pret EK
	Bioelettrica SpA pret EK
Uzņēmumi pret uzņēmumiem	Hopkins and Others pret National Power and Powergen
	PreussenElektra AG v Schleswig AG, Windpark Reußenköge III GmbH, Land Schleswig-Holstein
Uzņēmumi pret valsts/ pašvaldības uzņēmumiem	H.J. Banks & Company Limited pret British Coal Corporation
	citiworks AG v Sächsisches Staatsministerium für Wirtschaft und Arbeit; Polija, EK pret v Vācija, AK
	Essent Netwerk Noord B.V. pret Aluminium Delfzijl B.V.; B.V. Nederlands Elektriciteit Administratiekantoor BV
Valsts uzņēmumi pret EK	British Coal Corporation pret EK
	National Power plc & PowerGen plc pret British Coal Corporation un EK

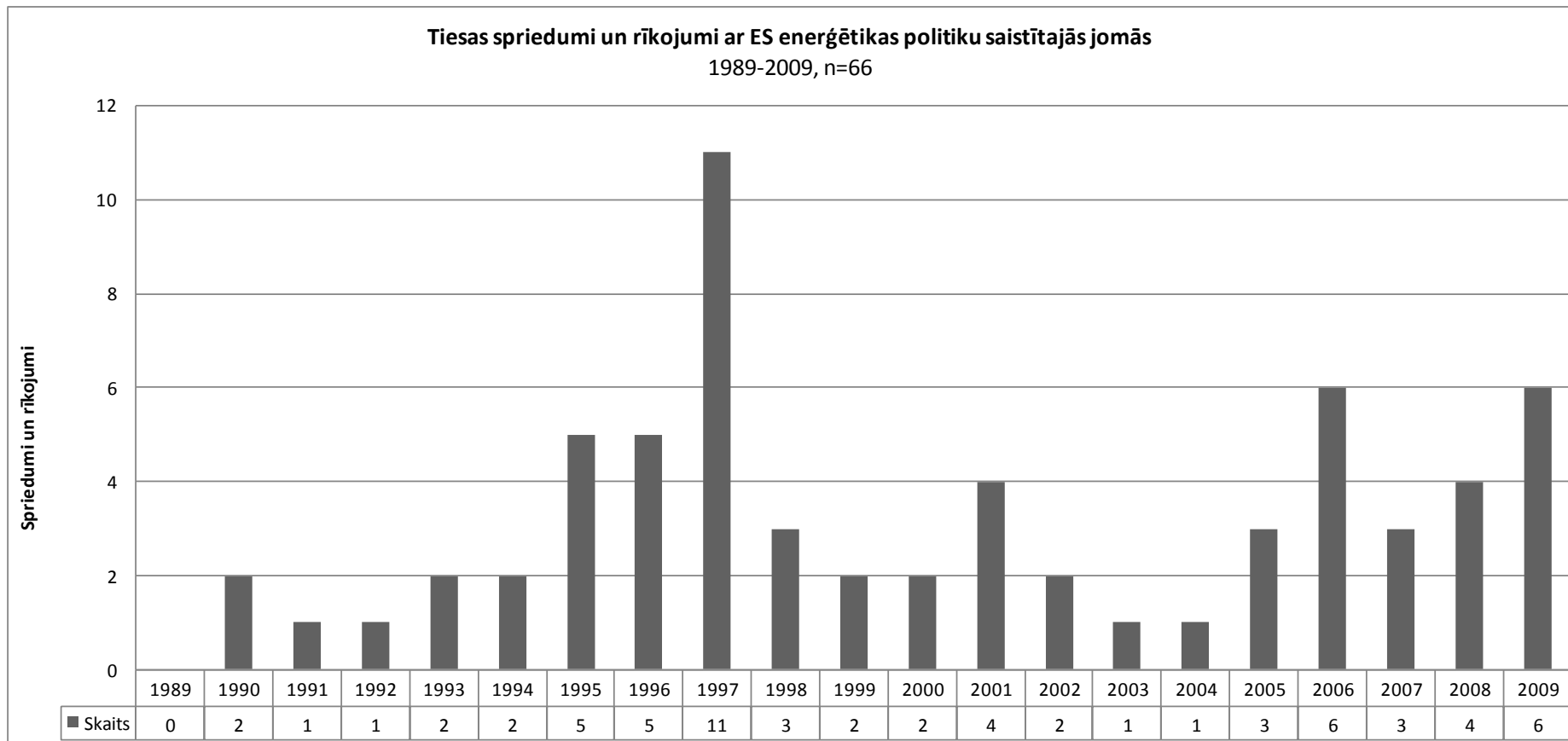
2.e. Pielikums. Neformālu politisko aktieru kā attieksmju interešu grupu identificēšana un ietekmes uz ES enerģētikas politiku noteikšana

Tabula 6. Neformālas politisko aktieru kā attieksmju interešu grupu ietekmes uz ES enerģētikas politiku salīdzinošie parametri

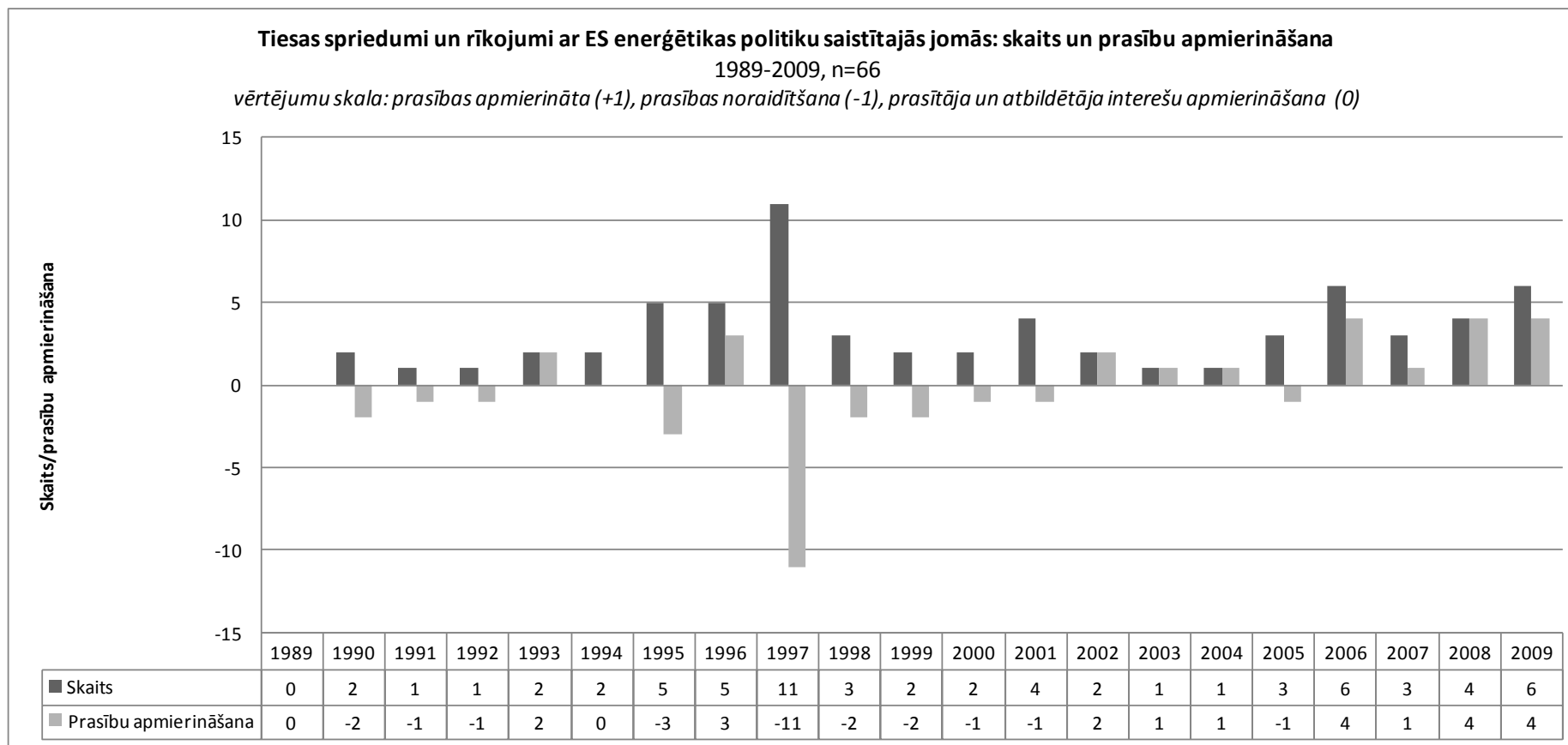
Politiskā aktiera tips	Politiskais aktieris	Jaunu tiesību normu radīšana ES līmenī jeb politikas veidošana uz primāro ES tiesību aktu (Līgumu) plašas interpretācijas bāzes	Pastāvošo ES tiesību aktu ieviešana nacionālā līmenī jeb pastāvošās politikas ieviešana	Aturēšanās radīt jaunas tiesību normu ES līmenī jeb veidot politiku uz primāro ES tiesību aktu (Līgumu) plašas interpretācijas bāzes	Pastāvošo ES tiesību aktu ieviešanas nacionālā līmenī kavēšana vai neatbilstoša ieviešana	<i>Ietekme uz politiku skaidrojums</i>
Publisks pārnacionāla/ starptautiska līmeņa	ES Tiesa					<i>Tiesu politikas pieeja</i>
	Eiropas Parlaments					<i>Tiesību mobilizācijas pieeja</i>
	ES Padome					
	Eiropas Komisija					
Publisks nacionāla līmeņa	Dalībvalsts tiesas					<i>Tiesu politikas pieeja</i>
	Valsts un pašvaldību uzņēmumi					<i>Tiesību mobilizācijas pieeja</i>
	Dalībvalstis					
Privāts nacionāla līmeņa	Uzņēmumi					<i>Tiesību mobilizācijas pieeja</i>
	Asociācijas					
	Indivīdi					
<i>Ietekme uz ES integrācijas gaitu enerģētikas politikas jomā</i>		<i>ES integrāciju sekmēšana</i>		<i>ES integrācijas kavēšana</i>		

Pielikums nr. 3. Kontentanalīzes grafiki un tabulas

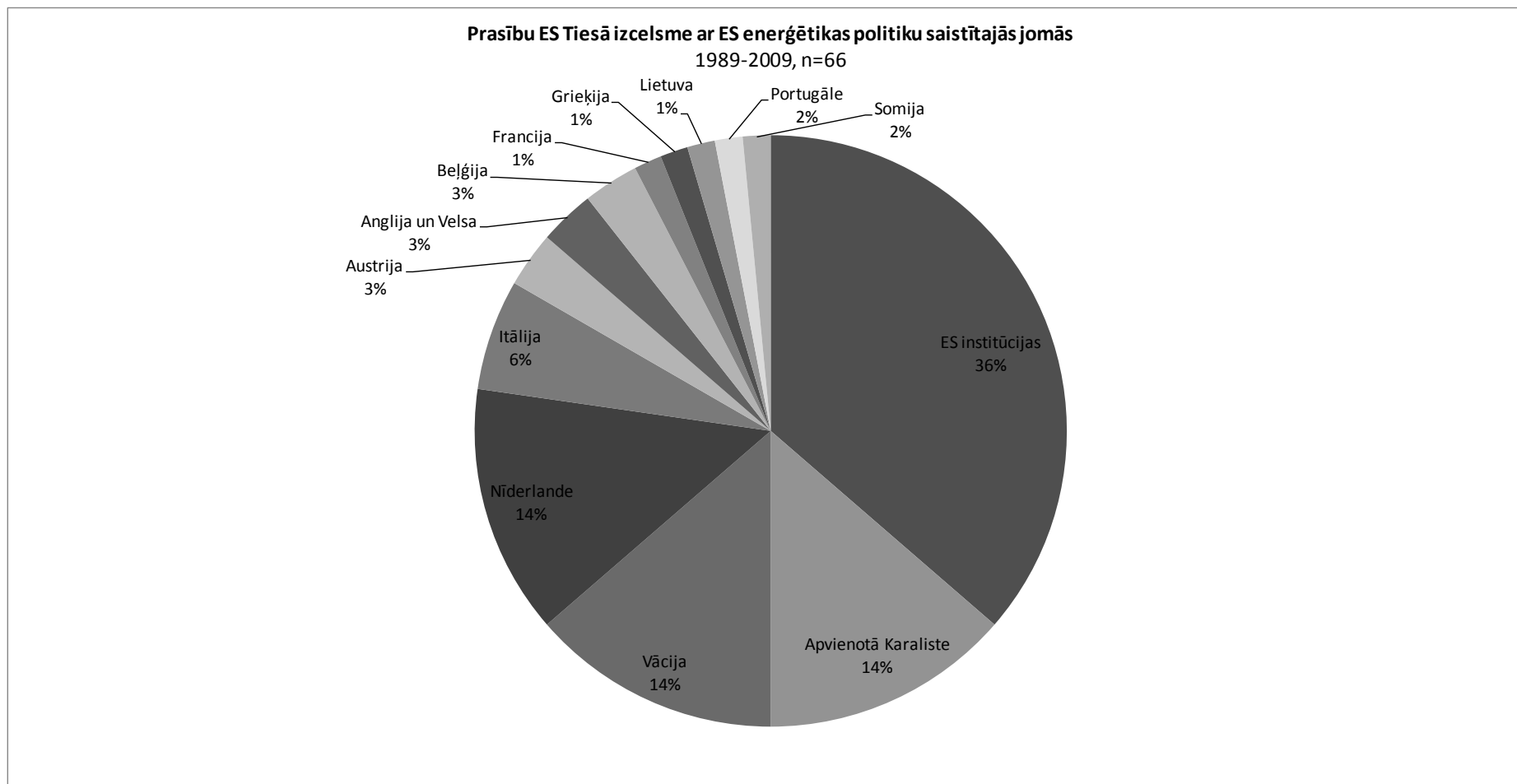
Grafiks 1. ES Tiesas spriedumi un rīkojumi ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās

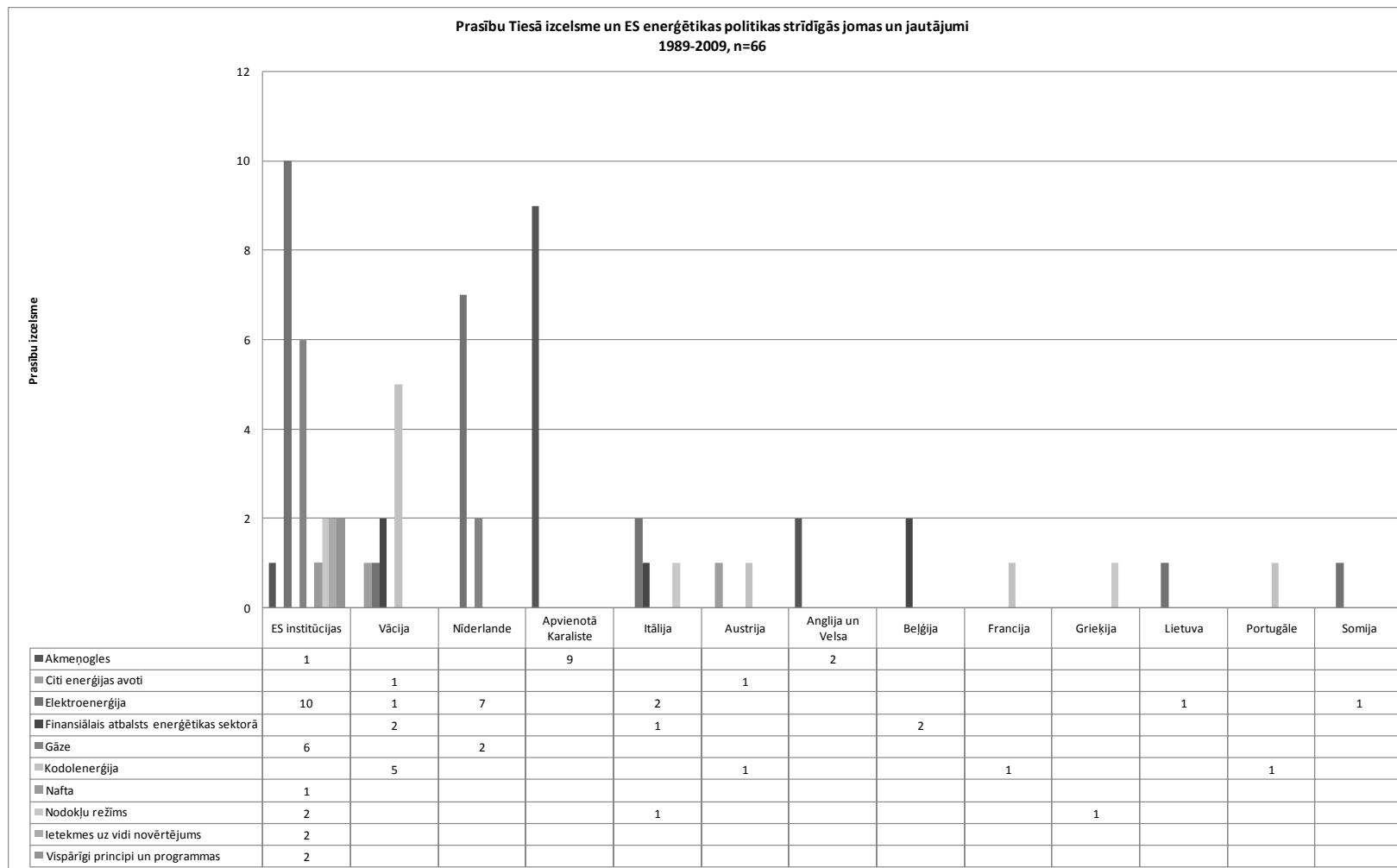
Grafiks 2. ES Tiesas spriedumi un rīkojumi ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: skaits un prasību apmierināšana

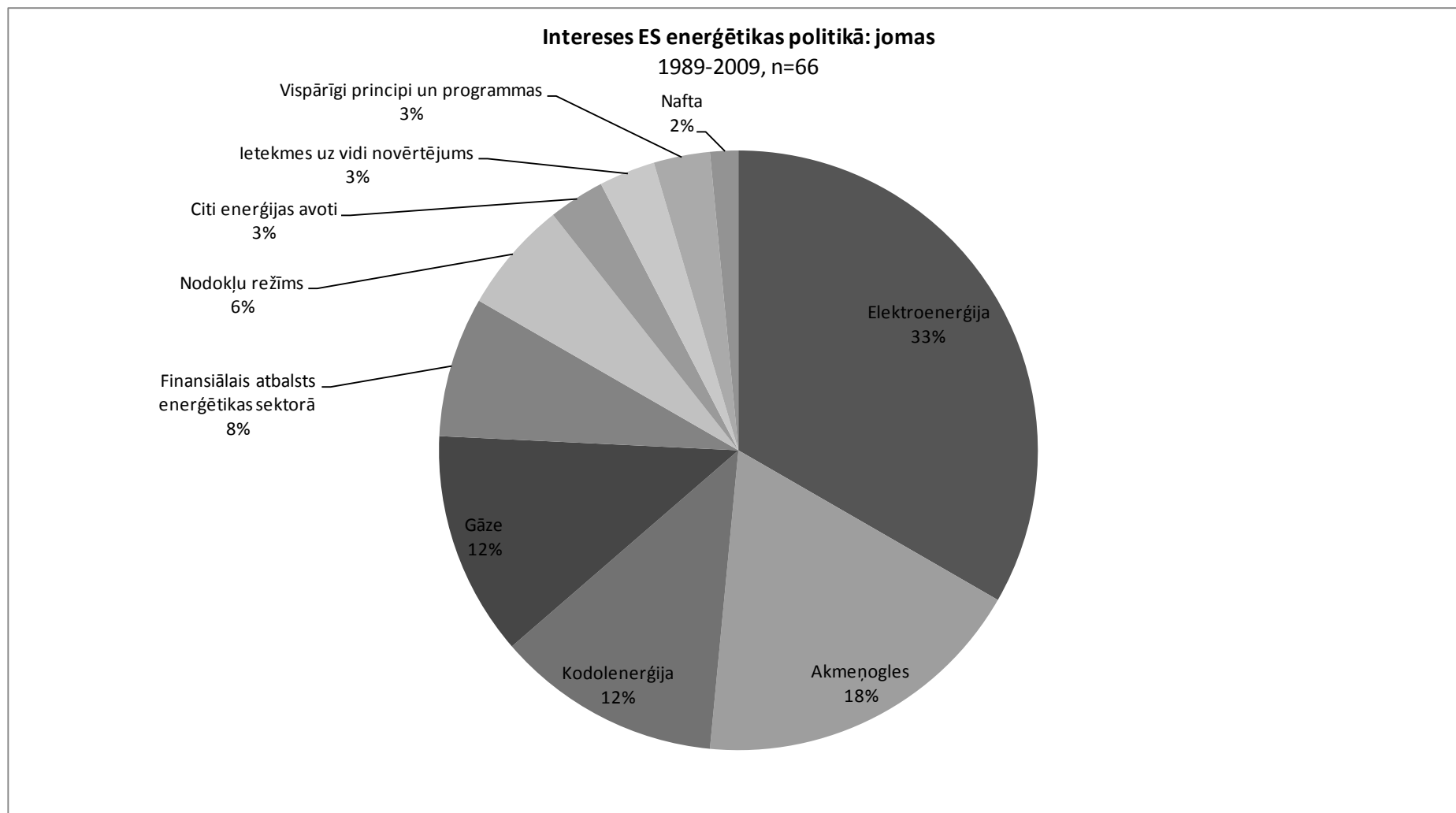
Grafiks 3. Prasību ES Tiesā izcelsme ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās

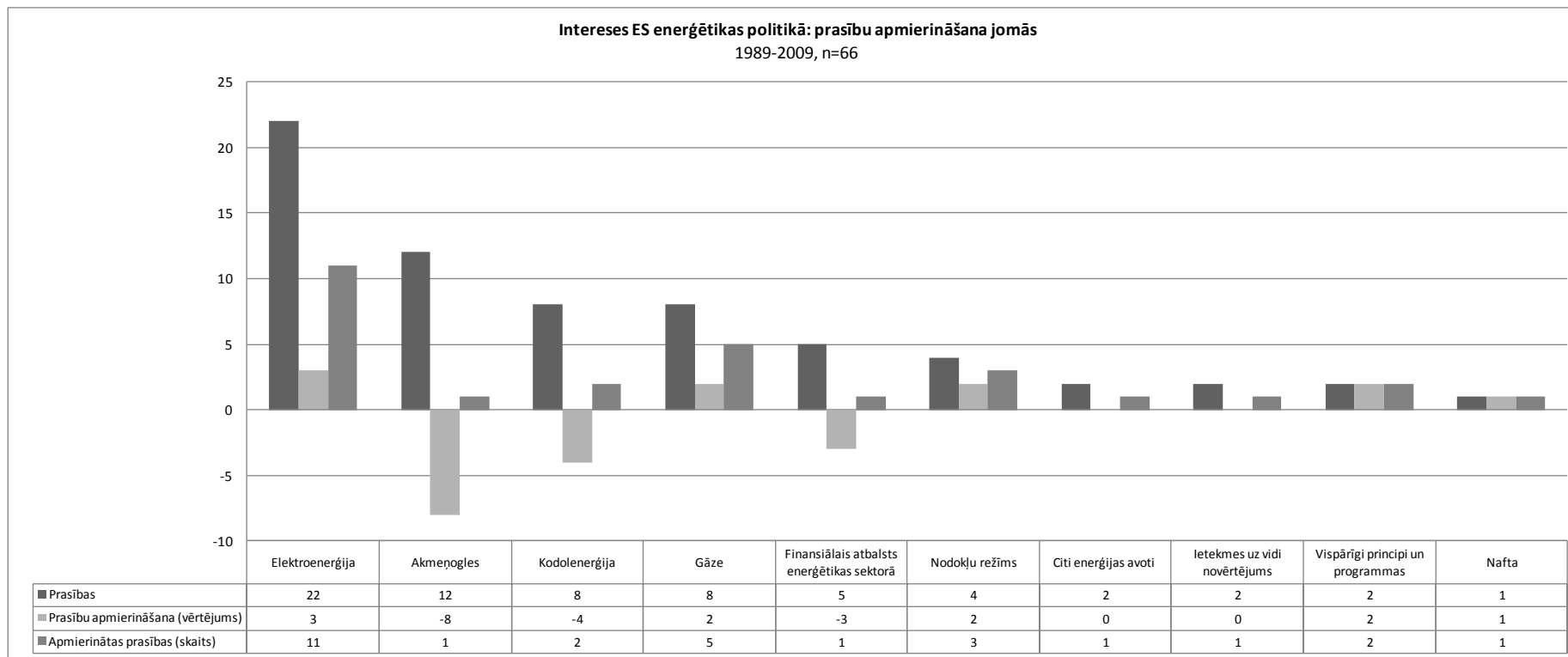
Grafiks 4. Prasību ES Tiesā izcelsme un ES enerģētikas politikas strīdīgās jomas un jautājumi

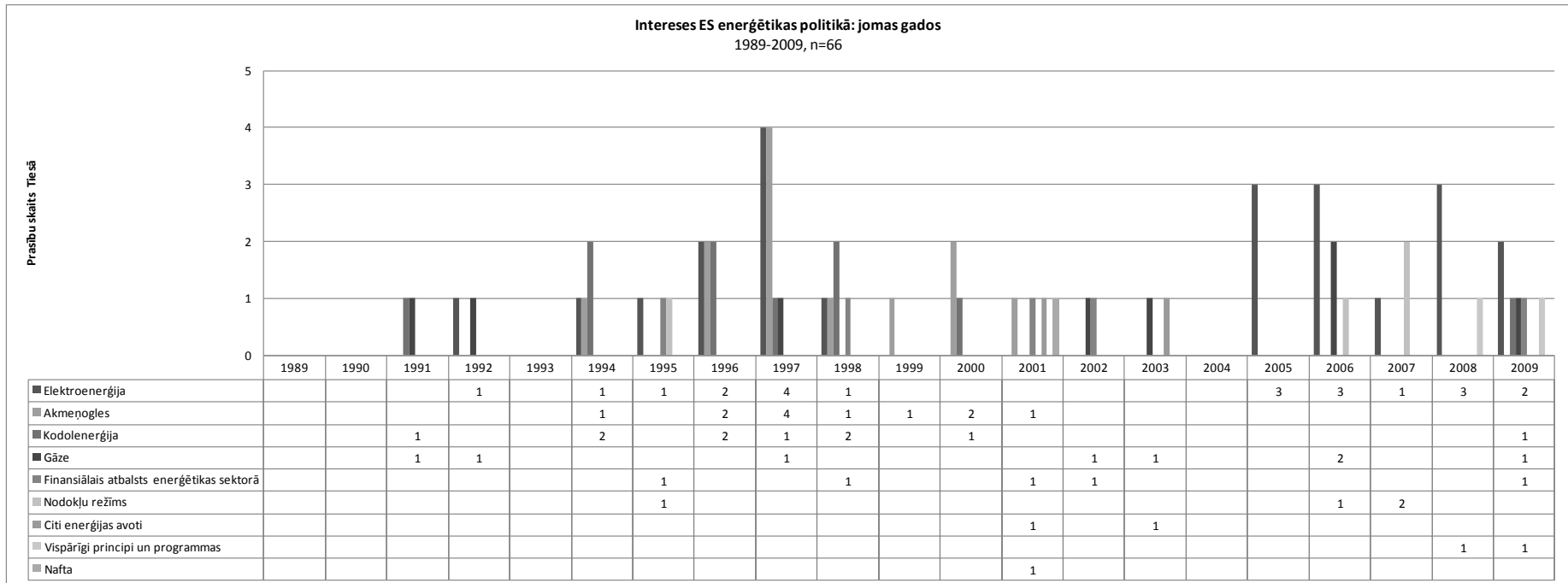
Grafiks 5. Intereses ES enerģētikas politikā: jomas

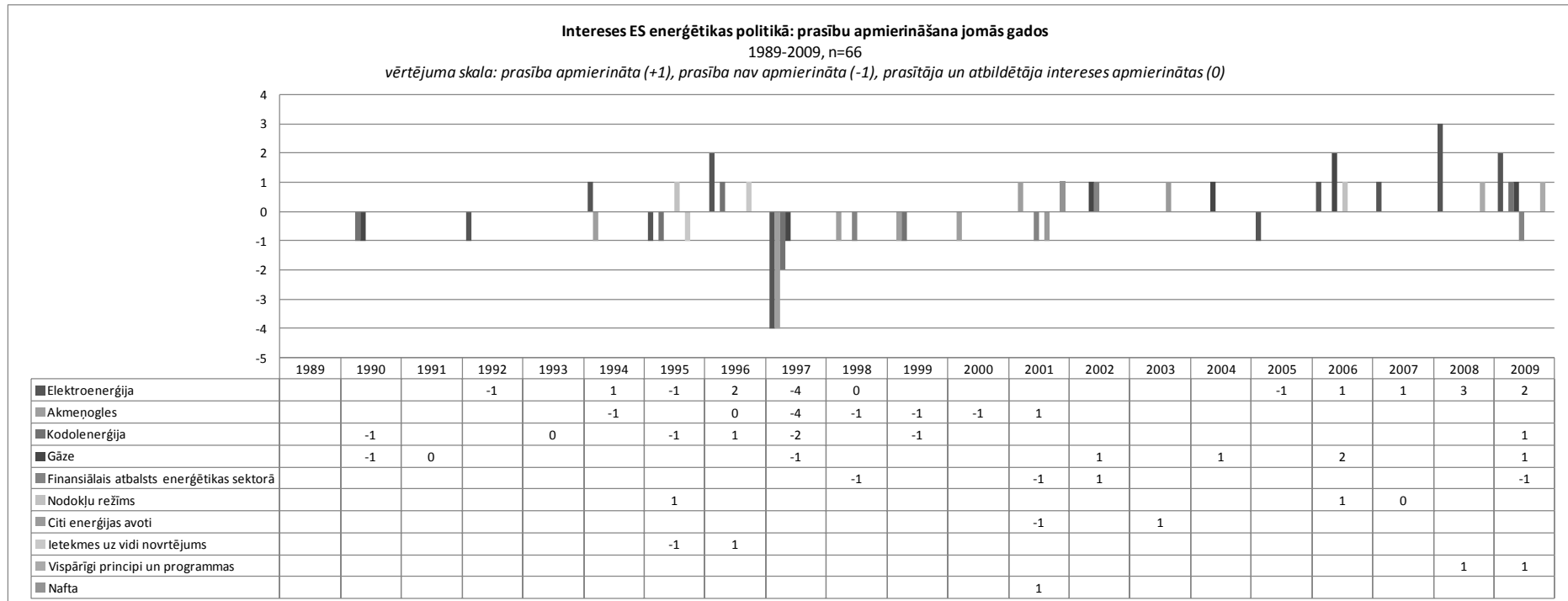
Grafiks 6. Intereses ES enerģētikas politikā: prasību apmierināšana jomās

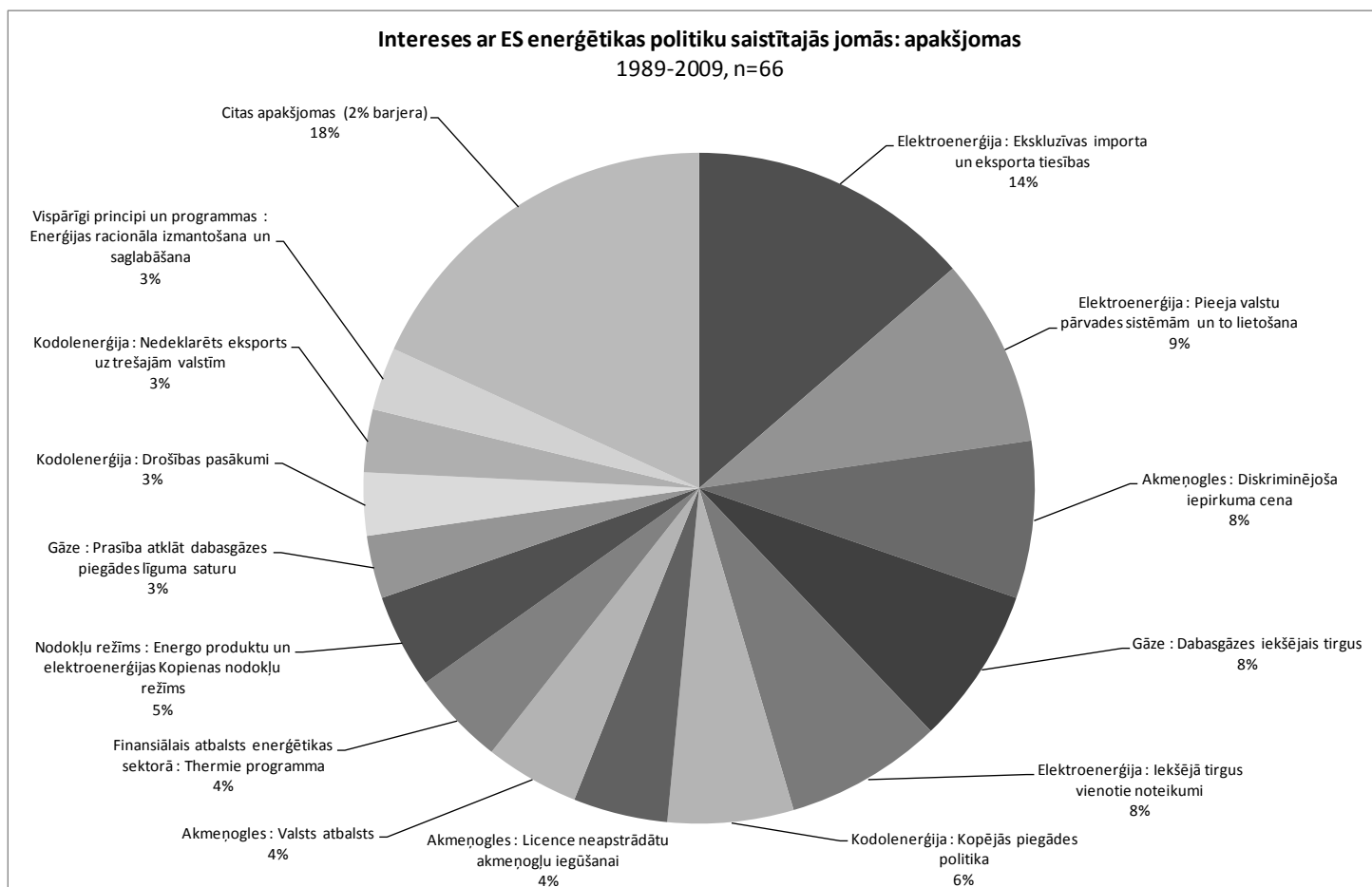
Grafiks 7. Intereses ES enerģētikas politikā: jomas gados

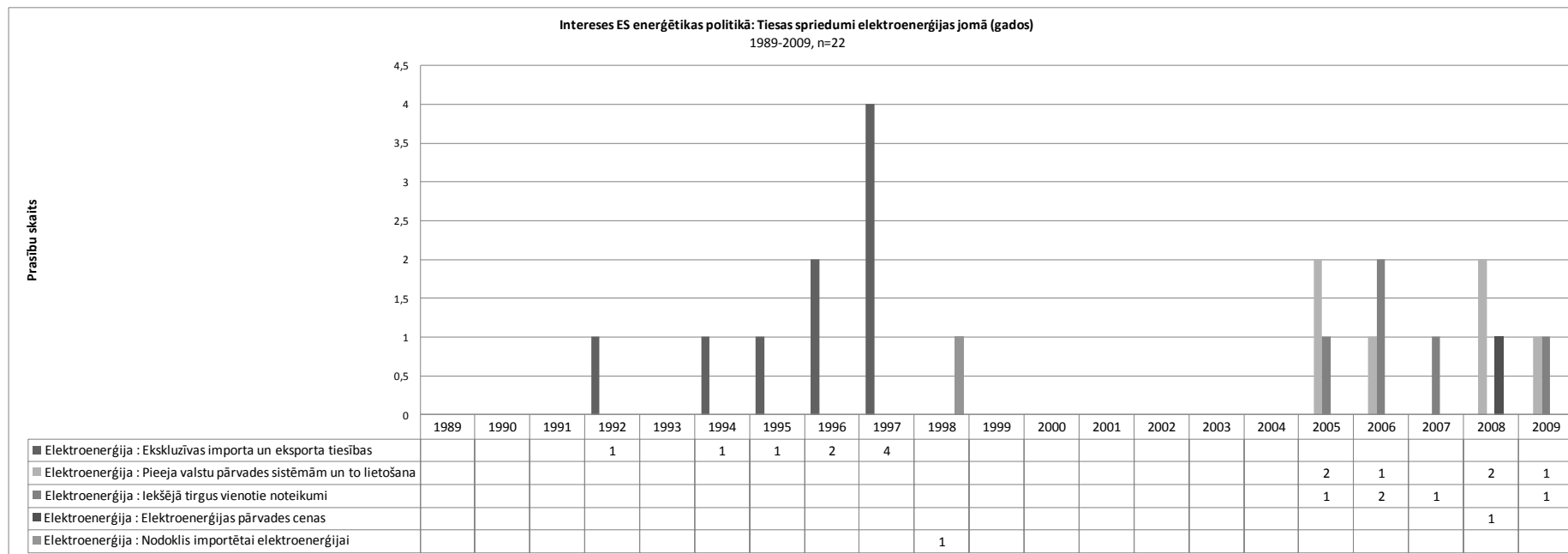
Grafiks 8. Intereses ES enerģētikas politikā: prasību apmierināšana jomās gados

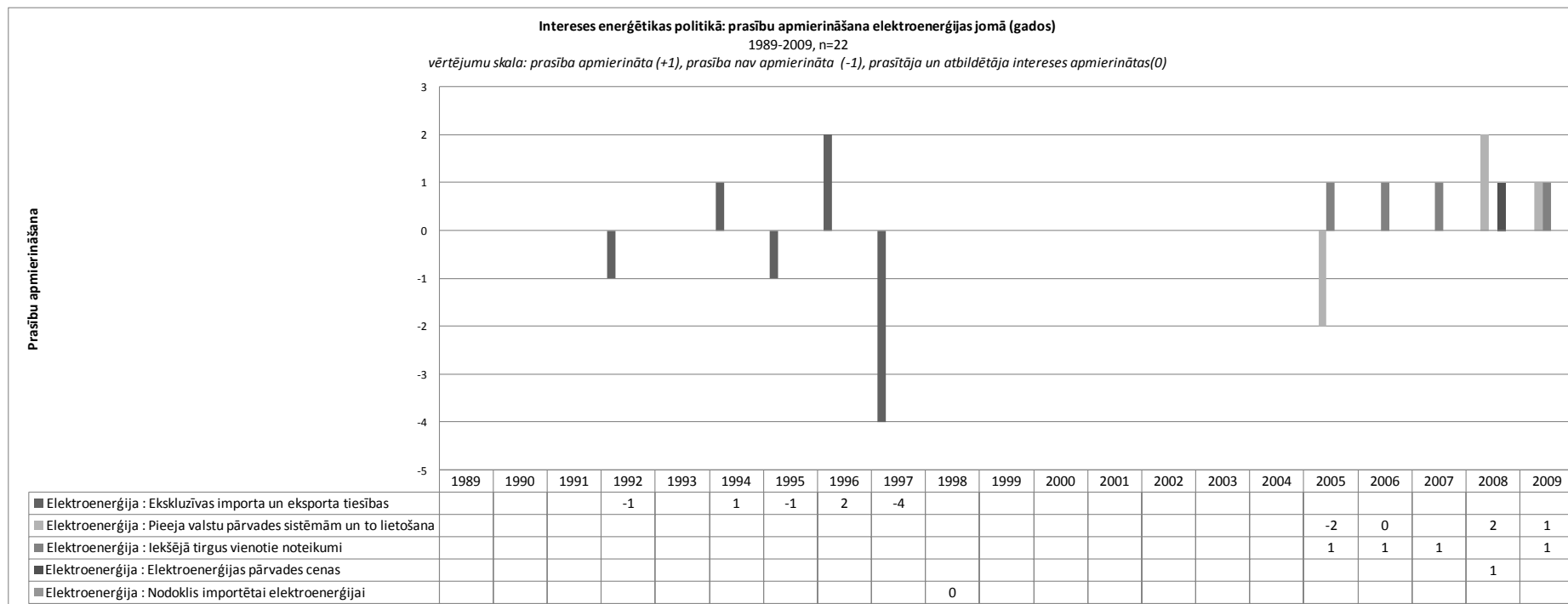
Grafiks 9. Intereses ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: apakšjomas

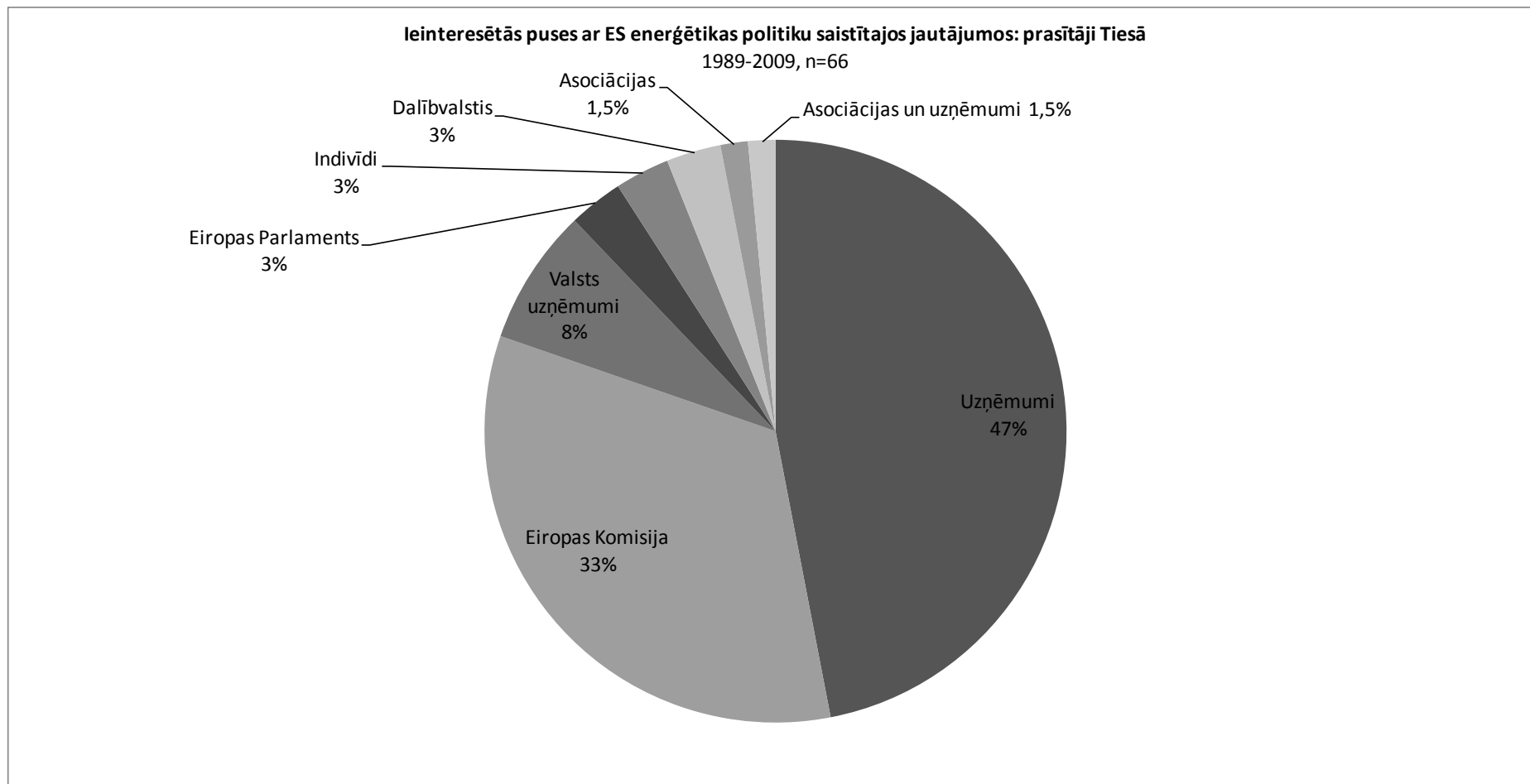
Grafiks 10. Intereses ES enerģētikas politikā: ES Tiesas spriedumi un rīkojumi elektroenerģijas jomā (gados)

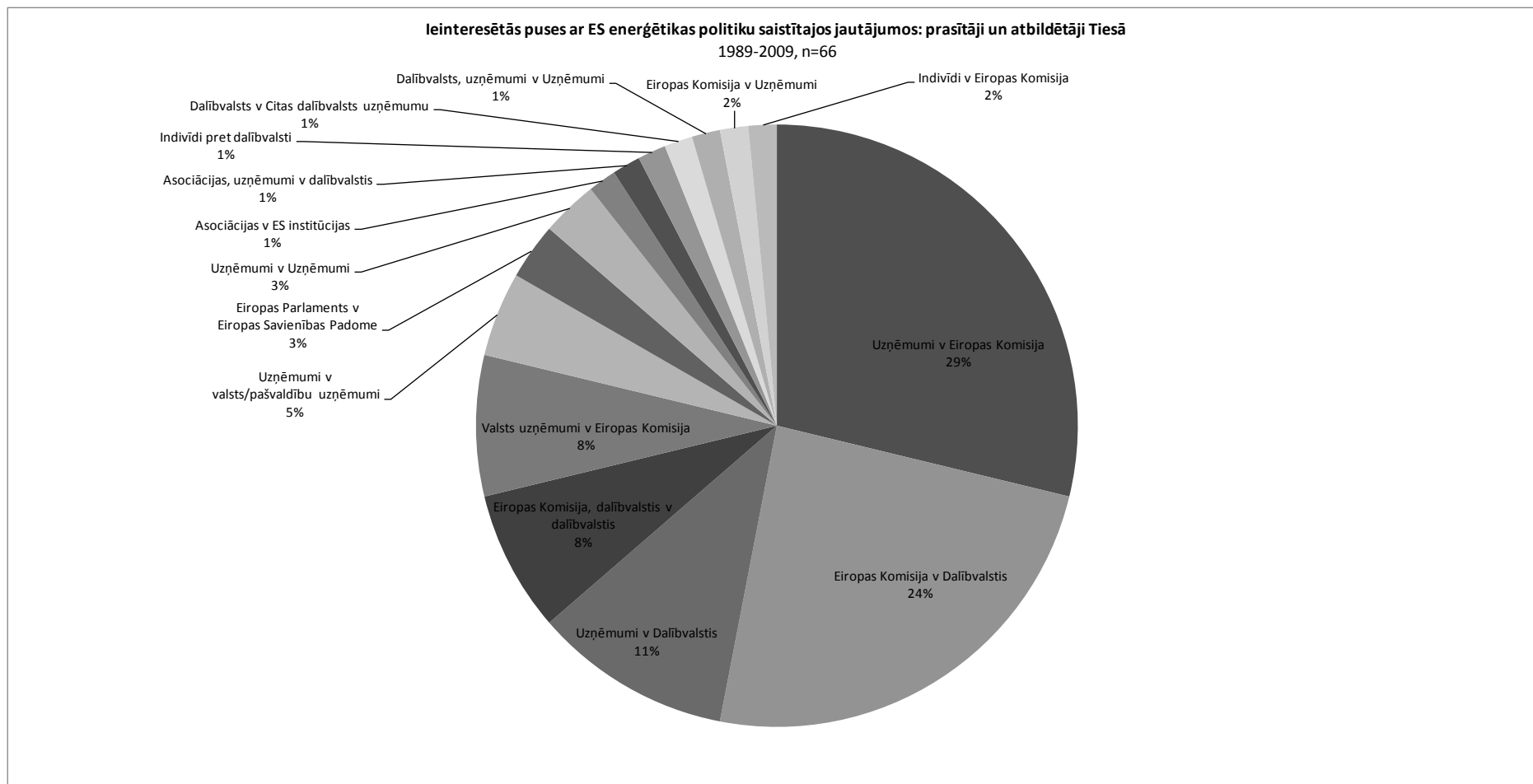
Grafiks 11. Intereses ES enerģētikas politikā: prasību apmierināšana elektroenerģijas jomā (gados)

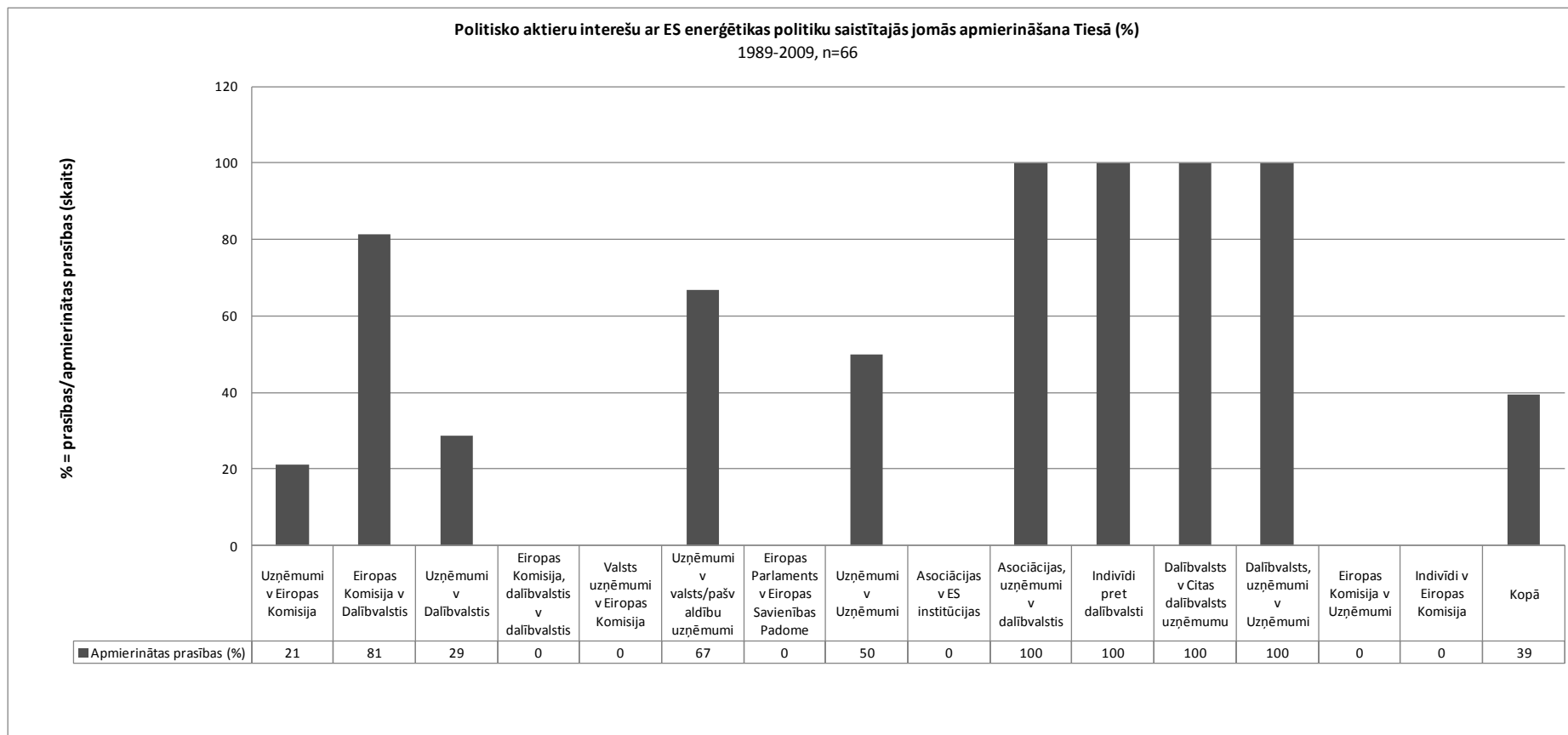
Grafiks 12. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: prasītāji ES Tiesā

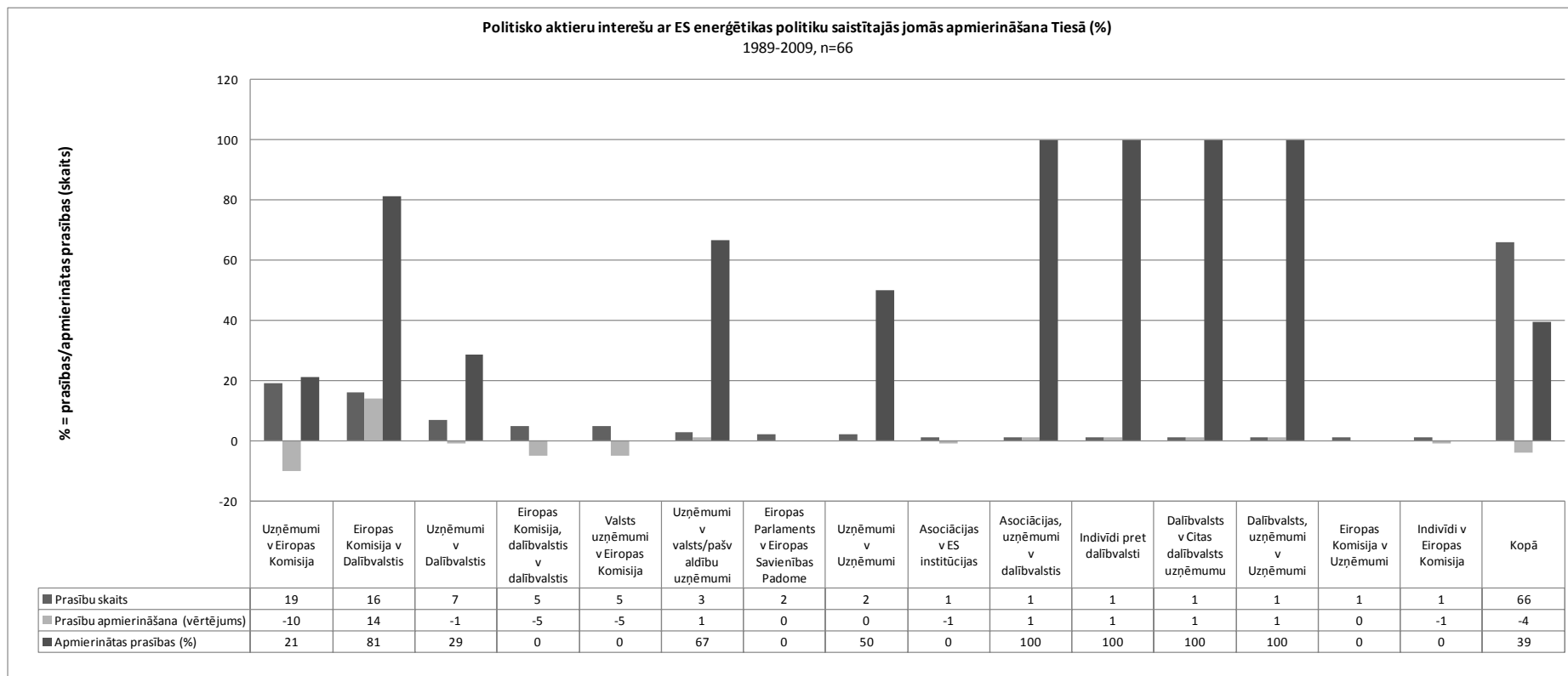
Grafiks 13. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: prasītāji un atbildētāji ES Tiesā

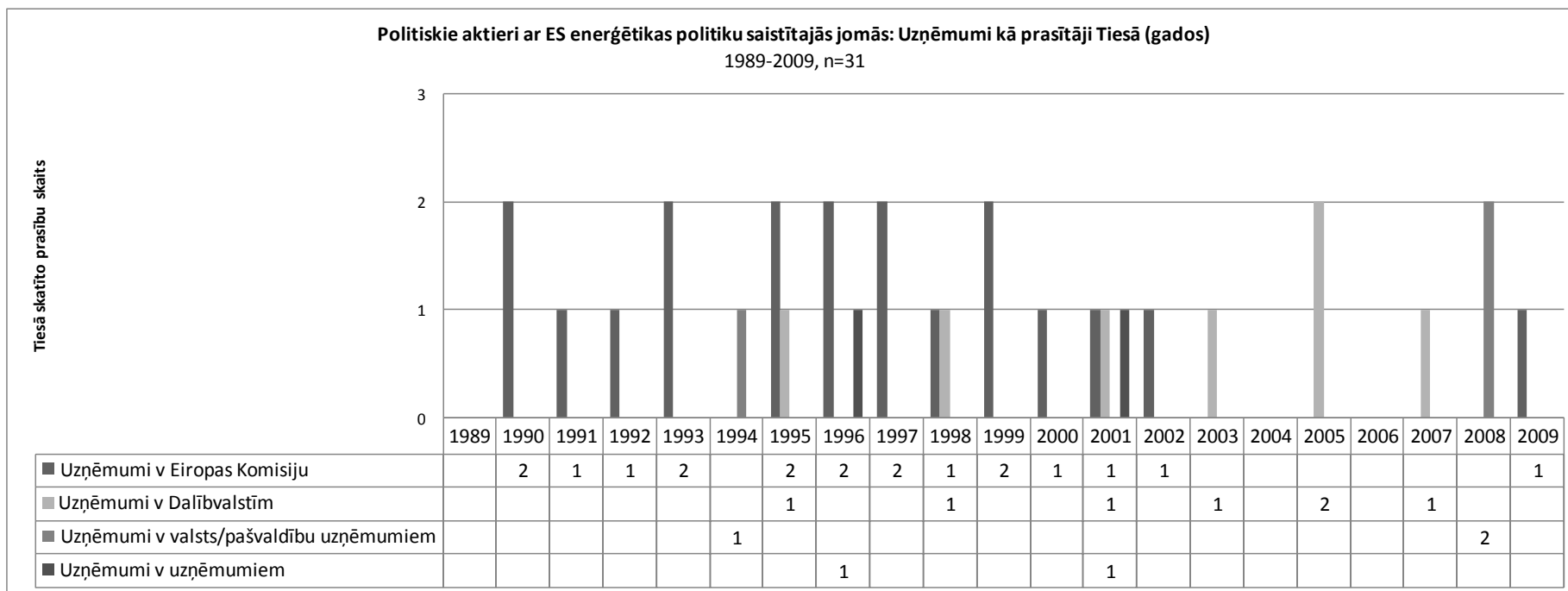
Grafiks 14. Politisko aktieru interešu ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās apmierināšana ES Tiesā (%)

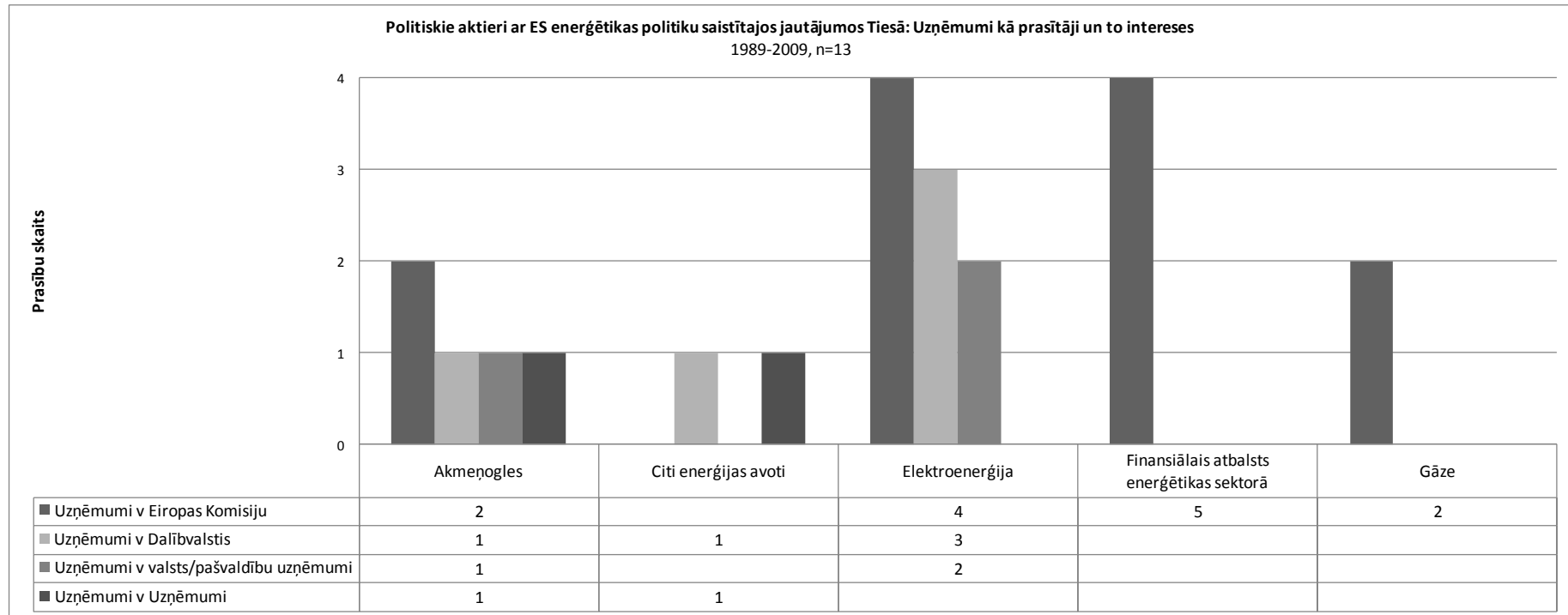
Grafiks 15. Politisko aktieru aktivitāte ES Tiesā un prasību apmierināšana ES Tiesā ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās

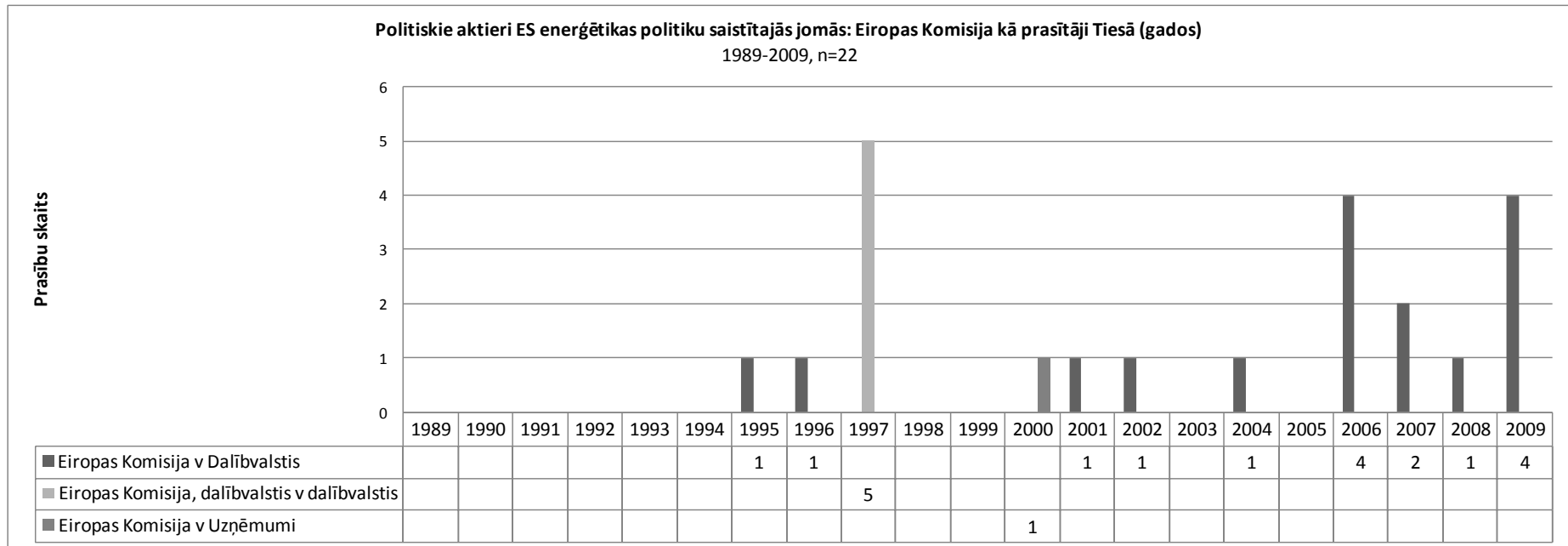
Grafiks 16. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: Uzņēmumi kā prasītāji ES Tiesā (gados)

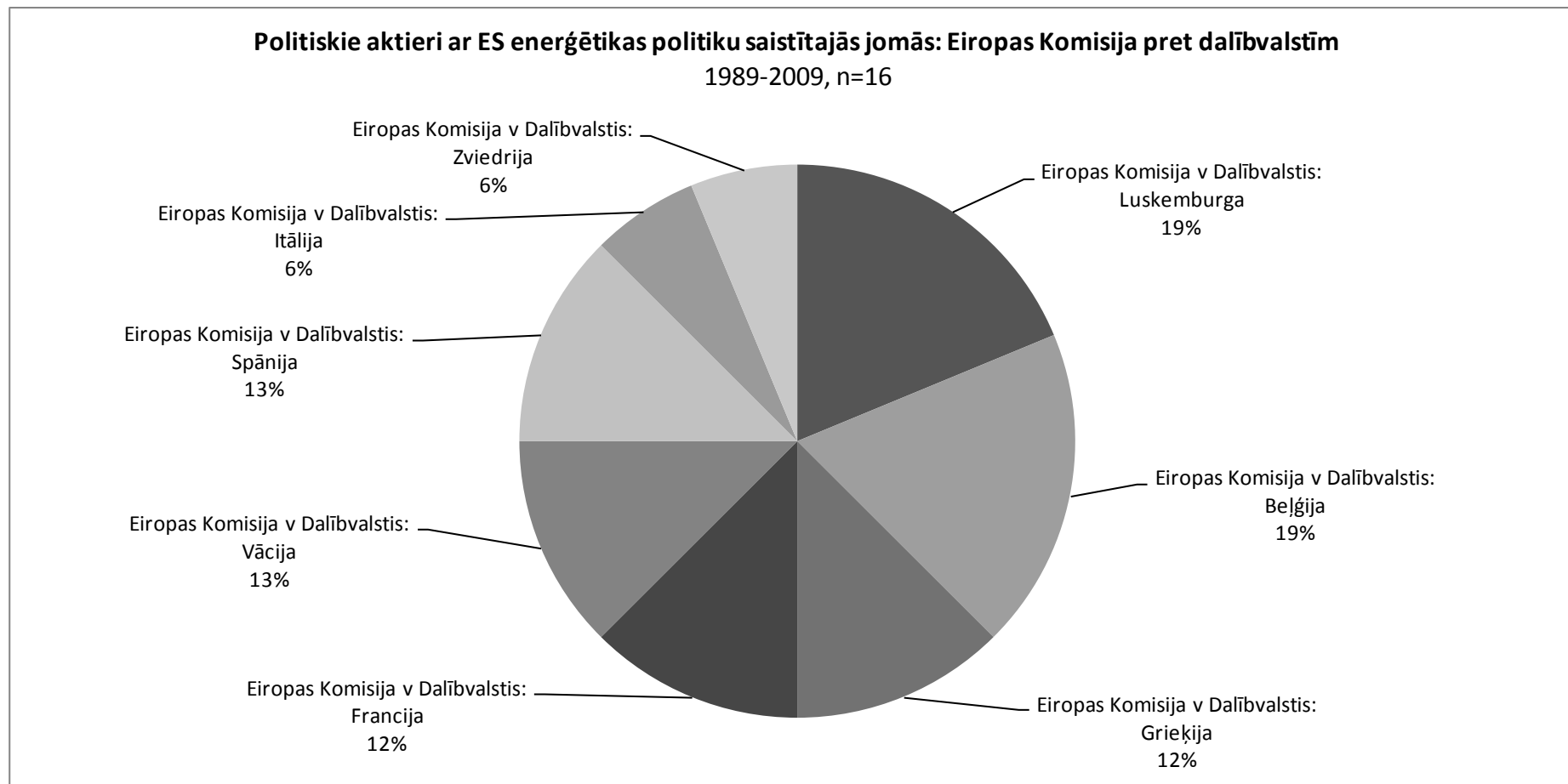
Grafiks 17. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajos jautājumos ES Tiesā: Uzņēmumi kā prasītāji un to intereses

Grafiks 18. Politiskie aktieri ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: Eiropas Komisija kā prasītājs ES Tiesā (gados)

Grafiks 19. Politiskie aktieri ar ES enerģētikas politiku saistītajās jomās: Eiropas Komisija pret dalībvalstīm

Tabula 7. Hipotēzes Nr. 1 pārbaude: Politisko aktieru aktivitāte un to ietekme uz ES enerģētikas politiku ES Tiesas institucionlajā ietvarā

Hipotēze Nr.1: *Jo lielāka politiskā aktiera (prasītāja tiesā) aktivitāte, jo lielākas iespējas, ka ES Tiesas lēmums būs tam labvēlīgs*

Politiskā aktiera tips	Politiskais aktieris	(A) Aktivitāte	(B) Prasības apmierinājums (skaits)	(B): (A) %	Politiskā aktiera tips un apmierinātas prasības (%)
Publiskā pārnacionāla/ starpautiska līmeņa	Eiropas Parlaments	2 ¹²¹⁵	1 ¹²¹⁶	50	33
	ES Padome	0	0	0	
	Eiropas Komisija	23 ¹²¹⁷	15 ¹²¹⁸	65	
Publiskā nacionāla līmeņa	Dalībvalsts tiesas	16 ¹²¹⁹	9 ¹²²⁰	56	6
	Valsts un pašvaldību uzņēmumi	3 ¹²²¹	0	0	
	Dalībvalstis	6 ¹²²²	1 ¹²²³	17	
Privāts nacionāla līmeņa	Uzņēmumi	23 ¹²²⁴	10 ¹²²⁵	43	17
	Asociācijas	4 ¹²²⁶	3 ¹²²⁷	75	
	Indivīdi	2 ¹²²⁸	1 ¹²²⁹	50	
Kopā (1989-2009, n=66)		79	40	51	

¹²¹⁵ CJ 2006d, CJ 2006e.

¹²¹⁶ CJ 2006d.

¹²¹⁷ CJ 1996c, CJ 1995b, CJ 2001c, CJ 2000, CJ 1993a, CJ 1997d, CJ 1997c, CJ 1997a, CJ 1997b, CJ 2001b, CJ 2004, CJ 2005d, CJ 2006b, CJ 2006a, CJ 2006c, CJ 2007a, CJ 2007b, CJ 2008d, GC 2008, CJ 2009c, CJ 2009d, CJ 2009a, CJ 2009b.

¹²¹⁸ CJ 1996c, CJ 2001c, CJ 1993a, CJ 2001b, CJ 2004, CJ 2005d, CJ 2006b, CJ 2006a, CJ 2006c, CJ 2007a, CJ 2007b, CJ 2008d, GC 2008, CJ 2009a, CJ 2009b.

¹²¹⁹ CJ 1994b, CJ 1994a, CJ 1995a, CJ 1996a, CJ 1998a, CJ 2001d, CJ 2001a, CJ 2003, CJ 2005a, CJ 2005b, CJ 2005c, CJ 2007c, CJ 2008a, CJ 2008b, CJ 2008c, CJ 2009e.

¹²²⁰ CJ 1994b, CJ 1995a, CJ 1996a, CJ 2003, CJ 2005c, CJ 2008a, CJ 2008b, CJ 2008c, CJ 2009e.

¹²²¹ GC 1997a, CJ 1997e, CJ 1997e.

¹²²² CJ 2009e, CJ 1994b, CJ 1997d, CJ 1997c, CJ 1997a, CJ 1997b.

¹²²³ CJ 1994b.

¹²²⁴ CJ 1996a, CJ 1995c, CJ 1996b, CJ 1995 a, CJ 1993b, GC 1992, GC 1996b, CJ 1990, GC 1997b, GC 1998, GC 1997c, GC 1997c, GC 1997c, GC 1999, GC 2000, GC 1995b, GC 1990, CJ 1991, CJ 1998a, CJ 1999, CJ 1994a, CJ 1998b, CJ 2001d, CJ 2001a, GC 2002, CJ 2003, CJ 2005a, CJ 2005b, CJ 2005c, CJ 2007c, CJ 2008a, CJ 2008b, GC 2001.

¹²²⁵ CJ 1996a, CJ 1996b, CJ 1995 a, CJ 1993b, GC 1996b, GC 2002, CJ 2003, CJ 2005c, CJ 2008a, CJ 2008b.

¹²²⁶ GC 1997a, GC 1997b, GC 1996a, CJ 2005c.

¹²²⁷ GC 1997a, GC 1997b, CJ 2005c.

¹²²⁸ GC 1995a, CJ 2008c.

¹²²⁹ CJ 2008c.

Tabula 8. Hipotēzes Nr. 2 pārbaude: Politisko aktieru kā prāvnieku atbalstītāji un to ietekme uz ES enerģētikas politiku ES Tiesas institucionālajā ietvarā

Hipotēze Nr.2. *Jo lielāks politiskā aktiera (prasītāja vai atbildētāja tiesā) atbalstītāju skaits, jo lielāka iespēja, ka ES Tiesas lēmums būs labvēlīgs tam prasītājam vai atbildētājam, kuram tiesvedības procesā ir lielāks atbalstītāju skaits*

Politiskā aktiera tips	Politiskais aktieris	Trešo pušu iesaiste (skaits)	Apmierināta prasība (skaits)	(B) : (A) %	Politiskā aktiera tips un apmierinātas prasības (%)
Publisks pārnacionāla/ starptautiska līmeņa	Eiropas Parlaments	2 ¹²³⁰	0	0	19
	ES Padome	2 ¹²³¹	0	0	
	Eiropas Komisija	14 ¹²³²	8 ¹²³³	57	
Publisks nacionāla līmeņa	Valsts un pašvaldību uzņēmumi	7 ¹²³⁴	2 ¹²³⁵	29	27
	Dalībvalstis	13 ¹²³⁶	7 ¹²³⁷	54	
Privāts nacionāla līmeņa	Uzņēmumi	14 ¹²³⁸	10 ¹²³⁹	71	46
	Asociācijas	3 ¹²⁴⁰	2 ¹²⁴¹	67	
	Indivīdi	0	0	0	
Kopā (1989-2009, no n=66)		55	29	53	

¹²³⁰ CJ 2006d, CJ 2006e.

¹²³¹ CJ 2006d, CJ 2006e.

¹²³² CJ 1995c, CJ 1996b, GC 1992, GC 1996b, GC 1997a, GC 1997b, GC 1998, GC 1995a, GC 1999, GC 2000, CJ 1997a, CJ 1997b, CJ 1997c, CJ 1997d.

¹²³³ CJ 1996b, GC 1992, GC 1997a, GC 1997b, GC 1998, GC 1995a, GC 1999, GC 2000.

¹²³⁴ CJ 1996a, CJ 2009e, CJ 2008b, GC 1997b, GC 1997a, CJ 1997e, CJ 1997e.

¹²³⁵ CJ 1995b, CJ 2009e.

¹²³⁶ CJ 1996c, CJ 1995b, CJ 1994b, CJ 1997c, CJ 1997c, CJ 1997a, CJ 1997a, CJ 1997b, CJ 1997b, CJ 1997d, CJ 1997d, CJ 2003, CJ 2006d.

¹²³⁷ CJ 1994b, CJ 1997c, CJ 1997a, CJ 1997b, CJ 1997d, CJ 2006d, CJ 1995b.

¹²³⁸ CJ 1995c, CJ 1995c, CJ 1996b, GC 1996b, CJ 1994a, CJ 1994b, CJ 2001a, CJ 2001d, CJ 2001d, CJ 2003, CJ 2005c, CJ 2008b, CJ 1996a, GC 1997b.

¹²³⁹ CJ 1996a, CJ 1995 a, 1993b, CJ 1996b, GC 1996b, CJ 1994b, CJ 2001d, CJ 2003, CJ 2005c, CJ 2008b.

¹²⁴⁰ GC 1996a, GC 1997b, GC 1997a.

¹²⁴¹ GC 1997b, GC 1997a.

Tabula 9. Hipotēzes Nr. 3 un Hipotēze Nr. 4 pārbaude: ES Tiesa kā ES enerģētikas politikas veidotāja un politikas ieviesēja

Hipotēze Nr.3. *Jo vairāk ES Tiesa veic plašu ES tiesību aktu interpretācija, jo lielāka ir tās ietekme uz ES enerģētikas politikas veidošanu*

Hipotēze Nr. 4. *Jo vairāk ES Tiesa izdara spriedumus uz pastāvošos tiesību aktu pamata, jo lielāka ir tās ietekme uz ES enerģētikas politikas ieviešanu*

	Tiesas materiāls	Plaša ES tiesību aktu interpretācija	Pastāvošo tiesību aktu pamats
	Tiesa		
1.	CJ 1990.		1
2.	CJ 1991.		1
3.	CJ 1993a.	1	1
4.	CJ 1993b.	1	
5.	CJ 1994a.		1
6.	CJ 1994b.	1	
7.	CJ 1995a.		1
8.	CJ 1995b.		1
9.	CJ 1995c.		1
10.	CJ 1996a.	1	1
11.	CJ 1996b.	1	
12.	CJ 1996c.		1
13.	CJ 1997a.		1
14.	CJ 1997b.		1
15.	CJ 1997c.		
16.	CJ 1997d.		
17.	CJ 1997e.		1
18.	CJ 1998a.		1
19.	CJ 1998b.		1
20.	CJ 1999.	1	1
21.	CJ 2000.		1
22.	CJ 2001a.		1
23.	CJ 2001b.		1
24.	CJ 2001c.	1	
25.	CJ 2001d.		1
26.	CJ 2003.		1
27.	CJ 2004.		1
28.	CJ 2005a.		1
29.	CJ 2005b.		1
30.	CJ 2005c.		1
31.	CJ 2005d.		1
32.	CJ 2006a.		1
33.	CJ 2006b.		1
34.	CJ 2006c.		1
35.	CJ 2006d.	1	1
36.	CJ 2006e.	1	1
37.	CJ 2007a.		1
38.	CJ 2007b.		1
39.	CJ 2007c.		1
40.	CJ 2008a.		1
41.	CJ 2008b.	1	
42.	CJ 2008c.		1
43.	CJ 2008d.		1
44.	CJ 2009a.		1
45.	CJ 2009b.		1
46.	CJ 2009c.		1
47.	CJ 2009d.		1

48.	CJ 2009e.		1
	Kopā: Tiesa	10	41
	<i>%(1989-2009, n=66)</i>	<i>16 %</i>	<i>65 %</i>
	Vispārējā tiesa (General Court)		
49.	GC 1990.		1
50.	GC 1992.		1
51.	GC 1995a.		1
52.	GC 1995b.		1
53.	GC 1996a.		1
54.	GC 1996b.	1	
55.	GC 1997a.		1
56.	GC 1997b.		1
57.	GC 1997c.	1	1
58.	GC 1998.		1
59.	GC 1999.		1
60.	GC 2000.		1
61.	GC 2001.		1
62.	GC 2002.		1
63.	GC 2009.		1
	Kopā: Vispārējā Tiesa	2	14
	<i>%(1989-2009, n=66)</i>	<i>3 %</i>	<i>22 %</i>
	Pavisam kopā: Tiesa un Vispārējā tiesa	12	55
	<i>%(1989-2009, n=66)</i>	<i>19 %</i>	<i>87 %</i>

Tabula 10. Hipotēzes Nr. 5 pārbaude: Interesešu grupu ietekme uz ES enerģētikas politiku ES Tiesas institucionālajā ietvarā

Hipotēze Nr. 5: *Pārsvaru tiesvedības procesā gūst tā interesešu grupa, kuras interesēs ir kavēt tālāku ES integrāciju ES enerģētikas politikas jomā*

Politiskā aktiera tips	Politiskais aktieris	Jaunu tiesību normu radīšana ES līmenī jeb politikas veidošana uz primāro ES tiesību aktu (līgumu) plašas interpretācijas bāzes	Pastāvošo ES tiesību aktu ieviešana nacionālā līmenī jeb pastāvošās politikas ieviešana	Aturēšanās radīt jaunas tiesību normu ES līmenī jeb veidot politiku uz primāro ES tiesību aktu (līgumu) plašas interpretācijas bāzes	Pastāvošo ES tiesību aktu ieviešanas nacionālā līmenī kavēšana vai neatbilstoša ieviešana	Kopā	Ietekme uz politiku skaidrojums
Publiskā pārnacionāla/ starptautiska līmeņa	ES Tiesa	12	55	16		83	<i>Tiesu politikas pieeja</i>
	Eiropas Parlaments	2				2	<i>Tiesību mobilizācijas pieeja</i>
	ES Padome			2		2	
	Eiropas Komisija	7	23	2	4	36	
Publiskā nacionāla līmeņa	Dalībvalsts tiesas	10	10	n/a	n/a	20	<i>Tiesu politikas pieeja</i>
	Valsts un pašvaldību uzņēmumi		1	1	9	11	<i>Tiesību mobilizācijas pieeja</i>
	Dalībvalstis	5	2	12	23	42	
Privāts nacionāla līmeņa	Uzņēmumi	6	11	1	10	28	<i>Tiesību mobilizācijas pieeja</i>
	Asociācijas	3	5			8	
	Indivīdi		3			3	
Kopā (1989-2009, n=66)		45	110	34	46		
<i>Ietekme uz ES integrācijas gaitu enerģētikas politikas jomā</i>		<i>ES integrāciju sekmēšana</i>		<i>ES integrācijas kavēšana</i>			

Tabula 11. Interesu grupu ietekme uz ES enerģētikas politiku – ietekmes uz politiku teorētisko pieeju salīdzinājums

Politiskā aktiera tips	Politiskais aktieris	Kopā	<i>Ietekmes uz politiku skaidrojums</i>			
			Tiesu politikas pieeja	Tiesību mobilizācijas pieeja	No augšas "top -down"	No apakšas "bottom-up"
Publiskis pārnacionāla/ starptautiska līmeņa	ES Tiesa	83	83	40	83	
	Eiropas Parlaments	2			2	
	ES Padome	2			2	
	Eiropas Komisija	36			36	
Publiskis nacionāla līmeņa	Dalībvalsts tiesas	20	20	92	20	
	Valsts un pašvaldību uzņēmumi	11			11	
	Dalībvalstis	42			42	
Privāts nacionāla līmeņa	Uzņēmumi	28			28	
	Asociācijas	8			8	
	Indivīdi	3			3	
Kopā (1989-2009, n=66)		235	103	132	196	39

Tabula 12. Interesu grupu ES Tiesā ietekme uz ES enerģētikas politiku – politisko aktieru ietekmes uz politiku salīdzinājums

Politiskā aktiera tips	Politiskais aktieris	Jaunu tiesību normu radīšana ES līmenī jeb politikas veidošana uz primāro ES tiesību aktu (līgumu) plašas interpretācijas bāzes	Pastāvošo ES tiesību aktu ieviešana nacionālā līmenī jeb pastāvošās politikas ieviešana	Publiskie aktieri	Privātie aktieri
Publisks pārnacionāla/ starptautiska līmeņa	ES Tiesa	12	55	67	
	Eiropas Parlaments	2		2	
	ES Padome			0	
	Eiropas Komisija	7	23	20	
Publisks nacionāla līmeņa	Dalībvalsts tiesas	10	10	1	
	Valsts un pašvaldību uzņēmumi		1	7	
	Dalībvalstis	5	2	7	
Privāts nacionāla līmeņa	Uzņēmumi	6	11		17
	Asociācijas	3	5		8
	Indivīdi		3		3
Kopā (1989-2009, n=66) <i>Ietekme uz ES integrācijas gaitu enerģētikas politikas jomā</i>		45	110	104	28
<i>ES integrāciju sekmēšana</i>					

Tabula 13. Politisko aktieru ietekmes noteicošie faktori ES enerģētikas politikas gadījumā

Ietekme uz politikas attīstību			Politiskā aktiera tips	Politiskais aktieris	Jaunu tiesību normu radīšana ES līmenī jeb politikas veidošana uz primāro ES tiesību aktu (līgumu) plašas interpretācijas bāzes	Pastāvošo ES tiesību aktu ieviešana nacionālā līmenī jeb pastāvošās politikas ieviešana	Atturēšanās radīt jaunas tiesību normu ES līmenī jeb veidot politiku uz primāro ES tiesību aktu (līgumu) plašas interpretācijas bāzes	Pastāvošo ES tiesību aktu ieviešanas nacionālā līmenī kavēšana vai neatbilstoša ieviešana
Politisko aktieru ietekmes faktori	Prasītājam labvēlīgs ES Tiesas spriedums							
Aktivitāte	50%	Interesu grupu veidošanās	Publiskis pārnacionāla/ starptautiska līmeņa	ES Tiesa	12	55	16	
Trešo pušu iesaiste	50%			Eiropas Parlaments	2			
ES Tiesa - politikas veidotājs	20%	ES Padome				2		
ES Tiesa - politikas ieviešējs	87%	Eiropas Komisija		7	23	2	4	
			Publiskis nacionāla līmeņa	Dalībvalsts tiesas	10	10	n/a	n/a
				Valsts un pašvaldību uzņēmumi		1	1	9
				Dalībvalstis	5	2	12	23
			Privāts nacionāla līmeņa	Uzņēmumi	6	11	1	10
				Asociācijas	3	5		
				Indivīdi		3		
Kopā (1989-2009, n=66)					45	110	34	46
<i>Ietekme uz ES integrācijas gaitu enerģētikas politikas jomā</i>				<i>ES integrāciju sekmēšana</i>			<i>ES integrācijas kavēšana</i>	

Tabula 14. Atšķirīgu konceptuālo pieeju interešu grupām ierobežojumi un iespējas politikas analīzē

Analīzes pieeja interešu grupām	Ierobežojumi	Iespējas
Nevalstiskas interešu grupu organizācijas	<ul style="list-style-type: none"> • Sašaurināts politiskā lauka analīzes spektrs • Koncentrēšanās uz vienu politisko aktieri un citu ignorēšana 	<ul style="list-style-type: none"> • Detalizēta noteiktas interešu grupas analīze
Kopīgu pazīmju grupas – politiskie aktieri	<ul style="list-style-type: none"> • Izaicinājums atrast parametrus dažādu un atšķirīgus politisko aktieru (interesu grupu) ietekmei uz politikas rezultātiem • Noteikt institūcijas, caur kuru tiek īstenotas politisko aktieru (interesu grupu) prasības pret citiem politiskiem aktieriem (interesu grupu), ietekmi uz politikas rezultātiem 	<ul style="list-style-type: none"> • Plaša politiskā lauka pārredzamība • Dažādu un atšķirīgu politisko aktieru ietekmes salīdzinājums • Analīze tiek ņemts vērā visi politiskie aktieri, kuriem ir empīriski novērojama ietekme uz politiskas rezultātiem
Neformālas attieksmju apvienības kā interešu grupas	<ul style="list-style-type: none"> • Vērtējot ietekmi uz politiku pēc attieksmēm, netiek ņemta vērā dažādu politisko aktieru atšķirīgie resursi (kompetence, resursi u.c.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Konstatēt politisko aktieru grupēju veidošanos noteiktās attieksmju interešu grupās attiecībā uz konkrētu politiku • Noteikt dažādu politisko aktieru ietekmi uz politikas rezultātiem

Pielikums nr.4. Kontentanalīzes empīriskā tabula

Tiesas judikatūra ar ES enerģētikas politikas saistītajās jomās un jautājumos (1989-2009)

Lietas nr.	Datums	Lietas izcelsme	Kategorija : Apakškategorija	Prasības raksturs	Ieinteresētās puses	Skaitis	Vērtējums
T-39/90 R	1990.11.21	Nīderlande	Gāze : Prasība atklāt dabasgāzes piegādes līguma saturu	Prasība atcelt tiesību aktu	Uzņēmumi v EK	1	-1
C-308/90	1990.12.07	Vācija	Kodolenerģija : Nedeklarēts eksports uz trešajām valstīm	Prasība atcelt tiesību aktu	Uzņēmumi v EK	1	-1
C-372/90 P,	1991.05.03	Nīderlande	Gāze : Prasība atklāt dabasgāzes piegādes līguma saturu	Apelācija	Uzņēmumi v EK	1	0
T-16/91	1992.11.18	Nīderlande	Elektroenerģija : Ekskluzīvas importa un eksporta tiesības	Prasība atcelt tiesību aktu	Uzņēmumi v EK	1	-1
C-308/90	1993.01.21	Vācija	Kodolenerģija : Nedeklarēts eksports uz trešajām valstīm	Prasība atcelt tiesību aktu	Uzņēmumi v EK	1	-1
C-107/91	1993.02.16	Portugāle	Kodolenerģija : Kopējās piegādes politika	Prasība sakarā ar bezdarbību	Uzņēmumi v EKa	1	1
C-128/92	1994.04.13	AK	Akmeņogles : Licence neapstrādātu akmeņogļu iegūšanai	Prejudiciāls nolēmums	Uzņēmumi v valsts/pašvaldību uzņēmumi	1	-1
C-393/92	1994.04.27	Nīderlande	Elektroenerģija : Ekskluzīvas importa un eksporta tiesības	Prejudiciāls nolēmums	Dalībvalsts, Uzņēmumi v Uzņēmumi	1	1
C-62/93	1995.07.06	Grieķija	Nodokļu režīms : Kopējā sistēma PVN naftas produktiem	Prejudiciāls nolēmums	Uzņēmumi v Dalībvalstis	1	1
C-431/92	1995.08.11	EK	Ietekmes uz vidi novērtējums : Termoelektrostacijas būvniecība	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK v Dalībvalstis	1	-1
C-19/93 P	1995.10.19	Nīderlande	Elektroenerģija : Ekskluzīvas importa un eksporta tiesības	Apelācija	Uzņēmumi v EK	1	-1
T-109/94	1995.12.13	Vācija	Finansiālais atbalsts enerģētikas sektorā : Thermie programma	Prasība atcelt tiesību aktu	Uzņēmumi v EK	1	-1
T-219/95 R	1995.12.22	Francija	Kodolenerģija : Drošības pasākumi	Prasība atcelt tiesību aktu	Indivīdi v EK	1	-1
C-19/93 P	1996.04.24	Nīderlande	Elektroenerģija : Ekskluzīvas importa un eksporta tiesības	Apelācija	Uzņēmumi v EK	1	1
C-133/94	1996.05.02	EK	Ietekmes uz vidi novērtējums : Atomelektrostacijas	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK v Dalībvalstis	1	1
C-18/94	1996.05.02	Anglija un Velsa	Akmeņogles : Diskriminējoša iepirkuma cena	Prejudiciāls nolēmums	Uzņēmumi v Uzņēmumi	1	1

Lietas nr.	Datums	Lietas izcelsme	Kategorija : Apakškategorija	Prasības raksturs	Ieinteresētās puses	Skaitis	Vērtējums
T-57/91	1996.09.24	AK	Akmeņogles : Licence neapstrādātu akmeņogļu iegūšanai	Prasība atcelt tiesību aktu	Asociācijas v EK	1	-1
T-16/91 RV	1996.12.12	Nīderlande	Elektroenerģija : Ekskluzīvas importa un eksporta tiesības	Prasība atcelt tiesību aktu	Uzņēmumi v EK	1	1
T-181/94	1997.02.25	Vācija	Kodolenerģija : Kopējās piegādes politika	Prasība atcelt tiesību aktu	Uzņēmumi v EK	1	-1
T-149/94	1997.02.25	Vācija	Kodolenerģija : Kopējās piegādes politika	Prasība atcelt tiesību aktu	Uzņēmumi v EK	1	-1
T-367/94	1997.03.24	AK	Akmeņogles : Diskriminējoša iepirkuma cena	Prasība atcelt tiesību aktu	Valsts uzņēmumi v EK	1	-1
C-157/97 P I	1997.06.17	AK	Akmeņogles : Diskriminējoša iepirkuma cena	Apelācija	Valsts uzņēmumi v EK	1	-1
C-151/97 P I	1997.06.17	AK	Akmeņogles : Diskriminējoša iepirkuma cena	Apelācija	Valsts uzņēmumi v EK	1	-1
C-160/94	1997.10.23	EK	Elektroenerģija : Ekskluzīvas importa un eksporta tiesības	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK, dalībvalstis v dalībvalstis	1	-1
C-159/94	1997.10.23	EK	Gāze : Ekskluzīvas importa un eksporta tiesības	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK, dalībvalstis v dalībvalstis	1	-1
C-158/94	1997.10.23	EK	Elektroenerģija : Ekskluzīvas importa un eksporta tiesības	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK, dalībvalstis v dalībvalstis	1	-1
C-157/94	1997.10.23	EK	Elektroenerģija : Ekskluzīvas importa un eksporta tiesības	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK, dalībvalstis v dalībvalstis	1	-1
C-159/94	1997.10.23	EK	Elektroenerģija : Ekskluzīvas importa un eksporta tiesības	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK, dalībvalstis v dalībvalstis	1	-1
T-367/94	1997.11.18	AK	Akmeņogles : Diskriminējoša iepirkuma cena	Prasība atcelt tiesību aktu : Komisijas lēmums	Valsts uzņēmumi v EK	1	-1
C-213/96	1998.04.02	Somija	Elektroenerģija : Nodoklis importētai elektroenerģijai	Prejudiciāls nolēmums	Uzņēmumi v Dalībvalstis	1	0
T-367/94	1998.04.29	AK	Akmeņogles : Licence neapstrādātu akmeņogļu iegūšanai	Prasība atcelt tiesību aktu : Komisijas lēmums	Valsts uzņēmumi v EK	1	-1
C-48/96 P	1998.05.14	Vācija	Finansiālais atbalsts enerģētikas sektorā : Thermie programma	Apelācija	Uzņēmumi v EK	1	-1
C-161/97 P	1999.04.22	Vācija	Kodolenerģija : Kopējās piegādes politika	Apelācija	Uzņēmumi v EK	1	-1
T-110/98	1999.09.09	AK	Akmeņogles : Valsts atbalsts	Prasība atcelt tiesību aktu	Uzņēmumi v EK	1	-1
C-274/97	2000.05.16	EK	Akmeņogles : Atbalsts Kopienā ražotā patēriņa sekmēšanai	Šķīrējtiesas klauzula	EK v Uzņēmumi	1	0
T-110/98	2000.07.25	AK	Akmeņogles : Valsts atbalsts	Prasība atcelt tiesību aktu	Uzņēmumi v EK	1	-1

Lietas nr.	Datums	Lietas izcelsme	Kategorija : Apakškategorija	Prasības raksturs	Ieinteresētās puses	Skaitis	Vērtējums
C-379/98	2001.03.13	Vācija	Citi enerģijas avoti : Atjaunojamās enerģijas elektrības pievade publiskajiem energotīkliem	Prejudiciāls nolēmums	Uzņēmumi v Uzņēmumi	1	-1
C-390/98	2001.09.20	Anglija un Velsa	Akmeņogles : Valsts atbalsts	Prejudiciāls nolēmums	Uzņēmumi v Dalībvalstis	1	0
C-398/98	2001.10.25	EK	Nafta : Tirdzniecība Kopienā	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK v Dalībvalstis	1	1
T-192/01 R	2001.12.07	Beļģija	Finansiālais atbalsts enerģētikas sektorā : Altener II programma	Šķīrējtiesas klauzula	Uzņēmumi v EK	1	-1
T-287/01	2002.09.10	Itālija	Finansiālais atbalsts enerģētikas sektorā : Thermie programma	Iesniegums pret fizisku/juridisku personu	Uzņēmumi v EK	1	1
C-259/01	2002.11.28	EK	Gāze : Dabāsgāzes iekšējais tirgus	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK v Dalībvalstis	1	1
C-448/01	2003.12.04	Austrija	Citi enerģijas avoti : Atjaunojamie energoresursi	Prejudiciāls nolēmums	Uzņēmumi v Dalībvalstis	1	1
C-64/03	2004.04.01	EK	Gāze : Dabāsgāzes iekšējais tirgus	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK v Dalībvalstis	1	1
C-128/03	2005.04.14	Itālija	Elektroenerģija : Pieeja valstu pārvades sistēmām un to lietošana	Prejudiciāls nolēmums	Uzņēmumi v Dalībvalstis	1	-1
C-129/03	2005.04.14	Itālija	Elektroenerģija : Pieeja valstu pārvades sistēmām un to lietošana	Prejudiciāls nolēmums	Uzņēmumi v Dalībvalstis	1	-1
C-17/03	2005.06.07	Nīderlande	Elektroenerģija : Iekšējā tirgus vienotie noteikumi	Prejudiciāls nolēmums	Asociācijas, uzņēmumi v dalībvalstis	1	1
C-354/05	2006.05.18	EK	Gāze : Dabāsgāzes iekšējais tirgus	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK v Dalībvalstis	1	1
C-353/05	2006.09.28	EK	Elektroenerģija : Iekšējā tirgus vienotie noteikumi	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK v Dalībvalstis	1	1
C-360/05	2006.10.05	EK	Nodokļu režīms : Energo produktu un elektroenerģijas Kopienas nodokļu režīms	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK v Dalībvalstis	1	1
C-357/05	2006.11.16	EK	Gāze : Dabāsgāzes iekšējais tirgus	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK v Dalībvalstis	1	1
C-414/04	2006.11.28	EP	Elektroenerģija : Pieeja valstu pārvades sistēmām un to lietošana	Prasība atcelt tiesību aktu	EP v Padome	1	0
C-413/04	2006.11.28	EP	Elektroenerģija : Iekšējā tirgus vienotie noteikumi	Prasība atcelt tiesību aktu	EP v Padome	1	0
C-388/06	2007.03.29	EK	Nodokļu režīms : Energo produktu un elektroenerģijas Kopienas nodokļu režīms	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK v Dalībvalstis	1	1

Lietas nr.	Datums	Lietas izcelsme	Kategorija : Apakškategorija	Prasības raksturs	Ieinteresētās puses	Skaitis	Vērtējums
C-358/05	2007.06.21	EK	Elektroenerģija : Iekšējā tirgus vienotie noteikumi	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK v Dalībvalstis	1	1
C145/06,146/	2007.07.05	Itālija	Nodokļu režīms : Energo produktu un elektroenerģijas Kopienas nodokļu režīms	Prejudiciāls nolēmums	Uzņēmumi v Dalībvalstis	1	-1
C-342/07	2008.01.17	EK	Vispārīgi principi un programmas : Enerģijas racionāla izmantošana un saglabāšana	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK v Dalībvalstis	1	1
C-439/06	2008.05.22	Vācija	Elektroenerģija : Pieeja valstu pārvades sistēmām un to lietošana	Prejudiciāls nolēmums	Uzņēmumi v valsts/pašvaldību uzņēmumi	1	1
C-206/06	2008.07.17	Nīderlande	Elektroenerģija : Elektroenerģijas pārvades cenas	Prejudiciāls nolēmums	Uzņēmumi v valsts/pašvaldību uzņēmumi	1	1
C-239/07	2008.10.09	Lietuva	Elektroenerģija: Pieeja valstu pārvades sistēmām un to lietošana	Prejudiciāls nolēmums	Indivīdi v dalībvalsts	1	1
T-192/01	2009.09.30	Beļģija	Finansiālais atbalsts enerģētikas sektorā : Thermie and Altener II programmas	Šķīrējtiesas klauzula	Uzņēmumi v ES institūcijas	1	-1
C-115/08	2009.10.27	Austrija	Kodolenerģija : Drošības pasākumi	Prejudiciāls nolēmums	Dalībvalsts v Citas dalībvalsts uzņēmumu	1	1
C-274/08	2009.10.29	EK	Elektroenerģija : Pieeja valstu pārvades sistēmām un to lietošana	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK v Dalībvalstis	1	1
C-474/08	2009.10.29	EK	Elektroenerģija : Iekšējā tirgus vienotie noteikumi	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK v Dalībvalstis	1	1
C-22/09	2009.10.29	EK	Vispārīgi principi un programmas : Enerģijas racionāla izmantošana un saglabāšana	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK v Dalībvalstis	1	1
C-475/08	2009.12.03	EK	Gāze : Dabagāzes iekšējais tirgus	Prasība sakarā ar valsts pienākumu neizpildi	EK v Dalībvalstis	1	1
Pavisam kopā						66	-4

